

קונטרס

תורת הנזיר

נזירות בזמה"ז
ודינים הנצרכים לנזיר

הצב"י עמיחי יעקב פרץ
וברוך הנותן ליע"ף בח
ל"ג בעומר תשפ"ו

מודעא לאורייתא!

מאחר ומכיר אני את מקומי, הריני מגלה דעתי, שאין במטרת חיבור זה להורות הלכה למעשה.

וכל אחד יעיין וישאל את רבותיו, ותועלת החיבור בכירור וחקירה שיהיה מונח לפני הלומד עיקר הסוגיה שאינה ידועה ומפורסמת אצל הלומדים, ובעזרתה יוכל לדון ולברר לעצמו ועם רבותיו, והרצוי לפני ה' ית'.

מרגן ורבנן שנתנו הסכמות לספריו הקודמים של המחבר: שו"ת ליע"ף כח, פארך חבוש, ועוד.

הראל"צ הגר"י יוסף שליט"א
 הראל"צ הגר"ד יוסף שליט"א
 הגאון הצדיק הגר"ד קוק שליט"א
 מו"ר הגאון הגר"מ פנירי שליט"א
 הגאון הגר"א נבנצל שליט"א
 הגאון הגר"א אברג'ל שליט"א
 הגאון הגר"י רצאבי שליט"א
 הגאון הגר"ח רבי שליט"א
 הגאון הגר"ש דבליצקי זצ"ל

הארות והערות יתקבלו בשמחה.
 טל' 053-313-5730
ap0533135730@gmail.com

לצורך זיכוי הרבים מצוה לשכפל להעתיק לצלם להקליט לתרגם וכו'.

תוכן עניינים

תוכן עניינים

תורת הנזיר בקצירת האומ'ר ז

פרק א - תורת נזורו ז

פרק ב - הנזירות בזמה"ז ז

פרק ג - כי יפליא לנדור ט

פרק ד - נזירות שמשון ט

פרק ה - אשר יעשה מגפן י

פרק ו - גדל פרע שער ראשו יא

פרק ז - לא יטמא יג

פרק ח - מניין המצוות יד

פרק ט - מצוה הראויה לכל טו

פרק י - שבחי הנזיר טז

פרק א - תורת נזורו

כי יפליא לנדור יז

'נזיר' קדוש או חוטא יז

מורה הפרישות יח

בית אב לפרישות יט

קרבת חטאת הנזיר כ

אידיאל הנזירות כב

נזירות דרך קדושה כג

הנער מהדרום כג

פרק ב - הנזירות בזמה"ז

לנדור נזירות והבית חרב כו

נזיר בבית הקברות כו

מצוה או איסור בזמה"ז כז

עובר בבל תאחר כח

לקיים מה שאפשר כט

נדר שווא לב

חשש חרב חלל לב

כנדור בבית הקברות לג

סתירה בדברי הראב"ד לד

שיטות קמאי נוספות לד

פסקה טהרת אפר הפרה לה

אם חלה נזירות על טמא לז

לשקול בפלס הצדדים לח

שו"ע ובתראי לח

להישאל על נדרו מ

נזירות ללא בהמ"ק מב

קדושה בנזיר טמא מג

נזירים לפני ואחרי החורבן מו

פרק ג - כי יפליא לנדור

ביטול מודעה מט

הנוסח המלא מט

נזירות המועדפת מט

תנאי על צד המועיל נ

על דעת 'רצון שמים' נא

נדר כמה נזירויות כאחת נא

כתיבה כדיבור בנזירות נא

ספק בנזירות להקל נב

הותר מקצתו הותר כולו נב

נזירות על תנאי נג

התיר נדרו הפסיד נזירותו נג

ילקה ולא יעקור נו

פרק ד - נזירות שמשון

נזיר שמשון והיתרו.....נח
נ"ש בידי אדם.....נט
חסרון בנוסח הקבלה.....נט
נזירות בלשון שבועה.....ס
בלא ידע מחותנו.....ס
פתח ולא חרטה.....ס
נדר על זמן.....ס
הפרת בעלה בנ"ש.....סא
להתיר נ"ש מדוחק.....סא
ביטול נדרים בערב ר"ה.....סא
פרק ה – אשר יעשה מגפן
האסור בגפן וענבים.....סב
לכרמא לא תקרב.....סג
מותר בסחורה ורפואה.....סד
לקנות יין וענבים לב"ב.....סה
'דלמא אתי למיכל'.....סה
דין שומר.....סו
פתקא טבא.....סט
מושב משתה היין.....ע
להשהות יין בביתו.....ע
גידול גפן בגינה.....עא
קידוש והבדלה.....עא
קידוש בחמר מדינה.....עב
לאחוז כוס יין בידו.....עג
יין תירוש מזוג.....עה
יברך והכוס ביד אחר.....עו
זימון על הכוס.....עח

ברכת קידושין זו' ברכות.....פ
משתה פורים.....פ
ליל הסדר.....פ
פרק ו – גדל פרע שער ראשו
נזיר עולם מקל בתער.....פב
גדר האיסור.....פב
רבנו הרמב"ם.....פג
ראשונים כמלאכים.....פה
בכללי הפסיקה.....פז
כבוד הבריות.....פח
ע"י גוי.....פח
בגרמא.....פט
גודר ע"ד המתיר.....פט
לסדר שער הנזיר.....פט
לפספס בידיו.....פט
סירוק במסרק.....צ
שינוי המכריע בזמה"ז.....צ
נתר חול ובורית.....צא
מותר באינו 'ודאי'.....צב
גם בשיער חלש מותר.....צב
מחזוריות גדילת שיער.....צג
הכרת המציאות.....צג
תשובת הריב"ש.....צד
לגזור אטו שלא בנחת.....צה
פ"ר דלא ניחא ליה.....צו
גם בפ"ר ליכא דאורייתא שניאה! חסימניה
אינה מוגדרת.
להסרת נימין מתכוון.....צז

מסרק רך קא

מסרק בשיניים מרווחות קא

סיכות שיער קב

לסוך שיער הנזיר ובשבת קב

העולה להלכה קה

קדושת שיער הנושר קה

הריני מסלסל בשערי קז

פרק ז – לא יטמאקי

טומאת מת קי

טומאה לנזיר טמא קי

הרחקה מטומאה קי

'אוהל זרוק' ברכב קיא

בניסה לבית חולים קיג

סוף טומאה לצאת קיג

לשאת חרב חלל קטו

טומאת ארץ העמים קטז

ארץ ישראל טהורה קיז

יציאה לחו"ל קיט

פרק ח – מניין המצוות בנזיר

מנין המצוות קכא

מצוות עשה בנזיר קכא

איסורי לאו בנזיר קכא

עשה ולא בנדרים קכא

מצוות הנלוות קכא

פרק ט – מצוה הראויה לכל

נזירות לקדוש או למתקדש קכה

איש או אישה קכה

קטן חסר דעת - נזיר קכה

נצרך לרשע יותר מצדיק קכו

הרועה צאן מהדרום קכז

כתר הראוי לכל אחד מישראל קכח

הנזירות למתקדש קכח

הרואה סוטה בקלקולה קכח

וכי חסרות מצוות אחרות קכט

ליטול את ה' מצוה קכט

היה דבר המצוי בישראל קלא

דור של גאולה קלב

לא ראינו כן בגדולי ישראל קלב

אין גאולה לפני האלוקים קלב

פרק י - שבחי הנזיר

שבחי התורה קלה

נזר אלוקיו קלה

קדושה בעצם קלה

שקול לנביא קלו

כמעלת מלאכים קלו

צורה של מעלה קלו

'עמר נקה' קלו

ימי ספירת העומר קלז

מבורך בכל קלז

מקור הברכה לאחרים קלז

שקול לכהן גדול ויותר קלח

הפלא העליון קלח

עטרת המצוות קלח

סוד הגאולה קלח

תורת הנזיר – נזירות בזמה"ז

תורת הנזיר בקצירת האומ'ר

קודם שנכנס באורך וברוחב גדרי המצוה והלכותיה, אמרתי לבוא תחילה בדרך קצרה למען ירוץ בה הקורא. ואם תחפץ לפתוח לראות בארוכה, הרי מונח הוא לפניך.

ונקטתי לשון קצרה ומתומצתת כמעט כמראי מקום בלבד, לאחוז בדרך קצרה מה שאפשר.

פרק א - תורת נזירו

לשון התורה הקדושה בפרשת נזיר, קוראת בקול גדול שאיש או אישה המקבלים עליהם נזירות, מדרגתם גבוהה וקדושתם אדירה, שכמעט אין מי שידמה למדרגתם.

את דברי ר' אלעזר הקפר, שדרש על הנזיר שנקרא 'חוטא' בזה שמפריש עצמו מן היין, יש להסביר לפי הקשרן שבא ללמוד ק"ו למתענה שהוא מזיק לגופו ודווקא בעושה מעל כוחו. אך כבוחר בנזירות לשם קדושה שבח הוא, וגם הפסד הנאת היין בטל וטפל הוא למעלת הנזירות. ובכל אופן נפסקה הלכה שהמתענה ויכול הוא קדוש ולא חוטא, ונחלקו חכמים על ר"א הקפר ושכן הוא דין הנזיר בקל וחומר. ויש בחז"ל שביארו דברי ר"א הקפר רק בנזיר טהור שנטמא, ולא על הנזירות עצמה. ע"ש.

מדברי חז"ל במקומות רבים מפורשת מעלת 'הפרישות' מהנאות העולם, ושהוא הכרח גמור לעבודת ה' ובוזה תחילת מדרגת החסידות. וכך נהגו גדולי ישראל החל מהנביאים וחכמים ועד כל עבדי ה', ועל כן בהכרח הוא לבאר, שאותו 'חטא' האמור הוא דווקא במזיק לגופו או כפורש ביותר מכוחו, שבזה הוא מגונה. ולהיפך, שהנודר נזירות ואינו מעל כוחו מצוה רבה ומעלה גדולה, ולכן הנביא עמוס שקל את הנזיר כמעלת הנביא.

יש שביארו שהנזיר מביא 'קרבן חטאת' על עצם קבלת הנזירות, אך באמת אינו מובן כלל שעל מצוה מיוחדת ששבחה תורה מעלתו ייקרא חוטא. ועל כן נראים דברי הרמב"ן ורבנו בחי ועוד, שקרבן חטאת הוא על סיבת 'הפסקת הנזירות', שאחר שהרגיש קדושה ופרישות ועוזב מעלתו לחזור להנאות הבלי עולם, על זה מביא קרבן חטאת, להשלים חסרון הקדושה בעולם בעוזבו את נזירותו.

מוכיח בטענות ברורות כי התורה רואה בנזיר 'אידיאל' מצד עצמו, ולא מצב בדיעבד לאיש השבוי בתאוות עולם. ועל כן שיבחה התורה את הנזירות לאיש ואישה ואפי' חידשה התורה דין מיוחד להחיל נזירות על 'ילד קטן', שהוא 'אידיאל' ולא מחמת תאוות שלא שייכות בו. ולכן גם רוב סוגי הנזירות הם 'לכל החיים' בנזיר עולם ושמשון, ולא לאיזה פרק זמן קצר לאיזון תאוותיו, ולכן גם קשרה התורה כתרים לראש הנזיר יותר מכהן, וזה לא שייך על מצב 'בדיעבד' אלא 'כשאיפה ומטרה' לקדושה אדירה.

בחז"ל מפורש שהמקבל על עצמו נזירות 'לשם קדושה' משוכח הוא עד מאוד, בין אם רצה להתקדש כי יצרו בער בו כאותו 'נער מהדרום' ששיבחו שמעון הצדיק, ובין אם כוונתו מטהרת ליבו לייחד עצמו לה' כשמואל הנביא. ואפי' מתכוון לשם כפרת עוון או לצאת 'מספק הלכתי' גם זה משוכח הוא, שלא נאמר גנאי אלא בנודר כן בדרך התערבות ותנאי בדברי חולין.

פרק ב – הנזירות בזמה"ז

מרחיב הדיון במצות הנזירות אחר חורבן בית המקדש, שהרי אין הנזיר מסיים נזירותו עד שיקריב קורבנות הנזיר בטהרה, וזה אי אפשר בלא אפר פרה ובלא מזבח ומקדש, ואם כן המקבל נזירות בזמה"ז בהכרח בנזיר עולם עד שיבנה בית המקדש.

גם לראב"ד, ולא שייך לקרוא 'לנזר אלוקיו' עליו 'נדר שווא' שאינו בכלל נדר, ובודאי תמוה הוא שאפילו לא 'המליצו' להישאל על נדרו זה, ומוכח שהוא מצוה גמורה ואיסור נידף ברוח שאין כדאי אפי' להישאל עבורו.

מבאר שלטענת האומר שחששו של הראב"ד משום 'חרב כלל', הרי לדידן להלכה מקלים בזה לכהן וכל שכן בנזיר, ואין בדברי הראב"ד לאסור. וגם מאריך לדחות האומר כי יש 'נזירת חכמים' להחזיק טומאה גם בארץ ישראל כמו שגזרו על חז"ל. שגזירה זו לא קיימת, ויש באמירה זו בזיון לאר"י נגד דברי חז"ל, ושכלל אופן אין כח לחדש גזרות בזמה"ז במה שלא גזרו, וטענה זו יש בה חשש זילותא לא"י.

דן ארוכה בטענה, שהנודר והוא טמא הוא כנודר נזירות 'בבית הקברות', ואחר המחילה לא קרב זה אל זה כלל, שהרי הנודר והוא טמא 'לא עשה מעשה כלל' להיטמא לא בשעת הנדר ולא לאחריו, וכבר תמה על טענה זו הכסף משנה. והגם שיש מי שהרגיש בחילוק הגדול דחק לומר 'איסורא מיהא איכא', לא הביא מקור לדבריו ולא ביאר אם הוא מהתורה או מדרבנן, ובחז"ל לא הזכירו מאומה מאיסור כזה, והוא פלא שנגד סתימת חז"ל בשבח המצוה, נחדש איסור 'גרמא בטומאה' ללא יסוד בחז"ל.

יש שתלו טעם בדברי הראב"ד שאין איסור לכוהנים בזמה"ז להיטמא למת, שאין תוספת טומאה למי שכבר טמא מת. ובאמת אינו מוכרח לדמות לנזירות, וגם אם היה מוכרח לדמות הרי מצאנו סתירה בדברי הראב"ד בדיון זה, ואם כן הרי שדברי הראב"ד בנזיר אינה משנה אחרונה.

מסכם ואומר, שגם לדברי הראב"ד ברור הוא שאין איסור כלל בנזירות שמשון, שהרי אינו אסור בטומאה ואין בו קורבנות ונזירותו לכל החיים.

אך עם זאת גם מפורש בחז"ל, שטמא מת אם נדר נזירות, הרי הוא נזיר לכל דבר. אלא שנחלקו הראשונים האם היא מצוה בלבתחילה או שאסור לקבל נזירות בזמה"ז, ורק אם בדיעבד קיבל נזירות חלה עליו הנזירות.

מביא בארוכה שיטת הרמב"ם החינוך הסמ"ג ועוד רבים מהראשונים, שגם בזמה"ז לא רק זו שאין איסור לנדר נזירות אלא אף זו שמצוותה ותפארתה גם בזמן הזה בכל כוחה, ונקראת 'נדרי מצוה' ולכן גם לא נכון להישאל עליה שלא מדוחק, ובלבד שינהג בה בארץ ישראל ולא בחז"ל, וכ"פ מרן השלחן ערוך.

מאידך, לדעת הראב"ד ונראה שכן דעת הסמ"ק והמאירי, יש איסור בזמן הזה לנדר בנזירות כשכולנו טמאי מת בלא יכולת להיטהר, ונאמרו כמה הסברים 'בסיבת' האיסור, ונפרטם בקצרה עם שוברים שבצידם.

יש שביארו טעם האיסור משום 'בל תאחר', שסתם נזירות היא בטהרה ואין יכול להיטהר, ואם כן הוא חוטא בזה שמכניס עצמו לנזירות בטומאה ללא יכולת להיטהר. אלא שאיסור זה אינו מובן, שמלבד שאינו 'עושה מעשה' להימנע מלהקריב אלא שהוא 'אנוס' בחסרון בהמ"ק, וכבר ראינו שלצורך מצוה מותר להיכנס לאנוס בקיום מצוה אחרת, ואפי' באנוס בדבר שחייב עליו סקילה. עוד זאת, שהוא הרי נדר 'נזירות בטומאה' אלא שהתורה חייבה שיכולו עליו דיני נזירות 'בטהרה', ואין כאן איחור 'במה שנדר' אלא רק אנוס מלסיים נזירותו. והוכחנו ברמב"ם שאין בל תאחר 'בלא עשה מעשה', וגם לראב"ד אינו איסור תורה ובקושי ניתן לומר איסור דרבנן.

מתמיהה ארוכות, בדברי כמה חכמים שקראו לנזירות בטומאה 'נדר שווא', שהוא תמוה מאוד שמאחר 'לכולי עלמא' נזירות חלה עליו מהתורה

מציינ' לשון קבלת הנזירות המלאה בכל סוג נזירות, ולקמן מאריך בשיטות הפוסקים בקבל על עצמו נזירות 'בנוסח חלקי'. ומציין להעדיף 'לשון קיום' שתחול קבלת הנזירות על צד המועיל ועל דעת רצון שמים, לפי השיטה המקיימת קבלה זו.

מצדד העדפה בין סוגי הנזירות השונים, ומצביע על יתרונות וחסרונות בכל סוג נזירות, שישקול בפלס כפי הנכון לו. ומראה על אפשרות שנודר כמה סוגי נזירות שונים, וחלים יחד בדיון איסור מוסף וכולל, שיכול בזה בכל עת לקיים כמה נדרי נזירות וקדושה מתווספת.

דן בקבלת נזירות בדרך 'כתיבה כדיבור' ובאיזה נוסח כתב נזירותו, והדין 'בספק נזירות' להקל. וכן בהיתר הנאמר בכל נדר 'בטל מקצתו בטל כולו', שחל גם בנדרי נזירות ואפילו נזירות שמשון, ומדייק בנוסח המדויק בו.

עוד דן בדברי כמה מהפוסקים, האם נזירות חלה אם נדר 'נזירות על תנאי', ומסיק שחלה הנזירות.

מאריך בחקירה חשובה מאוד בזירות, האם המתיר נזירותו 'מפסיד' כל מצוותו וקדושתו למפרע או שמא עלתה לו לשעבר וההתרה פועלת רק על צדדי החיוב שנתרו מכאן ולהבא. מראה מחלוקת ראשונים ואחרונים בדבר, ומה נראה עיקר בדעת נוטה.

ומהאמור יוצא לדון, בנזיר שנכשל מאחד מאיסורי הנזירות, אם נכון הוא להתיר נזירותו לבטל מעיקרא האיסור שעשה, או שטוב לו להישאר בנזירותו גם אם יקבל מלקות על מעשהו. וכן נראה עיקר.

פרק ד - נזירות שמשון

מברר בלשונות חז"ל האם 'נזירות שמשון' היא מהלכה למשה מסיני או דברי קבלה או מדרבנן

מציינן לדברי חז"ל והפוסקים אימתי פסקה אפר פרה אדומה, ואם יש בזה קשר ישיר לנדרי הנזירות. ומראה שאין דברים ברורים כלל בזה מתי פסקה והיכן הייתה מצויה באחרונה, ומזה גם תמה על מי שטען 'כדבר פשוט' מתוך השערה וסברת עצמו, כי פסקה הנזירות עם אפר פרה ונהפכה לאיסור.

מוסכם להלכה, שמלבד שדברי הראב"ד בשיטת מיעוט וללא בית אב מפורש בחז"ל, הרי רבו הראשונים והרמב"ם בראשם שגם במוה"ז מצוה היא ושבת גדול. וכ"פ הכסף משנה והשו"ע. ומאחר ולכל הדעות נזירות חלה מהתרה עם כל מעלותיה, ורק ספק אם נכון לגדור כן, לא יוציא הספק מהודאי ולא הטפל מהעיקר. [עוד מאריך בפנים בטענות דחוקות של כמה מחכמי האחרונים, כאילו והנזירות תלויה בבהמ"ק או שיש מצוה להישאל על גדרו או שאין חלה הנזירות בטומאה, ומראה סתירה גמורה לדבריהם.]

אחר שהתברר בלא ספק שחלה הנזירות גם בטומאה, ולרוב קמאי וש"ע הוא שבח בלכתחילה גם בזמן הזה, מבאר האם חלה 'קדושה' בנזירות שכזו או רק מצות. ומוכיח שיש בו קדושה גמורה, גם בשערו וגם בגופו כפשוטו, ונלמד הוא מנזיר שמשון ונזיר שהצטרע, ושכן מוכח בראשונים וסתימת חז"ל המפרשת קדושה ללא חילוק כלל. מסיים את הפרק, בדוגמאות לנזירים מהתנ"ך ועד דורות אחרונים.

פרק ג – כי יפליא לנדור

מבאר פרטי דינים 'בקבלת הניזירות', ראשית ישים לב שבשעה שנודר 'חייב' לזכור את ביטול המודעה שמסר בערב ר"ה, שאם לא כן הרי שקבלתו אינה חלה ואינו נזיר כלל לרוב הפוסקים, וכן עיקר להלכה.

גם תערוכות יין וענבים במאכל ומשקה אסורה 'כל שטעמו מורגש', וכדיני תערוכות איסור והיתר. ואם אין טעם היין מורגש, הרי זה מותר לנזיר.

אם נתן יין בתבשיל 'להטעימו' כתבלין, הרי שמדרבנן אינו בטל גם אם יש ס' כנגד היין, שכל שנעשה לטעם אינו בטל מדרבנן. במה דברים אמורים, שמורגש טעם היין, אך באינו מורגש כלל בטל הוא גם מדרבנן.

הנזיר אסור לבטל יין בתבשיל שאין מבטלים איסור בדייט, אך אם אחרים בישלו לצורך עצמם וביטלו שם יין, לא נאסר לנזיר אם לא מורגש טעם היין. וכן הדין ברטבים למיניהם, שכל שלא מורגש טעם היין מותר הוא.

מציין דברים הצריכים זהירות ומצויים - ענבים: כמגשי פירות וסלט פירות. צימוקים: בתערוכות גרנולה וחטיפי בריאות, בתבשיל פירות יבשים, בסלטים חיים. יין: בתבשיל בשר וכדומה, רוטב יין, עוגיות יין, תערוכות יין בלחמניות ועוגות.

הרחקות מהאסור לנזיר

מאמר חז"ל 'סחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב', שמשמעותו להתרחק ממגע וקרבה לענבים ויין, מאריך בלימוד בחז"ל ובפוסקים האם הוא איסור גמור מדרבנן או רק הנהגה נכונה, ולמסקנה הדין נראה שראוי להחמיר מה שאפשר, אך אינו איסור מעיקר הדין.

לצורך סחורה או רפואה, התירו חכמים במפורש לנזיר לבוא כמגע עם ענבים ויין, גם בתדירות קבועה. ובכלל זה יכול הנזיר לקנות ענבים ויין לצורך בני ביתו, והמחמיר בזה תע"ב.

לרווח ההיתר במקום צורך, יכתוב בסמוך לו פתק המזכיר איסור הנזירות שיהיה לו 'שומר' שלא ייכשל באסור, וכיו"ב במבקש מאחד מבני ביתו להיות לו כשומר. וטוב הדבר שיתלה פתק שכזה

בלבד, ומעלה שהנראה אמת שהיא הלכה למשה מסיני, ושכן דעת רוב הפוסקים.

דן בשינוי מהותי בנזירות שמשון לשאר נזירות, שאין בה התרה לנדרו. שהגם וכך פסקו רוב ראשונים ושו"ע, יש ראשונים החולקים בכך שכל שנדר בפיו יש לו התרה דלא כנדור ע"י מלאך. ומצדד בפנים בהיתרים נוספים בשעת הדחק להתיר גם בנזיר שמשון, וכגון בנוסח קבלת נדר 'חסר', או בקבל בלשון שבועה או שלא ידע מהות הנדר. ו"א שפתח מועיל בנ"ש רק לא חרטה, וי"א שמועיל אם נדר על זמן קצוב. מראה נכונה שנוזיר שלא זכר 'תנאי ומודעה' מערב ר"ה אין בנדר נזירותו כלום, ושי"א שמועיל 'הותר מקצתו הותר כולו' בנ"ש ונוסח קבלת הנדר המשולב. ומסיים בדברי כמה מהאחרונים, שיש לנטות להקל להתיר גם בנ"ש בשעת הדחק.

פרק ה – אשר יעשה מגפן

מכאן ואילך מכאן פרטי דינים הנצרכים לנזיר, ונתחיל בענבים ויין ומצריהם.

האסור לנזיר

התורה ציותה על הנזיר לפרוש מענבים בין לחים בין יבשים (צימוקים), וגם כל היוצא מהם כדוגמת הזגים חרצנים והחומין, וכמובן מיין.

ברם עלי גפן, לא נאסרו לנזיר שאין הם חלק מהפרי אלא חלק מהעץ.

יין מענבים נאסר, אך שיכר מתמרים וכדומה מותר לנזיר בלכתחילה. וגם קוניאק וברנדי שיושנו בחביות יין, לא נאסרו לנזיר כי אין טעם יין מורגש בהם כלל.

אין הנזיר לוקה אלא באכל ענבים בשיעור כזית, אך מ"מ חצי שיעור אסור מהתורה.

מי שפקפק בזה להלכה נראה עיקר להקל בזה בלכתחילה.

נזיר שכיבדו אותו בכרכה מז' ברכות בחופה, מהאמור מובן שיכול לאחוז הכוס בידו ולברך ולתת לאחר לשתות, ובפרט בברכות אמצעיות שאין שותים מהכוס שאין לו לחוש שמא ישתה, וטוב שיכתוב על ידו 'נזיר' בשומר ומזהיר שלא ישתה מהיין. כמו כן, יכול הנזיר לברך כשהכוס ביד אחר.

משתה פורים וליל הסדר

רשאי הנזיר לשתות ולהשתכר בפורים מאלכוהול שאינו יין ואינו עשוי מענבים, אך לא יישב יחד עם שותי יין שהוא ממש 'משתה יין' שאסור לנזיר להשתתף בו. וגם אם לא קבועים לשתית יין דווקא ויש שותים שאר חמר מדינה, מצוי שהמבושם והמשתכר אינו מקבל החלטות שקולות ועלול לשתות מהיין, ועל כן ירחיק עצמו מלהשתתף אם היין מצוי לו להיכשל בו.

בליל הסדר אינו יכול לשתות יין, ועל כן יקיים ד' כוסות 'ביין רימונים' או 'סיידר תפוחים' [כמובן לא בירה שהיא חמץ], ונראה להעדיף שגם את הקידוש לא יעשה במצה שבזה משתכש הסדר שתיקנו חכמים, ולכן יקדש על יין ואחר ישתה או שיקדש אחר.

אין איסור בליל הסדר להסב ליד שותי יין, שאין זה מוגדר 'מושב שותי היין', אך ישים היכר ביניהם שלא יטעה לשתות משלהם.

פרק ו – גדל פרע שער ראשו

תספורת בשיער הנזיר

הנזיר אסור לגלח שערו 'כתער' באיסור לא תעשה, וגם מצות עשה בו לגדל שערו, ואסור לתלוש אפי' שיערה אחת.

במקום בו מאוחסן היין בביתו או סמוך לגפן אם קיימת בנינתו.

אסרו חכמים לנזיר לשבת יחד עם 'שותי היין' דהיינו משתה יין, שבזה הוא קרוב להיכשל באיסור. אך אין איסור לנזיר להשתתף בסעודה שיש מי ששותה בה יין, וטוב שיניח סימן היכר בינו לבין שותה היין שיהיה לו לשומר והיכר.

קידוש הבדלה וכוס של ברכה

מוסכם למעשה שאסור לנזיר 'לשתות' יין גם בקידוש והבדלה, ועל כן בליל שבת יכול לקדש 'על הפת'. ובקידוש של בוקר והבדלה יכול לקדש על 'חמר מדינה' ככוס בירה.

מכל מקום, נראה שיש 'להעדיף' לקדש על כוס יין וייתן לאחר לשתות, ש"א שמחתורה המצוה בין דווקא גם לנזיר, וגם נחלקו הפוסקים רבות אם מועיל לברך על 'חמר מדינה' ובפרט במקום שיש מצוי. וכבר הורו כו"ב חז"ל אפי' ביום כיפורים שהוא בברת.

ובפנים הארכנו, שמעיקר הדין אין איסור שהנזיר יחזיק הכוס בידו ויברך, ולאחר מכן ייתן לאחר לשתות. והראנו שמלבד שיש ראשונים המתירים לנזיר 'לשתות מהיין' בקידוש והבדלה, הגם שלמעשה אסור לשתות מהיין, אך אין לגזור 'אטו' ישתה במה שלא גזרו חז"ל. ובפרט כשדעתו במפורש רק לברכה, והנזיר בזמנה"ז שהוא נזיר עולם זהיר וזריז ורגיל בלהימנע מלשתות יין, וכ"כ מור"ם ז"ל להתיר הדבר.

בפרט יש לצרף להתיר במכרך על יין 'תירוש' או 'מוזג' במים שמצטרפים בזה ספקות נוספים, וטוב שאחד מהנוכחים יהיה לו בשומר.

נזיר המחמיר מלאחוז הכוס או שחושש להחזיק הכוס בידו [בפרט בתחילת נזירותו], יכול איש 'אחר' להחזיק הכוס והנזיר יברך את הברכות, והגם שיש

לא יקבל על תנאי שהוא הפסד מהותי, אלא יקצר שעריו ע"י גוי בלא לסייע וישאיר לו אורך ב' שערות, שבוה איכא הרבה ספקות בדרבנן. ועוד חזון למועד.

לסדר ולסרק שיער הנזיר

מותר לנזיר לחפוף שעריו בידיו, וכן לגרד ראשו או לנסות להפריד בין שערות ובלבד שלא תהיה כוונתו לתלוש שיער, ואם קרה ונתלשה שיערה אין בזה איסור כלל.

בכלל האמור, מותר לנזיר לחפוף שעריו בתכשירי שיער המצויים היום, כשמפו ומרכך וכדומה, שאין הם משירים שיער.

גם בנזיר ששעריו חלש או נזיר חולה, מותר מהדין לחפוף שעריו מאחר שאינו 'בודאי' שיתלוש, ואעפ"י שקרוב מאוד שיתלוש.

במשנה מבואר שיש איסור לנזיר 'לסרוק במסרק' שערות ראשו, ונאמרו בזה שני הסברים, יש שהסבירו שעיקר האיסור מחמת שכל המסרק 'מתכוון להשיר נימין המדולדלין', והוא פשט הגמ' בנזיר. אולם בימינו הוא ברור, שאין שום כוונה כזו למסתרק, אדרבה נמנעים מלתלוש כי לא חפצים בשיער דליל וקרחות, וא"כ אין איסור בזמן הזה להסתרק לא לנזיר ולא בשבת.

יש שהסבירו שהאיסור מחמת 'שבודאי' יתלוש שיער במסרק, וכן הכרעת השו"ע. ואכן כך היה בזמנם שהיו חופפים אחת לשבוע, וגם חפפו ראשם בחול ואבן גיר ובורית העשויה מחומרים שמייבשים שיער וגורמים להשרת שיער, שאז אכן היה 'פסיק רישא' שייתלש שיער בסירוק. אך בזמן הזה שרגילים לחפוף על בסיס יומי, וחופפים בשמפו ומרכך שיער וכדומה שהשיער נוח מאוד להסתרק, 'אינו' פסיק רישא כלל שיתלוש שיער. ועל כן נראה עיקר, שהמסרק 'בנחת' שבודאי אין בו 'פסיק רישא' מותר, ובפרט בשיער רטוב או בהחליקו

יש מהפוסקים שהסבירו, שהאיסור לנזיר הוא רק אם מקצר באורך שעריו ולא משאיר אפי' כאורך שיער שראוי לגדול בתוך ל' יום [קרוב ל-ב' ס"מ], שהוא המכונה 'גדל פרע', ולרוב הפוסקים אסור מהתורה בכל קיצור אורך השיער והוא הפשוט בחז"ל בכמה מקומות. ולענ"ד מאחר והוא בספק מצות עשה מהתורה וכך פשטות התורה וחז"ל, המקבל נזירות מרצונו יחמיר ולא יקצר כלל משעריו, שלא נכון כלל להיכנס בהיתרים דחוקים כאלה.

ברם, במקום צורך גדול של כבוד הבריות, ובגון שנסתבך בשעריו דבק וטינוף וכדומה שהוא גנאי גדול ואי אפשר להוציאו בלא לחתוך, יש להקל בקיצור השיער ובלבד שישאיר באורך השערות ב' ס"מ, שבכבוד הבריות הקלו ובפרט בצירוף ספקות נוספים. [שיטת רבנו יהונתן בתלמוד ולא הוכרעה הלכה, י"א גם ברבי יאשיהו והרמב"ם כמתירים, י"א שהפסיד מצוה אך לא עובר בעשה, מהר"י פערלא שאין עשה בנזיר שנדר בטומאה].

ולכתחילה הנכון לקצר השיער ע"י גוי דווקא, וישעין ראשו על כיסא או מיטה ולא יושיט ראשו לגוי, שבוה לכו"ע אינו מסייע. אי נמי, יחתוך 'בגרמא', כגון שישגור את מקום הטינוף בנייר כסף עם חומר חומצתי שיחתוך השיער מעצמו, ונ"ל שע"י גוי עדיף.

באיכא שעת הדחק גדולה, גם אם אינה כבוד הבריות ממש, נראה שיכול לסמוך להקל ע"י גוי, שמצאנו צדדי היתר רבים 'בדרבנן'.

מפלפל 'בלימוד', שמא המקבל נזירות 'על דעת' המתירים לקצר השיער רשאי לקצר בכל עת לכו"ע שרק על דעת זו קיבל הנזירות, וגם את"ל שהוא כמתנה עמש"כ בתורה ואין תנאי זה כלום, שמא הלכה כמתירים. ולענ"ד, הרוצה לקבל נזירות רק על צד שיכול לקצר שעריו מזמן לזמן,

קדושה ונוי בשיער הנזיר

בחז"ל מפורש ששיער הנזיר קדוש 'בעצם', ולכן אסור בהנאה וטעון קבורה. ועל כן, שיער שנשר מהנזיר טוב שיאסוף אותו ויקברנו. ומעיקר הדין הנשטף במקלחת או הטמון באשפה, כקבור בקרקע.

בפנים המאמר הראנו לשונות חז"ל המוכיחים, שגידול שיער הנזיר לא נעשה בהכרח לצורת גנאי ומראה מוזנח. ואדרבה היה ברור בזמן חז"ל שהוא נוי, ועל כן לשון 'סלסול' ושיער 'נאה' הם לשונות קבלת נזירות. והגם שאינו מהיושר שהנזיר המייחד עצמו לעבודת ה' יעסוק בהבל וריק, אך גם להיראות מוזנח ומגונה אינו דרך האמת, ויש בו חשש חילול ה' אם יהיה בזוי ונמאס בעיני הבריות, והוא כמו ת"ח אם לא חמור ממנו. והראנו לימוד פשוט שסידור שערו בצורה סבירה, הוא בכלל התנאה לפניו במצוות.

פרק ז – לא יטמאהרחקה מקבר ומת

הזהירה התורה את הנזיר שלא יטמא למת, ורוב ככל דינו כדיני הכהן המפורסמים, והנזיר עיקר שממנו למדו לכהונה.

חמור הנזיר מכהן, שהנזיר אסור להיטמא גם לז' קרובים שלכהן הדיוט מצוה להיטמא, ובוה דינו חמור ככהן גדול.

יש לשים לב, שאין לכהן ונזיר איסור להיכנס 'בבית קברות' אלא שחייבים הרחקה של ד' אמות 'מקבר'. ועל כן במקום צורך, אם הולך 'בשבילים' במרחק ד"א מקבר מותר הוא, ויזהר שלא יהיה אוהל מעליו עם הקבר. ואם יש מחיצה בינו לקבר, יכול להגיע עד למחיצה.

להלכה העיקר להחשיב רכב ורכבת וכדומה 'אוהל זרוק' המפסיק בפני הטומאה, ומותר לנזיר שבתוכו לנסוע מעל קברים ובסמוך אליהם, וכ"ש

בקרם שיער, ואם מרגיש התנגדות בסירוק לא ימשוך בכוח, אלא ירפה ויסרק בצידו 'בנחת' ומותר.

עוד הארכנו בפנים בתיאור המציאות ושינוי הזמנים, ושאין לדון כל שעה הנמצאת במסרק 'כנתלשה', שהרי בכל יום נושרים כ-פ' שערות וגם בחפיפה שבודאי מותרת רואים הרבה שערות שנתפסו בידיים, ועל כן כל שלא הרגיש 'התנגדות' בסירוק אין לחוש כלל לתולש. [והבאנו צדדי היתר רבים נוספים, שי"א שסירוק מעיקרא מדרבנן שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופא (תוס') וספקא להקל, וגם לחולקים אפשר שאינו מעשה אלא כמתעסק (מאירי וקרן אורה), ובלאו הכי בזמנ"ז הוא לכל היותר פ"ר 'דלא ניחא ליה' שהרי אפשר לסרק בלא לתלוש (כ"י), וגם לחולקים הרי 'שבנחת' בודאי יש להתיר ולא נזירים אטו לא בנחת (שו"ע בכ"מ). וכל זה מלבד הספק כמ"ד שהאיסור משום מתכוון להשרת נימין, וליתא האידנא.

ע"ש.]

והמחמיר שלא לסרוק במסרק כלל תבוא עליו ברכה, ומכל מקום מותר הוא בלכתחילה לסרוק במסרק 'רך' או במסרק ששינוי מרוחקות מעט ולא צפופות, שזה כמו סרק באצבעות ידיו שמותר גמור הוא.

מותר לתפוס שערו בסיכות או חוט, שאין זה כסורק אלא קל הוא מחופף שערו, ועל פי רוב לא יתלוש שיער כלל.

הראנו בפנים, שמותר הוא גם בשבת לסרוק בנחת ולמרוח קרם שיער וכדומה שלא יהיה נראה מגונה, שכל שאינו עבה וסמיך כמשחה אלא רך כקרם, שאין בוה חשש ממרח כלל. וגם אם מקשיח ומקבע צורת השיער אין בוה כלום, שלא אסרו חכמים אלא בעשיית קליעה הנקראת היום 'צמה', ולא אסרו כלל להקשיח שערו בצורתו, והחושש לאחרונים שהחמירו בוה תע"ב.

מעטים הם וקלים להישמר בהם, ועל סייגי טומאה מדרבנן מקילים בהם הפוסקים הרבה אפי' לצורך קל בפרנסה ולצורך מצוה וצער קל ובפרט בזמה"ז, ומעלת הנזירות ומצוותיה גוברות על חששות אלה עשרות מונים בלא יחס.

פרק ח – מניין המצוות

כדי להבין מעלתה העצומה של הנזירות, צריך לתת הלב כמה מצוות מהתורה הוקדשו למצוה זו וכל הסובב אותה. ובפנים המאמר הבאנו המצוות בפירוט וכאן נסכמם בדרך קצרה.

ה' מצוות עשה בנזירות: א. גדל פרע שער ראשו. ב. אם יזכה לתגלחת וקורבנות בבניין המקדש. ג. שיער נזיר אסור בהנאה. ד. רשב"ץ- מצות ההתקדשות לפרוש מהאסור עליו 'קדוש יהיה'. ה. ועשית ולא תסור במקיים אוהרות חכמים, כדאמרי לנזירא לכרמא לא תקרב, והרחקות מטומאה.

ח' מצוות לאו בנזיר: א. שלא ישתה יין ומשרת ענבים. ב. שלא יאכל ענבים לחים. ג. שלא יאכל ענבים יבשים (צימוקים). ד. שלא יאכל פסולת הפרי כחרצנים. ה. שלא יאכל הזגים והקליפה. ו. שלא יכנס באהל המת. ז. שלא יטמא למתים, ואפילו לקרוביו. ח. תער לא יעבור על ראשו.

ג' מצוות נדרים: א. ככל היוצא מפיו יעשה. ב. מוצא שפתך תשמור ועשית כאשר נדרת. ג. לא יחל דברו.

ותן דעתך, שיש מצוות כלליות המצטרפות ומלוות בעשיית שאר המצוות, ומאחר ומצוות הנזיר מצויות ומלוות בכל עת כאמור, הרי שגם המלוות אותן הן בכל עת אם יכוון בהם. ונמנה אותן במראי מקומות בקיצור נמרץ, כדי שיכיר בהם ויכוון לקיימם שבידוע מצוות צריכות כוונה (שו"ע סי' ס"ד).

מצוות הנלוות: א. אהבת ה'. ב. יראת ה'. ג. קדושים תהיו. ד. ובו תדבק. ה. והלכת בדרכיו

במקומות המסופקים. [והראנו בזה צדדים רבים להקל בפנים המאמר]

כניסה לבית חולים

נזיר ככהן, חייב להיכנס לבית חולים לצורך פיקוח נפש, ואפי' בספק קל. גם חולה שאין בו סכנה מותר, כל שלא יודע שבדאי יש מת באותו החדר או בחדר הפתוח אליו. ובאחרונים מבואר שמותר בזה גם שלא בצער גדול, וגם אין חייב להפסיד ממונו להחמיר. וטוב שישתדל כשאפשר ללכת לבתי חולים הנוהרים בטהרת כוהנים.

טומאה המותרת לנזיר

מותר לנזיר להיטמא לחרב חלל, דהיינו כלים שנגעו במת או היו באוהל המת, והמנהג להקל בזה גם לכוהנים.

דין הנזיר קל מכהן, שלא מצאנו בחז"ל שגזרו בנזיר דין 'סוף טומאה לצאת', ואין לגזור מדעתנו.

טומאת ארץ העמים

גזרו רבותינו שאין לנזיר וכהן לצאת לחוץ לארץ, ואפי' קיבל נזירות בחז"ל מחייבין אותו לעלות לא"י לנהוג נזירות בארץ.

ארץ ישראל גם בזמן הזה אין להחזיק בה טומאה, ולא עלה על דעת רבותינו להחזיק אותה בטומאה, דלא כמי שטען כן שלא בצדק. וכ"ש בזמה"ז דקפדי אינשי והמלכות שלא לקבור במקומות שאינם מיוחדים לכך.

התירו חכמים 'במקום צורך' לצאת לחז"ל, כגון לפרנסה, רפואה, לשאת אישה, ללמוד תורה, וכל צורך מצוה בכלל ההיתר, אפי' לבקר חולה או לנחם אבל. בין לפרקי זמן קצרים ובין ארוכים, 'כפי הצורך'. [ומצטרפים לזה ספקות רבים בזמה"ז שכולם

טמאי מת

מאריך שאין לחוש מלקבל נזירות מחשש לדינים רבים בטומאת מת, כי באמת דיני טומאה מהתורה

מהרחקת היין ונזקיו, שזה כמובן שייך יותר באיש המוני ולא בחסיד שבלאו הכי רחוק מזה. אלא שגם לאיש קדוש יש עליה גבוהה בקבלת הנזירות, כדלקמן.

עוד כתבנו להוכיח שרצון הבורא בודאי שאפי' קטן יהיה מתקדש בנזירות, שהרי חידשה התורה 'עונת נדרים' למופלא סמוך לאיש 'דווקא' במצות הנזירות, ובדר"ב בן י"ב שנים אינו חסיד וקדוש. וביותר מוכרח הוא, מחידוש התורה הלכה למשה מסיני, שיכול האבא לנדר נזירות לבנו 'הקטן' אפי' הוא בן ו' שנים, וכי יש בגיל זה קדוש וחסיד 'שראו' לנזירות. אלא זה ברור שלכל יהודי ראוי הנזירות, ואפי' אין בו דעת מעלה אדירה היא, שגור אלוקיו על ראשו וקדוש הוא. אלא שאינה חובה אלא מצוה גדולה.

והסברנו שבאמת נזירות נצרכת לרשע יותר מלצדיק, והנזיר ששבחו שמעון הצדיק היה 'נער רועה צאן' לא חסיד ולא קדוש, אלא ירא ה' שפחד מיצרו הפחז. והזהירו הראשונים את המרחיק מהמצוות בטענה שצריך להיות 'ראוי' למצוה, שהוא חוטא ומחליש העם ממצוות, והיא רעה רבה.

ומה נעמו דברי הרדב"ז והאלישיך הקדוש, שייחוד מצות הנזירות היא בדווקא לכל איש, שתכליתה לאפשר קדושה אדירה גם למי שאינו כהן ולא בכתר מלכות וגם אינו מוכשר לכתר תורה, ראוי ויכול הוא להתקדש בקדושת הנזירות, הראויה לכל.

ואם יטען לך מאן דהו, כטענת המחלישים 'וכי קיימת כבר את כל המצוות עד שבאת לזו', אף אתה הכהה את שיניו, כי באמת אין מצוה בעולם שמעלה את היהודי למדרגת 'קדוש' בעצם בגופו ושערו ככלי מקדש, ויש בה עשרות רבות של מצוות 'מהתורה', ורוב דיניה פשוטים ללא מחלוקות מה שאין כן בשאר המצוות, ויש בה שבח

ו. יחוד ה' ז. הדיבר הראשון אנכי ה' אלקיך ח. וזכרת את ה' אלקיך ופן תשכח ט. ולעבדו בכל לבבכם י. ועבדתם את ה' אלוהיכם יא. מצות שמחה יב. ולא תתורו אחרי לבבכם ועיניכם יג. דברי קבלה- ועבדהו בלב שלם יד. ניצול מארור טו. קידוש ה' טז. תמים תהיה.

נמצאו י"ז מצוות כמניין 'טוב', בעצם הנזירות. ועוד ט"ז מצוות הנלוות, והם סה"כ ל"ג מצוות יקרות מפנינים, 'גל עיני ואביטה'.

והארכנו בייחודיות מצות עשה 'גדל פרע שער ראשו', שמתקיימת בכל רגע בלא מעשה אלא שרק משאיר השיער לגדול מאליו, ומקיים מצות עשה זו בעצם חיותו של הנזיר הוא מקיים המצוה.

עוד שים ליבך לזאת, שברוב ככל המצוות יש ספקות רבים אם מקיים בה המצוה מהתורה, ובפרט המצוות 'המתמשכות'. שבידע בתפילין מחלוקות רבות בכל פרט, וגם בציצית וטלית מחלוקת רבה בדרכי עיטוף וזמנים וסוג בגד ומידתו וכו' ועד"ז תראה ברוב ככל המצוות. ומצות נזירות יוצאת דופן בזה, שדיניה במפורשים כמעט לגמרי בפסוקים, והם מוגדרים וקלים יחסית לביצוע מהתורה, ובפרט בנזיר שמשון. וגם לראב"ד שנקט איסור לנזור בטומאה, ברור בדבריו שהנזירות ומצוותיה חלה וקיימת בלא שינוי. וזה כאמור מיוחד במצות נזירות, מה שלא מצוי כך במצוות אחרות.

פרק ט - מצוה הראויה לכל

דוחה עוד תפיסה מחשבתית שגויה במצות הנזירות, כאילו הנזירות מיוחדת ושייכת בחסידים ואנשי מעשי מצדיקי הדור בלבד, ואין טעות גדולה מזו, שטרח התורה להשמיע כל שבחי הנזירות במפורש על 'איש או אישה' איזה שיהיו.

ואדרבה תכלית המצוה היא כדי שיוכל מי שחפץ בכך 'להתקדש' ולא בעבור 'קדוש', והוא מובן

פרק י – שבחי הנזיר

ייחדנו הדיבור להראות ולהודיע שבחה של הנזירות, שמלבד שהתורה הכתירה לראש הנזיר 'נזר אלוקיו' וקדושה 'בעצם', ולשון 'הפלאה' המיוחסת למדרגה גבוהה ביותר.

עוד זאת ששערו נעשה קדוש, והוא כמהלך בתפילין כל עת, והנביא שקל את הנזיר כנביא ה', וחז"ל קראוהו מלאך ה'.

בוזה"ק הדגיש שזוכה לצורת עליון, ומושפע ממקור הרחמים ומושך משם לכל ישראל. ושאין השגה למעלתו ורמזי שערותיו. ומדהים הוא מאמר חז"ל שהנזירים מתברכים מאוצר הברכות, ונעשה בעצמו מקור הברכה לעולם, עד שברכת הכוהנים נעשית דוגמא לברכת הנזיר. והוא פלאי.

ורבים מאמרי חז"ל לדמות הנזיר לכהן, והגדילו לדמותו לכהן גדול, ויש שהגדילו במעלתו יותר מכה"ג. והראנו לדברי חז"ל שהנזירות היא מצוה 'פלאית', ונקראת 'עטרת המצוות', ובה סוד הגאולה. וכל זה מקצת שבחה, ואשרי האיש כי יפליא.

עד כאן בקצירת האומר, וכעת נבוא לתורת הנזיר בכיאות והוכחה כדרכה של תורה.

אדיר 'נזר אלוקיו' שלא מצאנו כדוגמתו, והיא מתקיימת בכל עת ורגע כמעט בלא מאמץ, ויהודי צריך להיות מושלם בכל ולכל הפחות במה שבבוחו לעשות.

והארכנו לבאר שאין לחוש לא ליוהרא ושאר טענות הדומות לה, ובמצוה שמצער עצמו כל אחד יבוא וייטול את השם, ובאמת מצוה זו הייתה מצויה הרבה בדורות קודמים גם אחרי חורבן בהמ"ק, ולצערנו האידנא לא מצאנו אפי' מניין נזירים בכל ישראל.

ומה שלא רואים כן בהרבה מגדולי ישראל, אינה ראייה לדחייה מסיבות רבות שהארכנו בפנים, ואדרבה הנזירים רובם ככולם ת"ח שרדפו אחר המצוות. ולא יהיה קל בעיניך נבואת עמוס, שסימן הגאולה שיתעוררו בחורים לנזירות ועימה סגולת לנבואה.

ואם חפץ אתה בקדושה, אל תיתן ליכך לחוש על גאותך וכבודך מצחקוקי ליצני הדור, שאין כבוד לפני האלוקים, והארכנו בלימוד מדוד מלכא משיחא ומאמרי חז"ל שהכול אין ואפס לפני כבוד האלוקים, ושווה לסכול הכול ובלבד שיתקדש כרצון הבורא.

תורת הנזיר - נזירות בזמנא"ז

פרק א – תורת נזירו

כי יפליא לנדור

מצות הנזירות כוללת בתוכה מצות עשה ולא תעשה רבות, ונזכרת בתורה בפרשת נזיר (נשא ו, ב) בדברי שבח מיוחדים שנקשרו בה מעלות קדושה ופלא רוחני מיוחד. דאמר רחמנא, איש או אישה 'כי יפליא' לנדור נדר נזיר להזיר לה' וגו' עד מלאות הימים אשר יזיר לה' 'קדש יהיה' גדל פרע שער ראשו. כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במתם כי 'נזר אלקיו על ראשו' כל ימי נזרו קדש הוא לה'. ע"ב.

וכבר בהתבוננות קלה בפסוקים ניכרת ההתפעלות החיובית בתורה וההדרה של מעשה נזירות, עד שמכריזה התורה על נדר הנזירות 'כי יפליא' לנדור להזיר לה' שזו לשון שבח גדולה שלא מצאנו כדוגמתה, וחזרת התורה ומדגישה את התרוממות הקדושה שבנזיר, עד ששערו קדוש וטהרתו מחויבת מצד קדושתו, ומעמדו גבוה יותר מקדושת כהן הדיוט, שהרי אפי' לאביו ואימו אסור הנזיר להיטמא ובוה חמור הוא מכהן (ריש פרשת אמור) ואין דומה לו אלא הכהן הגדול שגם לאביו ואימו לא רשאי להיטמא לרום קדושתו. וחזרת התורה בפרשה אחת כמה פעמים להדגיש ולומר שהנזיר מתייחד מכל העם בקדושה עליונה - נזיר לה', קדוש הוא לה', נזר אלקיו על ראשו.

ואם לא די בכך, לשון הנבואה עוד מרוממת בדברי עמוס הנביא (ב, יא) שנתנבא בשם ה' א-ל עולם ואומר, ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, האף אין זאת בני ישראל נאם ה'. ע"ב. שמלבד שהתעוררות מצות הנזירות היא לעצמה סימן הגאולה הקרבה, עוד למדנו מדבריו שהשווה את מדרגת הנזיר עד כמדרגת הנביא המקבל דבר

ה', והשוואה בין רום המעלות בה יכול להתעלות בשר ודם שיזכה להשראת רוח ה' עליו בנבואה, בהשוואה עליו וכדוגמתו מדרגת הנזיר הפורש ומקדש עצמו. הדברים מבחילי רעיון ומעוררי חשק הקדושה.

'נזיר' קדוש או חוטא

ומעתה יש להתבונן היטיב להבין דברי ר' אלעזר הקפר (נזיר כב ע"א) דתניא ר"א הקפר אומר, מה ת"ל מאשר חטא על הנפש, וכי באיו נפש חטא זה, אלא מפני שציער עצמו מן היין נקרא חוטא, והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה. ע"כ. ומשמע שיש 'חטא' חמור להזיר עצמו עד שצריך להביא קורבן, ועל אחת כמה וכמה לפרוש משאר הנאות העולם.

ובאמת ראוי להתעכב כאן, שמצוה ליישב דברי החכם עם הרבה מאמרי חז"ל שדיברו מפורשות במעלת הפרישות ואפי' סגפנות יתרה, ומהם גדולי ישראל שהשתבחו בכך. ומפורסם בכל תכל שבחו של רבנו הקדוש (כתובות קד ע"א), שבשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה אמר, רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיענתי בעשר אצבעותיי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה. ע"כ. ואם האמת כפשט דברי ר"א הקפר היה לשאול על רבנו הקדוש מה שבח הוא לו, שהרי נקרא חוטא בקל וחומר, שאם המזיר עצמו רק מהיין המועד לפורענות והוללות נקרא חוטא על שסיגף עצמו, על אחת כו"כ המזיר עצמו מצנון וחזרת שעל שולחנו וכמותם שאר הנאות שאין בהם פתח עוון, שאין בזה שבח אלא חטא וחסרון.

וראה בתוס' (שם ד"ה לא) שעל דברי רבנו הקדוש הביאו מאי דאיתא במדרש, עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו ומייתי הא עובדא דרבי. עכ"ל. הרי לפניך שהנהגת רבנו הקדוש היא ההנהגה

מה שאמרו ז"ל (יבמות כ) קדש עצמך במותר לך, וזאת היא הוראתה של המלה עצמה פרישות, רוצה לומר להיות פורש ומרחיק עצמו מן הדבר, והיינו שאוסר על עצמו דבר היתר. ע"כ. הרי לפניך שבעצם המעשה להדיר עצמו מהנאות הגוף בזה הא מקיים הוא אשר ציוה הא-ל יתעלה 'קדושים תהיו', והיא מצוה מהתורה ואיך ייקרא לזה חוטא.

וליישב הסתירה 'לכאורה' במקורות חז"ל בזה, האריך במסילת ישרים וציין למאמרי חז"ל בשבח הפרישות ובגנותה ואחר שהראה הסתירה בין המאמרים, כתב לתרצם על נכון וחילק ואמר וז"ל, צריכים אנו לתרץ המאמרים המורים הפך זה, אך העניין הוא כי ודאי חילוקים רבים ועיקרים יש בדבר, יש פרישות שנצטוונו בו ויש פרישות שהוזהרנו עליו לבלתי הכשל בו וכו' הרי לך הכלל האמיתי, שכל מה 'שאינו מוכרח' לאדם בענייני העולם הזה ראוי לו שיפרוש מהם, וכל מה שהוא 'מוכרח' לו מאיזה טעם שיהיה כיון שהוא מוכרח לו אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא. הנה זה כלל נאמן, אך משפט הפרטים על פי הכלל הזה אינו מסור אלא אל שקול הדעת ולפי שכלו יהולל איש, כי אי אפשר לקבץ כל הפרטים כי רבים הם ואין שכל האדם יכול להקיף על כולם אלא דבר דבר בעתו. ע"כ. ומעתה תעמיד דברי מסילת הישרים בביאור דברי ר"א הקרפ נזיר, ויתבאר שיש לכל איש לבדוק עצמו האם היין 'מוכרח לו' או שאינו מוכרח והפורש ממנו לשם שמים שבח הוא לו, ומקיים מצות הנזיר ומצות קדושים תהיו.

ועוד יותר מזה הפליא לומר במשך חכמה (שם, ח) וז"ל, אל תדמה שרק בפעולותיו יתקדש, אבל בעצמותו אינו קדוש. לכן אמר "כל ימי נזיר קדוש הוא לה'", כי הוא נעשה קדוש בעצמותו ונשגב במעלתו, כיון שהוא נפרד מן התאוות ונבדל מן המותרות, ונוהר מכל אלה הוא נעשה זך בחומריותו ונעלה בעצמותו. לכן אמר (פסוק ט) "וכי

המבוקשת שלא יהיה מענג גופו במעדנים, ולא רק חסידא קדישא ופרישא כותיה אלא כך תהיה תפלת 'כל אדם' ושאיפתו, וכ"ש בדברים העלולים לקלות ראש.

והוא הפשט המובן במשנה באבות (פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. ע"כ. וכיו"ב בגמרא עירובין (כב ע"א) שחרות כעורב במי אתה מוצאן במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש, רבה אמר במי שמשחיר פניו עליהן כעורב. רבא אמר במי שמשכים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב, כי הא דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב אמרה ליה דביתהו ינוקי דידך מאי אעביד להו אמר לה מי שלימו קורמי באגמא. ע"כ. עי' במהרש"א שמשחיר עצמו בעינו ותענית. וכך היא לשון הרמב"ם (ת"ת פ"ג הי"ב) וז"ל, אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה, אלא במי 'שממית עצמו' עליהן 'ומצער גופו תמיד' ולא יתן שינה לעיניו ולפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו. ע"כ. הרי שזו היא דרך החכמים והתורה.

ולא רק שאין בה גנאי אלא שבח, זו הפרישות היא גופא מהחשובות בדרכי עבודת ה' יתעלה, והיא המסילה העולה עד להשגת רוח הקודש, כמבואר בברייתא המפורסמת (ע"ז כ ע"ב) דא"ר פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות וכו' נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה וכו' עד שנכנס במעלת רוח הקודש. ע"ש.

מורה הפרישות

וביאור יסודותיה של הפרישות, ביאר הרמח"ל במסילת ישרים (פרק יג) שהפרישות היא תחילת החסידות ופסק ואמר וז"ל, והנה כלל הפרישות הוא

בפרישות, שעל זה אמר שהגם וכוונתו לשמים ומצות ה' עליו, בעי כפרה על שאולי 'ענוי יתר מדאי על נפשו'. אך כאמור גם אם ואכן כן עינה נפשו אין בזה הפסד הנזירות אלא קרבן לכפרה, ומעלת הנזירות במקומה עומדת ואורה רב.

ובאמת שכבר חז"ל הסבירו כל זה היטיב דגרסינן בתענית (יא ע"א), אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא, סבר כי האי תנא דתניא רבי אלעזר הקפר וכו' רבי אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהיה וכו' לא קשיא הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה. ע"כ. ותירון זה אם בכוחו או לאו, הגם שנאמר לתרין דברי ר"א אך יש בכוחו לתרין כלל המחלוקת בין החכמים, שכל שבידו לעשות ואינו מביאו לחולי וכו' מצוה וקדוש וחסיד, אך בנעשה חולה חוטא הוא.

וכך נפסקה בזה ההלכה בשלחן ערוך (או"ח סי' תקעא ס"א) וז"ל, היושב בתענית, אם יכול לסבול התענית נקרא קדוש. ואם לאו, כגון שאינו בריא וחזק, נקרא חוטא. ע"כ. ומינה נילף לנזיר שהוא קל בהרבה מתענית שמחליש גופו ומונע הצריך לחיים. ומאחר וכך, כל שלא יזיק לו הימנעות מיון ועגבים וכן אינו עינוי עבורו לגדל שיער ראשו, הרי שהוא קדוש ומצוה וחסידות גדולה. והיא הלכה פסוקה.

ובחילוק נוסף בכיו"ב אמרו חז"ל (נזיר ב ע"ב) וז"ל, נזירא מילתא דעבירה ואמר' ליה נאה, אין. דאפילו לרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא, הני מילי גבי נזיר טמא דאידידי דבעי מיסתר דאמ' רחמנא והימים הראשונים יפלו כי טמא נזיר, התם הוא דלמא אתי 'למיעבר על נזירותיה' אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ביה. ע"כ. ומוכן הוא שבמקום שיודע מראש שמקבל על עצמו לכל חייו ואינו כתוהה על הראשונות כנזיר שנטמא וסותר, הרי שלא חוטא הוא אלא נאה הוא.

ימות מת עליו בפתע" – 'שלא היה צריך ליזהר מזה' כי הוא אנוס "יביא וכו' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" פירוש, כיון שהוא איש קדוש ורום המעלה 'צריך להביא כפרה על שאירע' שמת איש באהל. וכמו דאמרו במכות (יא, א) בהא שיושב הרוצח עד מות הכהן הגדול, 'דהוי להו למיבעי רחמים על דורם ולא ביקשו'. והנזיר מעלתו כמעלת הכהן הגדול, שלשניהם "נזר אלקיו על ראשו" (פסוקי), וזה "אשר חטא על הנפש" – שמת. ע"ש. והדברים מבהילים למתבונן, והדברים נשגבים מאוד כמה התעלות היא לקדושת האדם מכאן נדרו בנזיר.

בית אב לפרישות

וחזיתי כי דברי ספר החינוך עוגן ויסוד לכל דברי הרמח"ל בזה, שכתב בעל החינוך (מצוה שעד) וז"ל, וזו היא קדושת הנזיר ומעלתו בהניחו מלאכת החומר וישבור תאוותיו במה שאינו חרבן גמור אל הבית, כגון מניעת שתיית היין וגידול השער, כי בזה ייכנע היצר ולא ידלוף הבית בעבורו ולא יחרסו פינותיו, אבל תתחזק בו עבודת השכל ויאורו מהלכיו וכבוד ה' תשכון עליו, ויתקיים באיש הזה כוונת הבריאה מבלי התמעט עבודת שכלו אל בוראו מפני שתוף החומר שבו וכו' ואל תתפשני בטעם זה שכתבתי ממה שאמרו זכרונם לברכה (נזיר י"ט ע"א) יביא כפרה על עצמו שציער עצמו מן היין, כי גם זה יתכן על טעמנו, כי אחר שאמרתי שאין רשות נתונה לאדם להשחית ביתו ולקלקל דבר בבניין אשר בנה הבונה הראשון, ראוי לו להביא כפרה על נפשו כי אולי נטה מן הגדר המחויב עליו בעניין גופו ונשמתו, כי שמא טבעו ובנינו נכון על צד שהנזירות 'ענוי יתר מדאי על נפשו'. וכל דרכי השם ישרים וצדיקים ילכו בס. ע"כ.

ומדבריו ברור בלא ספק, כי החשש בעינוי הנזיר הוא רק במקרה שביחס ליכולותיו וטבעו הגוים

מעשיו לשם שמים. אלא ודאי כדכתיבנא שבא הכתוב לקבוע עליו חובה דאי לא עבד הכי עובר בעשה. וכן נראה מדברי הירושלמי (סוף"ק דנזיר) דמסיים עובדא דר"ש הצדיק ואמרתיו לו בני כמותך ירבו עושי רצון המקום בישראל. עליך הכתוב אומר איש או אשה וגו' להזיר לה' עיין שם. וכן הוא בתוספתא וכן. הוא במדרש רבה (סדר נשא פ"י). הרי דקרי ליה עושה רצון המקום. והיינו משום שנצטוה על כך מאת המקום וכו' כנזירות דעובדא דרבי שמעון הצדיק וכו' והיינו משום דנזירות זו היתה מתוך יישוב הדעת ופיו ולבו שוין וכו' לזה כתב דובר אמת בלבבו להזיר. דרך בענין זה יש מצוה להזיר. ולאפוקי האומר אם אעשה כך או אם לא אעשה כך הריני נזיר וכיו"ב כמש"כ הרמב"ם (סוף הלכות נזירות) עיין שם. וכן מתבאר שיש בזה מצוה ממדרש רבה שם. דאמרינן התם בא וראה כמה מצוות מעטרות את ישראל והלא גדול שער ניוול הוא לאדם שהוא אינו חופף ראשו ולפי שהוא מגדלו לשם שמים קראו הכתוב עטרה לראשו הה"ד כי נזר אלקיו על ראשו עיין שם. הרי דקרי לה מצוה. ע"ש שהאריך.

ומעתה זאת העולה מן המחובר, שמעלת הנזיר נזירות לשם שמים מעלתה אדירה וגבוהה, וקדושה רבה היא ואין בדוגמתה בזמן הזה שאין בה"ג ונביא.

קרבן חטאת הנזיר

אחר שראינו שקבלת הנזירות הנכונה היא בהתאם ליכולת האדם, הרי שהיא מצוה גדולה וקדושה אדירה ומעלה רמה, אם כן צריך להבין על מה מביא הנזיר קרבן חטאת בסוף נזירותו. והנה לדברי בעל החינוך הנזכר מובן שהקורבן הוא רק על צד שהיה לו 'צער יותר מכדי יכולתו' כשהזיר עצמו מהיין. ובאמת הוא לא כ"כ מובן מה קושי יש בזה וכי חייו של אדם תלויים ביון, אך בכל אופן בזה קאמר שעל זה אפשר שמביא כפרה.

ולשון המרוממת קדושת הנזירות ראה לרבנו אברהם בן הרמב"ם (שו"ת סי' יח) שנשאל, ילמדנו רבנו מה פרוש מה שנאמר בשמשון וסר ממני כוחי היתחייב מזה שכל נזיר יהיה בו כח מופלג כמו שהיה כחו של שמשון. יורנו אדוננו. והשיב וז"ל, תשובה אינו מתחייב שיהיה זה בכל נזיר. אלא העניין הזה היה מיוחד לו בסיוע אלוהי שנצמד אליו למען יהיה מושיע ישראל. ותנאי ההשגחה הזאת היא שידבק בעבודת האל, 'וההדבקות היותר חזקה היא שיהיה נזיר אלהים'. וכתב אברהם ביר' משה זצו"ל. ע"כ. הרי שלך לפניך שזו היא הדבקות הגדולה ביותר. ולשון המדרש עוז שאמרו חז"ל (שמותר בה בא פר' טז) איש כי יפליא לנדור וגו' וכיון שיעשה כך הרי הוא כמלאך. ע"ש.

ומעתה מה נעמו ומתקו דברי רבנו סעדיה גאון (עשין ק) 'ותפליא להזיר לרצון' שמשמע שהוא מצוה מהתורה להזיר עצמו בקום ועשה, וראה שהאריך בביאורו מהר"י מערל"א זצ"ל, לכאורה כוונת רבינו הגאון ז"ל למנות בזה מצות עשה 'להזיר' נזירות להשם. מדכתיב (בפרשת נשא) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'. ואמרינן שם בספרי (פיסקא כ"ב) נזיר להזיר לה' המצוה להנזיר לשם. אמר רבי שמעון הצדיק לא אכלתי אשם נזירות מעולם אלא אחד. כשבא אחד מן הדרום וכו' נאמתי לו כמותך ירבו בישראל עושים רצון המקום ועליך נתקיים איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר לשם עיין שם. מבואר מהספרי דמצות עשה להזיר לשם. וכן הוא בפסיקתא זוטרותא שם עיין שם. והרמב"ם ז"ל וכו' ולפ"ז נראה דמאי דכתיב להזיר לשם הוא ציווי לומר כי יפליא איש לנדור נדר נזיר 'חובה עליו להזיר לשם'. כלומר שיעשה כן לשם שמים. כעובדא דשמעון הצדיק וכו' דאם לא כן למאי אצטרך הך קרא ומאי אשמעינן ב' דמוקי קרא להכי. אי לאשמעינן דמילתא מעלייתא ודבר הגון לעשות כן. פשיטא אטו בלא קרא לא ידעינן דדבר הגון שיעשה כל

ודבק בעצם הרחמים העליונים והוא רוצה עתה לצאת מקדושתו, 'נראה כמתרחק ורוצה לסלק עצמו ח"ו מאותה מעלה שכבר דבק בה', ולכך הצריכתו תורה קרבן ביום מלאת ולא לכפרה כי לא תמצא בו לשון כפרה או סליחה, אך הכוונה בקרבנו לקרב הכחות וליחד ולהמשיך להם שפע מן המקור ויסתפקו המדות ואח"כ יחזור להנאותיו כבתחלה, ועל כן היה הקרבן שנצטוו בו עולה ושלמים וחטאת, "כבש לעולה", "איל שלמים", "כבשה לחטאת", ובסוף אמר: "ואחר ישתה הנזיר יין", כלומר ואחר שישלים חיובו לכל צד ויסתפקו המידות, ישתה הנזיר יין, ויחזור להנאותיו כמנהג בני אדם בעולם הגופות. ע"כ. ודו"ק היטיב שהוא כמושך הקדושה בקרבן להשלים הקדושה שבחזרתו להבלי העולם, ואינו מצד חטא ועוון אלא מצד השלמת החסר.

ועל דרך דומה לזה ראה במשך חכמה (שם, טז) שכתב וז"ל, ענין החטאת בנזיר הוא לפי שבטל ממנו כמה מצוות, כמו טומאה לקרובים שהיא מצות עשה, וכן קידוש והבדלה על היין. ואם פעלו אצלו בפרישות, אז הוא טוב ומשובח. אבל מכל מקום צריך כפרה על זה, כמו שהביא ר"ח דצריך למיתב תענית לתעניתו בתענית חלום. ולכן קרבנותיו כמה קרבנות הנשיאים בחנוך המזבח, שלב נשבר הוא טוב מכל הקרבנות, כדאמר (סנהדרין מג, ב). והנזירות הוא חינוך לשבירת הרוח והלב המתאוה, לכן מביא קרבנות חנוך. ע"כ. ומבואר שהיא כפרה צדדית על מצוות שנמנע מהם בציווי ה', ובודאי הם טפלים לעיקר השגת מעלת הנזירות ומצוותיה.

ואיך שלא יהיה בפירוש טעם הקורבן, ברור הוא לדעת החינוך ושאר מפרשים הנ"ל, שפרשנות זו על טעם הקורבן אין בה נפק"מ להלכה למעשה, שהרי סיים ואמר 'שבעים פנים לתורה' וזה לא נאמר אלא בפרשנות שאין בה סתירה למצוות ה'

ברם סיבת הקורבן שכתב החינוך אינו פירוש מוכרח, שכן תכף הביא בעצמו דברי הרמב"ן וז"ל, והרמב"ן ז"ל כתב בפירושו (במדבר ו, יד) על דרך הפשט בטעם החטאת שמביא הנזיר לכפרה, כי העניין הוא שצריך כפרה בשובו להיטמא בתאוות העולם, דמכיון שהייתה עליו רוח ה' והתחיל להיות נזיר לה' ראוי היה לעמוד בן כל ימיו. ושבעים פנים יש לתורה. ע"כ. הרי שהקורבן הוא על 'הפסקת נזירותו' ולא על מה שנזר, והבן היטיב שלא רק שאין גנאי בנזיר כלל שעליו יביא חטאת, אלא כל בתר איפכא הגנאי הוא על 'שחזור להבלי העולם' אחר שכבר התקדש, ומעלין בקודש ולא מורידין והיה לו להמשיך נזירותו ולא להפסיקה.

ודברי הרמב"ן במקורם חדים עוד יותר שכתב בפי' עה"ת (במדבר ו, יד) וז"ל, האיש הזה חוטא נפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזיר מקדושתו ועבודת השם, וראוי היה לו 'שיזיר לעולם' ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלהיו, כענין שאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, השווה אותו הכתוב לנביא, וכדרכים (לעיל פסוק ח) כל ימי נזרו קדוש הוא לה', והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם. ע"כ.

גם רבנו בחיי נרגש להסביר טעם קרבן החטאת והגיונה ובנה קומה נוספת על דברי הרמב"ן. וז"ל רבנו בחיי (שם, יג), טעם הקרבן הזה בנזיר "ביום מלאת ימי נזרו" לא נתגלה, כי לא מצינו בכל התורה כלה קרבן כי אם על עון שקדם לשעבר, וזה שקדם 'זוכה לעשות מצוה' והיה כל ימי נזירותו 'קדוש ופרוש' מתאוות העולם ועתה ביום מלאת ימי נזרו תחייבנו תורה להביא קרבן, הנה 'זה ענין נפלא ומחודש', וכן אמרו רז"ל במסכת נזיר (ע"י גדרים ד ע"א) "חידוש הוא שחדשה תורה בנזיר". והרמב"ן ז"ל נתן בו טעם ע"ד הפשט וכו' אבל טעם הקורבן והחידוש איננו מתבאר כי אם ע"ד הקבלה, והזכרתי בנזירותו כבר כי הוא למעלה מהמידות

וראה שרוב סוגי הנזירות הם לא לזמן קצר אלא לכל חייו דווקא, ואם עיקר מטרת הנזירות הייתה רק 'למצע מזג' שפעמים יפרוש כדי לאזן בין תאוותיו לפרישות, הייתה צריכה הנזירות להיות לזמנים קצרים בלבד.

ובנוסף לזה, הרי התורה ציוותה נזירות גם לאישה, וכידוע רוב הנשים מגדלות שיער גם בלא נזירות וגם רחוקות הן מטבען משתיית יין ושיכרות, וטומאת המת אין בה תאוה או חשק שיש למנוע מחמת 'פרישה מתאוה'. שכבר כעת מוכן שנזירות היא לא רק 'מענה' לתאוה אלא 'אידיאל' מצד עצמה.

ולקמן נדבר בדין 'עונת הנדירים', והוא דין בנדרים שקטן בן י"ב שנה נדריו חלים למרות שלא הגיע למצוות, וחידוש זה נלמד בדווקא בנזיר 'מופלא הסמוך לאיש', וקטן בן י"ב שנה לא מצוי הוא כלל שיחיה לו עסק ביין ולא מטייל בבית הקברות, וגם יהיה לו לנוי לגדל שערו כאותו נער נזיר מהדרום שתלתליו סדורות לו. שמה שייך פרישות באלה הדברים, והוא לא עלול להם כלל.

וביותר מזה התבונן, שחידשה התורה 'רק' בנזירות, שיכול האב להחיל על בנו הקטן נזירות עד זמן שיחיה לאיש, והוא ברור שקטן כבן ח' וט' שנים לא שייך כלל באלה הדברים מצד תאוה, שאין היין מרגשו ולא טומאה במקומו, ושיער נוי הוא לקטן. וכבר מדוגמאות אלה שהם 'דעת תורה' הנלמדים בפסוקי התורה עצמם, מוכן ומוכח שנזירות היא 'אידיאל' ולא רק כמענה לחולשה או תקלה. ומה שסמכו בו חכמים הרואה סוטה בקלקולה או רואה יצרו פוחד שראויה לו הנזירות, לא באו לטעון שרק בעבור זה היא הנזירות, אלא שגם בעבור זה.

ומהרהר אני בדבר, שבדרכו של עולם המקבל נזירות כמענה לתאוה, מסתמא תהיה נזירותו קצרת מועד שתכליתו רק לאזן בין היצרים. אך

כפי קבלת חז"ל, ועל כן בהכרח שהבין שאין להסיק מסקנות הלכתיות מדרשות אלה על מה בא הקורבן. וזה דלא ככמה מהאחרונים שרצו להסיק מסקנות מדברי החינוך, שזה אינו ולענ"ד שגו בזה מאוד להכניס דעתם בחוקי התורה, שאם רק לדרשה בפרשת השבוע דיברו החרשנו, אך להורות בחוקי התורה על צד דרשות כפי ההודמן, הוא חמור מאוד שהוא בחשש מגלה פנים בתורה שלא כהלכה.

ונחזור לסוגיין, מבואר שאך למי שקשה לו לעמוד בדיני הנזיר אצלו לבדו הוא גנאי ועון כשזה יותר מכוחו, אך ביכול לפרוש ולהתקדש ראוי הוא והגון וטוב וקדושה גדולה היא. ואפי' על צד שבאיזה זמן היה קשה יותר מכוחו, לא קאמר החינוך שהוא איסור אלא שעל זה מביא כפרה בקרבן, אך לא נאמר בשום מקום להורות ככלל וחוק לציבור שאין לקבל נזירות, ואפי' להתיר נדרו לא דחקו בו חכמינו אלא שיקיים נדרו ויתקדש, וכאשר נראה לקמן. ודו"ק.

וכשם שהיושב בתענית אפשר שיקרא קדוש או חטא כשאינו בהתאמה למצבו וצרכיו, כן הוא בנזיר, ועל כן כמשקל הניתן לתענית היום כן הוא משקל הנזירות וקל מיניה, כי באמת האיסור לנזיר הוא בדבר שאין צריך לו כל כך ביין והתגלחת שאינו 'הכרח החיים' ואינם צורך גמור לכלכל גופו מה שאין כן הפורש מאכילה ושתיה שבנפשו הדבר, ומאחר ורוב ככל העולם 'אינם מוכרחים' ביין ואינו מעבר לכוחו הרי שגם רוב העולם שייכים בנזירות שהיא קדושה, ובלבד שיקבל הנזירות לשם קדושה ולא בהזדמן או על סיבת חולין.

אידיאל הנזירות

ושים ליבך לזאת, שמצאנו כמה סוגי נזירות, אם לזמן קצר קצוב או לזמן ארוך יותר משנות חייו והוא הנקרא נזיר 'לעולם', עוד יש נזיר עולם כשמואל הנביא וגם נזירות שמשון.

הכתוב כנביא שנאמר ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים. ע"כ.

וראה והבט דברי השבח הגדולים שייחס הכתוב לנזיר, שהוא נזר וקדוש ושקלו הכתוב לנביא, ובלבד שיבוא על הכוונה הנכונה והסיבה הראויה והיא להתקדש.

וכן מבואר הוא בסמ"ג (לאוין רמג) וז"ל, ונזיר לשון פרישה שפורש עצמו מן היין לשם שמים וכו' כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, פירוש קדוש יהיה השער לגדל פרע של שער ראשו וכו' על נפש מת לא יבא, לאביו ולאִימו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם כי נזר אלקיו על ראשו כל ימי נזרו קדש הוא לה', זו קדושת הגוף מלטמא למתים. ע"כ.

הנזר מהדרום

ומעתה יתבאר על נכון המעשה באותו בחור שנדר שערו לשמים (דע"ב), אמר שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא חוץ מאדם אחד שבא אלי מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית לשחת שער נאה זה, אמר לי רועה הייתי לאבי בעירי והלכתי לשאוב מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי וביקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו ריקה, מפני מה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך שסופך להיות רמה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים. עמדותי ונשקתי על ראשו אמרתי לו, כמותך ירבו נזירים בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לגדור נדר נזיר להזיר לה' שהוא לש"ש גמור. ע"כ.

שמבואר בכל המעשה שעיקר התעלותו של שמעון הצדיק, שהיה הבחור כוונתו נקיה לשמים להתגבר על יצרו, וכדוגמתו בכל נזיר שכוונתו לשמים ולא

המקבלה כדי להתקדש ולייחד שם ה' עליו, איש כזה יחפץ בנזירות לכל ימי חייו כשמואל הרמתי נזיר עולם או נזירות שמשון ולעולם, שהם כאמור רוב סוגי הנזירות.

ואם כן היותר מובן ברצון שמים, שתהיה הנזירות 'אידיאל' למי שחפץ בכך שיהיה כל ימיו בנזירות, ואם קשה עליו יכול לפרקי זמן. וזה הפשוט בדברי הרמב"ן הנ"ל בביאור טעם קרבן החטאת, שהאיש שקיבל עליו נזירות והתקדש לא היה ראוי לו להפסיק נזירותו כלל, אלא להמשיך בקדושה ופרישות לכל חייו, ומאחר שמאס בזה ורוצה לסיים נזירותו, על כך מביא הוא קרבן חטאת. והבן כי זו הוכחה לאידיאל הנזירות.

נזירות דרך קדושה

ובהסתכלות רחבה יותר, אפשר וכל הדרכים הגנות והשבח והאידיאל מתכנסות אל מקום אחד, שפעמים הנזירות גנאי ופעמים שבח, פעמים הוא אידיאל לאורך ימים ופעמים הנכון רק לפרקי זמן קצרים. כי אין האנשים שווים וגם לא דעותיהם ורצונותיהם, ועל כן לא חייבה התורה נזירות אלא 'כנדרי הפלאה'.

אלא שהחילוק ברור הוא, שכל נזירות שבח היא ובלבד שמטרתו מוצהרת להתקדש לה', ועושה כן מדעת שלמה. אך בכל עניין לא טוב הוא לקבל נזירות כבדרך אגב, כנדר ותנאי על דברי סרק וחולין, שבוה מצער עצמו שלא לסיבה הנכונה, ונקרא 'נזירות רשעים'.

ובדרך זו מבוארים היטיב גם דברי רבנו רמב"ם שסיים את הל' נזירות בהגדרת הנזירות הבזויה לעומת המשובחת וז"ל, האומר הריני נזיר אם אעשה כך וכך או אם לא אעשה וכיוצא בזה, הרי זה רשע ונזירות כזו מנזירות רשעים הוא. אבל הנזיר לה' דרך קדושה, הרי זה נאה ומשובח ועל זה נאמר נזר אלהיו על ראשו קדש הוא לה', ושקלו

כדרך נדר שווא וסרק, אלא כסולם לעלות ולהתעלות בעבודת הבורא יתעלה.

וכן הוא מפורש בספרי (נשא פיסקא כב) וז"ל, להזיר לה', המצוה 'להינזר לשם', אמר שמעון הצדיק לא אכלתי אשם נזירות וכו' נשקטיו על ראשו, נמתי לו כמותך ירבו בישראל 'עושים רצון המקום', ועליך נתקיים איש או אשה כי יפליא לגדור נדר נזיר להזיר לה'. ע"כ.

והמובן הוא משמעון הצדיק, שלא רק שאין פגם בנזירות אלא שבח גדול והגדיר את הנזירים 'עושים רצון המקום', והיא קדושה נפלאה, ורק על המקבלים נזירות כדרך אגב בנזירות רשעים בזה מאסה נפשו.

ואם נתבונן בדברי שמעון הצדיק נראה יותר מזה, שהיה נמנע מלאכול רק מקרבנות 'אשם נזיר', דהיינו בנזיר שנטמא וסותר את כל ימי נזירותו וצריך לספור נזירותו מהתחלה, שבזה יש צד גדול שהוא תוהה על קבלת הנזירות ויש איזה פתח לעקור הנדר.

עי' בדברי התוס' (שם ד"ה עליך) וז"ל, עליך הכתוב אומר להזיר לה', כלומר שתחילת נדרו לגמרי לש"ש 'ולא היה דואג שיתחרט אף על פי שנטמא', אבל שאר נודרים סתמא נודרים בעת צרה או על עבירה שבידן כדי להצטער ולכפר על עונם, וכשמתרבים הימים עליהם ממה שגמרו בדעתן 'קרוב להיות' תוהה על הראשונות. ע"כ.

וכ"ה בביאור נאה במספיק לעובדי ה' (סו"פ ל"ו), ואמרו בתלמוד ששמעון הצדיק עליו השלום, והוא כידוע משירי כנסת הגדולה, בן לוויה לנביאים חגי, זכריה ומלאכי וזולתו, והוא שימש כהן גדול בתחילת בית שני. אמרו שהוא היה סולד מאכילת קרבן של מרבית הנזירים משום שהיה 'מפקפק בדרכם בנזירות' אם היא על דרך עבודת ה' שהתכוונה אליה התורה או כדרך הצבור

במנהגיהם בנדריהם בעת צרה וכו' פעם אחת בא אדם אחד לפני מן הדרום ראיתיו יפה עינים וטוב רואי וכו' ונשקטיו על ראשו ואמרתי לו בני כמוך ירבו נזורי נזירות בישראל. עליך הכתוב אומר: 'כי יפלא לנדר נדר נזיר להזיר לה'. וביארו שם בתלמוד את עילת ייחודו של נזיר טמא, משום שהנזירות הייתה מתארכת בעיניהם והיו מתחרטים, ויוכיח סופם בהתחרטם על תחילתם שהם מואסים בעבודת ה', משום שאין הם שואפים אליה. והואיל וסוד הנדרים הוא עבודת ה' אמרו ז"ל "סייג לפרישות נדרים". עכ"ל.

הרי מכאור שדווקא בכגון זה שנטמא ויש חשש תוהה על ראשונות, הוא שנמנע הצדיק מלאכול 'קרוב אשם' אם לא שהתברר לו כוונת לשם שמים גמורה. ואין שום גנות בנזירות אלא שבח מתחילתה לסופה ובלבד שהייתה מהכוונה הנכונה.

ובזמן הזה שאין בית מקדש, אם מקבל נזירות כנדרי הרשעים בודאי מגונה הוא בלא חילוק גם בזמנה". אך במקבל על עצמו 'בדרך קדושה' לא רק שאין בו גנאי שהוא ושבח הוא לו, עוד זאת שהמקבל על עצמו הוא בנזיר עולם עד שייבנה בית המקדש או עד סוף ימיו, אם כן הוא מדעת וביודעין ובקדושה, וגם שמעון הצדיק יסכים ויברכו מאחר ומוכח שכוונת הנודר לשמים. ובפרט שלא רגילים האידנא כלל לגדור בנזירות, ויחידים הם העושים כן, וכוונתם מוכחת לשם שמים שהרי מטר של ביזיונות סובלים הם מצרי העין, והוא ידוע מראש ואין לך לשם שמים גדול מזה.

ובחקירת הגדרת 'לשם שמים' בקבלת נזירות, נראה שאם נדר נזירות ככפרה על עון או צרה יש להתפלל בדברי התוס' הנ"ל אם נחשבת כוונתו שלמה להתקדש, אך כבא על רצון פשוט להתקדש ולקיים המצוות שבנזירות ולפרוש מהבלי העולם, אין לך לשם שמים גדול מזה, וגם אותו נער משוכח נדר כן להילחם ביצה"ר ונקרא מובחר ביותר.

ודברי הנביא עמוס (ב, יא) מהדהדים בכל העולמות 'ואקים מבניכם לנביאים ומבחורכם לנזירים', שמבואר הוא שהגם וגם מיוחד הקהל נזירות עטרה להם, אך אין בזה לאפוקי 'מבחורים' שיהיו לנזירים, שהיא גופא המעלה והעבודה שתקדשם ותרוממם לעזוב הבלי העולם. וראה במלבי"ם (שם) שיש בדברי הנביא גם טרוניא על עם ישראל שעזבו דרכי העבודה בהתרחקם מהנזירות שכתב וז"ל, האף אין זאת בני ישראל, ר"ל הלא לא לבד שלא שמרתם מצותי וחטאתם בע"ז וג"ע, האף ההכנות שישמרו אתכם מחטאים אלה תבטלו? עד שגם זאת אין ביניכם לא נביאים ולא נזירים, שעל ידם יתפשט באומה האמונה בה' והפרישות מעריות. ע"כ.

ואם ואפשר שכך היה נכון בדורות קודמים בגלות בחז"ל, מ"מ אין זה נכון לזמננו שאנחנו יושבים בנחלת אבותינו, ולימוד התורה בשגשוגה, ורבים מעמי הארץ מתחזקים ביראת ה', וכלתה ובטלה ע"ז מישאל.

ומאידך רבה היא הפריצות בחוסר הצניעות שסגולתה היא הנזירות, כמאמר חז"ל (סוטה ב ע"א) שנשמכה פרשת נזיר לסוטה, ואין לך דור הנדמה לסוטה יותר מזמן זה ונזירות סגולה לזה.

ועל כן יש לעורר דברי השבח למצוה, ולחזק יד החפצים בקדושה זו. אלא שמאחר ויש כמה נידונים הטעונים בירור הלכתי לראות המעשה הרצוי לפני ה', נבוא בחקירת הדינים בזמן הזה שאין מקדש בעוונותינו, וטומאת מות התפשטה ואין אפר פרה לטהרה. ובזאת נבוא לחקור ויהי ה' עימנו להורות דרך אמת.

עוד יש להוכיח שעצם כוונת הנודר כדי לקיים המצוות שבנזירות, זו הכוונה לחוד משובחת היא ונזירות דרך קדושה היא. איתא בגמ' נזיר (כט ע"ב) מעשה 'ברבי חנינא' שהדירו אביו בנזיר והביאו לפני רבן גמליאל, והיה רבן גמליאל בודקו לידע אם הביא שתי שערות אם לא הביא, רבי יוסי אומר לידע אם הגיע לעונת נדרים אם לא. אמר לו רבי אל תצטער לבדוקני, אם קטן אני אהיה בשביל אבא אם גדול אני אהיה בשביל עצמי, עמד רבן גמליאל ונשקן על ראשו אמר מובטח אני בזה שמורה הלכה בישראל. ע"כ. וראה בירושלמי (נזיר פ"ד ה"ו) שסיימו, אמר רבי אלעזר בר צדוק אני ראיתיו יושב ודורש כיבנה. ע"כ.

הרי לך, שאפי' המקבל נזירות בשביל לצאת 'מספק בהלכה' הוא נקרא שבח גדול, ואפי' הוא ילד צעיר בן י"א ספק י"ב שנים. ואם היה גנאי בדבר למה לא לימדו אותו 'למחות' בנדר אביו ובזה אין יותר מה לדון, שקטן שמיחה נדר אביו בטל. הרי לפניך מבואר שהוא מצוה ושבח וקדושה ומעלה ולא רצו להפסידה.

ומכאן יש לתמוה מה ראו על ככה כמה מחכמינו בדורות אחרונים, שכתבו להרחיק הנזירות, שכביכול לא ניתנה אלא למיוחדים בעם אנשי ה' צדיקים ויראים, או שכתבו להרחיק מטעם שהוא מצער עצמו שלא לצורך וכדומה, שאלה הטענות חזינן שלהם ללא מקור בחז"ל, וכל כתר איפכא שהיא מצוה מהתורה הניתנת לאיש ואישה בלא שינוי כלל. ואם לא היה חפץ ה' במצוה זו היה משמטה או מגביל אותה ליחידים ובטח שלא מצווה אותה לאיש ואישה במפורש איזה שיהיו, ועוד כינה להם שם קדוש ונזיר אלוקים.

איברא, שלענין קבלת הנזירות כשכולנו בחזקת טומאת מת, הרי שבהכרח לא תתקיים כלל הנזירות בטהרה, ויש לעיין האם חלה הנזירות בטומאה, ואם כן האם יש בנדר הנזירות במציאות זו מצוה או שמא איסור וגנאי.

נזיר בבית הקברות

וכיסוד ובית אב בדיני נזירות בזמה"ז, יש לדון בסוגיה משמעותית ביותר העוסקת בנזירות בטומאה בצורה הקיצונית שבה, ובה נפק"מ לזמן הזה שכאמור כולנו טמאי מתים.

במשנה בנזיר (טז ע"ב) וזל"ק, מי שנזר והוא 'בבית הקברות' אפי' היה שם ל' יום, אין עולין לו מן המנין ואינו מביא קרבן טומאה. ע"כ. ובגמרא שם, איתמר מי שנזר והוא בבית הקברות, ר' יוחנן אמר נזירות חלה עליו, ור"ל אמר אין נזירות חלה עליו. ר' יוחנן אמר נזירות חלה עליו וכו' אמר מר בר רב אשי מיחל כ"ע לא פליגי דחיילא אלא כי פליגי למלקי. ע"כ.

והמבואר בפשוט הוא, שהגם והוא טמא ועודו אוחז בטומאתו שעומד הוא בבית הקברות, אכתי דיני נזירות עליו, וגם למפרשים בדעת ריש לקיש שאינו לוקה ומותר (ר' במפרש וברא"ש ובמאירי) הרי לר' יוחנן דהלכה כוותיה חייב בכל דיני הנזיר מהתורה ואפי' במלקות, וכ"פ ברמב"ם (פ"ו הל' ז-ח). וכל שכן למבארים גם בריש לקיש (ראה תוס' שם) שכל המחלוקת היא על טומאה אך איסור יין ותגלחת לא פליגי כלל. וא"כ המובן הוא דפשיטא שגם בזמה"ז שהוא טמא ונזיר, חלה עליו נזירות לכל מיילי מהתורה, אלא שאין לו תגלחת טהרה.

עוד הביאה הגמרא הוכחה לשיטת ר' יוחנן וזל"ק, איתיביה מי שהיה טמא ונזר אסור לגלח ולשתות יין וליטמא למתים וכו' ה"ז סופג את הארבעים. ע"ש. ונידון זה הוא המציאות דידן שאינו נטמא בפועל בשעת הנדר אלא שלא נטהר עדיין

פרק ב - הנזירות בזמה"ז

לנדור נזירות והבית חרב

אחרי חורבן בית מקדשנו הרי ששוב אין אפשרות להקריב קורבנות בסיום הנזירות, ואם לא די בכך גם אין בידינו אפר פרה אדומה להיטהר מטומאת מת כדי לקיים נזירות בטהרה, ונשאלת השאלה האם בכלל ניתן ורצוי לקבל נזירות בזמה"ז.

המשנה בנזיר (לב ע"ב), מספרת על נזירים שבשעה שהסתיימה תקופת נזירותם, באו למקדש להקריב קורבנותיהם לסיים הנזירות, וגילו כי חרב הבית ואין מזבח לכפר, ונשאלה השאלה לגבי תוקף נזירותם. ומביאה המשנה הכרעת חכמים וזל"ק, כשבא הדבר אצל חכמים אמרו, כל שנזר עד שלא חרב בהמ"ק נזיר, ומשחרב בהמ"ק אינו נזיר. ע"כ.

ולכאורה משמע, שכל שנזר אחרי החורבן אין הנזירות חלה עליו, אלא שהמעין בדברי חז"ל יראה שאין החיסרון מצד הבית החרב, אלא מחמת 'נדר בשוגג', שמאחר שבשעה שקיבל עליו הנזירות חשב שהבית קיים ועל דעת כן נדר, מה שאין כן אם היה יודע שבאותה שעה כבר חרב לא היה נזיר, וע"כ הנזירות בטלה ממנו מעיקרא שזה 'נדר בטעות' (רמב"ם פ"ב הל' ב) או שבזה יהיה 'הפתח' איתו ילך אצל חכם שיעקור הנדר מעיקרו (המפרש שם).

והמובן הוא ללא ספק, שאם היו יודעים שחרב המקדש ואעפ"כ נדרו נזירות, חלה עליהם הנזירות שאין הנזירות תלויה בבית המקדש. ואכן כך כתבו רוב ככל הראשונים, ראה לרבנו הרמב"ם (פ"ב הל' ב) נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית. ע"ש. וכ"כ בספר החינוך (מצוה שעד) ובסמ"ג (לא תעשה רמ"ג), ספר הפרנס (ס' תיח) בקרית ספר (נזירות סו"פ ב) ועוד רבים, שלענין חלות הנזירות אין שאלה כלל שחלה עליו גם בחורבן הבית.

בהלכה הבאה לבאר דיין הנזיר בחו"ל וז"ל, אין הנזירות נהגת אלא בארץ ישראל, ומי שנזר בחוצה לארץ קונסין אותו ומחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנין הימים שנזר, לפיכך מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נהג שם נזירות עד שימות או עד שיבנה המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ע"ב.

וכן הוא בדבריו (פ"ו ה"ד) שכתב וז"ל, נדר בנזיר והוא טמא מת חלה עליו נזירות, ואם נטמא פעם אחרת או שתה יין או גלח לוקה. ע"ש שרק לו עולים לו ימים אלה למנין ימי הנזירות, אך חלה עליו נזירות מהתורה.

ומבואר, שכל דיני נזירות ככל הלכותיהם גם בזמן חורבן הבית, ורק ליושבי חו"ל עוד יש דין מדרבנן לכופ אותם לעלות לארץ ולמנות ימי הנזירות רק משעה שעלו לארץ. ומלשון הרמב"ם 'נזירות נהגת בפני הבית ושלא בפני הבית', משמע שנהגת ככל דיני 'מעלותיה', שהרי כך היא לשונו בשאר מקומות ללמד על המצוות, ומשקל הלשון מלמד. [ולדוג' בורע לחי וקיבה (ביכורים פ"ט ה"א) ופדין הבן (ביכורים פ"א ה"ו) ועוד מקומות].

וכבר הדגיש הרמב"ם ודיבר בשבח הנזיר, בדברים המעודדים בקום ועשה ממש, ראה לשונו החותמת דיני הנזירות (פ"י ה"ד) וז"ל, הנזיר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח ועל זה נאמר נזר אלהיו על ראשו קדש הוא לה', ושקלו הכתוב כנביא (שנאמר) ואקים מבניכם לנביאים ומבחרים לנזירים. עכ"ל. והוא שבח גדול.

וכ"כ עוד גם בהל' נדרים (פ"ג ה"ג) וז"ל, מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח, כיצד כגון מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר וכו' וכן מי שהיה מתנאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים אלו, כולן דרך עבודה לשם הם ובנדרים

מטומאת קודמת, ובוה קאמר שאפי' על טומאה חדשה לוקה גם בלי שנטהר בינתיים. ואם לוקה הרי שפשוט הוא שחלה עליו הנזירות, שאם נזירות ליכא מלקות מנין.

ולשון נוספת בחו"ל והיא חדה וברורה (נזיר יז ע"א) וז"ל, אין בין 'טמא שנזר' לנזיר טהור שנטמא, אלא טמא שנזר שביעי שלו עולה לו למנין, ונזיר טהור שנטמא אין שביעי שלו עולה לו למנין. ע"ב. ומבואר שכל החילוק ביניהם הוא 'במנין הימים' אך לשאר מילי במצות הנזירות הן במצוות עשה והן בלאו אין חילוק כלל בין טהור לטמא שקיבל נזירות, וזו לשון מפורשת המדברת בעד עצמה. [וזכור לשון זו שיש בה לדחות הרבה מדברי האחרונים דלקמן, שחילקו חילוקים בזה בלא מאמר חז"ל מוסמך, ולשון חז"ל זו מנגדת חילוקיהם בלשון ברורה].

ואמת שהוא מוכרח עוד גם מדברי הגמ' בנזיר (נו ע"א) וזל"ק, ומה נזיר בקבר 'ששערו ראוי לתגלחת נזירות' אין עולין לו מן המנין, ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת נזירות לא כל שכן. ע"ב.

ולשון התלמוד בזה מבוארת ונהירה, 'ששערו ראוי לתגלחת נזירות' ואעפ"י שמדובר בנדר הנזירות בטומאה 'בקבר', הרי שאין צד חסרון בדיני נזירות זו ואפי' לענין 'תגלחת שיער' שהיא נגזרת של מצות עשה 'גדל פרע', ואמרו מפורשות דמקרי 'שערו ראוי' שיש לו דין נזירות לכל מילי. והבא להוציא מסתימת דברי חז"ל עליו חובת הראיה.

מצוה או איסור בזמננו

אלא שבראשונים נחלקו האם 'מותר ומצוה' לנדר נזירות בזמנינו כשחבר הבית ואנחנו בטומאת מת או שמא מקבל שכר על הפרישה יותר מהדרישה.

מחד כתב רבנו הרמב"ם (פ"ב ה"ב) נזירות נהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ע"ב. והמשיך

וכמו שחילק בין נזירות הרשע והצדיק בסוף הל' נזירות, ועל כן חלק עליו הראב"ד שהבין משבח הנזירות גם באיש הטמא בטומאת מת.

וראיתי למי שכתב שדעת המאירי (נזיר יט ע"א) כהראב"ד, ולבבי לא כן ידמה. וזו לשון המאירי, אמר המאירי מי שנזר נזירות מרובה ר"ל 'בחוצה לארץ' והשלים נזירותו שם והדבר ידוע שכל 'שנזר בחוצה לארץ' כל דקדוקי נזירות עליו וכו' והוא צריך לעלות לארץ ישראל לחזור ולמנות בטהרה וכו' 'ואף בזמן הזה' שאין קרבן, אף על פי 'שאסור לגדור בנזיר' אם נדר כל דקדוקי נזירות עליו, וגדולי המחברים כתבו שכופין אותו לעלות לארץ ישראל וכו' 'ולא יראה כן' שבזמן הזה בכל מקום אנו טמאים טומאת מת ואין הפרש ביניהן. ע"כ.

שלענ"ד דבריו 'שאסור לגדור בנזיר' קאי על הנמצא בחו"ל שהוא מקום טמא, והוא כעומד בבית הקברות ועושה מעשה, ולא על הטמא הנמצא בארץ שנדר בנזיר. ואם היה רוצה לומר שיש איסור גם באר"י היה לו לומר 'אסור לגדור בכל מקום' כלשון הראב"ד, ובכוונה לא אמר כן, כי אכן לא כך כוונתו, וחלק על הרמב"ם רק בחיוב לעלות לארץ בזמנה"ז. ודו"ק. [נראה שיסוד המחלוקת בין הראב"ד והמאירי לרמב"ם אם חייב לעלות לארץ, היא בטענת 'בטל טעם בטלה תקנה', שהרי גזרו על ארץ העמים אטו טומאה, ובטל טעם האידנא דליכא אפר פרה ובכל מקום טמאים. ויש לדחות ואכמ"ל.]

עובר בכל תאחר

ויש לחקור בדעת הראב"ד, מהי מהות אותו 'איסור' שנקט, שלכאורה אינו מובן מה איסור יש כשאינו נטמא כעת, וכפי שאכן התקשה בדבריו מרן הכסף משנה.

יש שביארו, שיסוד האיסור משום 'בל תאחר', שהרי אינו מתחיל מניין הימים לנזירות עד שיטהר מטומאתו, ומאחר וזה אי אפשר בלא אפר פרה

אלו וכיוצא בהן אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות. ע"כ. ופשיטא שהוא גם בזמנה"ז שאין טהרה גם באר"י, והביא הדינים בפשוט בלא חילוק כלל. והוסיף לומר 'זריז ומשובח' שהוא לשון המעודדת בקום ועשה, ולא רק על בדיעבד אם נדר.

ואם היה איזה 'איסור' בקבלת הנזירות אחר החורבן, היה לרמב"ם לחלק ולהודיע שלא יטעה הקורא בדבריו. [וכמ"ש בי"ב בהל' שחיטה (פ"ד הי"ח) ומצוה זו אינה נהגת לדורות. וכן בראשית הגז (ביכורים פ"י ה"א) ואינה נהגת אלא בארץ. ועוד.] ולכל הפחות לא היה מדגיש השבח במצוה בלא סיוג, ולכל הפחות מכניס לשון עם משמעות כמו הנודר בנזירות טהרה וכדו'.

אולם הראב"ד (פ"ב הכ"א) כתב להעיר וז"ל, א"א - למה כופין אותו לעלות ולמנות וכי יש שם טהרה והלא כלנו טמאין טומאת מת ואין כאן הפרש בין א"י לחו"ל, ואסור להזיר בכל מקום. ע"כ.

ומבואר מדבריו, שיש 'איסור' להזיר בכל מקום. ואעפ"י שברור מדבריו שאינו חולק בזה 'שחלה הנזירות', אלא אומר שיש צד איסור במה שנודר נזירות כשהוא טמא מת. [במפרשים האריכו בדבריו, וראה למרן בכסף משנה שתמה על איסור זה. ונדבר בזה לקמן.]

ובמחלוקת הרמב"ם והראב"ד יש להתייחס לב' צדדי הדיון, האחת על החובה לעלות לארץ, 'שלרמב"ם הוא קנס וחייב מדרבנן ופליג הראב"ד שאין חובה זו אלא בנזיר טהור וכשא"י בטהרתה, אך בקיבל נזירות והוא טמא מת או כשבארץ ישראל לא נהוגה טהרה, יכול להישאר הנזיר בחו"ל. ובנוסף לזה נחלקים ביסוד קבלת נזירות בזה"ז, שלראב"ד הנודר והוא טמא עושה איסור ולכן כתב 'אסור להזיר בכל מקום' ור"ל בין בארץ בין בחו"ל. ואילו הרמב"ם סתם הדין ומשמע שהוא מצוה ומעלה ובלבד שהיא נזירות לשם קדושה,

פשיטא שעל 'בל תאחר על קורבנות' לא דיבר כלל.

לקיים מה שאפשר

וטענת רבנו מהר"י עייאש 'שנדרו מה יהיה עליו', לא מובן כלל מדוע נטען עליו גריעותא 'מוצא שפתיך תשמור', כי באמת נדר להיות נזיר בטהרה 'לכשיוכל' אך על בינתיים הוא כנודר במפורש להיות 'נזיר טמא', אלא שהתורה חייבה שבכל לשון נזירות 'חייב בכל דיניה' שאין נזיר לחצאין, וכדוגמת הנודר נזירות רק מהיין שחייב בכל הדינים, כי כך ציוותה תורה על הנזירות דווקא, וע"כ גם הנודר על נזירות בטומאה חייב לנהוג בטהרה מדיני נזירות, אך אין בזה 'פוגם את נדרו' כי הוא אכן נדר בטומאה. ואיך שלא יהיה, מאחר ודעתו לנדר ולחיתוהר כשיוכל, אין סרך איסור במעשיו או חסרון בקיום נדרו, אלא שהוא 'אנוס' מלקיימו כדבעי ועל אונס לא שייך לטעון איסור.

ונלע"ד לסבר האוזן, שבכל כהאי גוונא שרוצה לקיים המצוה 'במה שאפשר' מותר הדבר גם אם יש 'גרמא' לאיסור ואפי' איסור חמור ביותר.

לדוגמא הוא הדין הנפסק בשו"ע (סי' רמח ס"ד) שמותר להפליג בספינה או לצאת בשיירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה. והעולה לארץ ישראל, אם נודמנה לו שיירא אפילו 'בערב שבת', כיון דדבר מצוה הוא, יכול לפרוש. ע"ש.

הרי שביוצא לדרך וכוונתו למצוה לעלות לארץ ישראל הגם שבדאי יחללו שבת בדאורייתא, אין איסור שהרי באותה שעה יחללו 'בהיתר' משום נפשות. ומה 'שהכנים עצמו' לזה, אינו אלא 'כגרמא' ומותר הוא אם עשה כן 'לצורך מצוה'.

והכא נמי הוא בנזיר בזמן הזה, שמכנים עצמו 'במצוה' לנדר נדרי מצוה שניזירות היא מהמובחרות שבה, ובה מעל ט"ו מצוות מהתורה

אדומה, א"כ הוא חוטא בזה שגרם לאחר את קיום נדר נזירותו בטהרה. וכן באיחור קורבנות שבסוף נזירותו כי בעוונותינו אין מזבח להקריב עליו.

ומאחר וידע זאת קודם שנדר היה לו להימנע מלנדר שהוא גורם. וכיו"ב ראיתי שביאר מהר"י עייאש בספרו וזאת ליהודה (רמב"ם נזירות פ"ב חב"א) וז"ל, מי שקיבל עליו נזירות והוא בטומאה, כיון שאינו יכול לנהוג 'נזירות של טהרה' בודאי דאיסורא קעביד, כיון שאינו יכול 'להשלים נזרו' כל ימיו עומד באיסור, שאע"פ שיזהר שלא להוסיף טומאה אחרת מה מועיל 'לנדר שעליו' ומה יעשה כדי לצאת ידי חובתו. ע"כ.

אלא שטענה זו קשה היא להולמה, שמאחר וידע מעיקרא שהוא טמא ואין לו אפר פרה לטהרה, אם כן כל קבלת נדרו הייתה על דעת שיחיה נזיר בטומאה ללא זמן מוגדר עד שיוכל להיטהר, וכל עוד שאין אפר פרה גם אין כל תאחר, כי כך היה עצם הנדר.

וכידוע אין כלל קורבנות בטמא שנזר אלא רק לאחר שיטהר ויעשה נזירות בטהרה, כמבואר ברבנו פרץ (נזיר נו"ע ד"ה שני נזירים) וכן הוא בקרית ספר (פ"ו מצוה סח), והוא פשוט הרמב"ם (פ"ו ה"ז), שהמקבל נזירות כשהוא טמא לא צריך לא תגלחת ולא קורבנות, אלא אפר פרה וטבילה, וא"כ פשיטא שגם אין בו כל תאחר מצד הקורבנות. שאם חשש בל תאחר על קורבנות שבסוף נזירותו הרי עדיין לא היה באפשרות בעולם ונדרו היה 'לכשיהיה אפשר'.

וזה מלבד הברור מאליו, שבנזיר 'לעולם' ונזיר 'עולם' וכן 'נזיר שמשון', אין בכלל קורבנות לסוף נזירותם, כי אין נזירותם נגמרת לעולם, ובהם פשיטא שלא שייך כל תאחר לקורבנות, והיה לו לראב"ד לצמצם האיסור רק לנזיר לזמן, וא"כ

השייכות בה בכל עת, אלא שהוא מכנים עצמו 'לנזירות בטומאה' עד שיוכל להיטהר, וזה גרמא במקום מצוה.

ואם על שבת החמורה שהיא בסקילה, התיירו 'לעשות מעשה' לצאת לדרך, אפילו שיוכל לצאת ביום ראשון לדרך ואינו אלא בבחי' זריזים, לא חשו לגורם חילול שבת כי סו"ס התחיל 'במצוה'. וגם ידעת שיישוב א"י במחלוקת הפוסקים אם היא דאורייתא או מדרבנן או חסידות, וגם בה התיירו לצאת גם בזמן מרן השו"ע שהמחלוקת הייתה בה לכל הדעות.

מה נענה על נזירות, שיש בה מצוות רבות עשה ולא מהתורה גם בזמנה¹, ואם נדחה הנזירות עד שיחיה זמין לנו אפר פרה, הרי אין לו קצבת זמן ואפשר שלא יקיים מצוות אלו לעולם. וכאמור לא מבואר בגמרא בהדיא שהוא 'איסור' לנדור נזירות והוא טמא, אלא רק שלא עולים לו ימי הטומאה למניין ימי הנזירות. ולמה לנו לחוש 'לגורם נזירות בטומאה' ולא נחוש לביטול כל המצוות התלויות בנזירות.

ומאחר וגם לראב"ד ברור, שהנודר נזירות בזמנה² היא חלה עליו, ורק יש מחלוקת אם אסור לנדור ואם הוא איסור דרבנן, עדיף להקל בספק ולקיים הוודאי, וגם לשיטתו אינה מצוה הבאה בעבירה לבטל הנזירות.

ולענ"ד שיש הרבה דינים על יסוד זה, שהגם ולא ניתן בזמנה³ לקיים כל פרטי המצוה, לא אומרים לבטל כל המצוה אלא מה שאפשר עושים, ומה שאנוס מלקיים אנוס רחמנא פטריה.

והדוגמא הבולטת ביותר לזה, בלובש בכונה בגד ד' כנפות 'בשביל' לקיים מצות ציצית אך הוא 'בזמן שאין תכלת', שבוה מכנים עצמו בדיים בתוך מחלוקת חז"ל ובראשונים אם מקיים מצוה ואם יש בו ביטול עשה בדיים, וכל זה בעבור לקיים המצוה

אעפ"י שאינו חייב בה' שהרי יכול לא ללבוש הבגד כלל.

ועיין לרמב"ן במלחמות ה' (שבת פ"ב ח ע"א) שכתב וז"ל, 'וכיון דתכלת ליכא לבן נמי ליכא', ואפילו למ"ד אין מעבבין זא"ז, מ"מ 'טלית שאסור בתכלת לא חייבתו תורה בלבן', וכי כתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם בבגד הראויה לתכלת, קאמר דכתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, הרי שבגדים שנאמרו כאן אינן אלא צמר ולא פשתים. ע"כ.

והוא ק"ו בנזירות שאין חולק שאם נדר נזירות חלה עליו, ומבואר שהתורה לא תלתה זה בזה כמו ששייך לטעון בציצית, ואם בציצית פשוט ללבוש בגד ולקיים בלבן 'מה שאפשר' כך הוא בנזירות שאין חולק שחלה עליו.

ואין צריך לומר לכל קמאי שסוברים שמעבב התכלת בלבן, ואם אין תכלת לא מקיים מצוה כלל, וכמו שהארבתי בספה"ק כנף איש שכ"כ רבנו בחיי (פר' שלח), ר"י הנשיא ב"ר ברוך ז"ל וסייעתו, וכן דעת בה"ג (מובא במאור שבת יא ע"ב). הריז"ה כמפורסם בכל אתר. שלשיתם אין שום מצוה בלבן לחוד, וכל יראי ה' מחמירים להתחייב על צד ספק.

ולא רק שיש ספק מצוה, אלא יש גם צד איסור של ביטול עשה בדיים, ולא חשו לזה. עי' לגר"ק (שם ד"ה שייר את התכלת) שכתב וז"ל, ולענ"ד אפשר לקיים הגי' שלפנינו ואין חולק על הגמ' שלנו וכו' ולפ"ז לרבנן דס"ל ב' מצות הן, ממילא אסור לו לצאת בטלית זו דמבטל המצוה השני וכמש"כ התוס' וזהו דקאמר מעבב, 'ונהי דלרבנן אין מעכבות זו את זו ומקיים המצוה השני מ"מ אסור לו ללבוש טלית זו'. עכ"ל. ומבואר שהגם והלכה כרבנן שאין תכלת מעבב, עדיין 'יש איסור גמור'

למדת שהנזיר 'שטמא עצמו' לוקה ארבע מלקיות משום לא יטמא ומשום לא יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבוא אם הייתה ביאה וטומאה כאחת כמו שבארנו. ע"כ.

ודקדק בלשונו הזהב ותרעה, שיש חילוק גדול בין מטמא עצמו להיה טמא מעיקרא, שאינו מתחייב בבל תאחר אלא 'בעשה מעשה' 'שטימא עצמו', ולכן לא דיבר הרמב"ם אלא בטהור שטימא עצמו וכן בעומד בבית הקברות שעמידתו ושהייתו בבית הקברות הוי מעשה. אך לא אמר כן גם על המקבל נזירות והוא 'טמא מעיקרא', הגם שהזכיר מקרה זה ודיניו (פ"ו ה"ז) לאסור בטומאה נוספת ועוד דינים, הכא השמיטו כי באמת אין כאן עשיית מעשה שיתחייב בו 'בבל תאחר'. ודו"ק.

ומזה תבין מדוע גם אין מה שדוחק בו להיטהר, כל עוד שנוהג כל איסורי נזירות בינתיים, שכתב הרמב"ם (שם) וז"ל, נדר בנזיר 'והוא טמא מת' חלה עליו נזירות, ואם נטמא פעם אחרת או שתה יין או גלח לוקה, ואם שהה בטומאתו כמה ימים אין עולין לו עד שיזהר שלישי ושביעי ויטבול בשביעי, ויום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות לזה שנדר והוא טמא. ע"כ. ולא מזכיר הרמב"ם כלום לחייב אותו ל היטהר בהודמנות הראשונה שיש לו, כי באמת אין עליו איסור ששוהה בטומאתו כל עוד נוהג דיני נזירות, ובל תאחר ליכא ביה כאמור כי לא עשה מעשה לעכב נזירותו בטהרה, שהוא טמא דמעיקרא.

ובכל אופן, נראה ברור לומר בדעת הראב"ד ז"ל, שאין איסור כלל לנדר 'נזירות שמשון' גם לשיטתו, שהרי אין בו כלל איסור טומאת מת. ועל כן גם לראב"ד שפיר יכול 'ומצוה' לנזור בזמננו נזירות שמשון.

ללבוש בגד בלבן בלא תכלת, כי בזה מבטל עשה בידים של תכלת.

והעולם כידוע לא חש לכל הראשונים שסברו כן, וגם לא לדברי אחרונים רבים שביארו כן להלכה ראה בשו"ת שאגת אריה (ישנות סימן ל"ב) ומהר"י פערלא (פירוש לספר המצוות לרס"ג עמ' רכא) שהאריכו בזה.

אלא דעתם, שיש צד הלכתי ברור ברוב ראשונים שהתועלת עדיפא מהנזק, ואין איסור בעצם זה שמכניס עצמו לאונס שאינו יכול לקיים כל פרטי המצוה. והכא נמי הוא והוא דומה כפתור ופרח.

ואל תדחה בקש לומר, מי ביקש ממך לנדר בנזיר שתחפש סיבה להתחייב, שב ואל תעשה עדיף. שניזירות היא נצרכת יותר מציצית.

שבציצית באין לו בגד אין לו שום חובה להביא בגד, לעומת זאת יש מצוה גמורה בכל עת 'לנדר נדרי מצוה', ואין לך נדר מצוה גדול ומשובח יותר מנדר הנזירות, שהתורה שיבחה אותה ביותר. והגם שאינו חייב בה כהנחת תפילין, אין זה אומר שאין חסרון גדול לחסר ממצוה זו. ודומה לה כל נדרים ונדרות ומצות צדקה וכדומה, שאעפ"י שאינו חייב לתת צדקה בנתן איזה סכום באותה שנה וכעת לא בא עני לפניו, וכי נאמר אל תיתן שמא יהיה לעני לא הגון זה אינו. וכל שכן שלא נאמר 'מי חייב אותך לתת' שהרי זו מצוה גמורה גם בלא חיוב, והכא נמי בנזירות.

ובאמת שגם אם תאמר שיש להסתפק, ושלא לראב"ד גם בטמא שנזר מתחייב 'בבל תאחר' שלא יכול לקיים נזירות בטהרה. לענ"ד ברמב"ם הוא פשוט ומוכרח שאין בו איסור כל תאחר כלל, שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ב"א) וז"ל, נזיר טהור שטמא עצמו לוקה אף משום 'לא תאחר' לשלמו, שהרי איחר נזירות טהרה 'ועשה מעשה', וכן אם נדר בבית הקברות לוקה אף משום לא תאחר, הא

נדר שווא

ותכף אדבר באשר ראיתי בחי' מהרי"ח (פ"ו מ"ו) שכתב על קושיית הכס"מ וז"ל, ול"נ שאף הרמב"ם מודה בזה. וזה שסיים הראב"ד ואסור להזיר בכ"מ, זה לא להשגה כתב רק דין וכו' 'במה יקיים נדרו' אמת הוא אסור אחר שנדר לטמא במת, אבל נדרו 'אין יכול לקיים כלל' שיעלה לו וא"כ הוא 'נדר שווא'. בשלמא בזמן הבית היה יכול להזות ואח"כ לקיים נדרו אבל בזמן הזה אסור משום שלא יכול לקיימו שיעלו למנין ובוזה לא פליג הרמב"ם. ע"כ.

לא הבנתי מה טענת החכם, הרי הוא נדר נזירותו בטומאה כמ"ש הרמב"ם בהדיא שהוא נזיר עולם, ומקיים את נדרו. וזה שכחלק מנדרו צריך גם לקיים בטהרה אין זה 'נדר שווא' כי אכן מקיים הוא כל מצוות הנזירות ואינו שווא כלל, אלא מהתורה ממש.

וגם הראב"ד הרי מסכים שחייב בכל דיני הנזירות, וא"כ איך קורא לזה נדר שווא שמשמעותו הפשוטה שאינו נדר כלל, זה לא שייך לומר כשחייב מחמת נדר זה בכל מצוות הנזירות מהתורה, אלא שאנוס הוא מלהיטח. וכנגד שווא דקאמר יש לדעת שהוא 'נדר גדול' נדר לאלוקיו' שמהרה ייבנה המקדש, והאומר הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו, אם בחול נדר הרי זה אסור לעולם (רמב"ם פ"ד הי"א) שמא יבוא היום, והכא נמי הוא שמא יעשו פרה אדומה ויבנו המזבח ויעשה ככל מצות ה', ואין בו לא שווא ולא קלקול.

ובעיני יש להתפלל ביותר מזה, ונאריך בו לקמן, שהרי הרמב"ם וכל הראשונים כתבו במפורש, שהנודר נזירות בזמנה"ז שאנחנו טמאי מת 'חלים' עליו כל דיני נזירות כל חייו, ואם כדברי החכמים שיש 'איסור' גמור לנזיר הרי שהיו צריכים לצוות 'להישאל' על נדרו' ולא לקיים את נדרו. ובטח שלא היו מרבים לשבח את הנזירות, כמו שסיים

הרמב"ם את הל' הנזירות ולא הזכיר מאומה שמדובר על נזיר טהור.

וממה נפשך, אם הוא נדר 'איסור' הרי מצוה להישאל עליו, ואפי' אם הוא נדר 'שקול' גם בזה מצוה להישאל על נדרו שבידוע המקיים נדרו גם הוא גרוע שהוא כמקריב על במה. אלא שלדברינו הוא מובן, שהנודר נזירות בזמנה"ז הוא מצוה ולא איסור, ולכן גם 'לא המליצו' להישאל עליו אלא דנו אותו 'ככל נדרי מצוה' שאין נשאלים עליהם אלא 'מדוחק' (רמב"ם נדרים פ"ג הכ"ה). ולענ"ד הוא צ"ע גדול על החכמים שהורו לאסור לנדר נזירות בזמנה"ז, שעזבו פשט הגמ' ורוב ראשונים, וסמכו בכל כוחם על סברת הראב"ד שכלל לא ברור מה טעם דבריו ומשקלם, ובודאי שאינם מכריעים נגד הרמב"ם ורוב ראשונים.

חשש חרב חלל

חזינן עוד ביאור נוסף, במהות האיסור לראב"ד, בספר נזיר אלוקים (עמ' עד) שציין לדברי החת"ס (יו"ד סי' רלט סק"ב) שכתב, לפי מה שכתבו תוספות (בכורות כ"ז ע"ב ד"ה וכו') מבואר משום שאי אפשר ליוחר מחרב הרי הוא כחלל, ואם כן בניזיר דסבירא ליה לרמב"ם (פרק ז' מנזירות הלכה ח) להקל, לא קשה מידי קושיית הראב"ד. עכ"ל.

ומבואר שחששו של הראב"ד הוא אטו ייטמא לחרב חלל, שהרי קשה מאוד להינצל ממנה בזמנה"ז. וכדבריו ביארו גם כתר המלך (פ"ב הכ"א) ובחכמת גרשון (עמ' שצד). וחשש זה ליתא לרמב"ם כמ"ש החת"ס ששוברו בצידו, שהרי לרמב"ם מותר לנזיר להיטמא בלכתחילה בחלל חרב. וזה מבואר היטיב בלשון הרמב"ם (פ"ז ה"ח) שכתב וז"ל, נגע באהל המת או בכלים הנוגעים במת אינו מזה בשלישי ובשביעי, ויראה לי שדין זה מיוחד בנזיר וכו' וכן יראה לי שזה אינו מזה בשלישי ובשביעי אם נגע בכלים כדי שיעלו לו ימי טומאתו בכלי ממנין ימי נזירותו. ע"כ.

אחמה"ר והקידה, אין הדימוי מוכרח כלל, וגדול מאוד המרחק בניהם כמו שמוכח מדברי הרמב"ם דלעיל שאין איסור 'טומאה ובל תאחר' במקרה 'שלא עשה מעשה' להיטמא, ובטח נטען עליו שהוא כבית קברות ממש שגם יהיה לוקה שזה דבר זר לטעון, שהנודר נזירות ילקה על טומאה לשעבר שלוקה בלא מעשה.

וחזיתי לקרן אורה (נזיר יט ע"ב) שהלך תחילה בדרך האורח מישור, אך תכף הרגיש בחילוק הברור בניהם, ולכן דחה שלא שייך שילקה בזה. אלא שתכף הוסיף ואמר וז"ל, ונהי דזה חשיב אין בו מעשה כיון דאי אפשר לי לפרוש, מכל מקום 'איסורא איכא'. ע"כ.

אלא שלא ציין מקור מנין לנו שיש איסור, וגם לא הסביר מהו אותו האיסור בשלא עושה מעשה להיטמא, שהוצאת הנדר בפיו אינה מעשה טומאה אלא רק 'גרמא' לנזירות בטומאה, ואין בזה איסור כשנוהג בנזירות והוא אנוס מלהיטהר, וככל מה שכתבנו לדחות בחשש לאיסור מל תאחר.

ומאחר ולא ראינו איסור מפורש בחז"ל וסתימתם מלמדת שאין כלל איסור, שאיך לא ילמדו איסור בדבר המצוי מאוד שיהיה הטמא נודר, סתימתם מלמדת היתר והמוציא עליו הראיה. ואם כוונתו לאיסור מדרבנן, זה בודאי לא נזכר בחז"ל בהדיא, ואין בכוחנו לחדש דינים כאלה. ומ"מ גם הקרן אורה הסכים שם בהדיא, שלא שייך איסור בל תאחר כשאין ביהמ"ק קיים.

עוד זאת שגם בלשון הראב"ד שלא כתב 'שלוקה' או לשון 'חייב', אלא לשון 'אסור להזיר', ולא כתב שהוא כמטמא עצמו או כבית קברות, אלא רק דימה את חוץ לארץ לארץ ישראל לענין טהרה, משמע שאין כאן איסור דאורייתא ולא שמטמא עצמו, אלא כוונתו כאיסור דרבנן שבוה החילוק בין חז"ל לא"י, וכאשר הסבירו האחרונים דלעיל. ואם

והגם שהשיג הראב"ד על הרמב"ם על אתר, הרי להלכה לא קימ"ל בזה כוונתה, חדא שקיבלנו הוראות הרמב"ם וגם חזינו בזה הסכמת הפוסקים כהרמב"ם, עי' למור"ם (יו"ד שסט ס"א) שפסק כהרמב"ם ומקיש מנזיר לכהן, והסכימו בזה באחרונים. ע"ש. וע"כ גם בנזיר אין לנו לחוש לחלל חרב, וגם טומאה דמעיקרא אינה המונעת נזירות, והדר דינא שמותר ומצוה לקבל הנזירות גם כשהוא בטומאת מת וא"צ שיהיה טהור בשעת קבלתו.

ולקמן נדון גם בביאור הבית מאיר על שיטת הראב"ד, שרצה לדון את אר"י בזמננו כטומאת ארץ העמים, ודחינו זו באורך שאין לזה כל יסוד בחז"ל וגזירה חדשה היא, ומעל הכול גנאי גדול הוא לטעון כן על ארץ ישראל. עי' לקמן שאין לחוש לטענה זו.

כנודר בבית הקברות

ולכאורה היה לטעון פשט בראב"ד, שמאחר והנודר טמא מעיקרא הרי שבשעה שמקבל נזירותו הוא 'בנזיר המטמא עצמו', ודינו כמו המקבל נזירות בבית הקברות. וכך לכאורה משמעות הרדב"ז (פ"י ה"ח) שכתב וז"ל, ולא הוצרך לפרש, דמה לי 'נזיר טהור' והתרו בו אל תטמא ומה לי 'טמא' שאמרו לו אל תנזור. ע"כ. ומבואר שהטמא מעיקרא הוא כמו העומד בבית הקברות, ואעפ"י שאומרים לו אל תנזור קיבל נזירות. ע"ש שהעמיד כן גם בדעת הרמב"ם.

וכ"ה באורח מישור (פ"ב הכ"א) שכתב וז"ל, דודאי אי נזר והוא בבית הקברות 'או כבר נטמא כמת' ודאי יש איסור לנזור, ואי אתרו ביה לא תנזור מלקין אותו וכו' א"כ עכשיו שכולנו טמאי מתים ודאי אסור לנזור בכל מקום. ע"כ. הרי שדימה בין הנודר והוא טמא לנודר נזירות 'בבית הקברות', כאילו הם דומים בפשטות, ומזה כתב לדחות דברי הכס"מ שדחה את ביאור זה גופא.

קימ"ל שתמים דעים לראב"ד בעל ההשגות הוא. וכן ברור בדברי הרמב"ן הנזכר. וראה בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' רל ענף ב) מה שפלפל בזה. ואכמ"ל עוד.]

ואם כן חזינן שאפשר שכבר חזר בו הראב"ד מדבריו בהשגות, ודעתו כרוב הראשונים.

שיטות קמאי נוספות

ובסקירת דברי ראשונים כמלאכים, מוכרר הוא לדעתי ללא ספק שרובם ככולם אחזו בזה בדברי הרמב"ם, ראה בספר החינוך (מצוה שעד) וז"ל, ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. שאעפ"י שלימדנו חז"ל שהנזירות נוהגת בארץ ישראל, כלומר שחייב כל אדם להיות נוהג נזירותו בארץ ישראל כמנען הימים שנדר, ושאין עולין לו הימים לימי נדר נזרו אלא שם, בחוצה לארץ גם כן כל דקדוקי נזירות עליו, לפיכך מי שנדר בנזיר 'בזמן הזה' הרי זה נזיר לעולם, לפי שעבשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ע"כ. וגם הוא לא הזכיר מאומה מאיסור נזירות בטמא מת.

וכ"ה בסמ"ג (לא תעשה רמ"ג) וז"ל, נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו, אין נזירות נוהגת אלא בארץ ישראל ומי שנדר בחוצה לארץ קונסין אותו ומחייבין אותו לעלות לארץ ישראל להיות נזיר בארץ ישראל כמנעין הימים שנדר. ע"כ. ולא הזכיר מאומה מאיזה חשש איסור.

וכן דעת ספר הפרנס (סי' תיח) ודקדק בלשונו ואמר 'וכל דקדוקי נזירות עליו' גם בזמן הזה ואפי' כשהוא בחו"ל 'וכל' לרבות בא, וכ"ה בלשון החינוך דלעיל. והכתפתו ופרח (פרק י') שהביאו בסתימא דברי הרמב"ם ודעמיה. וכ"ה בקרית ספר (נזירות ס"ב ב) וז"ל, נזירות נוהג בפני הבית ושלא בפני

כן יש לשאול גם בדעת הראב"ד זיע"א, אם חז"ל לא נזרו לראשונים מניין.

סתירה בדברי הראב"ד

והנה כמה מרבתינו האחרונים בנו הבנתם בדברי הראב"ד (פ"ב הכ"א) לאסור לנזיר בזמה"ז, על סמך מש"כ בהשגות על הרמב"ם בטומאת כהנים בזמה"ז (נזירות פ"ה ה"טו) וז"ל, והכהנים בזמן הזה טמאי מת הן ועוד אין עליהן חיוב טומאה, והמחייב אותם עליו להביא ראייה. ע"כ.

והיברו הדברים יחד לומר, שכהן הנטמא פעם אחת נחשב כמחובר בטומאה ולכן אין בו טומאה נוספת במת אחר, ועל אותו עיקרון נזיר שנודר והוא טמא אין טומאה זו נחלת העבר אלא מוצמדת בו כעת בשעת נדר והוא כנודר בבית הקברות.

אך אליבא דאמת, יש לשים לב שגם בדעת הראב"ד ראינו סתירה למש"כ בהשגות. ראה בתשובת הראב"ד בשו"ת תמים דעים (סוסי רלו) שכתב בדברי הרמב"ם וכל הראשונים בלא חולק כלל, שגם כהנים שנטמאו למת אסורים מהתורה להיטמא שנית, וכ"ה בביאורו על הרי"ף בגמ' מכות (כא ע"א).

ומלבד זה ראה ברמב"ן (חי' מכות כא ע"ב) שכתב וז"ל, והראב"ד ז"ל וכו' וכתב הרב ז"ל כהנים בזמן הזה שהן טמאי מתים 'אין לוקין על הטומאה אבל אסורין'. עכ"ל. ומבואר ברמב"ן שגם הראב"ד לא קאמר דליבא איסור תורה כלל, אלא רק אמר 'שלא לוקה' אבל איסורא דאורייתא איבא.

וזאת אומרת, שאם כהן יש בו טומאה במת אחר הרי שטומאה ראשונה אינה כנוכחת כעת, וא"כ גם הטמא שמקבל על עצמו נזירות אינו כמחובר למת באותה שעה שנודר שנדון בו בכית קברות.

[ועי' חת"ס (י"ד סי' שלט - שמו) שכתב על שו"ת תמים דעים 'ששני ראב"ד חס' שאינו בעל ההשגות, ולדידן הרי

כל זה מוכרח שכן אפשר שקיבלו נזירות שמשון, ובוה נראה פשוט שלא דיבר הראב"ד אעפ"י שלא קאמר כן בהדיא.

ומכל מקום הנראה שהראב"ד אינו יחידא לגמרי, דחזיתי כן גם לסמ"ק (מצוה צא) שכתב, שלא יעבור תער על ראש הנזיר דכתיב (במדבר שם) תער לא יעבור על ראשו ואף על פי 'שאסור לנזור' מכל מקום אם עבר נזור אסור בכולן. ע"כ. והגם ולא ביאר טעמו במאי דקאמר 'שאסור לנזור', שאפשר שדן בזה ככל הנדרים שטוב שלא תידור משתדור, אך יותר מסתבר שהוא מחמת חסרון הקורבנות. וצ"ע.

אך זאת קשה לשיטתם, איך זה שלא ראו חז"ל צורך להזהיר בדבר כזה שהטומאה מצויה והבית חרב, ומדוע סתמו דבריהם בשבח מצות הנזיר והלכותיו ולא רמזו שום איסור בזה אחר חורבן הבית. ולשון הספרי (פסיקא כב) זועקת ואומרת 'להזיר לה', המצוה להנזיר לשם' ולא מעירים כלום הדין אחר חורבן הבית.

פסקה טהרת אפר הפרה

והגם שיש לומר שאפר פרה היה מצוי לחז"ל, ולכן לא חשו להזהיר בזה מלקבל נזירות כי הייתה הטהרה מצויה בניהם.

ראשית עי' בירושלמי שבת (פ"א ה"ג) שציווה רבי חייה הגדול את רב על אכילת 'חולין בטהרה' וז"ל, רבי חייה רובא מפקד לרב אין את יכול מיכול כל שתא חולין בטהרה אכול. ואם לאו תהא אכיל שבעה יומין מן שתא. ע"כ. ומשמע שהייתה מצויה להם אפר פרה לטהרה. ולכאורה כן משמע בגמרא (נדרהו ע"ב) שגם בזמן עולא היה מצוי לחכמים אפר פרה שהרי העיד 'חבראי מדכן בגלילא', שהחברים שבגליל מטהרים יינם לנסכים ושמנן למנחות, שמא יבנה בהמ"ק בימיהם [רש"י]. וצריך לומר שהיה להם אפר פרה במצוי לזה.

הבית לפי שהיא חובת הגוף לפיכך מי שנזר בזמן הזה הרי הוא נזיר עולם שאין יכול להביא קרבנות דמעבכי. ונוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ 'מדאוריתא' ועולין לו ימים אלו מדאוריתא דטומאה ארץ העמים היא מדרבנן, ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת לוקה מן התורה. עכ"ל.

עוד יש לצרף כאן 'מעשה רב' מאחד מרבתינו הגאונים הוא 'רבי עלי בן יהודה הנזיר' שהיה ראש ישיבה בירושלים ונחשב כאחד מרבתי של רב סעדיה גאון, והוא נזיר קודש לה' (איני לתולדות חכמי א"י ע' ר' יהודה עליון). וא"כ בהכרח שהבין שמותר ומצוה לקבל נזירות גם אחר החורבן, גם כשכולם כבר בחזקת טמאי מתים.

וכדעתו הרי בהכרח גם אחזו, הבינו רבי יצחק ורבי יעקב הנזירים, והם מקבלי תורת הקבלה מפי אליהו הנביא כמובא בס' מצרף לחכמה (ט ע"א, מובא בנזיר אלוקים עמ' רסו) וז"ל, רבי יצחק נזיר קיבל מאליהו הנביא ז"ל ואחריו רבי יעקב נזיר וממנו הראב"ד ובנו יצחק סגי נהור רביעי לאליהו. ע"כ. וזו ההשתלשלות הנזכרת בהק' שער ההקדמות למרחקו. ע"ש.

ודבר פלא חזיתי, שציין לספר אוצר הגדולים ע' רבי יעקב הנזיר שכתב, הוא אחיו של רבנו אשר בן שאול בעל ספר המנהגות, כפי שנודע מתוך ספרי כתבי יד בספר המנהגות שנדפס קטע ממנו בשנות תתקן לערך ובספרי הקבלה, כי יש שכותבים בספרי המקובלים 'למקובלים הראשונים היסודיים' נמנה הוא שהוא תלמידו של רבי יצחק נזיר שקיבל מאליהו הנביא ע"ה וגם הוא היה בעל גילוי אליהו לקבל ממנו, 'הראב"ד בעל השגות היה תלמידו של רבי יעקב' זה. ע"ש. ואם אכן הוא שהראב"ד הוא תלמידו של רבי יעקב הנזיר הוא פלא, שהרי הרב בהכרח הבין שמצוה לקבל נזירות גם בטומאה ועשה מעשה בעצמו, וא"כ דברי הרב ודברי התלמיד לדברי הרב שומעים. והגם שאין

אך מאידך יש בראשונים שהסבירו שאכן היה לאמוראים אפר פרה, עי' רש"י (גידה שם). וכן הוא בספר התרומה (הלכות א"י עמ' 28) שאפילו לאמוראים שהיו הרבה דורות אחרי החורבן היה להם אפר פרה. וכן הוא בר"ש משאנץ (חלה פ"ד מ"ח) שכתב וז"ל, ובימי חכמים 'היו מזוין' בא"י כדאמרינן חבריא מדכן בגלילא, אבל עכשיו בטלה אפר פרה לא משתכח כהן טהור, דאע"פ שיכולין לטבול לשאר טומאות וגם על טומאת מת הוזהרו, מ"מ אין יכול לזהר מטומאת בלי מתכות שהיו באהל המת ומטמאים גם הם אחריני באהל, דחריב הרי הוא כחלל אף לטמא אחרים באהל. ע"כ וכיו"ב בסמ"ג (עשין קמא סוד"ה גרסינן) 'חבריא מדכן בגלילא שהיה להם עדיין אפר הפרה'. וכ"ה ברא"ש (חולין פ"ח ס"ד, הביאו ב"י או"ח ס"י שכב) על דורות אמוראים. וראה במשנה למלך (אבל ריש פ"ג) שהעמיד אוקימתא זו לתרין דברי השגות הראב"ד (נזירות פ"ה הט"ו), וציין לכמה ממקורות אלה. וכ"כ בכפתור ופרח (ב פרק יא). ונראה שכך הקבלה גם מרבנו האר"י ז"ל, שהייתה לאמוראים טהרת אפר פרה. עי' שו"ת באר מים חיים (ס"י פב) למרש"ו על המעשה ברב חנינא ורבא שבראו גברא או עגלה ע"י ספר יצירה, וזה באפשר דווקא בטהרה ע"י אפר פרה. וראה שערי קדושה (ח"ג שער ו) שבכוח טהרה זו יכלו לעסוק בסוד שימוש פרקי היכלות לכל הפחות עד זמן אביי ורבא. וראה בשער רוחה"ק (תיקון א) באיסור קבלה מעשית מחמת שאין לנו אפר פרה אדומה, מה שהיה במצוי לבעלי התלמוד. ע"ש.

ואם כן אפשר שהרמב"ם שלא ציין איסור במפורש על טמא שלא יקבל נזירות, כי דרכו בקודש להביא רק דינים המפורשים בתלמוד, ולהם הרי היה אפר פרה ולא דנו בנזיר שהיה טמא ואין בידו להיטהר. אך זו כאמור אוקימתא שאינה בפשט דבריו, וסתימתו מבארת את הפשוט בדבריו שיש מצוה גם בזמנא.

אלא שבנאונים (נאונים קדמונים ס"י עב) מבואר שלדעתם לא היה לבעלי התלמוד אפר פרה כלל, שהרי ביארו את חבריא שבגליל 'לכשיבוא אליהו ויאמר שלא אירעה בו טמאה'. וכ"ה בספר חסידים (ס"י תתרסט) שציזוי רבי חייא היה גם על טמאי מת, שפשוט לחסיד שלא היה להם אפר פרה בזמנם. וכ"ה בשו"ת הרי"ד (ס"י כה) וכיון דבטל אפר פרה מי יטהר טמאי מתים שבישראל.

ואם כן צריך לבאר שמה שנוהרו לשמור 'חולין בטהרה' הוא על אף טומאת מת שבהם, ובאמת הוא הביאור הפשוט בחז"ל שאין צריך אפר פרה בדווקא כדי לאכול בטהרה, והייתה טהרת האכילה מצויה לכל יושבי ארץ וכדאיתא בירושלמי (שקלים ס"ג א) וז"ל, רבי מאיר אומר, כל מי שקבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש ואוכל פירותיו 'בטהרה' וקורא ק"ש בבוקר ובערב, יהא מבושר שכן עולם הבא הוא. ע"כ. ומשמע שהוא באפשר לכל יושבי הארץ ואע"פ שברור שלא היה לכולם אפר פרה אדומה, ומבואר שאפשר לאכול הפרי בטהרה והוא טמא מת, ויש דוגמאות רבות לזה שחכמים היו נזהרים הרבה באכילת חולין בטהרה, ועפ"י רוב היו מכוונים הפרושים והחברים בשם שכן זה על זה שאכילת חולין בטהרה [פ' המשנה לרמב"ם (חגיגה פ"ב מ"ז)]. ובפשט הבבלי ברכות (מז ע"ב) משמע שהייתה מצויה ופשוטה ביד כל ירא ה', עד שלדעת ר"מ כל שאינו אוכל בטהרה נקרא 'עם הארץ'.

וכ"ה בפשוט ברמב"ם (טומאת אוכלין פט"ז הי"ב) על חסידים ראשונים, וכך מסופר גם על חכמים מיוחדים בדורות אחרונים עי' ראשית חכמה (הנהגות מקובלי צפת תיקון ח"י) ובשל"ה (ש' אותיות או"ט טהרה, יג). והביאור בזה שהיו נזהרים שלא יהיה מוכשר לקבל טומאה. וראה בטור (או"ח ס"י תרג) ובמגן אברהם על שו"ע (שם) שהחסידים נהגו לאכול חולין בטהרה ואף שכלנו טמאי מתים.

דבריו צריך עיון, איך קובע על סברות והשערות שהם 'ודאי' ועל הנחת והשערה שעלתה בדעתו להחליטה 'דבר פשוט', ויסוד דבריו שהיה חכמי התלמוד אפר פרה, כבר הראנו מחלוקת ראשונים בזה, ובדברי הגאונים מפורש שלא היה לחז"ל בכל זמן, והוכחנו כן גם מלשון חז"ל בעצמם. וכבר בזה נפלה כל טענתו כי מי קבע איך אחז הרמב"ם בזה.

וגם אם היה בודאי אפר פרה, לא כיאר החכם היכן מבואר ברמב"ם שאסור 'לטמא לנזור', ואחר שראינו שיש חילוק גדול בין הנזיר כשנמצא בבית הקברות לבין טמא מעיקרא, היה לפרש ולא לסתום. וביותר יש להתפלא על מה שכתב שניזירות רק בטהור 'פשוט הוא ולא הוצרך לכתבו'. הוא תמוה ביותר, שהרי רוב ככל הראשונים כותבים בהדיא כהרמב"ם שנוהגת נזירות גם בזמנם ובמקומותיהם 'שלא בפני הבית', והשמיטו דברי הראב"ד, איך יטען החכם גם עליהם 'לא ראו צורך לבאר בטהור דווקא' למרות שברור שלראשונים אין אפר פרה אדומה, איך לא ראו צורך. ואחר שהראב"ד כבר טען כן אי לא ראו צורך לכתוב את דבריו, זו טענה שאי אפשר לשמוע ובודאי שלא להכריע על פיה. וכבר הראב"ד סותרו שהוצרך לחלוק על הרמב"ם לומר אסור, שהבין ברמב"ם שהיא מצוה גם בטמא ודלא כדברי החכם.

אם חלה נזירות על טמא

רגע אדבר באשר ראיתי טענת כמה חכמים, שכאילו ואין הנזירות חלה על הטמא לגמרי. ובאמת מאוד התפלאתי מה גרם להם לטעות בזה שהוא דבר פשוט בחז"ל, ראה לשון חז"ל גמרא נזיר (י"ז ע"א) תא שמע, מי שהיה טמא ונזר אסור לגלח ולשתות יין וכו' סופג את הארבעים. ע"ש. ומבריינתא זו חוי תיובתא דריש לקיש והלכתה כרבי יוחנן, שלהלכה ברור שטמא שנזר הוא בנזירות גמורה, ואפי' נדר נזירות כשעומד בבית העלמין אלא שלוקה.

והמתבונן בלשון חז"ל יראה נכוחה שלא היה דבר מוחלט בזה, שבודאי לא היה מצוי אפר פרה בכל מקום וזמן, שהרי אמרו בהדיא שדוקא 'החברים בגליל' אכלו בטהרה, משמע שלא היה כן בכל מקום אם הצריכו להביא דוגמא ממרחק. וכל שכן בתקופות המאוחרות יותר, וגם החכמים שהיו זהירים בזה הרי מבואר הוא שהוא במאמץ גדול ומיוחד, ובפרט בזמן האמוראים.

וביותר מזה הוא ברור בעיני, שאם באמת היו חז"ל חושבים הנזירות לאיסור כשהוא טמא מת, היה לחז"ל להזהיר בדבר בזה שהוא במצוי ולא לסתום, ובטח שלא לדון לשבח קבלת נזירות לשם קדושה כשהוא טמא. ועל אחת כמה וכמה שאחר שייחדו הדיבור במקרה זר ומוזר, שיקבל אדם נזירות 'והוא בבית הקברות' ולא ידברו במצוי בפשוט שהוא טמא מת שלא נטהר. ומוזר הוא מאוד לטעון שבאו על זה 'ברמז' אגב המקבל נזירות 'בבית קברות' שהחילוק בניהם מובן ויסודי, והיה להם לחז"ל ללמד הרבותא על טמא שקיבל נזירות ולא על מקרה קיצוני של עומד בבית הקברות ונזיר. והפשט המובן הוא עיקר, שאם לא אמרו איסור אין בזה איסור, ולכן גם הרמב"ם ושאר כל הראשונים לא הזכירו מזה איסור.

והגם דחזיתי באורח מישור (על הרמב"ם נזירות ס"פ ב) שרצה לבאר ברמב"ם כדבר פשוט שיש איסור בזמננו שכולנו טמאי מתים וז"ל, יש ליישב דברי הרמב"ם דאיהו כתב הכל ע"פ דין הש"ס ולא איירי מזה שעכשיו אנו כולנו טמאי מתים, 'ובודאי' אף בזמן התלמוד בימי תנאים ואמוראים היו להם עדיין אפר פרה שהיו יכולין לטהר אותם מטומאת מת, 'ובודאי' גם כוונת הרמב"ם אם עכשיו כולם טמאי מתים אסור לנזור בכל מקום וזולת נזירות שמשון 'ופשוט הוא ולא הוצרך לכתבו' ולא איירי מזה אלא אם טהור הוא. ע"ש.

ובאמת שהוא דין פשוט, ומחוסר ידיעה טענו כן שאין דינים אלה במצוי כ"כ.

לשקול בפלס הצדדים

ונמצאת אומר, דלא ברירא לן מהו אותו איסור הנזכר בראב"ד לאסור נזירות בזמה"ז, וגם לא הראה מקור ויסוד לזה בדברי חז"ל. וכאמור, סתימת חז"ל ודברי הרמב"ם ועוד קמאי מלמדת, שנזירות היא מצוה גם בזמה"ז ללא חילוק כלל. וגם לחוש לראב"ד לא ברירא כלל, שמאחר וקיבלנו הוראות הרמב"ם וכדעתו רוב ראשונים וסתימת התלמוד, וגם לראב"ד חז"ן שיש מפרשים איסור דרבנן בעלמא אם לא גרמא. ולכל הדעות אחרי שנדר נזירות הוא נזיר גמור מהתורה וחלים עליו כל המצוות שבנזיר גם לראב"ד.

הרי לפניך דאיכא הכא יותר מס"ס שלא לחוש כלל לדברי הראב"ד, וכנגד להיכנס בנזירות לקיים בעצמו מצוות רבות עשה ולא תעשה הקשורות בנזיר 'שבדאי' יחולו עליו בקבלת נזירות. ובכל אופן לכללי הפסיקה אין דבריו מכריעים נגד רוב ראשונים והרמב"ם בראשם, וכך כאמור דעת הכסף משנה שקיבלנו הוראותיו. ודי בזה.

שו"ע ובתראי

ואחר כל הפלפול בדברי הראשונים, דעת שולחן ערוך נראית ברורה ובהירה שכתב בהל' נדרים (יו"ד רס"ז) וז"ל, מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריו ומשובח. כיצד וכו' וכן מי שהיה מתגאה ביופיו 'ונדר בנזיר' וכיוצא בנדרים, כולם דרך עבודה לשם הם, ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות. ע"כ.

ומדברי שבח הנזירות שבאו הלכה למעשה בזמן הזה, ברור הוא בלא ספק שגם בזמן הזה אם נודר בדרך קדושה נדר גדול נדר לאלוקיו, ולא רק שאין

וב"ה עוד בנמ' נזיר (יה ע"א) תלמוד לומר, 'וטמא ראש נזור' במי שהיה טהור ונטמא הכתוב מדבר שיחא טעון העברת שער והבאת ציפרין, 'ולפטור את הנזיר בקבר' ש"מ. ע"כ. שמבואר שהטמא אפי' הוא עומד בבית הקברות, חלה עליו הנזירות אלא שאין צריך לגלח כדי להתחיל נזירותו שהיא כבר חלה עליו. ע"ש.

ודברי התוס' (יו"ע א"ה ד"ה מיחל) ברורים ונהירים שאפי' הנודר בבית הקברות חלה נזירות עליו שכתבו וז"ל, ולבשיטהר אין צריך לחזור לידור בנזיר דחייל עליו מנזירות ראשון. ע"כ. וביתר שאת כפי' הרא"ש (שם ד"ה אלא) שכתב, טמא שנזר ז' עולה לזמן המניין וכו' ואי ס"ד לא חיילא אמאי עולה לו מן המניין הא אין עליו נזירות כלל עד שיקבל וכו' כ"ע לא פליגי דחיילא ואינו צריך לקבל עליו שנית וגם לוקה על התגלחת ועל היין. ע"כ. וכן הוא בשטמ"ק (שם). והרמב"ם וקמאי הנ"ל כוותיהו והם רוב בנין ומניין מרבתינו הראשונים, ופשט דברי חז"ל.

וכל דיני הנזיר חלים עליו ללא שינוי כלל, וכמ"ש בקרית ספר (פ"ו מצוה סח) שכתב וז"ל, נזירות חלה על טמא מת ואם נטמא פעם אחרת או גלח או שתה יין לוקה, דאף על גב דהוא טמא כיון דחל עליו נזירות בגילוח ויין כדילפינן לעיל מדכתיב מיין ושכר יזיר אפילו לא נזר אלא מיין היו נזיר, אם כן חל עליו נמי לכל האסור לנזיר. ע"כ.

אלא שא"צ לתגלחת טהרה קודם שתכול עליו נזירות, וכמ"ש בקרית ספר שם בלשון ברורה וז"ל, דנזיר טהור שנטמא הוא דטעון גילוח וקרבן, כדכתיב וטמא ראש נזרו שהתחיל למנות ימי נזירות בטהרה ואח"כ נטמא, כדכתיב והימים הראשונים יפלו. אבל 'נזר בטומאה ובקבר' אינו טעון גילוח ולא קרבן טומאה. ע"ש. וראה שדן בו גם ציווי עשה ולא וגם נדר קדושה וטומאה. וכן הוא בדברי מרן בשו"ע ובכס"מ, וכמ"ש לעיל.

מכונה 'נזיר' ואם כן בהכרח שהבין שיש נזירות בזמננו, וגם מצוה איכא ביה ולא איסור. ועל כן בסיוע טענה זו, שכל חכם שהשמיט דיני הנזיר הרי שבהכרח סובר שיש איסור לנזיר, טענה זו דחויה ורבנו יעקב הנזיר יוכיח.

והגם ומסתמא היה בעל הטורים 'נזיר שמשון' שמותר בטומאת מת, שהרי מושבו בחו"ל. אך לדייק מהשמטת הדינים שאין נזירות זה כבר מוכחש, שהרי היה נזיר בעצמו ולא כתב דינים השייכים בנזיר שמשון והם רוב הדינים. [גם מש"ב עוד הבית מאיר, להרחיב 'קנס' חכמים על נזיר בחו"ל גם על נזיר בא"י בזמן הזה, זו גזרה חדשה היא, שאין בסמכות הגאונים לגזור ובטח שלא אחרונים, ובודאי לא בפלפול.]

ותדע שרוב ככל הפוסקים לא דחקו בזה דוחקים שכאלה, ואחזו בפשוט בדברים המפורשים ברוב ראשונים ופשוט השו"ע, ופשוט הפוסקים וסתימת חז"ל, שכל דיני נזירות איכא בזמננו וגם שבח המצוה איכא. ולדוגמא ראה בנו"כ על השו"ע והרמב"ם שם, שרובם ככולם אוזנים הנזירות גם בטמא כדבר פשוט, ובפרט ראה ברדב"ז (רמב"ם פ"ב הכ"ב). וראה לרבנו חיים ויטאל (שערי קדושה ח"א ש"ד) שמונה מצוות עשה 'לגדל הנזיר שעריו'. וראה בספר פאת השלחן לרבי ישראל משקלוב (הלי' נזירות ושאר ידני א"י), שמותר ומצוה לגדור נדר של נזירות גם בזמן הזה, ובלבד שיעלה לארץ ישראל. ועוד רבים.

ויש להתפלל על דברי כמה מהחכמים האחרונים, שדחקו הרבה בזה ואסרו איסור לגדור נזירות בזמן הזה, וחלקם הוסיפו לטעון כי גם יש מצוה להישאל על נדרו אם הזיר עצמו. ומה מאוד נפלאתי על דבריהם, שנראים ממש היפך דברי הראשונים ושו"ע הנ"ל, ולא הבנתי מה הצורך היה לדחוק האמת.

צריך להישאל עליו כדן נדרים שאינם בדרך עבודת ה', שזה לא נאמר בנדרים מצוה. אלא אף זו הוסיף, שהמזיר עצמו לה' מצוה רבה היא והיא במעלות הפרישות.

עוד ביאר דעתו הרמתה, כדן נזיר שאמר הריני נזיר הריני נזיר (סי' רלט סי"ב) והוא ככל דבריו בבס"מ הנ"ל בדעת הרמב"ם, שאין שום פסול ואיסור גם בזמננו שכולנו טמאי מתים.

ודברי השו"ע הובאו להלכה באחרונים בלי הערה וקושי כלל, ראה בלבוש (סק"ז), וראה בש"ך (סי' רלט ס"ק כח) שהאריך שפשוט שחלה נזירות בזמננו, וציין למקומות בהם עסק שו"ע בדיני נזירות.

ועל הסיבה מדוע לא ייחד השו"ע סימנים לדיני נזירות, כתב הש"ך (שם) 'משום שהטור ושאר פוסקים ג"כ לא כתבו אותם'. ראיתי לרב בית מאיר (י"ד סי' רלט על הש"ך סקב"ח) שכתב וז"ל, הטור ושאר פוסקים ג"כ לא כתבו אותם. נ"ב לענ"ד היינו משום דהאידנא כולנו טמאי מתים 'ואסור מן התורה להזיר' כדאיתא דף י"ז אי דאמרי לי' לא תנזר וכו'. ודברי הכ"מ לפ"ר צ"ע. עכ"ל.

והוא תמוה מאוד בעיני לטעון כן, שהרי כל אחד מקמאי הזכיר בפסקיו על מסכת נזיר באורך דיני נזיר ולא כתבו איסור, גם הרא"ש אעפ"י שאינו כותב בהלכתא למשיחא הביא הדינים. ומה יענה על החינוך והסמ"ג ושאר קמאי שכתבו הדינים בהדיא גם לזמן הזה כמפורש בדבריהם. ומה שרצה לדייק מהשמטת 'בעל הטורים' דינים אלה, דסבירא ליה שיש 'איסור מהתורה' נדור נזירות בזמן הזה הוא תמוה ביותר. שכן ראה לשון מהר"י מברונא (סי' רמב) שכתב וז"ל, וכתב כפי' התורה לר' יעקב בר אשר ז"ל 'שנקרא נזיר'. ע"ש. ומהר"י חי כחמישים שנה אחר פטירת הטור ובודאי ידע ממעשיו טפי מינו, ואומר מפורשות שרבנו יעקב

בו מעשה כמה שמקבל נזירות, דלאו שיש בו מעשה הוא כמה שאינו יוצא משם כשנודר בנזיר. ע"כ. ומוכיח מדבריהם שאם האיסור היה בעצם קבלת הנזירות עקימת שפתיו הוי מעשה (ב"מ צ"א) ולא היו צריכים להגיע עד למעשה השהייה בבית עלמין, והאריך לדחות דברי המחשבות בעצה שדבריו לא מוכרחים והיפך פשט הסוגיה.

ובעת לימודי חזיתי לעוד מדברי האחרונים שנכנסו בפרצה דחוקה, וגם חידשו מודעתם כמה דינים, ובדברים שיש בהם עיקרת המצוה שלא בצדק ועל כן לא עצרתי עצמי מלברר מקח המצוה, ואביא כמה נקודות משמעותיות.

להישאל על נדרו

חזיתי לגברא רבא בחי' יחיאל (זק"ש ח"א סי' כ אות ה) שכתב שיש מצוה להישאל על נדר בזמנה"ז, והתאמץ להעמיס כן על דברי הרמב"ם לאחר שקבע שאין בזמנה"ז מצוות עשה וא"כ נשאר רק 'נדר איסור' שיש מצוה להישאל עליו. ע"ש.

ואחר המחילה לענ"ד הפריז על המידה, שטוען לבטל המצוות בדקדוק קל וגנסמך על דברי מהר"י פערלא [שנדון בדבריו בסמוך], אך ברמב"ם הוא ברור שיש בו מצוות מהתורה גם בזמנה"ז, וגם סיים ואמר השבח הגדול בנודר נזירות גם בזמן הזה ושהוא מסימני הגאולה, ואיך היפך דברי הרמב"ם ועקר דברים הברורים בדקדוק שאין בו ממש. והרדב"ז (נזיר פ"א ה"ג) במפורש קאמר דאיכא מצות נזירות בזמנה"ז, ושעל כן לא הוי מצוה להישאל על נזירותו אלא מצוה לקיים נדרו. ובאמת שזו סברא פשוטה היא, שאם ציוותה תורה שיקריב הנזיר קורבנות והוא קודש לה' איך יחשב המקיימו כמקריב על כמה. וכמה תמוה הוא לומר שמצוה להישאל בזה. וכל שכן מש"כ לדקדק סרק באומרו שכאילו יש 'איסור דאורייתא' במקבל נזירות עליו 'כי ציער עצמו', שזו גוזמא היא לדון כך בדברי התורה לאסור איסור על מצוה בתורה, והמתענה

וזה יצא ראשונה ראה בספר מחשבות בעצה (יו"ד סי' כד) שראה המשמעות הברורה בשו"ע בהל' נדרים ותכף דחה בקש ועיקם בדעת מרן השו"ע וז"ל, אחר העיון נראה פשוט דגם הכ"מ לא כתב דבריו להלכה, רק דרך קושיה בעלמא, אבל כאמת דברי הראב"ד ברורים להלכה דאסור להזיר בזמנה"ז נזירות סתם גם בא"י, וגדולה מזו נלע"ד דגם הרמב"ם יודה לזה דלכתחילה אסור להזיר, דהרי מלשון הרמב"ם שם משמע דלא מיירי רק דיעבד אם נזר דודאי בדיעבד חל נזירות. ע"ש. והמשיך לדחוק דברי השו"ע שלא דיבר אלא בנזירות שמשון, אך בודאי לא יחלוק על דברי הראב"ד, ועוד כתב לבאר בפשיטות שטמא הנודר דינו כעומד בבית קברות ונודר. ע"ש.

ודבריו מרפסן אגרי שברמב"ם הוא ברור ופשוט שגם בלכתחילה נודר בדרך קדושה כאשר חתם ההלכות בדברי שבח, ולא הזכיר מאומה מאיזה סרך איסור בזמן הזה. ולדבריו, מדוע חולק הראב"ד אם הרמב"ם מסכים לדבריו, ומה שדחק בלשון שו"ע הוא תמוה מאוד לטעון כן ובודאי שדבריו אינם נכונים כלל בדעת השו"ע, שהרי פסק מרן (סי' רלט סי' ב) בנשאל על נזירותו, וזה ליתא בנזיר שמשון ובודאי שנזירות חלה בלא ספק לדעת שו"ע. ומה אומר ומה אדבר שכל המשך דבריו שם אינם מוכרחים בלשון המעטה, ולא מוכן על מה באה נטיית הלב לדחוק מצוות אלה מעשייתן. ובכל אופן עדיף לן להיצמד ללשונות חז"ל וקמאי, ולא להיכנס בכל מיני דוחקים שכאלה.

וחזיתי לגאון הגרז"ג גולדברג זצ"ל (בית אהרן וישראל ש"ד גי' ד עמ' עא) שייחד הדיבור על נזירות בזמנה"ז, והביא דברי החכם במחשבות בעצה, וסתר גם הוא כל דבריו על כל טענותיו כסדר, וחזק וביסס דברי הכסף משנה ולדוגמא אציין הוכחתו מדברי התוס' (יו"ע א"ד ר"ה אילימא) שכתבו על הנודר בנזיר והוא בבית הקברות וז"ל, ולא הוי כלאו שאין

שגנה על ידיהם. עיין שם. וע"כ ודאי דלא הוי כבנה במה שזה גופא תקלה ומכשול, ואפי' ר"ש לא פליג אלא מאשר חטא על הנפש ולא מעצם הנדר דכבנה במה, וע"כ דלכו"ע לא הוי כבונה במה ודו"ק. שדבריו ברורים ומתוקים. וכ"כ בגליוני הש"ס (ב"ב קב ע"ב) שזירות שמשון אין בה שאלה שהיא נזירות מצוה. ע"ש.

ואיכא ראייה לזה גם מדברי התוס' (גיטין לג ע"א ד"ה ואפקעינהו) שכתבו להוכיח שיש חזקה לנזיר שלא יישאל על נזירותו, שאל"כ אינו לוקה על שתיית היין שהיא התראת ספק שמא ישאל על נדרו. ע"ש. ומוכח שלא רק שאין מצוה להישאל אלא חזקה היא שלא יפסיד מצותו. וכ"כ להוכיח בדרכי דוד (ב"מ צב ע"א תוס' ד"ה ואי). ודפ"ח.

ונלע"ד ששמואל הנביא הוא הסותר דבריהם, שהרי חז"ל קיבלו כי שמואל הנביא היה נזיר עולם, ואם כדבריהם שיש מצוה להישאל על נזירותו שלא יהיה כמקריב על במה לע"ז, איך לא נשאל שמואל הנביא על נדרו. וגם שמעון הצדיק מדוע אכל מקורבנות הנזיר מהדרום ולא הורה שמצוה להישאל ולעקור הנזירות מעיקרא, וגם הילני המלכה מדוע לא הורו לה חכמים להישאל על נדרה. והדברים ברורים וכבר מסתימת חז"ל לחוד שלא ראו בשום מקום ללמד שמצוה להישאל על נזירות, כבר מזה נידחת טענה זו.

ואם כבר נרצה לדקדק בדרך החקירה, עי' לחוכמת גרשון (עמ' שפז) בדיון נזירות בארץ ישראל, שכתב בדעת הרמב"ם שעצם קבלת הנזירות מפקיעה את הטומאה, ע"ש.

ובכל אופן חזיתי בהלכות נזיר למהריק"ש (אות סב, מובא בסו"ס הל' קטנות) שכתב וז"ל, בזמננו אין לנדר בנזיר אפי' 'בדרך קדושה' וכל שכן בחז"ל, לפני שאין שם בהמ"ק להביא קורבנותיו, ועוד שהכול טמאי מתים. להיות נדרים אלו 'נדרי

והפורש עצמו מכל מאכל ומשתה אם כוונתו לשמים מצוה רבה היא ולא איסור דאורייתא, ואין לנו לדרוש דרשות במצוות התורה ובטח שלא להכריע על פיהם הלכות חמורות בלא סמך ברור בחז"ל.

ולא אכחד כי חזיתי גם בחי' הרש"ש (ב"מ צב ע"א) דפשיטא ליה שיש מצוה להישאל, וכיו"ב באבני נזר (יו"ד ח"ב סי' רחצ). ע"ש. אך כאמור הוא צ"ע גדול בדבריהם שדנו נזירות כנדרי איסורים לחוד, שהרי נזיר הוא גם 'נדר מצוה' כמבואר ברמב"ם ושו"ע לעיל בהדיא, ושעל כן כתבו שאין להישאל עליו כי מצוה רבה נדר ואיך נכתוב מדעתנו נדר עמודי ההוראה. ודי בכך שאמר רחמנא בנזיר שיש בו כמה עשה ולאווים וקורבנות שמקיים בנדרו זה, וכל שכן וקל וחומר שהתורה קוראת לנזיר קדוש, והנביא מדמה הנזיר לנביא, שפשוט שהוא לרצון ה' ולא כבונה במה ח"ו.

וכדברי ראיתי שכתב בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' ח) להעיר על דברי האבני נזר וז"ל, עיין ברמב"ם בסוף הל' נזירות וכו' הנודר לה' דרך קדושה ח"ו נאה ומשובח, וע"ז נאמר נזר אלקיו על ראשו קדש הוא לה', ושקלו הכתוב כנביא וכו' עיין שם בנו"כ, ואיך אפשר לומר ביה מצוה לאתשולי, וכאילו בנה במה והקטיר עליה, וע"כ זה דייקא בנדרים. ובסוף הל' נדרים סיים הרמב"ם, אמרו חכמים כל הנודר וכו' מצוה להשאל וכו' אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק וכו' עיין שם, וה"נ בנזירות. עכ"ל. והוסיף להוכיח כן מגמרא ערובה (נזיר י ע"א) חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת, לפי שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה ע"י מה היו עושין עומדין ומתנדבין נזירות למקום, ועיי"ש ברש"י לפי שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה ע"י שאינן באין לידי שום תקלה ושום חטא וכו', ולהדיא כן בתוספתא בנדרים (פ"א ה"ב) שאין המקום מספיק להביא

ת"ל זאת תורת דברי רבי יאשיה. ר' יונתן אומר, כחותם הדברים. ע"כ. וביאר ערוה"ש, שהנידון הוא 'על כל הנזירות' אי שייכא לדורות, ועל זה פירש בדברי ר' יונתן שאחר החורבן ליכא נזירות, שחותם הדברים הכוונה הקרבת קורבן. אך באמת אינו מוכרח כלל, ואדרבה פשט שאלת חז"ל היא רק על 'קורבנות הנזיר' לדורות או לשעה, ועל זה ענו כחותם הדברים שגם לדורות קורבנות הנזיר לחיוב, אך הנזירות גופא פשיטא דקיימא לדורות.

וגם למתקש הרי שדברי חכמים עשירים ומבוארים במקום אחר, שביארו כוונתם בהדיא שלכל הדיברות נזירות נוהגת, ולא נשאלה השאלה אלא על קורבנות 'בבמה' בזמן החורבן. כך היא לשון המדרש רבה (נשא פ"י ס"י כד) וזל"ק, זאת תורת הנזיר וגו', אין לי אלא לשעה לדורות מנין שיחא הדבר נוהג בשילו ובבית עולמים ת"ל תורת, 'כול אף בבמה ינהוג קרבן נזירות' ת"ל זאת קרבנו לה', על נזיר ולא נזרו על קרבנו. ע"כ. והרי לפניך שכל הנידון הוא אך ורק על 'קורבנות הנזיר' היכן נוהגים ומתי, אם גם במקדש או גם בבמות, אך כלל לא דנו על הנזירות עצמה שהיא מצוה גמורה בלא שייכות לקורבנותיה. וע"ז חתמו ואמרו במפורש, שהקורבן טפל לנזירות ולא להיפך. והוא ברור. ואדרבה משאלת חכמים תבין שהיה צד להקריב קרבן נזיר בבמה בחורבן הבית כי לא שייך למנוע הנזירות, וקמ"ל שקורבנות בבית ה' דווקא. ובכלל יש לתמוה על דרך פרשנות הנוכרת בערוה"ש, למה נעשה דברי הספרי חולקים על כל דברי חז"ל בתלמודים שלא הזכירו מזה כלום, ולא תלו כלל דין נזירות בקרבן. וכידוע רובם של בעלי התלמוד אחר החורבן היו והאריכו הרבה במסכת שלמה בדיני הנזיר, ולא אשתמיט חדא שיאמר כן.

וביותר מזה יש לתמוה איך לא למד הנזירות מפשט הגמרא (נזיר לב ע"ב) כשעלו נזירים מהגולה ומצאו הבית חרב וכנ"ל, שבאו מדין נדר בטעות ולא

רשעים' 'סמכו הראשונים' להזהירם שלא לקיים שום דבר בנזירות שמשון. ע"ש.

וכיו"ב חזיתי למהרשד"ם (יו"ד ס"י קלד) שכתב וז"ל, שכפי המקובל יש 'הסכמה קדומה' הסכימו הראשונים בחומרא שלא לקיים שום דבר בנ"ש כי רבים אשר המית במותו וגם שלפעמים נמצאים יחיד או יחידים נודרים כן מ"מ אין לרבים לעשות כן חלילה. עכ"ל.

ועל הסכמת הראשונים לא פירשו מי הם, ואדרבה חזינו שהסכמת הראשונים שהיא מצוה. ובכל אופן הנך רואה שלא דיברו אלא על 'הנהגה לרבים' העושים כן ולא ביחידים, וגם שם דיברו במקבילים 'נזירות רשעים' כתנאי על דבר חיזוני, וכ"ה בשו"ת מהרי"ט (ח"א ס"ב) שגדר לקנטר, ע"ש. אך במקביל לקדושה בזה לא דיברו, ולא שייך שיסותרו דברי הרמב"ם והשו"ע בלא ראייה, ובטח שלא בנזירות שמשון שגם לראב"ד מותר לנדור שאין בו איסור טומאת מת.

נזירות ללא בהמ"ק

חזיתי לרב ערוך השלחן (ס"י רלט אות נו) שרצה להעמיס בדברי התנאים מחלוקת אי קיימא נזירות בחורבן הבית וז"ל, נזירות הוא חלק מנדרים ואם נוהג בזמנה"ז אינו מפורש בשום מקום, דבתוספתא פ"ק דנזירות תניא נזירות נוהגת בארץ ובח"ל אבל אם נוהג בזמנה"ז לא שמענו, ואיך ינהוג בזמנה"ז כיון דליכא קרבן וזה שנוהג בח"ל הוא מפני שיכול לעלות לארץ והכל בזמן הבית, כהך דהילני המלכה וכו' ונ"ל דפלוגתא דתנאי היא בספרי פ' נשא בסוף פרשה דנזירות. ע"ש.

ולענ"ד הוא שלא בדקדוק כלל, והצטערתי לראות שנמשכו אחריו בזה כמה אחרונים חינוגם ובלא דקדוק. ואביא דברי החכם ושובר שבצידו. ותחילה, ראה לשון חז"ל בספרי (נשא פסקא לח) וזל"ק, זאת תורת אין לי אלא לשעה לדורות מנין,

ומבואר אם כן שניזר שנצטרע אין בו קדושה כלל בשערו ולכן נדחית מצותו לגדל שערו, ושמא נאמר כן גם על נזיר טמא, שאחר שנטמא אין יכולת לקדושה שתחול עליו.

איברא, שהמעין ברמב"ם יראה שאין לדמות כלל מצורע לטומאת מת, והרמב"ם עצמו מכריח כן, שכתב בנזיר טמא מת (פ"ו הי"ד) וז"ל, כשמגלח הנזיר תגלחת טומאה אינו צריך לגלח על פתח המקדש ולא להשליך שערו על האש, ובין שגלח במדינה או במקדש 'שערו אסור בהנאה וטעון קבורה' ואפרו אסור כאפר כל הנקברים, ע"ש. ומוכח שהנזיר ושערו 'קדוש' וטעון קבורה אעפ"י שנטמא למת, ומוכרח שיש הבדל מהותי בין צרעת שמפקיעה קדושת הנזיר לטומאת מת שלא מפקעת הקדושה.

ואם תאמר דאכתי, יש לחלק בין נזיר טהור שנטמא, לבין טמא שקיבל נזירותו בטומאה, שמא בזה כבר מבואר הוא ברמב"ם שאינו צריך לגלח כלל עד סוף ימי נזירותו.

שיש לומר שאין בו קדושה ולכן אין צורך בגילוח. הנה כבר קדם וכתב כן מהר"י פערלא (על רס"ג עשין ק ד"ה והנה מקור דברי הרמב"ם), האריך בדברי הירושלמי (נזיר פ"ח ה"ב) בדיון טומאת מצורע בנזיר, והתייחס לטומאת מת וז"ל, ולפ"ז הא דנזיר טמא שערו אסור בהנאה. כמבואר סוף תמורה ובירושלמי (כפ"ג דערלה הלכה ב'). היינו דוקא בשחל עליו נזירות טהרה ואח"כ נטמא. דשערו מקודם שנטמא אסור בהנאה לרבי יוחנן דקיי"ל כוותי'. אבל טמא שנזר ודאי לכ"ע אין שערו אסור. מכ"ש ממצורע שנזר דלכ"ע שערו מותר אף על פי שאינו סותר את הקודמים. ובפ"ג דנזיר (י"ח ע"א) מסקינן דאם נזר בכית הקברות אפילו גילוח לא בעי עיין שם. הרי דאין לשערו דין שער נזיר וכו' ואף דבכרייתא (כפ"ו דנזיר מ"ה ע"ב) מפורש בהדיא דשער נזיר טמא אסור בהנאה וטעון קבורה. דקתני

חיסרון המקדש. ולא זכרו לשעה מחבמי האמוראים שהיו בניהם נזירים, כדחזינו בגמרא שבת (נד ע"ב) אמורא ושמו שמעון 'נזירא', והוזכר עוד גם ביבמות (צו ע"א) ובירו' שקלים (פ"ב ה"ה).

ולמה עשה דברי הראשונים כמלאכים כבודים מליבם הנזירות בזמננו? עד שאמר 'אינו מפורש בשום מקום', ואנן חזינו ברמב"ם (פ"ב ה"ב) וסמ"ג (לאוין רמ"ג) ושאר קמאי במפורש שנוהגת בין בזמן הבית ובין שלא בזמן הבית, ובוודאי הבינו הספרי כדברינו. וגם הראב"ד דפליג על הרמב"ם (שם) לא פליג על דין נזיר בזמננו? אלא על שאין לבוף אותו לעלות לארץ מחו"ל. וחזינו ראשונים שהיו נזירים בעצמם וכו"ל, ואני תמה מאוד איך לא העדיפו תורה שלמה של ראשונים מאיזו סברא וקושיה של אחרונים.

סוף דבר, שאין לשמוע כלל לטענה זו, והיא נגד גמרא ראשונים ושו"ע, וצ"ע מה גרם לאחרונים הנ"ל להידחק ולהפך דברי ראשונים בלא שום ראיה.

קדושה בנזיר טמא

אלא שאכן יש לחקור ולשאול, הגם וכאמור טמא מת יכול לקבל עליו נזירות וחייב הוא בכל דיניה, שמא נאמר שטומאתו גרמה לו שאין בו 'קדושה' בנזירותו אלא מצוה. וצד לומר כן הוא מדברי הרמב"ם בדין נזיר מצורע (פ"ז ה"ט) שכתב וז"ל, נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שערו וכו' ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות, 'מפני שכבר נטמא' הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו, 'והרי אינו קדוש בהן', ובטל העשה מאליו ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו. ע"כ.

שעובר בלאו דלא יטמא ובלאו דלא יבא עובר נמי בעשה דקדוש יהיה גדל פרע שער ראשו שהרי משנטמא נתחללה קדושת השער והותר בהנאה כמו שנתבאר. ע"כ דברי המר"י פערלא.

והעולה מדבריו, שבזממה"ז שכולנו בחזקת טומאת מת, ליכא כלל מצות עשה של גדל פרע, ולכן גם השיער הגדל אינו בקדושה ולא נאסר בהנאה וא"צ קבורה.

ובאמת דבריו מחודשים מאוד, ולפלא לשיטתו איך לא נזכר בחז"ל חילוק כל כך בסיסי ומהותי. ומסכת שלמה התייחדה בנזיר ולא חילקה דבר כל כך בסיסי. והרי לפי"ז כל דין סירוק השיער ומשיחה בסם המשייר מדין 'גדל פרע', והאריכו בזה ואיך לא העירו דליכא ובטל הוא בזממה"ז. ועל אחת כמה וכמה הוא לפלא בדברי הרמב"ם, שהרי דן בהדיא בנזירות בזממה"ז שכולנו טמאי מתים (פ"ב ה"ב), ודרש בהלכותיו בהדיא במצות עשה של גדל פרע שער ראשו, ולא חילק כלום בזה.

ובפרט יש לשאול, בנזיר שמשון שמותר להיטמא למת שכל האמור הי לא שייך כלל לגביה, והרי בהדיא קאמר הרמב"ם גם עליו שיש בו לאו בהעברת תער ועשה בגדל פרע. אלא דאי מהא לא קשיא, שאפשר לתרץ במש"כ הרמב"ם (פ"ג ה"ג) שמשון לא היה נזיר 'גמור' ודינו התבאר הלכה מפי הקבלה. ע"ש. אלא שלא מוכן כלל מזה, שיש צד לומר שאין בו 'מצות עשה' בגדל פרע, שזה לא במשמע.

וכאמור היה צריך הרמב"ם לכל הפחות לציין דין יסודי כזה כשדיבר בזממה"ז, כשכולנו טמאי מתים ואין בית המקדש ואפר פרה.

ולענ"ד ללמוד סתירה לדברי המהר"י פערלא מהכתוב בספר החינוך (מצוה שעד) וז"ל, ונוהגת מצוה זו 'שחייב בגידול השער' כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. שאעפ"י

הכל היו משלחין תחת הדוד חוץ מטמא שגילה במדינה מפני ששערו נקבר דברי ר' מכו' עיין שם. מכל מקום נראה דהירושלמי לטעמיה' אזיל. דבירושלמי (פרק שלשה מינים ה"ח) מיייתי הך ברייתא ולא מסיים בה מפני ששערו נקבר עיין שם. ואבכמ"ל. עכ"ל.

ומבואר בדבריו שמאחר ובזממה"ז כולנו טמאי מת, הרי ששיער הנזיר אינו בדין איסור הנאה. והוציא מקביעא זו נפק"מ גדולה, שכל איסור הנאה הוא מדין 'דקדוש יהיה גדל פרע' דדרשינן גידולו יהא קדוש, ואם אין קדושה בטמא שקיבל נזירות, א"כ ליכא ביה מצות עשה 'גדל פרע' אלא רק לאו שתער לא יעבור על בשרו.

ועיקר הלימוד בהצמדת העשה לקדושה, כבר חזינו ליה ברמב"ם הנ"ל בנזיר מצורע שכתב וז"ל, ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות, 'מפני שכבר נטמא' הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו, 'והרי אינו קדוש בהן', 'ובטל העשה מאליה' ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו. ע"כ. מבואר בלשונו ז"ל שבמצורע אין בו כלל מצות עשה של גדל פרע, כי טומאת צרעתו דחתה הקדושה והעשה, והרי לפיכך שהקדושה והעשה אחד הם.

ועוד הוסיף ואמר וז"ל, והנה הא דילפינן מקרא דקדוש יהיה גדל פרע וגו' דגידולו יהיה קודש. דהיינו שתחול עליו קדושה ליאסר בהנאה. אף גדל פרע לשון ציווי הוא. והוא מצות עשה לגדל הפרע ולא לגלחו. נראה עפ"מש"כ הרמב"ם (בסנה"מ עשין צ"ב) בשם המכילתא וז"ל המכילתא, קדוש יהיה גדל בקדושה גדל פרע מצות עשה וכו' עכ"ל עיין שם. וכ"כ בעשה צ"ג, מ"ע שלו היא שירבה הפרע 'בקדושה'. עיין שם. וא"כ פירוש הכתוב שמצוה לגדל הפרע בקדושה וכו' ולפ"ז ממילא מבואר דכשטימא עצמו בטומאת מת. מלבד מה

הנזירות עליו 'מדאורייתא' שאין הנזירות אלא 'חובת הגוף', ולא פטר בטמא.

ומאחר והראשונים סתמו חובת כל ציווי הנזיר מהתורה בלא חילוק, הרי שפשוט שכולל בחובו גם עשה 'גדל פרע שער ראשו', ואם מצות עשה בו הרי גם קדושת שיער בו, דתליא הא בהא.

ולענ"ד גם הראב"ד פליג בזה, שהרי גם לשיטתו שיש לאסור לטמא לקבל נזירות, הרי כתב תכף שעב"פ בדיעבד חלים עליו דיני הנזירות, ואם כדברי המר"י פערלא היה צריך לומר שלא רק שמותר לנזיר להיטמא למת [כמו שאכן אמר] אלא גם מותר לו לקצר ללא תער, וזה לא אמר.

וכן מפורש בדברי רבי חיים ויטאל (שערי קדושה ח"א ש"ד) שמונה מצוות עשה שניתן לקיים בזמננו, ומהם, 'לגדל הנזיר שעריו'. כפשט הראשונים דאיכא עשה וממילא קדושת שיער גמורה, וכידוע למהרח"ו לא היה אפר פרה אדומה, כדלקמן.

ומלבד כל האמור, יש לענ"ד ללמוד בדרך נוספת שחלה קדושה גמורה בנזיר גם בנדר והוא טמא מת, עב"פ לשיטת הרמב"ם והכס"מ ורוב הראשונים, שגם בהן ונזיר שנטמא בעבר בטומאת מת חל עליהם איסור גמור להיטמא למת נוסף, שהוא מדין קדושת הגוף שלא יטמא למת. הרי וחזוין שדרשו חז"ל בספרי (נשא פיסקא כה) וזל"ק, קדוש יהיה, זו קדושת שער אתה אומר או אינו אלא קדושת הגוף, כשהוא אומר קדוש הוא לה' הרי קדושת הגוף אמור, הא מה ת"ל קדוש יהיה זו קדושת שער. ע"כ.

וא"כ מבואר שיש שתי קדושות בנזיר, קדושת הגוף לאסור להיטמא למת, וקדושת השיער שחייב לגדלו. והקישו הכתוב כל שאסור להיטמא למת שיש בו קדושת הגוף, יש בו קדושת שיער ועשה דגדל פרע. וקימ"ל שכוהנים ונזירים אסורים להיטמא למת גם בנטמא קודם שקדושת הגוף לא

שלימדנו חז"ל שהנזירות נוהגת בארץ ישראל, כלומר שחייב כל אדם להיות נוהג נזירותו בארץ ישראל כמניין הימים שנדר, ושאין עולין לו הימים לימי נדר נזרו אלא שם, בחוצה לארץ גם כן 'כל דקדוקי נזירות עליו', לפיכך מי שנדר בנזיר 'בזמן הזה' הרי זה נזיר לעולם, לפי שעכשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ע"כ. הרי שאומר בהדיא 'כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן' וכלל כל סוגי הנזירות יחד, וקאמר, 'חייב בגידול השיער' גם בזמננו ולא בטלה ממנו מצות עשה וממילא גם קדושת השיער איכא ביה. ואם היה בו רק 'לאו' שלא יעלה תער כדברי מהר"י פערלא, לא היה כותב חיוב גידול שיער אלא לאו של תער כי גדול המרחק בניהם, ובנ"ל באורך במקומו.

וכן מבואר באשר דקדק ואמר 'כל דקדוקי נזירות עליו' אפי' בטמא ובחז"ל, וכל לרבות בא כל דיני הנזיר ללא חילוק ובטח שלא למעט עשה דאורייתא המשמעותי שבנזיר, וכידוע בחז"ל יש רק נזירות שמשון ונטמא למתים ועדיין החיל עליו עשה גדל פרע.

וכן לשון ספר הפרנס (סי' תיח) 'וכל דקדוקי נזירות עליו', וב"ה בספר הכפתור ופרח (פרק י') שפירט האיסורים, 'הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח, וכל דקדוקי נזירות עליו'. ולא חילקו בין גילוח תער או קיצור שיער שזה וזה בכלל, ממש כסתימת דברי הרמב"ם שכל מצוות הנזיר עליו.

וראה בקרית ספר (נזירות ס"פ ב) שכתב וז"ל, נזירות נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית 'לפי שהיא חובת הגוף' לפיכך מי שנזר בזמן הזה הרי הוא נזיר עולם שאין יכול להביא קרבנות דמעכבי. ונוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ 'מדאורייתא' ועולין לו ימים אלו מדאורייתא דטומאה ארץ העמים היא מדרבנן. עכ"ל. הרי לפניך בלשון זהורית שכל דיני

פוקעת מהם, וא"כ גם קדושת שיער לא פקעה. וראה משנה למלך (הל' אבל פ"ג ה"א).

וכן הוא גלמוד לכאורה גם מדין 'זקדשתו' בבחן בזמן הזה, שאם אין בו קדושה הרי שאין וקידשתו. ואנן קימ"ל שאיכא ביה מצות קדושה גם בזמח"ז, ואוקי בגזיר.

ועל עיקר לימודו להשוות נזיר מצורע לטמא מת, הוא אינו מוכרח ואף תמוה, שהרי הרבה יש לחלק בניהם, וכבר ראינו שחמורה טומאת מצורע מטומאת מת, ובגון שהמצורע אסור להיכנס בכל מחנה ישראל [ירושלים] לעומת טמא מת שמותר להיכנס גם לשטח הר הבית, ואפי' להכניס את 'המת עצמו' מותר עד מקום העזרות.

ומסתבר, ללמוד מהמחנות יותר מאשר טומאת אוהל וכדומה שחמור המת ממצורע, שכן השווה התורה טומאת נזיר לטומאת כהן שהוא בדיני מחנות, מאשר לטומאת אוהל וכדו' שהם בכל ישראל.

ובפרט שכבר התורה ייחדה את הצרעת מכל שאר טומאות ובפרט טומאת מת, שהרי לטומאת מת צריך אפר פרה אדומה דווקא, ואילו המצורע צריך עץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי ציפורים ומים חיים שהוא שבר 'חידוש' רק למצורע ואין לך בו אלא חידוש. ולא גלמוד ממנו לנזיר טמא מת שאינו צריך לכל זה ונאמר בו שלא פוקעת הקדושה לגמרי ובכחן שנטמא ותו לא. ועל כן אין כלל להקיש מנזיר טמא מת לנזיר המצורע. ודו"ק.

ועוד חילוק ניכר בניהם, שמצורע מגלח לטוהרתו כשמסיים להיות מצורע, ואילו נזיר 'שמגלח' בטומאה הוא מגלח כדי להתחיל נזירותו בטהרה, ואין להקיש בניהם אחר שהתורה חילקה בניהם, שתגלחת המצורע כמפקיעה ממנו הנזירות לגמרי מה שאין כן תגלחת טומאה שהיא כחלק מהנזירות עצמה 'שכל דקדוקי נזירות עליו'. וראה בספרי

(נשא פיסקא לח) חילוקים רבים בין תגלחת נזיר מצורע מצורע לטמא מת ששאלו ר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר את ר' שמעון בן יוחי, מהו שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזירותו ולצרעתו אמר להם וכי היאך אפשר וכו' שהמצורע מגלח לגדל שער ונזיר מגלח להעביר שער וכו' מצורע מגלח לפני זריקת דמים ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים וכו' מצורע מגלח לפני ביאת מים ונזיר מגלח לאחר ביאת מים וכו' ע"ש. שראינו חילוקים רבים בניהם ואיך נווה בין השונים.

ועל עיקרא דמילתא לא ברירא כלל מנין לנו להקשות ולהסיק ממצוה על אחרת, כשכולן גזרות הכתוב שאין לנו בהם הבנה. והרי הנזיר יש טומאות שאינו מוזהר עליהם אפי' שיש בהם טומאת ז' (עי' ברמב"ם פ"ז), והמצורע כדינו, ואין בכוחנו לדמות מילתא למילתא בדאורייתא. וכל שכן שנזיר שנצטרע שימי חלוטו וספירתו שלא עולים לנזירות זו 'הלכה למשה מסיני' (רמב"ם שם פ"ט) ומה שלא פורש ליתא.

ועוד תדע, שצרעת אינה מפקעת את 'הנזירות', שהרי לא סותרת ימי הנזירות שקודם שנצטרע 'שהרי בנזירותו עומד' אם לא שגם נטמא למת (רמב"ם שם י), אלא שרק מונעת קיום המצוה 'לגדל שער בטהרה' ובנזיר טמא אין זו מניעה אלא שלא קיים נדרו להיות נזיר בטהרה, משא"כ אם נדר בטומאה שאין במניעה זו כלום ולכן גם לא מגלח. ולסיכום מצורע חשוב כמת ואין בו קדושה, אך נזיר נשאר נזיר בכל דיניו גם בטומאת מת.

נזירים לפני ואחרי החורבן

והנה מלבד הנאמר במפורש בנביא על שמשון הגיבור, וגם אשר התבאר בחז"ל על שמואל הנביא שהיה נזיר עולם.

מצאנו בחז"ל מדרש שגם יוסף הצדיק היה נזיר, ראה בראשית רבה (פרשה צח סימן ב) וז"ל, ולקדקד

והוזכרו גם כמה מחכמי הדורות שהיו נזירים בעצמם ומהם, רבי יצחק הנזיר מחכמי הקבלה בזמן הראשונים (שם הגדולים מע' א אות י) רבי יעקב הנזיר מלונגיל - אחי רבי אשר מלונגיל ומחכמי הקבלה בזמן הראשונים (שם). רבי יצחק הכהן שולל מחכמי מצרים (אינצ' היהודית ע' רבי אשתורי הפרחי) רבי אברהם הנזיר בנו של רבי כליפא בן מלכא (שם), רבינו יעקב בן אשר בעל הטורים (שו"ת מהר"י מברונא סי' רמב), רבי חיים משה הלוי הנזיר מחכמי חברון מחבר ספר ידי משה (שם הגדולים) ובנו רבי יוסף הנזיר, רבי דוד אמרו הנזיר שד"ר מא"י לאיטליה (שלוחי אר"י עמ' 264), רבי עלי בן יהודה הנזיר מחכמי ארצות המזרח ורבו של רב סעדיה גאון (ס' תולדות עם ישראל לנפתלי הכהן)

וגם בדורות אחרונים היה במצוי, כמפורסם בתשובת הרדב"ז (ח"ב ס' תרצד) שכתב וז"ל, שדבר זה כל כך רגיל במצרים עד שהקטנים בקיאים שאין נזירות שמשון בשאלה ומפני חומרתו זו נודרים בו כדי שלא יהיה לו התרה. ע"כ. וכ"ה בסוף שו"ת הלבנות קטנות שהביא הלבנות נזירות מלקט הקמח ותוך דבריו כתב 'בטרמודי (ר"ל טורקיה) כל יום ויום באים העם הרוצים להתיר נזירות שמשון. ע"ש.

ולקמן תחזה תשובת המהריט"ץ (ס' קצד) מה שדן בנזירות שמשון, ודן בעוד נידון אחר נזירות נוסף (בס' רצא), ועוד מקרה אחר (בס' מה), ומוכן שהיה הדבר מצוי שאם מתוך רצ"ו שאלות בכל חלקי התורה, התייחדו לפחות שלושה בנידון נזירות שמשון במקרים שונים, הרי שהיה במצוי.

וכ"ה מובן בשו"ת בית דינו של שמואל שדן בכמה מקומות בדיני נזיר שמשון בהלכה למעשה (ח"א סי' מב וס' יא). וראה תשובת מהרלב"ח (ס' נו) בדברי השואל שכתב שהורגל ביניהם להתיר נדר נזירות שמשון לדבר מצוה. ע"ש.

נזיר אחיו, שרחקו אותו אחיו ועשו אותו נזיר, וכו' רבי לוי אמר נזיר ממש היה. דא"ר לוי, כל שנים ועשרים שנה שלא ראה אחיו לא טעם טעם יין אף הם לא טעמו יין עד שראו אותו, הה"ד (בראשית מג) וישתו וישכרו עמו, עמו שתו חוץ ממנו לא שתו. ע"כ. וכו"ב באבשלוס בן דוד מלכא.

ואליהו הנביא מתואר בנביא (מלכים ב א, ח) 'כאיש בעל שיער', ומאחר ואין מצוה על אחר לגדל שיער אלא הנזיר אין שום סברא לומר שגידל לשווא ולא מהיותו נזיר. ובטח לא נגד דברי המקובלים שגידול שיער אינו חיובי אלא שלילי מלבד לנזיר, ולא נעשה מחלוקת בין אליהו הנביא לכל בעלי הקבלה הבאים אחריו שקבלתם היא מאליהו הנביא בעצמו מכוחו ותורתו.

וראיתי בספר נזיר אלוקים (עמ' רנו) שכתב להוכיח בן מדברי הגר"א בפירושו על שיר השירים (ד, א) עה"פ שערך כעדר העיזים, שערך הוא השער הם כעדר העיזים שהולכין מהר גלעד זה אצל זה. והענין 'שערך' הוא כינוי אל הנזירים שמגדלין שערן ופורשים מן העולם, הם 'כעדר העיזים' שהם בני הנביאים והתלמידי חכמים שגלשו מהר גלעד, שלמדו אצל אליהו שהיה מתושבי גלעד, שהם היו מפורשים מן העולם. ע"ש. שמבואר שהתלמידים בני הנביאים שהם הנזירים הלכו בדרך רבותיהם, הוא אליהו הנביא. וציין שם, לכמה אחרונים שכתבו בן בדבר פשוט.

וחזינן שבזמן המקדש היה מצוי בן מאור, ולשכה שלמה התייחדה לנזירים במקדש, מה שאין בן בשאר מצוות. ומסכת שלמה בתלמוד עוסקת בה, ומקרים לרוב בחז"ל על מציאות הנזירים בזמן הבית והתלמוד.

וכעת נייחד הדיבור בקצרה, על אשר מצאנו גם בספרי הראשונים והאחרונים שהם הרבה אחר חתימת התלמוד, שמבואר שגם בימיהם היה מצוי.

וחזינן גם למטה יוסף הלוי (ח"א יו"ד סי' יג) שלמד בירושלים אצל הפרי חדש שדן בזה כשאלות מצוות, ואביו רבי משה חיים הלוי הוא בעצמו נזיר אלוקים כמובא על שער ספר בנו הגאון, וראה בשם הגדולים עליו שכתב עליו שגם הוא היה נזיר כאביו.

וראה בהערות המו"ל (סי' מב הע' יא) שציין לכמה חכמים שעסקו בזה למעשה כי הייתה מצויה נזירות שמשון בק"ק באימפריה העות'מאנית, וראה ובחזון למועד לט, ריח השדה סי' טז, צדקה ומשפט (יו"ד סי' יג), מהר"ם בן חביב החדשות (ח"א סי' קח).

אם קיבל הנזירות 'בנוסח חלקי', יבואר לקמן בדיני נזיר שמשון מחלוקת הפוסקים בזה.

נזירות המועדפת

יש לי הרהורי דברים ברוצה לקבל נזירות, באיזו נזירות ראוי ועדיף לנדור, שנראה שיש להדר אחר המתקן ביותר.

והנה לא נביא אני ולא בעל רוחה"ק, אך כפי הנראה סביר ויבנה מזבח ומקדש עוד קודם שתקום הסנהדרין, שעין רואה שבזמננו יותר קל לנהוג שלטון בהר הבית שייתכן הוא לבנות מזבח, קודם שתבוא הסכמה בין רוב החכמים יחד למנות מושב חכמי הסנהדרין שנראה הדבר רחוק מאוד, ומשאלת לב רחוקה. וכדרך אחזי התורה באלפי שנים האחרונות, מן הסתם יחלקו חכמי ישראל גם על כשרות המזבח וסדרי העבודה במקדש, וכאשר ענינו הראות כמה גדולה המחלוקת אפי' על כניסת לשטח הר הבית שהיא סוגיה קלה ביחס למחלוקות כפרטי דיני מזבח וקורבנות וכו', וכידוע אין אפשרות הכרעה המוציאה מידי ספק ללא סנהדרין.

והנראה שלזה כיוונו חז"ל להודיענו את אשר צפו ברוח קודשם למרחוק, ומן השמים הוא שהתעוררו ישראל לזמר בדור האחרון את לשון המדרש בפסיקתא רבתי (פי"א ל"ו) וז"ל, שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח נגלה, בא ועומד על הגג של בית המקדש, והוא משמיע להם לישראל ואומר להם, ענויים הגיע זמן גאולתכם ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרח עליכם. ע"כ. ומבואר שבחמ"ק נבנה ע"י אדם וקודם הסנהדרין, ויחלקו בו חכמי ישראל כי אין מי שיכריע, וחלק מחכמי ישראל 'הענויים' שהם חכמי התורה, יהיו בלא מאמינים ומכחשים בו, ויצטרך המשיח להוכיח להם אמיתות הגאולה באות ומופת.

פרק ג – כי יפליא לנדור

בפרק זה נבוא לבאר כמה עקרונות ופרטי דינים בקבלת הנזירות ועקירתה, ונדון תחילה בדינים השייכים בכלל סוגי הנזירות, ולאחר מכן בהתמקדות בנזירות שמשון.

נבוא כעת לדון בכמה דינים הנצרכים בדקדוק קבלת הנזירות, לשונותיה תנאיה והמסתעף.

ביטול מודעה

ראשית יש לציין, שמאחר ורגילים יראי ה' בהתרת נדרים עם מסירת מודעה המבטלת נדרי העתיד, הרי שביטול מעיקרא גם קבלת הנזירות. ועל כן הנודר נזירות צריך 'שיזכור בשעת הקבלה' את ביטול נדרים בער"ה שיהיה מבטל אותו הביטול, כדי שתחול עליו הנזירות. להכניס מקורות ואבקת רובל

ובלא עשה כן יש דעות רבות בפוסקים שאין עליו נזירות כלל ועיקר, וכל כך הכרחי הוא עד שיש המתירים מטעם זה גם בנזירות שמשון, כדלקמן.

הנוסח המלא

למקבל נזירות שמשון – ייתן דעתו שיאמר לשון מלאה בקבלת הנזירות, 'הריני נזיר כשמשון בן מנוח בעל דלילה שעקר דלתות עזה, שנקרו פלשתים את עיניו'. שכולל בזה כל הלשונות שבו. עי' לעיל שהראנו שיטות הפוסקים בזה אם אמירת לשון חלקית לעיכובא. ובאומר הנוסח המלא לרווחא דמילתא הוא.

הנוסח המלא לנזיר עולם - כדמשמע בגמ' וברמב"ם (פ"ג הט"ז) ששמואל הרמתי נזיר עולם היה. והלשון המלאה: 'הריני נזיר עולם כשמואל הרמתי, בן חנה, בן אלקנה, ששיסף את אגג בגלגל'.

נוסח נזיר 'לעולם', הריני נזיר 'לאלף שנים' או 'כל ימי חי' או 'לעולם'.

אלא מדרבנן, וגם האומרים שאינו כפשוטו יש מהם הסבירו שנ"ש הוא 'כדברי קבלה' ואינו מהתורה לכל עניין. והגם שנראה עיקר שניזיר שמשון הוא הלכה למש מסיני, מ"מ המשמעות הברורה היא שמעלת נזיר שמשון 'פחותה וקלה' מסתם נזירות, ועל כן אין בו איסור טומאה. [והגם שאין נפק"מ מאחר וכולנו טמאי מת האידנא, אך מצד יסוד מעלת הנזירות בודאי שלא זו ממקומו.] וכ"ה בפשט לשון הרמב"ם שמשון לא היה 'נזיר גמור', והנודר כוותיה לכאורה לא יהיה גדול ממנו.

ועל כן, אם רואה בעצמו שיכול לשמור עצמו בטהרה, את העדיף נייעץ, שירוויח מעלת נזירות שלמה בלא פקפוק, וחזינן שאין לחוש 'לכל תאחר' וגם מותר ומצוה לנדור נזיר והוא טמא כדעת הרמב"ם והכס"מ שקיבלנו הוראותיהם, והבחר יבחר.

תנאי על צד המועיל

מאחר ויש מחלוקת חכמים בהרבה פרטי דינים בנזירות, ואפשר שיגלה בעוד כך וכך שנים ספק בקבלת נזירותו שאפשר שלשוא עמל בלא נדר ומצוה, נראה שהנכון הוא לנדור נזירות שמקבל על עצמו 'כצד המועיל שתחול עליו הנזירות'. וחזינן כיו"ב תנאים בקיום המצוות בכל תוסף ותגרע (שו"ע אורח סי' לד ס"ב) והוא כ"ש מסברת 'אין אדם מוציא דבריו לבטלה' (נזיר ט ע"א) שבזה שמפרש גם כ"ה יודו. וכן משמע מסברת המקדיש דבר שלא בא לעולם (כתובות נח ע"ב) שמפרשים על צד המועיל 'שנעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהם'. והכא מבאר בפיו שמקבל כדעת וכלשון המחייבת.

לקבל על תנאי דעת המתירים בדין כזה או אחר, ע"י לעיל בנדר נזירות על תנאי שלעיקר הדין גם בנזירות על תנאי חובת נזירות היא. ועל כן נראה שאם רוצה לקבל נזירות על דעת המתירים קיצור שיער הנזיר ללא השחתה, שיכול לקבל הנזירות על תנאי וראה מש"כ הרה"ג הרב עזריאל אריאל

ותהילות לה', נראה דבר זה קרוב ובאפשרי שיהיה מתחיל בימינו בע"ה בבניית מזבח ואפר פרה לטהרה, ואם כן הנודר נזירות בזמה"ז צריך לחשב צעדיו 'במהרה ייבנה בית', ואפשר שתהיה אפשרות מעשית לקורבנות אלא שיהיה העיכוב מצד ראיית ההלכה, עד שיתאמת לו שאכן יכול להקריב ולהיטהר ולקיים תגלחתו.

ועל כן לכאורה נראה שלא כדאי לנדור על זמן קצוב, כי כזה ייבנס בכל תאחר ביכול לקיים תגלחת טומאה קודם תגלחת טהרה בסיום נזירותו, ואם יעכב תגלחת הטומאה הרי שהוא כמעכב קורבנות סיום הנזירות.

ואם כן נראה שלכאורה עדיף שינדור 'נזיר עולם', שבזה אינו מחויב כלל בקורבנות ותגלחת טהרה, 'ואם רוצה' להקל אחת לי"ב חודש ברצונו תלוי הדבר ולא חיוב כאשר נוכיח במקומו, ועל כן לא נבנס כלל בכל ספקות הקורבנות אלא בבחירתו. וכ"ה בנזיר שמשון או נזיר לעולם, שאין סיום לנזירותו בימי חייו.

ואי נימא שיש צד איסור כל תאחר גם 'בנודר והוא טמא', אלא שאין בו 'מלקות' כי לא עשה מעשה אך איסורא מיהא איכא וכמ"ש לעיל בשם הקרן אורה (נזיר יט ע"ב). אם כן משמע שהעדיף הוא לנדור בנזיר שמשון בדווקא, שמותר בטומאה ואין בו קורבנות. ואע"ג שיש בו חיסרון הניכר שאין בו התרה, חזינן לעיל כמה עצות גם בזה, וכגון בנדר שבטל מקצתו בטל כולו בצירוף מ"ד שבלא נצטווה ע"י מלאך י"א שיש בו התרה וכנ"ל.

עוד איכא למימר, שיש העדפה בנזיר שמשון שהרי גם לדעת הראב"ד לעיל מותר גמור הוא בזמה"ז. וגם כידוע הרבה דינים וקשיים יש בשמירת טהרה לכהנים בזמה"ז ומה לו להכניס עצמו גם בזה.

אלא שמאידך גיסא, חזינן כמה חכמים שלומדים בירושלמי כפשוטו שניזיר שמשון אינו מהתורה

בדעת שו"ע כבר האריכו בזה הפוסקים הרבה, שמחד פסק בהלכות ברכות התורה (או"ח סי' מז ס"ג) וז"ל, הכותב בדברי תורה, אף על פי שאינו קורא, צריך לברך. ע"כ. ומשמע שכתובה כדיבור, שהרי על הרהור פסק מרן (ס"ד) המהרהר בדברי תורה, אינו צריך לברך. ע"כ. וצ"ל א"כ שהכותב הוא כדיבור. [והגם שסייג בזה בבדק הבית שציין לדברי האגור, אך מ"מ בשו"ע כך הכריע ולא הדר ביה במפורש.]

ומאידך כתב בהלכות מגילה (תרצ ס"ג) וז"ל, היה כותבה, שקורא פסוק במגילה שהוא מעתיק ממנה, וכותבה. אם כיון לכו לצאת י"ח, יצא, והוא שתהא כתובה כולה לפניו במגילה שהוא מעתיק ממנה. ע"כ. ומשמע שאם לא קורא אלא רק כותב לא מהני. ונחלקו בזה האחרונים הרבה, ראה בנו"כ שאין הכרעה ברורה בזה בדעת מרן. [ועי' למו"ר בשו"ת יבי"א (ח"ד או"ח סי' ח אותיות יג-טז), ועוד למו"ר שם (ח"ט או"ח סי' י').]

וראה בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רכז, וסי' ר"ב) שאחז בזה כהחזון יאיר (סי' טז וסי' קצד) שחייב לקיים נדרו בכתב. והוא דלא כמ"ש בנו"כ (מה"ק סי' טז). וע"ע בדברי מהר"ן חיות (סי' מג-מד). ע"ש.

וכ"ה בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' רמ) בנידון נזירות שכתב וז"ל, נראה לי דאין הנזירות חל על ראובן 'אם לא הוציא בשפתיו' אלא לשון הודאה על כל הכתוב בשטר, ומשום דבגדרים ונזירות ושבועות בעינן שיוציא בשפתיו ויגמור בלבו ענין הנדר או נזירות או שבועות. ובענין לשון הודאה אין בו שום הודאה לנזירות, ולא דמי לידות נדרים ונזירות. ע"כ.

ומבואר מדבריו שאם אכן היה כותב 'אני פלוני מקבל עלי' נזירות' הוי נזיר, רק שם נכתב כהודאה על שעבר אם לא יעמוד בתנאי ואין כאן 'קבלה'. וכ"כ ללמוד בדבריו במשפטי הלוי (ח"ז סי' ט אות ח)

בהסכמה לס' נזיר אלוקים, וראה מה שהעיר עליו הרב המחבר מצד הנכון והראוי אך לא חלק בעיקר הנידון שמועיל תנאי בזה.

על דעת 'רצון שמים'

ולענ"ד, ברוצה לעשות תנאי בקבלת הנדר לא על 'היתר מסוים' אלא תנאי על צד הרצוי כלפי שמיא, שאם לא רצוי קבלת הנזירות בעיני ה' מחמת שיטת הראב"ד וכו' לא תחול נזירותו, ואם כלפי שמיא חפץ בכך תהיה קבלתו גמורה.

הרי שבזה אין הססנות או רפיסות במצוה אלא לרווחא דמילתא בעלמא הוא, ולא יזיק. אך כאמור אין כאן צד חיוב לנדור על תנאי זה, שבאמור יכול להכריע בכללי הפסיקה המסורים בידינו, שהוא מותר ומצוה גם בזמנ"ז.

נודר כמה נזירות כאחת

קימ"ל שחל נדר על נדר כשהוא במוסיף או כולל, ולפי"ז משמע שיכול לנדור כמה נזירות ויחולו כולן כאחת שנמצא מקיים כל עת כמה נדרי נזירות.

כגון, נודר סתם נזירות ל' יום ואח"כ נודר נזירות 'עולם' שהוא מוסיף על הלי' יום אך מותר מותר היה מהדין להקל בשערו כל י"ב חודש [כשניתן להקריב קורבנות], הרי שהוא בנדר מוסיף וחל עליו שני נדרים. אם נודר עליהם נזירות 'לעולם' שיש בה כולל ומוסיף שהרי אוסר עליו גם לגלח אחת לשנה חלים שלוש נזירות כאחת. וכן במוסיף ונודר גם נזיר שמשון, שאינו מגלח כלל וגם אין בו התרה כלל, הרי הוא מוסיף על הקודמים וחל עמהם יחד. ונמצא ד' נזירות משמשות כא', וכחומרי כולם.

כתיבה כדיבור בנזירות

מוצא שפתיך תשמור, לא יחל דברו, היינו כדיבור שאין הכותב כאומר הכא שהקפידה תורה כדיבור דווקא.

ע"י מלאך וכו'. וא"כ יעשו התרה עם ספק ממחלוקת הפוסקים שיצטרף הכול לס"ס. בפרט שיש בו ספק מדאו' או דרבנן, ע"י כנה"ג (או' קעח).

ונראה דלא אמרינן בכיו"ב קיבלנו הוראות מרן הקדוש, ונכריע שאין ספק להקל בנ"ש, שהרי לא נזכר בבית יוסף ושו"ע וגם לא בספרי תשובותיו. וכידוע בקבלת דברי הכס"מ יש דין ודברים, וכאן עוד נוסף דלא ברירא דנחית לכל זה ולירושלמי, ורבים הם העומדים מנגד להקל.

ומאחר וחזינו שיש צד היתר גם בנזירות שמשון [לעיל], והכא חזינו שגם בנ"ש ספק להקל, הוי ס"ס להקל. ודו"ק.

הותר מקצתו הותר כולו

לכאורה יש לומר שבנדר נזירות ואפילו נזירות שמשון עם נדר נוסף, כשעושה התרה על חלק הנדר הרי הותר כל הנדר, כדקימ"ל בכל מקום נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

איברא, חזינו למרן בשו"ת אבקת רוכל (סי' קפג) שהביא מקרה כיו"ב וכתב וז"ל, דבר פשוט הוא שאין ממש בדברי התלמיד אלא חייב הוא לקיים נדרו ושבעתו וכו' ואין בזה משום נדר שהותר מקצתו הותר כולו וכו' דבי מדבר קרבן אבל חד וחד פרטא הוי לכ"ע שני נדרים וכו' שהזכיר לשון שבועה מחדש בדבר השני וכו' מטעם אחר לא הותר הדבר השני גם מהנדר, שהרי כתבו הרא"ש והר"ן פ"ד נדנדרים בשם הרמב"ן דאפי' כשהוא כולל לא אמרינן שהותר כולו ע"י שהותר מקצתו, אלא כשהותר ע"י פתח שדומה קצת לנדרים טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו, אבל אם הותר קצתו ע"י חרטה לא הותר כולו ובג"ד כיון שלא הותר ע"י פתח לא הותר כולו. ואף על פי שהתוספות ז"ל חולקים ואומרים דאפילו ניתר בחרטה נמי כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו מכיון

ובאשל אברהם ליפשיין (מגילה יח ע"ב) ונכון הוא, דלא כמי שלא דק בדבריו.

ומאידך, ראה ביהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' שטז) דכתיבה לאו כדיבור, ולמד כן בכנה"ג (יו"ד סי' רמ) שהביא רוב חכמים בשיטה זו. וכ"ה בברכ"י (תפט ס"ק יד).

וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תרה) שכתבה תופסת בשבועה כי מן הסתם הוציא כן בשפתיו תב"ד כתיבה. ע"ש. ומבואר שבזכר שלא הוציא בפיו, אינו תופס בכתיבה לחוד.

ונמצאת למד שיש בכל זה ספק אם כתיבה כדיבור לענין נדר ונזירות. [ונמקום שרק חתם על התחייבות לנזירות, ולא כתב הנזירות בעצמו הוא קל בהרבה. ואכמ"ל.]

ספק בנזירות להקל

קימ"ל במשנה (טהרות פ"ד מ"ב) ספק נזירות מותר. וזכ"ה בגמ' (נזיר יח ע"ב) 'ספק נזירות לקולא'. וכ"פ הרמב"ם (נזירות פ"ב הל' ח-ט).

ואם אמרינן כן להקל גם בנזירות שמשון, ראה בכסף משנה (פ"ד ה"ט) שלא אומרים ספק נזירות להקל בנזירות שמשון, כי ליתא בה שאלה. וראה בכנה"ג (הנה"ט יו"ד סי' רלט אות קעא), שאחרי הביאו את דברי הכסף משנה הנ"ל וכתב וז"ל, אבל מהר"ד בן שושן בתשובה הנז' כתב בשם מהר"א ירושלמי, דספק נזירות ואפילו בנ"ש ספקו להקל, ולזה הסכים הוא ז"ל. ע"ש שהביא אחרונים רבים שכתבו כן להלכה שגם בנזירות שמשון אמרינן ספקו להקל.

וראה עוד שם (אות קעח) מה שהאריך במראי מקומות בבקיאותו הרבה, האם אמרינן ספק בנזירות שמשון להקל 'בפלוגתא דרבוותא', ומאחר וגם בזה איכא פלוגתא יש לומר בכל זה ס"ס להקל שהרי חזינו לעיל שי"א שניתר להתיר נ"ש שלא

וכל שכן דמועיל בשאר נזיר, ראה במאירי (נדרים יח ע"א ד"ה ולענין) שפסק ע"פ מסקנת הירושלמי (נזיר פ"ג ה"ב) שבנשאל על נזירות ראשונה נעקרת גם השניה, מדין בטלה מקצתה ע"ש.

נזירות על תנאי

עי' בגבורת משה (פ"ז) בשם המהרי"ט דכל נזירות על תנאי, אפילו אם יכול לקיים דבריו הוי אסמכתא ואסמכתא לא קניא, ולפיכך צריך לקבל בלי שום תנאי. ולכאורה דבריו צ"ע דאיתא בפירוש בגמ' (ל"ב ע"ב ול"ד ע"א) שהיו נזירים על תנאי ואין חסרון מצד אסמכתא. וראה במטה יוסף (שם ד"ה ועוד יש טעם) שעכ"פ ניתן לצרף שיטה זו לספקות נוספים, ואעפ"י שגם המביאים אותה כמהר"י טייטנאק ומהרשד"ם (סי' עו) שהביאו סברא זו לא סמכו עליה למעשה, לס"ס מהני. ע"ש. [וראה שם שקיבץ עוד סברות חלושות כסניף בעלמא ומהם, הנודר בשעת כעס דלא הוי פזוליכו שוים, וכן צירף פתח 'אדעתא דהכי לא נדרתי' דיני איסור הנזיר, והתרה לצורך מצוה כהפסד ממוני או צער אימו, ע"ש.]

ובכל אופן הסכים המהרשד"ם שם שברמב"ם הוא פשוט לחייב בנזירות גם על תנאי, וכאמור כן הוא פשט התלמוד, ולשון הפלאה פירושה 'פרישות' כמו שכתב רש"י ולא שצריך שתהיה הקבלה ברורה ומפורשת. וראה גם בקרן אורה (נדרים כא ע"א) מש"כ להוכיח בזה מנדריהם של יעקב אבינו וחנה אם שמואל, שהיו על תנאי וברור כפסוקים שהוא נדר גמור.

התיר נדרו הפסיד נזירותו

ונתתי אל ליבי לחקור, בנזיר שמחמת דחק התיר נדרו האם הפסיד כל מצותו וקדושתו למפרע או לאו. בפשוט נראה שעוקר הנדר מעיקרא, ונמצא שלא היה מעולם נזיר, ונפק"מ שלא הייתה מצוה כלל במה שנזר עצמו שלא היה אלא כסינוף בעלמא. ונראה שגם הגדרת 'קדושה' שהו כלא הייתה מעולם. וכן משמע בפשוט בכמה מקומות,

שהותר מקצתו הותר כולו בדברי הרמב"ן נקטינן דבתראה הוא. ע"כ.

אך אם נתבונן נחזה שנתן גם הפתח בדבריו, שאם נדר שני העניינים בלשון נדר אחד בלי להכפיל לשון הנדר, וגם יעשה התרה ע"י פתח ולא חרטה לחוד, הרי שלדעת מרן יועיל התרה בזה גם לנזירות שמשון. ודו"ק.

אך מאידך עי' בדברי מהר"י פערלא על דברי רס"ג (עשה ק ד"ה ומיהו דברי הגאון) שכתב וז"ל, דנראה ודאי דנזיר שמשון ליתא בכלל עשה דככל היוצא מפיו יעשה ולא בכלל אזהרת לאו דכל יחל. דהא שמשון גופי' כיון דלא קיבל נזירות אנפשי' וגם אביו לא הזירו. אלא ע"פ מלאך הי' נזיר מן הבטן. לא קרינן בי' ככל היוצא מפיו יעשה ולא לא יחל דברו. שהרי לא יצאה נזירותו מפיו ולא ע"פ דבורו נתקדש בנזירותו. וממילא גם המקבל עליו נזירות שמשון ודאי לא חמיר טפי משמשון גופי'. דמה"ע נמי המקבל עליו נזירות שמשון מותר לטמא למתים. ע"כ. ומשמע שאם אינו בכלל כל יחל וכל היוצא מפיו יעשה, הרי שגם התרת נדרים אין בו, וזה מתאים לסתימת חז"ל שג"ש אין לו התרה, וא"כ לכאורה גם הותר מקצתו הותר כולו ליתא.

ועי' בדברי מהרי"ט (ח"א סי' ב) דעיקר נזירות שמשון אינו אלא מטעם נדר, דהו"ל כאילו אסר על עצמו בנדר תגלחת ויוצא מן הגפן. אבל נזירות אין כאן, שהרי שמשון גופי' לא נדר אלא ע"פ הדבור, ובזה לא מהני התפסה בנדר. ומ"גם לדבריו הרי שייך ככל היוצא מפיו יעשה וכל יחל, וגם התרת נדר שייכא.

ובכל אופן מדברי האבקת רובל ושאר אחרונים דלעיל, מוכח שגם נ"ש בכלל נדר הוא, ופשיטא דמהני ביה כללי הנדרים, וראה לעיל שמדברי האבקת רובל בעצמו מוכח היתר הותר מקצתו הותר כולו גם בנזירות שמשון.

ומשמע לכאורה שאינו מאבד כל פועלו, אלא שאפשר לתרץ שהוא מבחי' שבר רצונו וזערו אך אינו בכלל תענית ממש, וכיו"ב בנזיר שלא עולים לו כל מצוות עשה ולא אלא כמאמץ וסיגוף קל.

ודיבור שלם בעיון יפה בחקירה זו, עי' בשערי היסודות (בוחבט עמ' שז) בחקירת האחרונים בגדר עקירת חכם שהוא למפרע, האם הוא 'למפרע ממש' דהחכם משוי ליה לנדר טעות וכאילו לא היה נדר מעולם או דילמא דעקירת חכם הוא רק 'מכאן ולהבא ולמפרע' ביאור הדברים, דאין הביאור דעבשיו נתברר לנו שמה שהיינו סבורים אתמול שהיה שבועה באמת היה טעות ולא היה שבועה כלל, אלא דזה ודאי שכלפי אתמול באמת היה שבועה ואפי' אם למחר עתיד להישאל מ"מ כלפי היום יש כאן שבועה, רק שהחכם עוקר מהיום את השבועה דאתמול למפרע כלומר 'שהדינים וההשלכות המעשיות שהיה מחמת הדיבור של אתמול שהם מהיום נפק"מ גם להיום יחשבו כאילו גם אתמול לא היה' אבל כשאין זה נוגע לדינים של היום אלא לדינים של אתמול שפיר הייתה כאן שבועה, שחכם עוקר רק את הדינים שיש היום למפרע אך לא את מציאות השבועה למפרע. וכגון אדם שעבר על הנדר והתחייב מלקות והלקוהו ואח"כ נשאל על הנדר, לא אמרין שאחרי שנשאל הוברר שהלקוהו שלא כדין ועברו על כל יוסיף, והטעם שרק לגבי דינים ששייכים למכאן ולהבא השאלה עוקרת למפרע ואם היה נשאל לפני המלקות אין הכי נמי לא היה לוקה אך לגבי דינים ששייכים לעבר לגבי מה שפעם היה אין השאלה מבטלת את המציאות שהיה נדר והיה חייב מלקות. ויסוד סברת צד זה הוא דכל היכא שיש סיבה המחדשת אח"כ את הדין, א"א לומר שבהגיע הסיבה התגלה הדבר שהיה כן מעולם, דא"כ למה צריך ללכת לחכם אלא ע"כ שאין הסיבה מגלה למפרע אלא עושה חלות דין למפרע. וציין לכמה אחרונים שנקטו כן, מהם בשערי יושר (ש"ב פ"ט ו"ז)

ובולט בהם מאמר חז"ל בגמ' נזיר (יט ע"א) אי קסבר מיעקר עקר, הרי שאפי' חטאת העוף על הנטמא בנזירותו לא מביא. ע"ש. שמבורר הוא שגם נעקר האיסור למפרע על טומאתו, כי למפרע מתברר שלא היה נזיר באותה שעה שיהיה בו קדושה שתתקלקל בטומאה. וכן מבואר ברמב"ם (נזירות פ"ג ה"י) שכתב, מי שנזר שתי נזירות וכו' והראשונה כיון שהתירה כאילו אינה מעיקרה. ע"כ.

וכן משמע בדברי התוס' (נזיר לא ע"ב ד"ה אמרו להם) שבנעקר הנדר אצל חכם 'לא חל הנדר אפילו שעה אחת' ולכן הבהמה שהקדיש לנזירותו יוצאה לחולין. ע"ש.

וכ"ה פשוט בתומים (סי' עג ס"ה) שהעדיף להימנע מהתרת נדר נזירות ובטעמו כתב וז"ל, אם יתיר נזירתו ובלא היה יחשב ומתחרט על מחשבתו ומוצא שפתיו, אם כן אין מקבל שכר כלל על ימים שציער וסיגף עצמו, אך לשוא ימים כאלה בלי חפץ. ע"כ. שמבוררת דעתו שלא נחשב לו לכולם כל נזירותו אחרי התרת הנדר.

וכן מבואר בחוות יאיר (ס"ס קכט) שכתב וז"ל, אם אינו רוצה להתיר נדרו ונזירותו 'שלא לבטל זכות' תעניותיו וסיגופיו ונזירותו עד היום, כי בהתרה עוקר הנדר מעיקרא וא"ת א"כ אם נדר להתענות יום יום שנה שלימה אם מפני הצורך יניח להתיר לו נדרו סוף השנה וכי יפסיד 'כל זכותו' וגם יהיו כל ברכות ענינו שהתפלל לבטלה וכו' מ"מ 'שכר עינוי נפש יש לו' אחד מ"ד. ע"כ.

ובהערות שם ציין לעי' בר"ן נדרים (כ"ב ע"ב ד"ה נדרת) שכתב וז"ל, וי"מ שאותו נדר היה כעין דבר מצוה כגון שנדר להתענות זמן ידוע והתענה מקצת אותו זמן 'ואילו היה מתחרט על עיקר הנדר יאבד שכר תעניותיו שהתענה אם היה תוהה על הראשונות' לפיכך לא היה מתחרט. ע"כ.

ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, וההיא שעתא דעתו היה לאכול, וכן דנתי לפני מורי נר"ו והודה לדברי. ע"כ. והביאו דבריו להלכה אחרונים רבים, במחזיק ברכה (ק"א סי' קנח) ועי' למו"ר בחזו"ע (יו"ט עמ' רטז).

עוד נלע"ד ללמוד כן 'קצת' ממעשה מפורסם המובא בחז"ל בכמה מקומות ראה בירושלמי נזיר (פ"ה ה"ג) וז"ל, תני 'שלוש מאות נזירין' עלו בימי שמעון בן שטח, מאה וחמשים מצאו להם פתח, ומאה וחמשים לא מצאו להם. אתא גבי ינאי מלכא אמר ליה אית הכא תלת מאון נזירין בעיי תשע מאון קרבנין, הב את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן ידיך, שלח ליה ארבע מאה וחמשים. אול לישנא בישא, אמר ליה לא יהיב מדידה כלום, שמע ינאי מלכא וכעס, שמע שמעון בן שטח וערק. ע"כ. ובמפרשים מבואר שאותם נזירים לא היה בידם כסף לקורבנות סיום הנזירות, וטרח שמעון בן שטח להתיר נדרם כדי לפוטרים מן הקורבנות.

ואם נאמר שהתרת הנדר עוקרת 'כל מעלת הנזירות' שלא עשו בזה כלום אלא כסינוף בעלמא, איך חיפש שמעון בן שטח כפתרון ראשון לעקור מצוותם ולא ניסה לסייעם בצדקה כמו שסייע לאותם המאה וחמשים. ולא סביר שכל אותם המאה וחמשים יסכימו לבטל כל נזירותם ולא בחרו להישאר בנזירותם עד ששיגו הקורבנות.

ובכלל יש לשאול איך לא מצא פתח למאה וחמשים, שאם התרת נדר הנזירות היא 'עקירה גמורה' לכל מצוות הנזירות ולא עשה כלום ושום דבר בפרישותו, זה לעצמו פתח גמור לאותם מאה וחמשים, שחזקה אין אדם טורח לשווא ומצטער בחינם.

ועל כן נראה לענ"ד ממעשה זה בשמעון בן שטח, שהוא מבאר שכל ההפסד היה בחסרון הקורבנות

(פ"ח), חי' ר' שמואל (נדרים סי' ט אות ד), קוב"ש (פסחים אות קעג). ואיכא כמה נפק"מ, האם מותר לאדם לעבור על הנדר במקום הצורך, באופן שברור לו שמיד הולך אצל חכם להתיר. וכן נפק"מ האם עקירת חכם עוקר למפרע נדרים לדבר שיש לו מתירין, כגון שהתערב לו דבר האסור עליו בנדר האם בטל, שאם נאמר למפרע אינו נחשב כיש לו מתירין.

וציין לר"ן נדרים (נב ד"ה והקשו רבוותא) שהביא את הירושלמי, שנדר נחשב לדבר שיש לו מתירין, וברא"ש שם (סי' ג) מבואר להדיא שהטעם הוא משום שלא הוי עקירה ממש ומשוי ליה טעות, אלא גדר העקירה הוא מכאן ולהבא ולמפרע.

ומאידך בשער המלך (שבועה פ"ו ה"ה) הביא משו"ת הרשב"א שהתיר לאדם לעבור על שבועתו משום שלום בית, באופן שידע שאח"כ ישאל הוא על שבועתו. וכתב בחידושי ר' שמואל (שם) דמוכח שהשבועה מתבטלת למפרע ממש.

ובדעת הרמב"ם (פ"ג ה"ב) נחלקו האחרונים בביאור שיטתו, ע"ש במראי מקומות. ובפרט על הלימוד בדבריו בפירוש המשניות (סוף פ"י על המשנה הפרת נדרים, בגמ' דף עו) שהוא בפשוט שעקירת חכם הוא מכאן ולהבא ולמפרע, וזהו כוונת הרמב"ם בלשונו 'שיסלק דינה מן העתיד' והיינו שמכאן ולהבא שישתלק דינה מן העתיד מלמפרע.

ונמצאת למד שחקירה זו במחלוקת קמאי ובתראי עומדים, האם המתיר נדרו מבטל כל המצוות שהיו בינתיים או לאו.

ונראה לענ"ד שגם אם לעניין איסור והיתר המחלוקת כנ"ל, לגבי מצוה הרי קיימה בשעתה שהייתה מצוה, דחזינו כיו"ב בריטב"א (חולין קו ע"ב) שכתב וז"ל, והנוטל ידיו לאכילה וברך על נטילת ידים ואחר כך נמלך ולא אכל עכשיו, אין בכך כלום ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא

'מלקות' על איסור טומאה ויין ותער בנזיר, לא אמרו שיתיר נדרו ויפטר ממלקות או מעצם האיסור.

וכן מתבאר בדברי התוס' (גיטין לג ע"א ד"ה ואפקעיהו) שאמרו 'חזקה אין הנזיר נשאל על נזירותו' אפי' בחטא ושתה יין שחייב מלקות. ומשמע מדברי התוס' שלא טוב לנזיר להישאל על נזירותו, ושכך מסתמא מיעצים לו, שיקבל עונש המלקות על עונו וימשיך נזירותו.

וכך למדו בדברי התוס' בחמדת ישראל (ח"ב ס"ס טז) וב"ב בחיגא וחסדא (כתובות ג ע"א) ליישב קושיית המהרש"א היכי דמי מלקות בנזיר, שכתב שעדיף ליה לנזיר ללקות על האיסור ולא יתיר נזירותו. ע"ש.

וכן הוא בתומים (סי' עג ס"ה) שכתב וז"ל, לא קשה קושיית מהרש"א אם כן איך מצינו נזיר לוקה, הא לא קשה, דאם ציער עצמו בנזיר זמן רב ויש שכר לפעולתו ובסוף שלשים יום שתה יין, אם ילקה נפטר מעונשו החמור, ומקבל שכר על ימים שסיגף עצמו, ואין הקדוש ברוך הוא מחליף זכות בחובה, מה שאין כן אם יתיר נזירתו וכלא היה יחשב ומתחרט על מחשבתו ומוצא שפתי, אם כן אין מקבל שכר כלל על ימים שציער וסיגף עצמו, אך לשוא שמר ימים כאלה בלי חפץ, ואם כן 'זאת עצה היעוצה לעובד השלם לקבל עונשו ומבלי להתחרט' ולק"מ. ע"כ.

והוא מבורר שעדיף לו לסבול עונש על מה שעבר, ולא לבטל כל עמלו, והוא רצון שמים. וכן מבואר בחוות יאיר (ס"ס קכט) הג"ל.

ונלע"ד אפשר ללמוד כן גם מדברי הגר"א (ח"י שבת מט ע"א) על משל חכמים שנמשלו ישראל ליונה וז"ל, והנמשל כך ישראל אף שאינם יכולים לעשות המצוות כתיקונם אעפ"כ עושים כל מה שיוכל, לכן אמר רבנו הגאון ז"ל שמחוייבים ללכת כל היום

שהיו 'עניים' מלהקריב ובא החכם לפטור להם 'בעיית' העניות, אך מה שהיה בידם כל מצוות הנזירות שקיימו בזה לא בטל ולא נעקר כלל, שעקירת הנדר מכאן ולהבא ולמפרע, ובנ"ל.

והגם דחזינו שנחלקו בזה קמאי ובתראי, ואין בכוחנו להכריע ולחתוך הדין, יש לנזיר להימנע מה שאפשר מלהתיר נזירותו ואם בלית ברירה הוא ישמח בדעות המקיימות מעשיו לטובה ולברכה ובנ"ל. ולא יצאתי ידי חובת כל העין בזה, ועוד חזון למועד.

ילקה ולא יעקור

בדרך פשוטה אם חטא הנזיר כגון בתלש משיער מראשו בנדבק לו דבר ולא התאפק לדרך היתר או בנטמא לקרוביו בשיברון ליבו, וכדומה בנפילה חד פעמית. הרי שבעת יש לשקול בפלס האם הנכון הוא לעקור נדרו מעיקרא, וע"י זה הרי גם עוקר האיסור שלא יהיה רשע לפני המקום, ואולי הוא גם גריעותא בכבוד שמים שמשאיר האיסור כשיכול להפקיעו 'לחזור בתשובה' גמורה לבטל האיסור מעיקרא.

או שעצה טובה מיעצים לו שלא יתיר נדרו, ויעשה תשובה בוודיו וחרטה על מה שנכשל, וימשיך בנזירותו, שהרי אחרי התרת נדרו כל טרחתו בספק כלא הייתה, וכל המצוות שקיים בכל זה 'בספק' בטלות מהעולם, והם מצוות לרוב באלפים רבים.

וראיתי בחי' קרני ראם (גיטין לג ע"א בתוס' הג"ל) שכך אכן כתב שיש לו מצוה להישאל על נדרו, שלא יהיה נתפס בעונו. וראה עוד בספר הנפלא כל נדרי (עמ' שג) בבקאות רבה, שציין לכמה מרבתינו האחרונים שדעתם בזה, להתיר הנדר בנכשל באיסור.

אך מאידך, דבר כזה הרי היה צריך להיות מוזכר בחז"ל בהדיא, וכבר ידעת שכתבו מסכת שלמה בנזיר ולא נזכר שם דבר שכזה, ואעפ"י שחייבו

ומהאמור לעיל שהמתיר נדרו אפשר שמאבד כל מצוות נזירותו, על כן נראה כאמור להעדיף להישאר בנזירותו על אף איסור בודד, שאין הצר שווה בנזק המלך להיות בטל מכל המצוות, ובפרט אם חטא בשוגג או במילתא דאיכא ביה ספיקא.

ולכאורה מטעם זה יש קצת 'עדיפות' לנדור בנזיר שמשון דווקא, שמאחר ואין בו התרה לא יכנס בפלפול זה שיצטרך להתיר נדרו ולהפסיד כל תקופת נזירותו. וי"ל.

בתפילין, ואף אם לפעמים לא ישמור עצמו משיחה בטילה לא יבטל אותה, דכל פעם עושה מצוה אחרת בהנחתה. ע"כ.

והגם שאיני חושב להשוות בין שיחה בטילה בתפילין שהוא הידור לבין עובר בלאו של תורה, אך העיקרון מובן שהוא כעין הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, שגם אם מפסיד מעט בסך הכללי עדיפא ליה שכל עת וזמן מקיים מצוה.

ולא יהיו אלפי מצוות עשה שיעקרו ללאו אחד שעבר בו. וכעין 'רמז ומליצה' בדבר 'אתי עשה ורחי לא תעשה'.

פרק ד – נזירות שמשון

נזיר שמשון והיתרו

נזירות שמשון לא מוגדרת כנזירות גמורה, שכן שמשון היה ע"י מלאך ולא מדעת עצמו. ולשון הרמב"ם (פ"ג ה"ג) כך היא, שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה, וכיצד היה דינו, היה אסור בין ואסור בתגלחת ומותר להטמא למתים, ודבר זה הלכה מפי הקבלה. ע"כ.

והאריכו הפוסקים הרבה, האם חלות הנזירות הייתה בציווי המלאך לחוד, או שנצטווה מנוח להזיר הילד או שמשון הזיר עצמו לכשגדל עפ"י דברי המלאך. [ע"י כס"מ ורדב"ז על אתר, ובמרומי שדה (נזיר ד ע"ב). ובראשונים ע"י רא"ש המובא בשטמ"ק (נזיר כט ע"א) ובמאירי (שם). ואכמ"ל.]

ובענין מצות ג'דל פרע שער ראשו הנאמר בתורה, ראה בקרן אורה (ד ע"ב) שמצוה זו איתא גם בנזיר שמשון, שהוא מוכח מטעם ההיתר לגלח בנזיר מצורע. ע"ש. וע"י בכלי חמדה (פלוצקי מצורע ד"ה ועתה בסדרי) מה שפלפל בזה. ע"ש.

אלא שלשון הרמב"ם 'שמשון לא היה נזיר גמור', משמע שאין להשוות לשאר נזירים. והגם שאפשר לבאר, שחולשת הנזירות בשמשון שהוא מחמת שמלאך ציווה בו נזירות ולא נדר בעצמו, וא"כ הנזיר נזירות בעצמו שתהיה כדיני נזירות שמשון, שפיר נזיר גמור הוא. ובאמת הוא לכאורה הפשט בחז"ל שכללו דיני כל סוגי הנזירות, ורק בדינים מסוימים חילקו בכך (נזיר ד ע"א מה בין נזיר עולם לנ"ש), ומשמע שבמה שלא חילקו אחד הם.

אלא שיש שכתבו בהדיא לא כן, וע"י בירושלמי (נזיר פ"א ה"ב) שמשמע שנזירות שמשון אינה אלא מדרבנן וז"ל הירושלמי, אמר ר' חנינא מסתברא שתדחה נזירות תורה לנזירות שמשון מה טעמא 'כן

יעשה על תורת נזרו', את שנזירותו תורה יצאה נזירות שמשון 'שאינה תורה'. ע"כ.

ולשון 'אינה של תורה' בודאי מכריחה שאין מדרגת נ"ש כנזיר עולם או קצובה, ומשמע שאפי' מצות תורה אין כאן אלא דרבנן.

וכ"כ המהרי"ט (ח"א סי' יט ד"ה תשובה) בשם הגר"א ירושלמי שלמד כן בפשוט, ודחה דבריו שהכוונה לומר שאינה מפורשת בפסוקים, איך היא הלכה למשה מסיני. וכ"כ בשיירי הקרבן (שם) ובקרית מלך (פ"ג ה"ג ד"ה ודבר זה). ונראה שהראיה החזקה בכל זה מהגמ' מכות (כב ע"א) בחורש תלם ועובר בח' לאוין, ותימצו בנזיר שמשון ומוכח שהוא דאורייתא. ע"ש.

וע"י שו"ת ריח השדה למחרש"ק (ס"ז טז) שפלפל בזה ובדברי מהר"א יצחקי הנמצאים לפנינו בשו"ת שו זרע אברהם (ס"א לא). ותוך דבריו גם דחה הלימוד מהגמ' שהשוותה בניהם 'מה בין' שכבר חזינן כיו"ב מה בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש, ובאמת זה בסקילה וזה בלאו והכא נמי, והאריך בכל זה הרבה מאוד והעלה בדברי המהרי"ט.

ודעה נוספת בזה ראה בעלי תמר (שם) שנזירות שמשון 'דברי קבלה' שבאו בנבואה, וזו מדרגה מתחת להלכה למשה מסיני. ועפ"י הרמב"ן ביאר בעלי תמר וז"ל, נזירות שמשון אין בכח נביא או מלאך לחדש אחרי שלא היה זה בידם הלמ"מ, וכמ"ש בירושלמי שאינו תורה, אלא באמת שמשון לא היה נזיר גמור ומפני כן אין בו ענין של איסור טומאה למתים והבאת קרבנות, אלא שהוא יותר תוספת קדושה כעין סייג וגדר מפי המלאך שיהיה נזהר ביין ובתגלחת מפני תוספת טהרה וקדושה, ואין בו משום נזירות ממש. והראיה שהרי לא נזר בנזיר. וכזה כתב גם האברבנאל (שופטים י"ג) עיין שם. אבל נזיר עולם שהוא נזיר בנזיר, הר"ז נזיר

בסיבת שלילת התרת נזירות שמשון עי' בגבורת משה (נזיר עמ' יד) שהביא שיטות בזה, אם הוא מחמת שנכנס תחת נזירות שמשון שהייתה במלאך ולא בנדר סתם, או שנזירות אינה בנדר לכל מילי. ע"ש. וכבר הקשה בזה הכס"מ שם, והאריכו החכמים הרבה בחקירת כל זה. [המבי"ט (ח"א סי' ד וסי' קעד), מהריט"ץ (ישנות סי' קנר) מגילת ספר (לאוין רג) ועוד רבים].

ומ"מ חזינן כמה צדדי היתר גם בנזירות שמשון, ונפרט כמה מהם.

נ"ש ביד אדם

ראשית כך היא המשמעות הפשוטה בריב"ן ורש"י (מכות כב ע"א) שפי' נזיר שמשון - ע"י מלאך קיבל נזירות עליו, דההוא אין לו שאלה דצויו שלמעלה הוא. ע"כ. ולענ"ד כ"ה בריטב"א (שם) שכתב וז"ל, בנזיר שמשון. פירוש שהיה ע"י מלאך ואין לו שאלה, אבל במדירו האב בנזיר מן הבטן בשמשון הא אפשר בשאלה ע"י האב המדירו, ואפילו מת האב מכל מקום חדא שעתה בשאלה הוי. ע"כ. הרי שכתב לחלק בין ע"י מלאך ממש לע"י אביו אפי' שהדירו אביו בנזיר שמשון, וא"כ מה לי הדיר עצמו או הדירו אביו יש בו שאלה. וכיו"ב עי' בלקט הקמח הל' שבועות (סי' קלט) ובחוות יאיר (סי' טו) שכתב לבאר שיש שאלה בנזיר שמשון בנודר בפיו, ומה שאין בו התרה היינו בנ"ש ע"י מלאך בחלום.

חסרון בנוסח הקבלה

וחזינן עוד כמה צדדים וסברות להקל בהתרת נזיר שמשון, והנני פורטם לפנך. וזה יצא ראשונה, ראה בתשובת מהריט"ץ (סי' קעד) שהתיר נזירות שמשון באמר הריני 'נזיר שמשון' ולא הזכיר כבעל דלילה וכו' וסמך על פירוש רש"י (נזיר ד ע"א ד"ה הריני) והתוספות (שם ד"ה בשמשון) והרא"ש (בשטמ"ק שם) דמשמע שסוברים שאם לא אמר כבעל דלילה או כמי שנקרו פלשתים את עיניו וכו' אעפ"י שאמר 'כשמשון בן מנוח' לא מהני, דאיכא למימר איניש

מהלמ"מ שהוא תורה ממש ונוהג בו כל דיני נזיר, אלא שנאמרו בו פרטים מיוחדים מהלמ"מ. ע"כ.

ועוד יש לדקדק במעמד נזיר שמשון מדברי הספרי (נשא פסקא כה) וז"ל, עד מלאות הימים אשר יזיר לה' וכו' אין לי אלא מי שיש לו הפסק לנזירותו, נזיר עולם מנין ת"ל כל ימי נזרו קדוש הוא להביא את נזיר עולם. ע"כ. ומשמע שריבתה תורה רק נזיר עולם, ולהיכן הלכה נזירות שמשון שהרי גם היא לכל ימי חייו. וכ"ה עוד (שם פסקא לב) זאת תורת הנזיר, אחד נזיר ימים ואחד נזיר עולם. ע"כ. ונזיר שמשון לא נזכר איתם.

ולדידי ולכוותי אמינא, שמאחר ואין לנו בעונותינו סנהדרין לפשוט ספקותינו, אך נראה עיקר שזו נזירות דאורייתא היא, ולצרף לספק ולרווחא דמילתא בשאר ספקות נראה שאפשר.

ומצאנו חילוקי דינים בה, ראשית נזירות שמשון אין לה התרה, אין לנ"ש איסור להיטמא למתים כנ"ל, ואינה דורשת קורבנות שאין בה תגלחת לעולם.

ומאחר ואין בה איסור טומאה למת, הרי מוסכם הוא לכל הפוסקים שאין איסור לנדר נזירות זו גם לטמא מת, ויכול לצאת לחו"ל שהאי אינו מוזהר על טומאה.

ובעניין לשון קבלת נ"ש, בגמ' (ד ע"א) הריני כשמשון כבן מנוח כבעל דלילה כמי שעקר דלתות עזה, ולא נזכר לשון נזיר. ואם אמר הריני נזיר שמשון מהני להסב אותו על נ"ש ולא נזיר סתם. וראה בלקט הקמח.

כעיקרון מוסכם הוא כי אין התרה לנזירות שמשון, והיא סתימת הגמרא במכות (כב ע"א). וכ"ה מוסכם ברמב"ם (פ"ג הי"ג) ותוס' (נזיר ד ע"א ד"ה מה), וכ"ה בפשוט למרן בתשובה באבקת רובל (סי' קעז וסו"ס קפג), וכ"ה ברדב"ז (ח"א סי' מב וסי' קסא) ועוד רבים וטובים.

(ח"א סי' מב) שדן בדברי המהריט"ץ המתיר בזה, אך הוא מסיק שהנודר נ"ש בלשון שבועה יש לו דין נ"ש גמורה, דלא כמ"ש בס' פרח מטה אהרון (ח"א סי' יז) ובספר מקור ברוך (קלעי סי' כט), כי מדברי מרן השו"ע הוא מבורר לחייב (סי' רו ס"ה), וכ"ד המרלב"ח (סי' נו). ואכן מרן השו"ע דיבר בזה מפורשות שכתב ואמר וז"ל, ומיהו בנזירות שהוציאו בלשון שבועה, לדברי הכל אסור. ע"כ. וקשה לצרף שיטה היפך דברי הזקן.

ועי' למהרש"ם (יו"ד סי' עו) שהאריך בזה הרבה, שאחר שהוכיח מהפסוקים המשניות מאמרי חז"ל וראשונים כי נזירות נדר היא ולא שבועה, האריך בשיטות האומרים שהמוציא נדר בלשון שבועה אינו כלום,

בלא ידע מהותו

כתב המהרלב"ח שם, באיש אשר אומר שלא ידע מהו נזירות שמשון, הרי הוא נאמן והנדר בטל או על הרוב שיצטרך להתרה מדרבנן אבל בהתרה ודאי הנדר בטל. ע"ש. וכ"ה ברדב"ז (ח"א סי' מב) אלא שלא סמך על זה לחוד אלא כסניף.

עוד דברי מתירים התרה בנזירות שמשון, עי' שו"ת מהרלב"ח (סי' נו) הלכות קטנות (ח"א קסו) נהרות דמשק (יו"ד סי' ח) קול אליהו (יו"ד סי' לג) מהרי"ט (ח"א סי' ד). והאריך בעוד מקרים וצדדי היתר בספר כל נדרי (עמ' תתא) ובמילואים (סי' ג) ראה שם באריכות ובקיאאות רבה.

פתח ולא חרטה

עי' במהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' כו) בשם אביו המבי"ט, שמועיל פתח שהוא נהיה לנדר בשגגה, ומותר הוא. והגם שרבו החולקים איכא לצרופי לרווח בשאר צירופים.

נדר על זמן

וראה גם בס' מחשבת בעצה הנזכר שכתב שאם נדר בנזיר שמשון לאיזה זמן, על זה יכול לעשות

אחרינא, אבל כיון שהזכיר אחד משלושה סימנין הללו בעל דלילה שעקר דלתות עזה או שנקרו פלשתים את עיניו סגי זהו דרך רוב המפרשים. ואעפ"י שהרמב"ם (פ"ג הי"ד) חולק, פלפל החכם בכמה חילוקים והעמיד סברא חדשה בדברי הרמב"ם להשוות דבריו לרש"י ותוס', ומוזה צירף להקל שלדעת הרמב"ם באומר הריני נ"ש ולא הוסיף כבעל דלילה וכו' יש לנזירות שכזו התרה שיכול להישאל עליה. והעלה שבמקרה שלו שיש צורך מצוה לשלמות הקהל יכולים להתיר לו נדרו בעשרה, וצירף שם גם התרת הנדרים בער"ה שאם לא זכר בשעת הנזירות את התנאי הרי שכבר ביטל נזירותו.

אך עי' בשו"ת מהרלב"ח (סי' נו) שלא הסכים להסתמך על דברי התוס' הנזכרים וכתב וז"ל, אותו המנהג שאתה אומר שהורגלו ביניכם להתיר נזירות שמשון כשאינו מזכיר סי' אחר לא תחזיק בו מכאן והלאה וכו' ואם הייתי בא לבאר טענותיהם יאריך הדבור מאוד. אבל נקוט מיהא בידך דמכאן והלאה לא תחזיק במנהג הזה ולא תתיר נזירות שמשון בזה. ע"ש. ברם עי' במטה יוסף הלוי (ח"א סי' יג) לכן החכם הנזיר הרב משה חיים הלוי (מחב"ס ידי משה), שכתב שיש לצרף דברי התוס' לס"ס גם אם מצד עצמם אינם מוכיחים. וכ"ה במבי"ט (ח"א סי' קלה) ושכ"ד מהר"י טייטנאק ומהר"י בירב. אלא שנחלקו מה הדין באומר שלשם נזירות שמשון בעל דלילה התכוון, ועכ"פ להצטרופי לספק ספיקא מהני. ע"ש. וכ"ד הרדב"ז (ח"א סי' מב) לצרף שיטה זו.

נזירות בלשון שבועה

ראה לרדב"ז (ח"ד סי' רעט) בריש דבריו, שבנזירות שמשון שאי אפשר בהתרה מוקמינן לה אדינא ומותר, אלא שלמסקנה נראה שאין לסמוך על זה לחוד אלא כסניף נוסף. וכ"כ עוד בתשובה (ח"א סי' מב). ע"ש. וראה גם בשו"ת בית דינו של שמואל

ביטול נדרים בערב ר"ה

ראה בתשובת מהריט"ץ (סי' קצד) שהתיר נזירות שמשון בעשה התרת הנדרים בער"ה

עם הציבור, שאם לא זכר בשעת נדר הנזירות את התנאי הרי שכבר ביטל נזירותו מראש.

והסכים לזה במטה יוסף הלוי (ח"א סי' יג) לכן החכם הנזיר הרב משה חיים הלוי (מחב"ס ידי משה) וכתב על דין זה שהוא יותר בנקל ושרבים האחרונים שהכריעו כן למעשה שמטעם זה לחוד מספיק להתירו, ושכ"פ מהריב"ל (ח"א כלל ו סי' מה) ומהרשד"ם החתום שם, והוא למרות שהיה מחמיר בשאר טעמים בזה לחוד כבר יצא להקל. ע"ש. וכ"כ להלכה מהר"ם גלאנטי (סי' יח). וכ"פ בשו"ת בית דינו של שמואל (ח"א סי' מב) הנזכר בדברי המהריט"ץ להקל בזה, ע"ש. וכ"פ בשו"ת ריח השדה (סי' טז בסופו)

וראה במטה יוסף שם שמאחר ואין כאן נדר, הרי שגם אין צריך להתרה שהוא מבוטל מעיקרו, והוסיף שגם לא טוב שיעשו התרה שלא יטעו לומר שגם בנ"ש מועילה התרה ולא ידעו שכאן סיבת הדבר שאין כאן נדר כלל. וציין לכמה אחרונים שחששו להתרה, ופלפל בדבר אם נכון להחמיר שהוא פתח לטעות, והציע לעשות ההתרה לרווחא דמילתא אך שלא תהיה בפני הנודר, ואם נצרכת התרה ממש יודיעו לו שבסתם אין התרה לנ"ש.

התרה. ויש לתמוה מהיכן למד שיש מושג כזה של נזירות שמשון לזמן, שהפשוט הוא שאם נדר נ"ש הוא לכל ימיו וכמעשה שהיה בשמשון, ומה שהתנה זמן אין בדבריו כלום שהוא כמתנה להיות נזיר אך שיהיה מותר ביין, שתנאו בטל ונזירות גמורה עליו. וראיתי שהגר"ז גולדברג במאמרו הנזכר, תפס עליו גם בזה. ברם, עי' בפני משה כנבנישתי (סי' לו) שהאריך בזה ואחד צדדיו שבכיו"ב הנזירות בטלה מאליה.

הפרת בעלה בנ"ש

ואם נזירות שמשון יש לה דין נדר להפרה בבעל, עי' בספר כל נדרי (עמ' תד) שהאריך במחלוקת האחרונים בזה, שהרדב"ז (שו"ת ח"ו סי' ב' אלפים פה) ומהרי"ט (ח"א סי' ד) בטעם השני, מתירים. ואילו המבי"ט (ח"א סי' מה) אוסר, והביאו הש"ך (יו"ד רלט סקב"ח) ופת"ש (סי' רלט סק"ו).

להתיר נ"ש מדוחק

יש לדחוק להתיר נזירות שמשון במה שאפשר, מטה יוסף הלוי (ח"א יו"ד סי' יג) והביא כן משמיה דמהרשד"ם (צ"ל, סי' עו) שכתב וז"ל, ועוד הייתי אומר דהיכא דאיפשר לתקן שאני אבל בבי האי גוונא דנ"ד דאי הוה אמינא דצריך התרה ליכא תקון דנזיר שמשון אין לו התרה לא מחמירינן כולי האי. ע"ש. ושכ"כ מהר"ש הלוי באמרי נועם (סי' י) דכיון דנ"ש אין לו התרה כל טעדיקי דאפשר לומר דלא חל עבדינן. ע"כ.

וכנ"ל משמיה דהרדב"ז (ח"ד סי' רעט) שכתב, בנזירות שמשון שאי אפשר בהתרה מוקמינן לה אדינא ומותר. ע"ש.

פרק ה – אשר יעשה מגפן

האסור בגפן וענבים

מבואר ברמב"ם (נזירות פ"ה) פרי הגפן היבש (צימוקים) הלח והבוסר נאסר על הנזיר, הפרי וכל חלקיו, חרצן זגים ובשר הפרי. וכן הנסחט מהגפן הוא היין הישן והחדש וגם יין קרוש וחומץ ענבים אסורים הם.

השכר של תמרים או של גרוגרות וכיוצא בהן מותר לנזיר, ושכר שנאסר עליו בתורה הוא השכר של תערובת היין. (נזיר ד' ע"א, ורמב"ם שם)

עלי גפן אינם בכלל הפרי, ומותרים באכילה לנזיר. (שם)

נזיר שאכל כזית ענבים וכזית חרצן וכזית זג וכזית צמוקים ושתה רביעית יין ואפילו סחט אשכול ושתה ממנו רביעית הרי זה לוקה חמש מלקיות, שכל אחד מהן בלאו אחד הוא ולוקה מלקות ששית משום לא יחל דברו שהוא שוה בכל הנדרים, וכן אם אכל כזית זג או כזית ענבים לוקה שתיים אחת משום זג או משום ענבים ואחת משום לא יחל דברו, והוא הדין לנזיר שגלח או נטמא שהוא לוקה שתיים, אחת על האיסור המיוחד בו ואחת על האיסור השווה בכל הנדרים שהוא לא יחל דברו. (שם)

תערובת יין וענבים במאכל ומשקה, כל שטעמו מורגש אסור, וכדיני תערובות. ואם אין שם טעם יין, הרי זה מותר לנזיר, לא יהיה זה חמור מחלב ודם. (שם)

היה בו טעם יין ואין שם רביעית בכדי אכילת פרס, הרי זה במחלוקת הפוסקים בביאור המושג 'טעם כעיקר' ואם הוא אסור מהתורה או מדברי סופרים.

ביש בו ביטול ס' ולא מורגש טעם הענבים והיין, הרי שהתערובת מותרת לנזיר בלכתחילה. רמב"ם (שם) וכו' בספרי זוטא (י, ג).

בשר וכיו"ב המבושל ביין אם בטל בס' מותר, ואם טעמו אחרים ואמרו שאין טעם הרי שמותר גם בפחות מביטול ס' לנזיר. (ש"ע יור ד' צח ס"א)

כרם, אם נותן יין בתבשיל 'להטעימו' כתבלין, לא מועיל ביטול שישים בזה 'דכל דעביד לטעמא לא בטיל', ועפ"י רוב זוהי כוונת הנותן יין בתבשיל או בעוגה ('ראב"ן' (ע"ז ס' שי"א ד"ה ודבריו)). ועל כן, גם אם יש כנגד היין ס' ולא מורגש טעמו 'בכירור' שמהתורה בטל, חכמים גזרו בזה שאינו בטל ואסור לנזיר מדרבנן.

אם כמות היין מעט מן המעט שאין טעמו מורגש כלל, 'שאינו עביד לטעמא', מותר גם מדרבנן. [ע"י ט"ז (ס' צח סק"א) פת"ש (סק"ט), והאריכו בפוסקים בכיו"ב ביי"ש המאוחסן בחביות יין.]

אם היין בכמות מועטת מס', אעפ"י שנעשה לתת טעם, אם טעם ישראל ויש ספק אם מורגש טעם היין, הרי שדינו ככל ספק דרבנן ומותר לנזיר. [ש"ך (ס' צח סק"ט)]

משקה משכר שאינו יין מותר, אך אם מיוצר או נתערב בו יין אסור בתנאי שמורגש טעם יין. קוניאק וברנדי אינם אסורים שאין טעם היין מורגש. וכ"כ בנזיר אלוקים (עמ' לו).

וגם אם המבשל במודע את היין בתבשיל, אין בזה איסור 'ביטול איסור בידים', כי מלבד שאין כוונתו לבטל האיסור לנזיר, הרי מדובר ביין המותר בשתייה לישראל ואין עליו שם איסור ועל כן הוא ביטול 'היתר בהיתר'. אך הנזיר לצורך עצמו, אסור לו לבטל היין בס' בתבשילו.

וראה לשון מור"ם ז"ל (יו"ד ס' צטס"ע"ו) שכתב וז"ל, כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר, אף על פי שאין בבשר ס' נגד החלב, שהרי נתבטל במים (בארוד). וכל כיוצא בזה. עכ"ל. ועי' בש"ך (ס"ק כב). ואוקי

לאכול במחבר קרקע בשעת גמר מלאכתו, ונחלקו רבותינו האם משמים זיכו את אכילת הפירות כשייכות לפועל לעשות בהם כרצונו או רק לאכילתו בלבד. ולמ"ד שהתורה 'הקנתה לו' את אכילתו ויכול הוא להתנות שייתנו לאשתו ובניו, דנה הגמ' הדין במקרה והפועל הוא נזיר וז"ל הגמרא, תא שמע נזיר שאמר תנו לאשתי ובניי אין שומעין לו, ואי אמרת משלו הוא אוכל אמאי אין שומעין לו, התם משום 'לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב'. ע"כ. וב"פ שו"ע (חו"מ סי' שלו סט"ז).

ולמדנו בגמרא זו כמה יסודות, חדא שמהתורה מותר לנזיר לעבוד בכרם גם כשבוצר את הענבים בידיו ממש, שלא נזכר כלל צד איסור, אלא שלפי אוקימתא 'משלו הוא אוכל' חכמים 'קנסו אותו' [רש"י] שלא יקבל את הענבים לבני ביתו כדי שלא יעבוד בכרם. ומדקנסו על הרווח הצדדי ולא על העבודה עצמה, הרי מוכח שאין לנזיר שום איסור אפי' מדרבנן לעבוד בכרם, אלא רק הרחקה בעלמא עשו לו. והוא מדוקדק מאוד ברש"י (ד"ה משום) שכתב וז"ל, קנסא הוא דקנסוהו 'שימנע עצמו' מלהשכיר לענבים. ע"כ. הרי שלא אסרו עליו אלא רצו לזרוז שיפרוש מעצמו, ומוכח שאין כאן איסור כלל. וכלשונו נקט הריטב"א (שם).

וראה שכך ביאר ברשימות ושיעורים בדעת רש"י, וכ"כ בהדיא גם בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' מ) והביא שב"כ בשו"ת בית יצחק (י"ד ח"א סי' קמג אות ח) ובשו"ת חלקת יואב (י"ד סי' יח). ודלא כמ"ש החת"ס (י"ד סי' קד) ושער אפרים (סי' ז) לאסור על כל פועל לעבוד בדבר האסור באכילה. ובאמת שפשט הגמ' מסייעת לדובב מישרים, שאם הוא איסור גמור מה שייד 'אמרין לנזירא' שהוא בלשון נחת, שהיה צריך להפרישו ולהרחיקו באיסור חלוט.

באתרין. [וע"ע בפמ"ג (סי' צב משב"ז ס"ק כד) בדין חמאה שנתבשלה במים שאין משערין אלא לפי חשבון. ובחו"ד (סי' צג ח' סק"א) ויד יהודה (סי' צג בארוך סק"ג). ואם מותר לערב בלכתחילה עי' דרכ"ת (שם ס"ק צח), ושו"ת יביע אומר (ח"ב או"ח סי' כג). ויש עוד אריכות בכל זה אך אין כאן מקומו.]

ועל כן, גם בתערובת יין ברטבים וכדו', בהצטרף הרוטב לתבשיל התבטל היין ביותר מס', אם אין טעם היין מורגש כלל, אין לנזיר איסור לאכול תבשיל זה.

אין לחוש לבלע היין שבכלים גם בחם, מכמה סיבות. [נ"ט בר נ"ט, אין בליעה האידנא, ספק גטל"פ ועוד טעמים.]

מציין דברים הצריכים זהירות ומצויים: ענבים: במגשי פירות וסלט פירות.

צימוקים: בתערובת גרנולה וחטיפי בריאות, תבשיל פירות יבשים, בסלטים חיים.

יין בתבשיל בשר וכדומה, רוטב יין, עוגיות יין, תערובת יין בלחמניות ועוגות.

לכרמא לא תקרב

בגדר החובה לנזיר להתרחק מיין וענבים והיוצא מהם מוחשש שמא ייכשל בהם, מצאנו לשון חז"ל בכמה מקומות ומהם בגמרא כבא מציעא (צב ע"א) שהעמידה הלשון 'לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב'. ומשמע שיש צורך לנזיר להתרחק לא רק מהאיסור בעצם שהוא פשוט, אלא גם 'לא להתקרב' לצד איסור. ומאחר ובדברי חז"ל אלה יש השלכות רבות לנזיר בהתנהלות החיים, יש לעיין היטיב בדברי קודשם מה גדר ההרחקה הנדרשת, והאם היא חובה מהתורה או מדרבנן או שמא אינה אלא הנהגה ישרה.

ונתבונן תחילה בדברי הגמרא בב"מ הנוכרת, שם עוסקת הגמ' בדיני פועל שמותר הוא מהתורה

שמדוקדק הוא שלא הלך איתם דרך הכרם, אלא הקיפו שלא לבוא בתוכו איתם [מלבי"ם ועוד]. אך עכ"פ יש לדון ההלכה כגדרי הדין, וכאמור אינו מוכרח כלל לאסור.

מותר בסחורה ורפואה

ויש להוכיח כן ביותר מזה מדברי חז"ל המפורשים בספרי (נשא פסקא כג) וז"ל, יזיר, שומע אני מסחורתו ומרפואתו ת"ל לא ישתה, מותר הוא בסחורתו וברפואתו. ע"כ. ומובן שיכול לסוך גופו ביין וגם לסחור ביין וענבים, וזה בהכרח אומר שמגביה יין בידיו ואפילו בלא אמצעי של כוס אלא מורחו בעצמו, וכל שכן במחזיק בקבוק ומוזג ממנו למכור לאחר, שזה הוא פשט סחורתו. ומדברי חז"ל כאן היה נראה לומר שכל שאין כוונתו לשם אכילה ושתייה אין איסור כלל לעסוק בענבים ויין שלא גזרו בו כלל.

אלא דחזיתי לכמה מהאחרונים שלמו מלשון חז"ל 'לכרמא לא תקרב' דאיכא 'איסור מדרבנן', וראה דוגמא בספר עלי תמר (שביעית פ"ז סוף ד"ה כתיב) וז"ל, דווקא סחורה מותר אבל שלא בדרך סחורה 'איסור מדרבנן' אף להתקרב לכרם וכו' לך אמרינן נזירא לכרמא לא תקרב. ופשוט שזהו דווקא בשאין בזה צורך סחורה, אבל לצורך סחורה מותר אף מד"ס שהרי סחורה מותר והיין והענבים ברשותו. ע"כ. דברירא ליה שיש איסור מדרבנן שלא בדרך סחורה.

וזה לענ"ד לא מוכרח כי לא נזכר בחז"ל בלשון איסור, ואפשר שסחורה לדוגמא נקטו וכל צרכיו בכלל זה, וחילי מהספרי זוטא (נשא פ"ג) וז"ל, יכול לא יתן על מוחו ועל מגפתו ולא ירד בתוך הגת, ת"ל לא ישתה. ע"כ. ומובן שלא דווקא סחורה או רפואה שהרי לא הזכירו סיבתו אלא כתבו ההיתר בסתם.

וכל שכן שלהלכה קיימא שהפועל 'משל שמים' הוא אוכל' ואין לו כלל זכות לקחת לבני ביתו, ולשיטה זו ההבנה הפשוטה בגמרא שבנזיר יש סיבה וסברא חזקה להעדיפו, שלגבי יהיה הדין לטובתו שיוכל לקחת לבני ביתו כי הרי הוא לא אוכל מחמת נזירותו, ומסקנת הגמ' סחור סחור אמרינן לנזירא מתפרש שאין לתת 'העדפה' לנזיר על שאר פועלים שלא יהיה 'ריווחי' לו לעבוד בכרם, אך לא שיש לגרוע ממנו דבר. והוא מפורש בלשון הרמב"ם (שכירות פ"ב הי"ג) שכתב וז"ל, פועל שאמר תנו לאשתי ובני וכו' שומעין לו שלא זכתה תורה אלא לפועל עצמו, 'אפילו' נזיר שהיה עושה בענבים ואמר תנו לאשתי ובני אין שומעין לו. עכ"ל. וברור אם כן שאין שום קנס על הנזיר ולא איסור אלא שלא נתנו לו העדפה. וכיו"ב ראה בראב"ד (שטמ"ק שם) שלצד זה הרי שאין קנס כלל. וכ"ה בלחם משנה (שכירות פ"ב הי"ג) ובפרישה (חו"מ סי' שלז), ועי' ביד דוד (ב"מ שם). ומובן שהוא היתר גמור לעבוד בכרם, ואעפ"י שעסוק בבצירת אשכולות ענבים בשלות לא גזרו בו איסור 'שמא יאכל'.

והכן שבדבר המצוי למכשול שאין למעלה ממנו לא גזרו, שהרי הוא כל היום בוצר באשכולות הבשלות והוא עייף ורעב, ובוצר בידיו ממש ולא גזרו שמא יאכל. וילפינן מהכא שאין איסור כלל 'בדרך מלאכה' לעסוק בענבים או יין, ורק הנהגה ישרה ונכונה אמרינן לנזיר שיחפש מלאכה אחרת והוא אומרים 'סחור סחור אמרינן לנזירא' ולא גזירה היא.

והגם שבדאי אין לזלזל בזה, שכבר הראו באחרונים רמז לזה בנביא (שופטים פ"ד ה-ו) וירד שמשון ואביו ואמו תמנתה, 'ויבאו' עד 'כרמי' תמנתה והנה כפיר אריות שאג לקראתו. ותצלח עליו רוח ה' וישסעהו כשסע הגדי ומאומה אין בידו, ולא הגיד לאביו ולא ימו את אשר עשה. ע"כ.

איברא שיש מקומות שחזינן בהו איסור דרבנן ממש, שבגמ' ע"ז (נח ע"ב) יין שמוזג עכו"ם, אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. וכן מבואר בגמ' ע"ז (נט ע"א) וגזור על יינם משום יין נסך, משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. ע"כ. ומשמע שהם דין דרבנן גמור.

ומוכרחים לומר, שפעמים נאמר באיסור גמור ופעמים בצד היתר או שיקול דעת, ועל כן לא אסרו חז"ל לנזיר לעבוד בכרם, ולא מנעו ממנו לסחור בו ולהתרפאות בו או כל הנאה שאינה אכילה וכנ"ל. ומובן גם מדוע לא הזכיר הרמב"ם האיסור אלא 'כמושב משתה היין' ותו לא, שבאמת אין כאן איסור גורף אלא בשיקול דעת במקום העלול לכך.

לקנות יין וענבים לב"ב

ומהאמור לעיל יש להבין בקל כי מותר גמור הוא לקנות יין וענבים לצורך בני ביתו, כדחזינן שיכול הנזיר לקחת מהענבים והיין לבני ביתו אם 'משל עצמו' הוא אוכל, ובאמת לא גרע זה מסתם סחורה הנזכרת דמה לי מוכר או קונה שכל שאין אוכל ושותה מותר הוא.

ובכל אופן ממידת חסידות אם אפשר לקנות ע"י אחרים עדיף, שראיתי לרב הנזיר בס' נזיר אלוקים (עמ' מד) שמחמיר בזה. ובאמת אינו מוכן לי היכן ראה הכרח לזה, ובפרט לביאור הג"ל בסוגיה שלמה בדיון פועל בכרם שלא גזרו בו איסור והוא עוסק בענבים עצמם כמה שעות בכל יום, על אחת כמה וכמה בזה שהוא בכלי סגור ובהזדמן וגם נכלל בהיתר המבואר בחז"ל שמותר לנזיר 'סחורה' ביין, שאינו רק למכור אלא גם לקנות דמאי שנא. ודי בזה.

'דלמא אתי למיכל'

וחזיתי בשו"ת אורחותיך למדני (שם אות ו) שיצא לדון בגמ' פסחים (יא ע"א) בביאור מחלוקת ר'

ומצאתי מסייע לי בזה מר ניהו הצ"ח (סנהדרין נט ע"א) שכתב וז"ל, שכוס יין לנזיר אסור להושיט בשביל שהנזיר עצמו ישתה, אבל אם נותן כוס יין לנזיר לרחוץ או לשאר הנאות ליכא איסור. ע"כ. ומבואר שכלל צרכיו ורצונותיו והנאותיו מותר לנזיר לאחוז הכוס בידו, ובלבד שאין כוונתו לשתות. והוא כדברינו לעיל. [אלא שיש לדחות שמדין לפני עיור קאמר, שאין למושיט איסור אך הנזיר מדרבנן צריך להיזהר, ואין לפ"ע בדרבנן. אך היותר פשוט כדכתבינן שלא חילק בזה כי אכן אין איסור בזה].

ואיך שלא יהיה שפיר ילפינן, שבכל מקום שיש 'צורך' כסחורה ורפואה מותר, וא"כ לכאורה לא גרע צורך עצמו כצורך מצוה או צרכי בני ביתו וכדומה, ורק שלא לצורך יתרחק.

וגלע"ד עוד ללמוד בזה מדברי חז"ל עצמם, שאמירה זו של סחור סחור אינה איסור גמור, ושעל כל פנים יש בו אפשרות לשיקול דעת מתי לחוש לו. שהרי לשון זו חזינן בגמ' שבת (יג ע"א) עולא כי הוי אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחוותיה אבי חדייהו ואמרי לה אבי ידיהו, ופליגא ידיה אדידיה, דאמר עולא אפילו שום קורבה אסור משום לך לך אמרי נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. ע"כ. וא"כ הוא מוכן שאסור אינו איסור גמור, שאיך יעשה היפך הוראתו.

וחזינן מימרא זו של עולא חוזרת שוב בפסחים (מ ע"ב), רבי יוסי התיר שעורים שנשרו במים והתבקעו שהוא שורן בחומין, והחומין צומתן שלא יחמיצו. ומסייגת הגמ' הני מילי דאיתיה בעיניה אבל על ידי תערובת לא, עולא אמר אחד זה ואחד זה אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב. ע"כ. שמבואר שהוא מותר מהדין אלא שעשו בו הרחקה יתירה. ועולא לשיטתיה שאין כאן איסור גמור, שאל"כ והוא איסור גמור איך התיר לעצמו קרבה בעריות, ולכל הפחות למדת שיש אפשרות להפעיל שיקול דעת בזה.

לבד יש איסור שמא אתי למיכל אף שהחמין אינו שלו. ע"ש.

ולענ"ד הוא מוכרח בקל כבר מהנזכר לעיל בגמ' בבא מציעא בפועל בכרם שלא גזרו בו אעפ"י שהוא עובד כל יום בענבים בשלות, וכן במערבין לנזיר ביין, ועל אחת כמה וכמה בסך ביין לרפואתו וסוחר בענבים לפרנסתו, מכל הלין מילין כבר דעת לגבון נקל שלא גזרו חכמים קרבת הנזיר ליין וענבים ולא חזינו בהו שיאמרו אסור במגע ובמשא 'דילמא אתי למיכל'.

דין שומר

והנה על כל האמור לעיל יש להוסיף, שמצאנו בחז"ל תקנה גדולה להציל ממכשול והוא ייחוד 'שומר'. דחזינו בגמרא שבת (יב ע"ב) ולא יקרא לאור הנר וכו' חד הוא דלא ליקרי הא תרי שפיר דמי. והתניא, לא אחד ולא שנים. אמר רבי אלעזר לא קשיא, כאן בעניין אחד כאן בשני עניינים. ע"כ. ומבואר שבמקום שיש שומר שפיר מהני ולא חיישינן שמא ישבת. וא"כ ימנה שומר להשגיח עליו לבל יעבור על האיסור, ונמצאת המצוה מתקיימת בו בכל שעה.

ועי' בב"י (או"ח סי' ערה) מדברי שבלי הלקט (סי' סד) בשם ה"ר בנימין וז"ל, בליל פסח שחל להיות בשבת וצריך לומר הגדה על השולחן וכו' אם כן מה יעשה תבטל מצות הגדה משום ספק שמא יטה ועוד אם התרנו תרי גברי בחד עניינא דאיכא למימר כל חד וחד נותן דעתו לקרות ואינו מרגיש בהטיית חבירו, כל שכן שיש להתיר כשאין חבירו קורא עמו ובעיוני אשתו. ע"ש. ולמדנו מדבריו להועיל שיש למצוא היתר בעבור שלא תתבטל המצוה מחמת ספק בעלמא, ועוד שיש למצוא הפתח לסמוך על היתר השומר עבור זה. ופשוט הוא בהלכה פסוקה בשו"ע (שם ס"ג), אם יש אחר עמו, אפי' אינו קורא, ואומר לו, תן דעתך עלי שלא אטה, מותר. וה"ה אם אומר כן לאשתו. ע"כ.

יהודה וחכמים אם בודקין חמין בתוך חג הפסח, והעמידה הגמ' מחלוקתם שרבי יהודה אוסר הבדיקה בתוך זמן איסור חמת גזירה דילמא אתי למיכל מיניה, ורבנן סברי לא גזרינן. ועל מה שהקשו מדין 'חדש', רבה תירץ שמאחר והתירו ע"י קיטוף זכור הוא, שיש לו סימן היכר. ואביי תירץ, חדש בדיל מיניה, חמין לא בדיל מיניה. ובנה יסוד ההבנה בזה בדברי רבנו חננאל (שם) שכתב וז"ל, משנינן הוא עצמו מחזור על החמין לשורפו יאכל אותו לפיכך לא גזרו, אבל החדש דלא מתעסק ביה כדי לשרפו אלא 'כדי לאכלו' מתעסק ביה גזרינן ביה. ע"כ.

ומבאר שבמקום שעסוק בדבר לצורכי אכילה בזה גזרו, אך במתעסק לעניין אחר בזה לא גזרו שמא יאכל כי אין לו עסק בזה. ועפ"י מסביר ההיתר בנזיר מדוע לא גזרו בו, כי לא עוסק ביין לצורך אכילה ולכן מישרא שרי ולא גזרו. ובזה גם יתבאר דברי התרומת הדשן והאור"ז ששם הרי עסוקים בעניין 'מאכלות ומקה' שבזה שייך למיגזר. ועוד הביא ללמוד מדברי התוס' (ריש פסחים ד"ה אור) שכתבו בתירוץ קמא למה החמירו חכמים בחמין וז"ל, והטעם שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה שלא הצריכו לבערם, משום דחמין מותר כל השנה ולא נאסר רק בפסח ולא בדילי מיניה כדאמר לקמן (דף יא). ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם שאיסורם נוגח איסור עולם ונזיר נמי איסוריה שרי לאחריני. ע"כ. הרי שדווקא בחמין 'לא בדילי מיניה' כי מותר הוא כל השנה, וזה ליכא בנזיר.

ומסיק ואומר וז"ל, ולכן מכל הנ"ל נראה שאין איסור של אחיות הכוס של יין לנזיר אלא רק אם הוא מתקן היין לשתיה, וכן הוא לגבי חדש. אבל בשאר איסורים כמו ערלה וכלאי הכרם וכדומה אף בזה אין איסור, וחמין חמור מכולם שאף טלטול

דמיעקרא לא ברור אם בכלל גזרו חכמים לנזיר לאחוז בכוס מצוה כנ"ל, וגם אם גזרו הוא בכולל ולא על כוס של ברכה בדווקא, ובוזה מהני שומר.

ואין לומר שהתירו שומר דוקא לקריאה לאור הנר, מדחזינן במגן אברהם ושאר אחרונים דלעיל שטרחו לתרין הקושיות מרכיבה בבהמה ועולין לאילן, ולא תירצו בקל שאין היתר אלא מקום שאמרו, מוכח שאינה טענה ויש לדמות מילתא למילתא, ובלשון מפורשת ראה בערוך השלחן (סי' ערה סק"י) שכתב, אם הוא עוסק בהעניין ואחד יושב בטל סמוך לו להשגיח עליו, פשיטא 'דבכל המלאכות מותר' וכ"ש בקריאה בספר. ע"כ. ואוקי באתרין.

ובאמת שכך ראינו לרבותינו שלמדו לשאר מילי, עיי' למור"ם ז"ל (סי' רלב ס"ב) באיסור אכילה קודם תפלת המנחה 'דעכשיו קורין לבית הכנסת לא חיישינן דלמא יפשע ולא יתפלל', והוא מדין שומר. ומקורו באגודה (פ"ק דשבת סי' י), וכ"ה בתפלת ערבית במשנ"ב (סי' רלה ס"ק חי). וכיו"ב באליה רבה (סי' תלא סק"ח) בשם הנחלת צבי, שאם אמר לחברו שיזכיר לו לבדוק החמץ לכשתחשך מותר ללמוד.

ואל תקשה מדוע לא הזכירו היתר שומר לנזיר, שזו אינה קושיא שהרי לא הזכירו היתר שומר גם בהרבה דינים אחרים ומהם לתפילה ובדיקת חמץ עד שבא מי שדרשה. ובלשון ברורה ראה למור וקציעה (סי' תרע סוד"ה על כן) שכתב יסוד לשאר מילי וז"ל, ומלבד כל זה אין סוגיא לדקדק בכך לירד לפסק הלכה, דמצינן למימר בתקנתא לא קמיירי, ואטו הא בלחוד לא אתפרש בתלמודא וחדשוהו הפוסקים. עכ"ל. הרי בהדיא שבתקנתא לא מיירי ויש לנו הרשות לדרוש כן בשאר מילי. וזה ברור שכך הוא דרך התלמוד וכ"ה בפוסקים הלכה למעשה במקומות אין מספר, מלבד הנזכר פה. [לדוג' בעלמא עיי' רא"ש (ע"ז פ"א סי' יג), רשב"א

ועיי' למגן אברהם (סק"ה) שהביא לקושית מהרי"ל, דאם כן יהיו שנים מותרים לרכוב על גבי בהמה, דאם בא לחתוך זמורה יזכירונו אחר וע"ש מה שתי' בס' מט"א, ולפמ"ש בשם הב"ח לא קשה מידי דדוקא בקריאה התירו לו אבל במילי דרשות לא. אי נמי התם גזרינן שמא יחתוך זמורה קדם שישב על הסוס כדי להנהיגו כי היכי דאמרי' אין שטין שמא יעשה חבית של שייטין, וכן עיקר. עכ"ל. ואם נעמיד דבריו על סוגיין, הרי שלתירין קמא שרי ליה שומר לנזיר לצורך מצוה בכוס של מצוה. וגם לתירין בתרא שפיר דמי, דחיישינן רק בזמן שאחוז הנזיר בכוס, ופשוט. ועיי' בפת"ש (יו"ד סי' חי סק"ב) לענין בדיקת סכין אחר השחיטה בשם הזכרון יצחק (הוכגלהנטר סי' קג), והסכים לזה גם בבכ"ח שם. והוא כחד תירוצא דמ"א ומוכח דלדבר מצוה מהני אעפ"י שלא מפורש כן בש"ס וילפינן לשאר מילי.

ומאחר ואינו עסוק עמו, אלא הנזיר אחוז וזה משמרו לחוד, הוא דבר המתיר מצד עצמו שאין צריך דוקא לדבר מצוה, שכל שעוסק ואחר בטל ומשמרו ודאי מהני. ועיי' בזה בט"ז (סק"ג), שאחד מפלה והשני משמרו שזה ודאי מותר. ע"כ. וכ"ה בגר"ז (סק"ג), משנ"ב (סק"ה גם בדעת מ"א, ועיין עוד בפסקי תשובות הערה כא).

וראיתי לסייע עוד, מדאיתא בברכי יוסף למרן החיד"א (שם דין ג) וז"ל, יש מי שהקשה דהא קי"ל (בסוף סי' תקפ"ו) דשופר של ר"ה אינו עולה באילן ואינו שט להביאו, וכיון שהוא למצוה אמאי לא שרינן דיעלו שנים או ישוטו כי היכי דשרינן לקרות שנים לאור הנר. ולק"מ דהתם עיקר הגזרה כי גזור לא עולין באילן ולא שטין היינו לדבר רשות, וגזרו בכולל ואף דבכלל איזה פעם המצא ימצא למצוה לא פלוג רבנן, אבל הכא הגזרה היתה לא קורין במצות קריאה בפרטות, ומשום הכי התירו בשנים ופשוט. ע"כ. וא"כ לדידן דעת מרן החיד"א בודאי מסכמת דשרי לנזיר שיהיה אחר משמרו,

(כתובות חי ע"א ד"ה א"נ), שו"ת הרמ"ע (ריש סי' א).

ואכמ"ל.]

ואת עלית על כולנה דחזינן שכ"כ בהדיא הרשב"א (שבת קמט ד"ה ונ"ל) וז"ל, נפקא מינה היכא דקרי אחרני בהדיא דליכא משום שמא ימחוק דכל חד וחד מדבר לחבריה, כדאמרינן גבי אין קורין לאור הנר בפרק קמא דמכילתין (י"ב ב'), וכדאמרינן בעשרה מסתפנין באלונטית אחת בפרקין דחבית (לעיל קמ"ז א'), והשתא אתיא כולה שמעתין שפיר. עכ"ל. הרי שפתיו ברור מילולו דילפינן תקנתא ממקום למקום. וכ"כ בבבב"י יוסף (חאו"ח סי' ער"ה בשו"ת ברכה אות ג') בשם ספר הבתים והמאירי. ע"ש.

ומעתה, איכא למשדי נגרא בדברי מרן החיד"א במש"כ בס' מחזיק ברכה (חיו"ד סי' ב"ה ד"ה ובסגנון) שציון לתשו' דבר שמואל (אבוהב, סי' קל"ט) דאפי' שנים אין עולין באילן להביא שופר ואין רוכבין ע"ג סוס אחד בשבת אפי' לדבר מצוה, דאין לדמות גזירות חז"ל אההדי. ושכ"כ גם בתוס' שבת דאין לדמות גזירות חז"ל זל"ז, וי"ל דדוקא בשמא יטה דחשש רחוקה היא לא החמירו לאסור בשנים אבל בשאר מקומות לא סמכו ע"ז להתיר, וכתב עליהם המחבר כי דבריהם נכונים. ע"ש. אולם אחר גלות דברי הרשב"א וספר הבתים שהם ראשונים כמלאכים שלמדו תקנתא דשומר ממקום למקום כדבריהם עיקר. וכל שכן כששאר אחרונים דלעיל מסייעים דבריהם. ועי' בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' פח) שהאריך בזה לענין שומר לתפילה, דשפיר עבדינן שומר ושאין להחמיר בזה.

ובאחרונים ראיתי מצינים לדברי גן המלך (בסוף גינת ורדים אות עא), ששמנים ופתילות שאסרו חז"ל לנר שבת, אין היתר להניח שומר. ולא דמי לחשש דשמא יטה, דשם אינו אלא חששא בעלמא שמא יכהה אור הנר ויבוא לידי תקלה, משא"כ כשאין מאיר כדבעי תמיד צריך שתהא שמירה תמידית שלא תזוז עינו ומחשבתו כלל, והא לא אפשר.

ומטעם זה לא מהני נמי להניח שומר בבשר וחלב על שלחן אחד, כיון ששמירה זאת צריכה להיות תדירית בלי הפסק. ע"ש, והסכימו באחרונים לדבריו עי' בה"ח (סי' פח אות ב).

ולבאורה מעתה שמא יש לדחות דברינו, שאפשר שנחשב הנזיר כצריך שמירה כל העת שמא ישתה, והיא השגחה תמידית. איברא דאי מהא לא איריא, דטפי יש לדמות נידון שלנו לדין שמא יטה את הנר שגם הכא שמא יטה את הכוס לפיו, שהוא ע"ד מקרה. משא"כ בסעודה בבשר וחלב, שכל רגע בסעודה עלול למכשול.

ובכלל מצאנו חולקים על דברי גן המלך הנ"ל, דמהני שומר גם בשמירה תמידית, כמ"ש בשו"ת אדני פז (ח"ב יו"ד סי' ב) שכן מבואר בחמד משה (סי' תרעג) שבנר חנוכה מהני שומר דלא כדברי הט"ז, מאחר שמותר בנ"ח רק ללמוד לאורו בזה שומר מהני. ע"ש. ושבעין זה כתבו חיד אפרים והמאמר מרדכי (שם). ומבואר שדעת החמד משה דמהני שומר גם לשמירה תדירית, דהא לאור הנר בשמן פסול תמידי הוא כמ"ש בגן המלך הנ"ל. וכ"כ להקל בהדיא גם בספר לב אריה (עמ"ס חולין ריש פרק כל הבשר), דמהני שומר להעלות בשר וחלב על השלחן, דומיא שומר שלא יטה. ע"ש. ועי' בספר הערות על מסכת חולין (ק"ד ד"ה גזירה) שהביא דעת הלב אריה להקל ושכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל להקל אם יש שומר אצל אדם אחד. ואוקי באתרין. והאיר עיני ידי"ג הגר"א אטיאס שליט"א שמהרשב"א דלעיל שלמד מעשרה באלונטית אחת מוכח דליכא למיחש גם בחשש תמידי שמא יסחוט בשעה שמסתנף. [ולכל היותר חוי ספק דרבנן.]

וחזה הוית לרב אור לציון (ח"ב פ"טו הערה א) שקצת פקפק בדין שומר לאכילה קודם המנחה, ונימוקו עמו שלא הוזכר ההיתר בראשונים. אולם סיים, מ"מ נראה שבדברים דרבנן כגון תפילת מנחה, יש

נזירות עם בעלה שתהיה משמרתו שלא ישתה מהכוס, והוא ברור שהרי היא עצמה אין מחזיקה הכוס בידה והוי כלא עוסקת בדבר דלכו"ע מהני.

ונראה שגם אחד מילדיו של הנזיר יכול להיות שומר ואפי' קטן, וכן הוא בשונה הלכות (תורת המועדים פסח עמ' כ הערה אות ד) וז"ל, אף קטן בר דעת וסמכא יכול להיות שומר, קונטרס דיני תפלה מהגרי"י ישראלזון בשם מרן הגריש"א, וכן נהג מרן החזו"א לענין שומר בקריאה לאור הנר. וכן שמעתי ממרן הגר"ח ק"ק. ע"כ.

והעולה מן האמור, שיכול הנזיר לאחוז כוס של ברכה ויעמיד לו שומר שלא יבוא לשתות היין, ובעושה קידוש בביתו כל בני ביתו שומרים בזה, וכן במזמן על הכוס כל המסובין שומרים הם, אם מיחדם לזה ובאחד מהם סגי.

פתקא טבא

ואם אין לו מי שיהיה לו כשומר וכגון שהוא מכובד לברך בחופה וכדומה או במסתר נזירותו מהציבור, יכול לכתוב על גב ידו 'נזיר' שיהיה לו כשומר ומזכיר שאסור הוא בשתיית הכוס, ולהלכה כתיבה זו עדיפא אפילו משומר.

עיי' ביאור הלכה (סי' רעה ס"א ד"ה לאור הנר) שכתב, ושמעתי על אנשי מעשה שכותבין על חתיכת נייר באותיות גדולות 'שבת היום ואסור להדליק'. ומדבקין מבעוד יום הנייר במקום (השריפיל), ונראה שע"ז בודאי יש לסמוך להקל, חדא דדעת מהרש"ל דסגורה במפתח מותר וה"ה בקשור בקשר משונה וכמו שכתב במחצית השקל, וא"כ בגדון דידן שקשור הנייר על הנר במקום ההטייה לא גריע מזה. גם כיון שבכל שעה רואה לעינו איסור בהדלקה בשבת דמי קצת לקריאת פרק במה מדליקין המבואר בס"ז דמותר, ועוד דדמי למי שמבקש מחברו שיזכירו דפסק בס"ג דמותר. ועיין במה שנכתוב לקמן בסוף סעיף ג'. ע"כ. הא

להקל לסמוך על שומר. ע"כ. וא"כ גם למפקפקים יש עכ"פ להקל בספק נזירת רבותינו כהכא. שוב בינותי שכבר האריך בכל האי מילתא מרן מלכא בחזון עובדיה (שבת ח"א עמ' רלט והלאה) והסכים לדברי הטל אורות דילפינן מדברי אהרדי גם לדבר הרשות, אולם במקום שנזור מעיקרא על דבר הרשות כעולין לאילן גזרו גם במדברי אהרדי, ואפי' במקום מצוה כמרן החיד"א הנ"ל. והביא עוד צירופים לאסור עליה באילן בשביל שופר ע"ש. ונמצאו דבריו לגידון שלפנינו מסכימים כדכתבין. [ומש"כ ג"ע בהליכות עולם (ח"א עמ' רנג) שאפשר שאפילו הניחו שומר שיוזכרם להתפלל אין זה מועיל. לא ביאר דבריו וקאמר 'אפשר' ולא בריא ליה, ובהמשך דבריו צירף השומר לקולא. ולא יהיה לא יוציא ספקו הסתום, מידי כל הני מילתא בטעמא. ובלאו"ה משנה אחרונה עיקר.]

ותדע, שגם אשת הנזיר יכולה להיות שומר לבעלה, והוא בשו"ע (סי' ערה ס"ג) שאם יש אחר עמו אפי' אשתו מהני. ובכ"י האריך להעמיד כן עפ"י השבלי הלקט וסיים, ודעתי נוטה לדברי שבלי הלקט שדברים של טעם הם, ועוד שאינה אלא נזירה דרבנן ושמעין להקל. עכ"ל. ועיי' חזו"ע (שבת ח"א עמ' רמג) שב"כ רב נטרונאי גאון, והמאירי והבתים דאישה מהני כשומר בשופי. ע"ש.

ועוד סברא בזה ראיתי באבני ישפה (ח"ה עמ' קט), דמהני באישה להיות שומר בדבר שאינה מחויבת בו ולא חשיב כלא נאמנת, אלא בדבר שחייבת ומזלזלת. ע"ש. וכ"ה באור לציון (ח"ב פ"טו הערה א) בדין אכילה קודם שהתפלל מנחה שכתב, רשאי אדם להעמיד את אשתו שתזכיר לו להתפלל, אף אם היא אוכלת עמו. ואעפ"י שבעלמא אין להעמיד שומר שאוכל עמו יחד, שהרי יש לחוש שהוא עצמו ימשך וישכח, מכל מקום הכא שאני שאשה אימת בעלה עליה, ולא תשכח להזכיר לו להתפלל. עכ"ל. ונמצא שיש להקל בזה גם אם אשתו קיבלה

חז"ל נראה גודל דקדוקו של הרמב"ם במאמרי חז"ל, שכן חכמים לא אסרו על הנזיר לעבוד בכרם ולא בזה אמרו לכרמא לא תקרב, שכל דבריהם על לקיחת הענבים לבני ביתו שבזה אמרו חכמים לא תקרב, כי באמת בני ביתו הם 'מושב אוכלי הענבים' מה שאין כן הנזיר בכרם שהוא מלאכתו וסחורתו ולא לשם אכילה. ומוזה למד הרמב"ם שהאיסור דווקא במקום בו מיוחדים לאכילה או שתיית היין. וזה כפתור ופרח עם מאמר חז"ל בספרי שמותר הנזיר להתעסק ביין וענבים לסחורה ורפואה ומשמע בלכתחילה ולא בדיעבד ואיך נפרס אמירתם 'לכרמא לא תקרב', ומעתה ברור ומוכן שמאחר שאינו עוסק באכילה ושתייה מהגפן אלא לשימוש סחורה ורפואה בזה לא גזרו, אך כמושב שותי היין או בלוקח ענבים לאכילת בני ביתו בזה אמרו 'לכרמא לא תקרב'. ודו"ק.

וממילא מדברי הרמב"ם נלמד, שנזיר היושב בסעודה רגילה אלא שיש בה מי ששותה יין אך לא בדרך משתה וקביעות על יין, נראה מוכן ופשוט שאין איסור על הנזיר להשתתף בסעודה זו, וכאמור שדקדק הרמב"ם בלשונו היטיב 'מושב שותי היין', ואעפ"י שרגילות הייתה בכל סעודה לשתות יין כידוע, לא אסר בכל סעודה אלא רק במושב היין.

להשהות יין בביתו

ומהאמור ברור שמותר גמור הוא לאחסן בביתו יין או ענבים לבני ביתו, ולא חוששים שמא יבוא לקחת מהם כי אסורים עליו כל השנה ובדל מהם כערלה, ולא גזרו כלל.

וכ"ה ברור בתוס' (ריש פסחים ד"ה אור) בביאור האיסור להשהות חמץ בביתו מה שאין כן בשאר איסורים וז"ל, דחמץ מותר כל השנה ולא נאסר רק בפסח ולא בדילי מיניה כדאמר לקמן (דף יא.), ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם שאיסורם נהוג איסור עולם, ונזיר נמי איסוריה שרי לאחרני. ע"כ. וכ"ה בהדיא בתוס' שאנץ (שם) שכתב וז"ל,

קמן בפיתקא כמה צדדי היתר שמועילים גם לנו, שזוכר כל רגע מהדין והוא גם בשומר להזכירו.

וראיתי באבני ישפה (ח"ה עמ' קיא) שלמד כן גם לאכילה קודם ק"ש במניח לפניו פתק.

וע"ע במעדני השלחן (פח ס"ק י"א) שכתב בבשר וחלב על שלחן אחד ובאדם אחד, שמועיל שומר. ואם אין שומר יכתוב פתק להזכירו שיש בשר עם חלב בשלחן אחד ומהני, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]. ע"ש. [ואין להקשות מהמחמירים בהרחקות נידה דלא מהני שומר או פתק, דשם טעמא איכא שעיקר האיסור משום קרבה שעלולה להתעורר גם אחר האכילה, וגם שם יש מקילין. עי' פרדס שמחה להגר"מ גרוס.] ועי' בחזון עובדיה (שבת ח"א עמ' רלח) עדות מהגר"י מסלאנט שכך היה עושה ושכ"פ בזכר יהוסף (ס"י צב) ובשו"ת חיי אריה (ס"י ב) ע"ש.

וא"כ נימא אנן נמי לדידן, שמותר הוא במניח לפניו פתק או בכותב על גב ידו והוא מועיל בלכתחילה. וכ"כ בשונה הלכות (פסח עמ' כ אות ח) שאפשר לעשות שומר על ידי הנחת פתק על היד 'שרושם עליו' בדיקת חמץ. ע"ש.

מושב משתה היין

כתב הרמב"ם (פ"ה ה"י) וז"ל, מדברי סופרים שאסור לנזיר לעמוד במושב שותי יין, ויתרחק ממנו הרבה שהרי מבשול לפניו, אמרו חכמים סביב לכרם לא יקרב. ע"כ. וכ"ה בלשון הסמ"ג (לאין רמג). ולשונו ברורה וחדה, שלא גזרו אלא דווקא 'במושב שותי היין' שיש בו נטיה קרובה להיכשל ביין שהוא עיקר העניין, וכל המסובים שם בקלות ראש ועיניהם ביין.

ויש לי להראות חותם דבריו אמת מתוך מאמר חז"ל, שכן היה לנו לשאול אמאי הזכיר האיסור רק 'מושב שותי היין' דווקא שלבאורה מאחר ומקורו מדברי הגמ' בב"מ הנזכרת 'לכרמא לא תקרב', הרי פשט לשון חז"ל לכל כרם ולכל יין לא תקרב ולא דווקא 'מושב שותי יין'. אך אם נתבונן בדברי

קידוש והבדלה

מוסכם הוא לדברי הכול, שיכול הנזיר לבלי שבת לקדש על פת. ובפרט אם חביבא ליה פת. (שו"ע סי' רעא סי"ב).

אלא דאכתי נראה להעדיף קידוש על 'היין' דווקא ובדרך היתר, דהכי איתא בגמ' נזיר (ג ע"ב) וז"ל, ור' שמעון גמי הכתיב מיין ושכר יזיר, ההוא מיבעי ליה לאסור יין מצוה כיון הרשות, מאי היא קדושתא ואבדלתא, הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני. ע"ש. וגשמע מהגמרא בפשיטות, שאין הנזירות דוחה את היין של קידוש והבדלה כי חיובם מדאורייתא ומושבעים הם על המצוות בהר סיני, ואין יכול להפקיע עצמו בנזיר ממה שמושבע כבר.

ובאמת שבביאור הגמרא נפתחה סוגיה זו בקמאי, מחד ראה למפרש לגמ' נזיר (ד ע"א ד"ה הרהרי) שהבין בפשוט שנזיר חייב כפשוטו לקדש על יין ולשתות ממנו. וכ"ה בראב"ן (שו"ת שבסופו ד"ה הקשה הרב) שגם הנזיר חייב מהתורה לקדש ולשתות ביין דווקא. וכיו"ב בשבלי הלקט (סי' קל) עכ"פ בדיעבד וז"ל, אנן לא שרינן ליה לכתחילה שיקדש הנזיר על היין, אלא יקדש על הפת ויפטר מן היין, אבל אם מיהר וקידש חייב 'לשתות'. ע"ב. ומובן שהבינו שמותר לנזיר לשתות יין של קידוש, והיא מצוה וחובה.

אך מאידך, סוגיין דעלמא שאמת שקידוש בפה הוא דאורייתא אך על היין אינו אלא מדרבנן וכ"ש הבדלה, ועל כן יש מקמאי שדחקו את גרסת הגמ' שיהיה מובן שאין קידוש והבדלה דוחות איסור הנזירות, ושכן הלכה. עי' בתוס' (ד"ה מאי היא) וברא"ש (שם) ורמב"ם (פ"ז הי"א). ובאמת דאיכא סייעתא גדולה לדבריהם מהמבואר בספרי (נשא פ"ט י) דגרסינן התם, רבי יוסי הגלילי אומר מיין ושכר יזיר, למה כפל הכתוב יין ושכר וכו' תלמוד לומר מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיון רשות. ע"ש.

מין לא בדילי אינשי, ואף על גב דלא אשכחן שיהא נזיר אסור לשהות יין בביתו שני נזיר דשרי לאחרני. ע"כ. ובלשון זו ממש לתלמיד הרמב"ן (שם) שכתב, דלא אשכחן נזיר דאסור לשתות יין שיהא אסור לשהותו בביתו, שני נזיר דשרי לאחרני. ע"ש.

וחזיתי אור בדברי התוס' רבנו פרץ (ריש פסחים) שכתב להעמיד בחלוקות בין נזיר לשאר איסורים וז"ל, מאי שנא מיין הנזיר דאסור לו עתה ועד השתא לא נפרש מיין, ואפי' הכי מותר להשהותו בביתו ולא גזרינן, וי"ל דכיון דאינו מותר לשתות שום יין שבעולם בדילי אינשי מיניה ולא שייך למיגזר, אבל גבי חמין דמ"מ הוא מותר במינו דדמי לחמין ואתי למיטעי ולפיכך שייך למיגזר טפי. ועי' דודאי גבי חמין דשייך לכל אדם עשו תקנה וגזרו אבל כיון דנזיר דאינו אסור אלא לו לבדו, משום אדם אחד לא עשו תקנה. ע"כ. ודו"ק.

גידול גפן בגינה

ומשהיית יין בביתו יש ללמוד לכרם בגינתו, שאין צריך לומר שבזמן שאין פירות ליכא חשש למכשול כלל, שהרי לא נאסרו עלי הגפן ועצו של הגפן. אלא שגם ביש ענבים הראויים לאכילה אין כאן איסור שהרי הוא כמשהה ענבים לצורך בני ביתו שלא גזרו בזה כמו בחמין.

וכל שכן, אם כבר קיימת גפן בגינתו קודם שנדר בנזיר, שלא צריך לעבור דירה ובטח שלא לעקור עץ פרי, ולכל היותר נראה שאם הגפן במקום צדדי לא יהיה מהלך שם 'לכרמא לא תקרב' שהיא ההנחה הישרה שלא במקום צורך גמור, והוי כאיכא דרכא אחרינא שנקרא רשע.

ואם רוצה לנטוע גפן בגינתו לקיים מצוות התלויות בארץ ולקיים איסורי בלאיים הוי לצורך מצוה ומותר, וטוב הוא שיתלה שלט בסמוך לגפן שהנזיר אסור בכל היוצא מהגפן, דהוי כשומר.

ולפי"ז לא ברירא שנחשב הנזיר 'כאין לו יין בעיר' להתיר לו לקדש על חמר מדינה. אלא דמאידך גיסא אם הנזיר 'לבדו' הרי ברור שלהלכה אינו מקדש על היין כי אסור לשתותו, וא"כ הוי בעיקרו כאין לו יין מצוי ומקדש על חמר מדינה לכתחילה גם ביש אחרים עמו. וכדרך זו חזינן בדעת תורה למהרש"ם (סי' רעב ס"ט) שציין לתשו' מיימוני (להל' שבועות ס"ד) דאם הוא אינו שותה יין, הוי לדידיה שכר חמר מדינה. ע"כ. והוא כ"ש בנזיר, אך לא ברור שהוא מוסכם לדעת השו"ע.

איברא שמכל שיטות קמאי הנזכרות לעיל, הרי שיש 'צד' חובה מהתורה ביין דווקא וי"א שגם הנזיר חייב לקדש וגם לשתות מהיין. וגם החולקים הרי לא כיחשו שיין עדיף אפי' מפת בלכתחילה, וכל שכן מחמר מדינה.

ונוסף על זה, הרי איכא שיטה רחבה בקמאי שלא מסכימים כלל על קידוש ליל שבת בחמר מדינה, וכאשר סידר השיטות מרן בבית יוסף (או"ח סי' רעב ס"ט) שכך היא דעת הרמב"ם (פכ"ט הי"ז) שאין מקדשין על השכר כלל, וכתב הרב המגיד שכן כתב הר"ן ג' ג' (להל' קידוש ע' ה) ושכן עיקר וכ"כ הגהות (מיימונית הי"ז אות ג) בשם רש"ם והגאונים והלכות גדולות והאלפסי וראבי"ה וחר"ם, וכן כתב המרדכי בשם רבינו פרץ (סמ"ק סי' רפא) דטוב יותר לקדש על הפת ולא על השכר אפילו אם הוא חמר מדינה. ע"ש.

ונמצא מכל הני טעמי תריצי שעדיף שגם הנזיר יקדש על יין דווקא, אלא שלא ישתה ממנו אלא אחר ישתה, ופתרון זה כבר מבואר היטיב בגמרא עירובין (מ ע"ב) שאין חובה שהמכרך הוא בדווקא יטעם ואפשר שגם אחר יטעם. וא"כ הכא נמי הוא יברך והם יטעמו. והוא מפורש גם במור"ם ז"ל (או"ח סי' רעב ס"ט) וז"ל, ומי שאינו שותה יין משום נדר, יכול לקדש עליו וישתה אחרים המסוכין עמו. ע"כ. וכ"ה בביו"ב בשו"ע (סי' קצ"ד). וברכת הנהנין בגפן

עוד יש מקמאי שכתבו להסביר שהחובה לקדש על יין הוא מדאורייתא, אך לטעום מהיין אינו אלא מדרבנן, וכ"כ תוס' (פסחים קו ע"א ד"ה וזכרנו) והרמב"ם (להל' שבת ס"ג נב), וא"כ לשיטתם הרי גם לעיכובא הוא ביין דווקא, אלא שמהתורה מספיק שהוא יקדש על היין ואדם אחר ישתה. וגם לדבריהם הרי שיש להעדיף קידוש על היין ולא על הפת.

וחזינן נמי לראב"ן (שם) שאין הנזירות 'בסתם' פוטרת מיין של קידוש וז"ל, ולא נראה האי פי', דהא כל התורה 'מדרש חכמים' הוא ומה שדרשו חכמים הוא מצוה של 'תורה בעל פה' היא וניתנה בסיני, אלא ג'ל וכו' אין נדר הנזיר בסתם חל עליו אלא במפרש שיאמר 'הריני נזיר מיין מצוה' דהיינו קידוש וכו' במפרש חיילא ולא בסתם, ותו לא מידי ע"כ. הרי שגם לדידיה צריך לקדש על יין בדווקא.

ונמצאת למד בסיכום השיטות, שיש מרביתנו הראשונים שהבינו שקידוש על היין הוא חיוב דאורייתא ממש וגם הנזיר שותה מהיין, וגם לחולקים הרי לא כיחדו שיש מצוה ביין יותר מבפת, אלא שלא ישתה מהיין אלא יתן לאחר. וכבר חזינן שחכמים העדיפו היין דווקא גם על הפת אעפ"י שחשוב מיניה, ועל סניף בעלמא י"ל שגם טוב הוא לנזיר שלא יתבטל לגמרי מלברך ברכת הגפן שבוה מברך ואינו שותה.

קידוש בחמר מדינה

ואם רוצה לעשות קידוש כדרך כל בית ישראל על הכוס ולא על הפת, ולא רוצה להתעסק ביין כלל, יש לחקור בזה אם יכול לקדש על חמר מדינה. שמחד איכא לומר, שאעפ"י שיש יין מצוי בעיר, הרי לגבי נזיר האסור ביין נראה דהוי ליה 'כאין' מצוי כלל ויהיה מותר לקדש על חמר מדינה. אלא שלכאורה יש לדחות כאשר יבואר לקמן שמהדין אין כלל איסור לנזיר לקדש על יין ואחרים ישתו, בין אם יחזיק הכוס בידו או תהיה הכוס ביד אחר,

לא נאמר אלא לצורך עצמו ולא במקום מצוה, וגם בצורך עצמו חזינן לעיל שלא ברור כלל שהוא איסור גמור אלא בהמלצה והנהגה, ופשט לשון חז"ל היא שמותר לנזיר גם לעבוד בכרם בשעת גמר מלאכה. והוי לכל הפחות כספק ספיקא, ספק לא ישתה ואם ישתה ספק מותר הוא, ופשט לשון התלמוד מסייע למתירים.

אך לא אחד שיש קמאי שמשמע מהם לאסור בזה, עמש"ב בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' מט) נסתפקתי אם אסור להושיט כוס 'למתענה' כמו 'לנזיר' לפר"י זצ"ל שפירש דמתוך שכל העולם רגילים לשתות יין ובלבד הוא, יש לירא שישכח נזירותו וכו' ומורי נכדי השיב לי דדוקא נזיר שמותר לאכול מטעמים כמו כל אדם ולמוד הוא ליתן לתוך פיו לפיכך משתלי בקל גם ביין יתן לתוך פיו. אבל המתענה אינו למוד ליתן לתוך פיו היום כלום. ע"ש. שמוכן בפשוט שאין לתת הכוס ביד הנזיר, וכ"מ בתרומה"ד (סי' קמז). אך לא דיברו שם על כוס קידוש והבדלה אלא בכוס שתיה בעלמא, שבזה אפשר שמותר וכנ"ל.

וגם חילוק זה נאמר בסברא לחלק בין הנמצא בתענית לנזיר, אך יש גם להסביר כל בתר איפכא שחמור המתענה מהנזיר שכן נזיר קבוע בו איסור יין כל ימיו ופורש ממנו מה שאין כן המתענה שבכל יום אוכל, וכדחזינן אנשי טובא שבבוקר התענית שכח וטעם. וחזיתי אור ש"כ סברא זו בהדיא רבנו פרץ (ריש פסחי) אפי' על חמץ החמור וקבוע לכל החג וז"ל, מאי שנא מיין הנזיר דאסור לו עתה 'עד השתא לא נפרש מיין', ואפי' הכי מותר להשהותו בביתו ולא גזרינן, וי"ל דכיון דאינו מותר לשתות 'שום יין' שבעולם בדילי אינשי מיניה' ולא שייך למיגזר, אבל גבי חמץ דמ"מ הוא מותר במינו דדמי לחמץ ואתי למיטעי ולפיכך שייך למיגזר טפי. ועי' לדודא גבי חמץ דשייך לכל אדם עשו תקנה וגזרו אבל ביין דנזיר דאינו אסור אלא לו

היא אגב ברכת הקידוש, ונחשבת כברכת המצוות ולא ברכת הנהנין, שנחייב את המברך לטעום בדווקא [ועי' לקמן בכוס של ברהמ"ן].

ועל כן נלע"ד, שהנכון ביותר שיקדש על היין בדרך היתר ואחרים ישתו את הכוס, ואם לא חפץ בכך יקדש על הפת, אך בלאו הכי לא יקדש על חמר מדינה.

ובקידוש ביום השבת אם אינו רוצה לקדש על יין ואחר ישתה, הרי שבהכרח יקדש על חמר מדינה דווקא שא"א על פת, וכן בהבדלה. ועי' שו"ע (או"ח סי' רעב ס"ט). וכאמור ביין עדיפא ליה בכל הני.

לאחזו כוס יין בידו

ובעת יש לחקור, האם מותר לנזיר לאחזו הכוס בידו ולברך וייתן לאחר לשתות או שמא יש לאסור בזה אטו ישתה מהכוס. והנה מלשון מור"ם הנזכר דקאמר בפירוש 'ומי שאינו שותה יין משום נדר יכול לקדש עליו וישתה אחרים', משמע בצורה פשוטה שהמברך אוזח הכוס בידו ממש ואעפ"י שאסור משום 'נדר', ולא חשש בזה אטו ישכח וישתה בנדרו, ומאי שנא מנזיר.

ולענ"ד אין לאסור בזה עכ"פ בקידוש והבדלה, שהרי גם אם טעה וטעם מהיין הרי לא ברירא כלל שעבר באיסור, שהרי המפרש לגמ' נזיר (ד"ע"א ד"ה והרי) הבין שנזיר חייב כפשוטו לקדש על יין ולשתות ממנו. וכ"ה בראב"ן (שו"ת שבסופו ד"ה הקשה הרב). וכן תראה בשבלי הלקט (סי' קל) וז"ל, אנן לא שרינן ליה לכתחילה שיקדש הנזיר על היין, אלא יקדש על הפת ויפטר מן היין, אבל אם מיהר וקידש - חייב לשתות. ע"כ. וכנ"ל.

ואם כן, מרחזינן שיש המורים לנזיר לשתות יין בדווקא אם לכתחילה ואם בדיעבד, אין לנו להוסיף הרחקה על הרחקה, כי באמת לא ראינו איסור מפורש בחז"ל לנזיר שלא יאחזו כוס יין בידו. ואין לטעון האיסור מסחור סחור אמירנן לנזירא, כי זה

קידוש ובהמ"ז על היין, דלכתחילה צריך שיטעום המכרך ואצלו הוא אסור, ואף דבלא אפשר אמרינן שיתן לתינוק, אבל לכתחלה לא, ויותר טוב שיקדש אחר ויציאו או יקדש על הפת, ועוד דאיכא למיחש לתקלה שמא ישבח וישתה כיון דרק לדידי' אסור. ע"ש.

אך כאמור לעיל כבר חזינו שאין איסור הושטה וגם לא גזרינן דילמא אתי למשתיה, וגם הוא לא אסר הדבר בדין אלא רק זיזית טוב שיקדש אחר' [וזה עוד בלא לדון בסמכות הס' בשמים ראש]. ועי' באורחותיך למדני (ה"א ס"ט אות' ד-ה) שהאריך להוכיח שאין איסור בהושטת הכוס לנזיר וגם לא באחיזתה, ואחת הראיות ממשנה (ריש פ"ג דעירובין) דתנינן, מערבין לנזיר בין ולישראל בתרומה. ובהכרח שיכול לטלטל היין, וגם לא שייך לאסור ולהתיר ע"י שליח שאם הנזיר אסור לא יכול לעשות שליח בדבר. ע"ש.

ומדברינו לעיל הוא פשוט וקל בהרבה, שמאחר ומוכח בלא ספק שמותר לנזיר להתרפא ולסחור ביין וענבים וגם לעבוד בכרם, הרי שאין שום איסור שייגע או ירים האסור לו, ואם ויש הנהגה נכונה ומצוה שיימנע אין בזה איסור במקום שנשמר. ודברי האו"ז ותרומה"ד לא מוכיחים איסור אלא מצוה שירחיק עצמו.

וראיתי להביא חזוק מדברי החכם בספר עלי תמר (שביעית פ"ז סוף ד"ה בתיב) שכתב וז"ל, והטעם שלא אסרה תורה סחורה לנזיר בהוצא מהגפן מפני שאינו איסור חפצא שאינו מתועב אלא הוא איסור גברא' ונזירים הם ככהנים שזריזים הם ולא יכשלו באיסור אכילה'. וכמ"ש בספרי זוטא נשא קדוש הוא לה' מפני שנזר דרך פרישות וטהרה נקרא קדוש, ולא עוד אלא ששקלו הכתוב כנביא שנאמר (עמוס ב) ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים. ע"כ. הרי לפניך שזריזים זריזים הם, ובדאי לזמן קצר ומצוה.

לבדו, משום אדם אחד 'לא עשו תקנה'. ע"כ. הרי שכתב סברא הפוכה לגמרי מדברי האו"ז, ואין בזה הברעה לאסור הושטת יין.

ולענ"ד שבזמן הזה שאין בעונותינו בית מקדש והמקבל נזירות הוא לעולם, הרי שהנזיר הוא פרוש מהיין מצורה תמידית וקבועה ולדידה פורש הוא מיין כמו שפורש מאכילת טבל ונבלה, ואפי' יותר מהם שהוא מיוחד בדבר ודעתו בכך.

ונראה שיש לדקדק בן קצת גם מדברי הרא"ש (ע"ז פ"א ס"ב) שכתב וז"ל, תניא ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח, ת"ל לפני עור לא תתן מכשול. תימה, אמאי נקט כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח טפי מנבילה לישראל, בשלמא אבר מן החי לבני נח איצטריך לאשמועינן דשייך ביה לפני עור לא תתן מכשול. וי"ל, דנקט כוס יין לנזיר 'לפי שאינו נזהר כל כך' מלשונות יין 'כי הורגל כל ימיו בשתייתו' גם רואה את הכל שותין יין הלבך אפי' שואל בסתם לא יתנו לו 'אולי ישבח נזירתו' וישתה. ע"ש.

ואעפ"י שאפשר לבאר כוונתו באומרו 'כי הורגל כל ימיו' היינו קודם נזירותו, ומאחר והורגל בתחילתו הרי שגם אם כבר רגיל בנזירות איכא חשש שישתה. אך בסברת דבריו אינו כן, כי בהתרגל בנזירותו זמן ארוך והוא דבר הקבוע בו, בודאי כבר הושרש בו פרישת היין, ולא נעשה מחלוקת בינו לר"פ בחינם. ועכ"פ דברי הרא"ש באין על חשש לזמן 'שמא ישבח' וזה לא במצוי באוחז הכוס לברכה קצרה שלא מצוי בו הטעות, וגם דבריו באו על לשון חז"ל והם דיברו במועד לטעות שהיה נזיר לזמן ולא לעולם. [ויש עוד לעי' בדברי הרא"ש איך בכלל שייך לפרש איסור 'לפני עור' בחשש 'שמא ישבח', שאין כאן מכשול ודאי].

ולא אכחד שראיתי בדעת תורה (ס"ק צ"ט) שמביא מהרב בשמים ראש (ס"ה עה) דאין לנזיר לברך

ופסק הרמב"ם (הל' ביאת מקדש פ"א ה"א) וז"ל, כהן הכשר לעבודה אם שתה יין אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים וכו' והוא ששתה רביעית יין חי בבת אחת 'מיין שעברו עליו מ' יום', אבל שתה פחות מרביעית יין, או שתה רביעית והפסיק בה, או מזגה במים, או ששתה יין מגיתו בתוך מ' אפילו יתר מרביעית' פטור ואינו מחלל עבודה. ע"ש.

אם כן, מאחר ויין מגיתו שאין בו שכרות 'פטור' אצל הכהן גם ביותר מרביעית, הכא נמי לנזיר פטור הוא במיין תירוש שהוא יין מגיתו. קל הוא מיין לענין זה שלא נגזר 'אטו' ישתה במחזיק כוס של ברכה.

ומאחר וחזינו כבר פלוגתא דקמאי שיש המתירים לנזיר גם לשתות יין של מצוה, הרי שכבר יש בדינו הרבה יותר מספק ספיקא להתיר 'אחיות הכוס', שאין לגזור אטו ספק המותר, וראינו שגם סחור סחור לא שייך בזה. ודו"ק.

והגם שלהלכה למעשה הוא פשוט שאסור לנזיר לשתות תירוש 'מהתורה' (עי' רמב"ם נזירות פ"ה ה"ח שב' 'ואפילו סחט') אך לענין לחוש כשיש כמה מדדים להקל אין לחוש.

עוד יש לצרף, שהמוזג היין במים כפי הרגילות בזה עפ"י סודם של דברים, הרי שהוא 'יין מוזג' שהכהן פטור בו אפי' ביין שהיה יכול להביא לשכרות אלא אם כן שתה יותר מרביעית, וה"ה לנזיר שיין המוזג אין בו דאורייתא וראה באור שמח (נזירות פ"ה ה"ד) שהביא שכ"כ בהדיא בחת"ס (פסחים קח ע"ב ד"ה רשב"ם) שכתב, הכא נמי ילפינן בנזיר, דאם נתן מים כל שהוא ושתה רק רביעית, יהא פטור. ע"כ.

ועפ"ז דקדק בלשון הרמב"ם שדוקא יין שנתערב בדבש, דהוי מדברים המשכרים, שיעורא בעי בכדי אכילת פרס, אבל יין שנתערב במים ושתה רביעית אינו חייב גבי נזיר לדידן דילפינן מביאת

וסתימת הגמ' עירובין (מ ע"ב) הנ"ל מוכיחה, שאפי' ביום כיפור החמור בכרת, היה אפשר להחזיק הכוס ולברך ולתת לקטן, אם לא החשש שהקטן 'דילמא אתי למסרך'. לא אמרו לגזור איסור שמא ישתה, וגם לא גזרו 'לכרמא לא תקרב'. וחזינו יותר צד להקל בנזיר שהוא רגיל בלפרוש מהיין וזריו וירא מהאיסור הרובץ עליו, וגילף מיניה.

ואיך שלא יהיה, מאחר ולא מצינו איסור באחיות הכוס, ולענין קידוש והבדלה יש צורך באחיות הכוס יש להקל בפרט שאפילו איסור לשתות מהיין אינו מוחלט, נראה שסברת נזיר קבוע לעולם חזי להצטרופי עם דברי מור"ם ושאר פוסקים להקל בזה.

ולרווחא דמילתא, ראה לקמן שנדבר בתועלת 'שומר' ובקידוש הוא בנקל שיינתנו בני משפחתו דעתם עליו להזהירו אם נראה שמקרב הכוס לפיו.

יין תירוש מזוג

עוד נלע"ד, שנוזיר יכול להקל בשופי לאחוז בידו כוס קידוש שכתובה יין תירוש, שמאחר ואינו משכר בזה הוא עוד צד להקל.

שראינו בחז"ל שדיני יין לנזיר נלמד בהיקש מאיסור יין לכהן בביאתו למקדש, כמבואר בירושלמי (נזיר פ"ו ה"א) בטעם משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין, 'דהוון דרשין שכר מה שכר שנאמר להלן רביעית אף כאן רביעית'. וכמ"ש הרא"ש בפירושו (נזיר לה ע"ב ד"ה מדמה) וז"ל, דילפינן שכר שכר ממקדש, והדר יליף כל איסור נזיר משתיה. ע"ש.

ובאיסור הכהן במקדש אמרו חכמים (כריתות יג ע"ב) יין ושכר אל תשת יכול אפילו כל שהוא אפילו מגתו, ת"ל ושכר אין אסור אלא כדי לשכר וכמה כדי לשכר רביעית יין בן מ' יום. ע"ש.

שאין כוס בידם אלא ביד המקדש ומילה במילה דקאמר זה כולל גם פתיחה וחתימה. ומקור דבריו מדברי המגן אברהם (סי' קצג סק"ב) ממש מילה במילה והיא ההמלצה בלכתחילה. וראה בביאור הלכה (סי' רעא ד"ה מיד) שתומך דבריו מדברי הגהות יש נוחלין שהוא לכתחילה ממש.

אך מאידך חזו"ן חכמים המפקקים בזה הרבה, דחזו"ן בשערי תשובה (סי' רצו סק"ג) בשם הרכי יוסף (סי' רצה) שאחזו דברי מהר"י זיין במי ששמע מש"ץ בפה"ג ונתכוין לצאת בברכה זו ושאר הברכות לא רצה לצאת בברכת הש"ץ ואומרם בעצמו לכתחילה אין לעשות כן שצריך לאחזו הכוס בידו, ובדיעבד יצא כיוון להכביל על היין שלפניו שהוא הכוס שביד הש"ץ.

וכיו"ב בתשובת רבי עקיבא איגר (סי' ז) שדן באישה שרוצה ליומר הקידוש מילה במילה, אך הכוס תהיה ביד נער שהגיע למצוות אך לא נבדק בגדלותו אלא מדין 'חזקה דרבא'. ופלפל הרבה והעלה שלא תברך ברכה שלמה כי אין הכוס בידה. מוכח מינה שאחיות הכוס לעיכובא ולכה"פ בודאי אינו לכתחילה. [ודחק מאוד דברי מ"א הנ"ל. ע"ש.]

וכבר דיבר בזה בארוכה בשו"ת חכם צבי (סי' קסח) ודבריו נאמרו ביחוד על נזיר, ולכן קונה שביתה במקומו ונפלפל מעט בדבריו שיש בהם כמה יסודות לנזיר. ושאלתו עוסקת במעשה שהיה נוכח בו בסעודת חכמים והיה חכם אורח שליח מחברון והוא נזיר שמשון, ולהיותו אורח אותו בכוס של ברכת המזון והוא לא קבל הכוס בידיו כי אם אחר קיבל הכוס, והוא בירך וזימן בשם ולאחר גמר בהמ"ז בירך האחר שהכוס בידו ברכת היין ושתו המסובין. וכתב החכם צבי 'נומיתי להם לא נכון לעשות כן'.

מקדש, ושם קי"ל דאם נתן בו מים כ"ש ברביעית פטור, דאינו משכר. עכ"ד.

אלא שפקפק שם בכל ההיקש, שהביא מהתוספתא (נזיר פ"ד ה"א) וזל"ק, תניא ר' אליעזר בן עזריה פוטר עד שישתה רביעית יין, בין שמזוגו ושתאו. ע"ש. הרי דזה משמיענו דאע"ג דיליף מביאת מקדש שכר שכר לשיעור רביעית, מ"מ במזוגו או שתה בהפסק חייב בנזיר, ולא דמי לביאת מקדש בזה. וכ"ה ביין מגתו דגבי ביאת המקדש פטור דאין בו כדי לשכר, אך בנזיר י"ל שחייב על יין מגתו, ואפילו סחט אשכול ושתה ממנו רביעית חייב, וכן מתרגם (במדבר 1, 3) מחמר חדת ועתיק יור. ע"ש.

אלא שעיקר דחייתו שלא נזכר בחז"ל כן בהדיא על נזיר, יש לראות דברי הספרי (פרשת נשא פ"סקא בנ) וזל"ק, תניא, ר' אליעזר אומר, יין זה מזוג, שכר זה חי, או אינו אלא להיפך, הרי הוא אומר (פ' פינחס) הסך נסך שכר, חי אתה מנסך ואי אתה מנסך מזוג. ע"כ. שמפורש שהספרי מקיש בניהם.

והגם שאין בדינו להכריע, עכ"פ חזי להצטרופי למקום שבלאו הכי מותר הוא מעיקר הדין וכן"ל באחיות הכוס, שלא יהיה יותר מספק דרבנן, ועל כן באוחזו כוס של מצוה בידו והוא יין תירוש וכל שכן המזוג במעט מים, אין לגזור בו כלל.

יברך והכוס ביד אחר

נזיר החושש מלאחזו כוס היין בידו, שמא ישכח וישתה [בפרט בתחילת הנזירות שעדיין אינו כטבע שני אצלן], מותר הוא שיקדש הנזיר בפיו והכוס תהיה ביד אחר.

וחזו"ן כסוגיה זו שכבר נפתחה בגדולים, ראשית ראה במשנה ברורה (סי' קצג סק"ה) שהמליץ לנשים שאין יודעות לשון המקדש לומר עמו כל הנוסח מילה במילה וז"ל, ומ"מ יותר טוב שיאמרו אחרי המברך והמקדש מלה במלה בלחש אם אפשר להם, דבזה יצאו לכל הפוסקים. ע"כ. והרי ברור

ובכתב כמה טענות לזה, האחת והיא סוגיין שאחיות הכוס היא בדווקא למברך, והאריך בכמה לשונות בחז"ל אך לא חזינו הכרח אפילו באחת מהם שהוא לעיכובא, ויותר מסתבר שלא אמרו אלא כאורחא דמילתא כי המברך אוהו שאין טעם לשנות בזה, מה שאין כן בנד"ד דאיכא צורך וטעמא ולא חזינו קפידא. וראיתי בשו"ת אורחותיך למדני (ח"א סי' יט) שהאריך לדחות טענת החכ"צ הנ"ל, וכתב להוכיח שא"צ שתהיה הכוס בידו בדווקא, והוכיח כן מדברי הרדב"ז והט"ז (רע"א ס"ק יט) ופלפל בדבריהם, והביא גם מדברי הבית יוסף (סי' קפב) שכתב וז"ל, וראיתי מהמדקדקים שבשאינם שלשה חוששין לדברי הפוסקים דאפילו ביחיד טעונה כוס, ומוזגין כוס יין לברכת המזון וכדי לחוש לדברי המדרש הזה 'מניחים אותו על השולחן ואינם תופסים אותו בידיהם'. ע"כ. ולא העיר עליהם מרן הבית יוסף שהוא לבטלה אדרבה קרא להם 'המדקדקין'. והאריך לבאר התועלת ע"ש. ובנד"ד שאחר תופס הכוס בידו לענ"ד הוא בקל וחומר, שהרי גם האחר חייב בזימון והוו כשניים המקיימים המצוה בשיתוף.

ובלבד זה כבר חזינו שבמקום צורך הסכימו חכמים לעשות כן בלכתחילה, ראה לרי"ח הטוב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' מא) ובספרו בן איש חי (בראשית אות טו) ולמור"ר בשו"ת יחזה דעת (ח"ו סו"ס כח) שאם המברך מגמגם בלשונו ואינו מבטא יפה נוסח ברכת הקידוש, יאמרו כל הברכה כולה עמו, בין בפסח בין בשבת ושאר יום טוב. ולא יענו אמן. ואעפ"י שהכוס בידו. ולא הצריכו שיעשו קידוש לעצמם וכוס בידם מפני הכבוד, והכא נמי צורך הוא לנזיר בביתו שמצוה בו יותר מבני ביתו [נתבאר מארה למי שבניו וכו'] שיברך הוא על כוס שביד בנו, ובנו ישתה.

ועוד טען החכם צבי, שגם אם הנזיר יתפוס הכוס בידו גם לא יועיל, כי אינו מחויב לברך על הכוס כי אינו יכול לשתות ומסיק שבעבור זה 'אינו מחוייב עוד טען החכם צבי, שגם אם הנזיר יתפוס הכוס בידו גם לא יועיל, כי אינו מחויב לברך על הכוס כי אינו יכול לשתות ומסיק שבעבור זה 'אינו מחוייב

וראה באורחותיך למדני (שם אות י') שי"ל שניזיר חייב בכוס לזימן אלא שהוא אנוס מחמת נזירותו ולעניין 'מחוייב בדבר' הוי. וציין שראה כן בהדיא בויי העמודים (סי' כד אות ה) שהעיר על החכם צבי ואמר 'שזה מקרי מחוייב בדבר אלא דאיסור נזירות רביע עליה, ומדין ערבות מוציא אחרים ידי חובתם'. ודו"ק. כי דבריו אמת.

ובכלל כבר חזינו ביותר מזה בגמרא (עירובין מ"ב) על קידוש על הכוס ביוה"כ, שאעפ"י שאינו יכול לשתות מהגפן בכיפור והוא באיסור כרת, אין בזה מניעה ושפיר היה ראוי שיקדש על הכוס ויתן לקטן לשתות אילולי חיישינן דילמא אתי למסרך, והכא בנד"ד שנותן לאחר הראוי לכך הוא בקל וחומר שיועיל. [ומדברי החכ"צ נראה, שאילולי ומדובר בנזיר שמשון, היה מסכים להקל 'כי יכול להישאל על נדרו', ונמצא שבנזיר עולם ולעולם גם לדעתו הוי 'מחוייב

במקרה דידן שמקומו ושעתו מוכיחים שהוא רק לברכה ומצוה ולא לשתיה, שבוה גם הרא"ש יתיר כנותן לו לרפואה.

ואחר כותבי ראיתי שכבר קדמוני בשו"ת משיב דברים (ס' כו) שכבר תמה על תמיהת היעב"ץ שאין בה ממש וכנ"ל, שאין לפני עיור במושיט לברכה ולא לשתות. והוסיף שם, שמותר לנזיר גם לאחוז כוס יין של קידוש בידו, ואין לחשוש שמא ישתה. אלא שמש"כ במשיב דברים לתלות מחלוקת זו בדברי היד מלאכי (וצ"ל כלל ל' ס' שס) שיצא לדון אם עובר על לפני עיור גם אם לבסוף לא נכשל בשתיה. אחר המחילה, לא קרב זה אלא זה כלל, שהם דיברו במגיש לו כוס יין 'לשתיה' האסורה לו או אפי' במגישים לו בסתם ויש חשש מכשול, אלא שהנזיר לבסוף לא שתה. אך בנד"ד גם הם יסכימו ויאמרו שאין כלל איסור בהגשת הכוס, שהרי מגיש לנזיר היין לברכה ולא לשתיה, וזה אינו אסור כלל והוא כמגיש לו יין לרפואה וסחורה.

ואחר הודיע כל זאת, נמצאת למד שאם הנזיר אינו רוצה לתפוס היין בידו אלא שיהיה אחר מחזיק הכוס והוא מברך עליו, מותר הוא והם כשניים העושים מצוה אחת. ודי בזה.

זימון על הכוס

הנה לעיל הזכרנו דברי החכם צבי בזה ומה שיש להשיב על דבריו, ועלתה בידינו שאין לאסור אחיות הכוס לנזיר במקום מצוה, ובתנאי שאינו מתעסק בו למטרת שתיה אלא לברך ולהעביר לאחר לשתות. וחזונו שבקידוש והבדלה אוחז הכוס ומברך גפן ונותן לאחר לשתות.

לענין זימון על הכוס יש לדון, האם יכול הנזיר לזמן וגם יברך גפן בסוף וייתן לאחר לשתות או שמא אין זו ברכת המצוה אלא ברכת הנהנין ואם לא שותה ברכה לבטלה הוי. וכידוע הרי גם בג'

דברר'. ובאמת הרי חזונו לעיל שגם בנזיר שמשון איכא ספקי טובא, שיש לו התרה כמ"ש במקומו.].

אלא שהמשיך החכם צבי בטענה נוספת, שאם הנזיר זימן ואיש אחר מברך גפן ושותה, לא חשיב ברכה על הכוס שכעת הם שני דברים נפרדים ולא קיימו כלל הזימון על הכוס. וכתב לדקדק זה מדברי רש"י בעירובין הנ"ל, אך באמת אינו מוכרח שכאן כל המסוכים חייבים בשווה והם כמזמנים בשיתוף גם יחד, ולא דומה למברך זמן על הכוס בכיפור שהקטן אינו במצוה מצד עצמו.

וראה שכל דברי החכ"צ אמורים לדיני זימון, אך לענין קידוש והבדלה טענה זו האחרונה לא שייכא, ולעיל הראנו צדדים חזקים שיש לקדש על היין בדווקא.

ועי' בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב ס' סד) שכתב לתמוה על אביו החכם צבי ומור"ם ז"ל על מה האריכו בזה בטענות וכתב וז"ל, ותמהתי מאד מה צורך לכך. שהרי בלא"ה אי אפשר מתלמוד ערוך פ"ק דע"ז ופ"ב דפסחים שאיסור דאורייתא הוא שלא להושיט כוס יין לנזיר. ע"ש.

ובאמת לא מובנת תמיהתו כלל, שלא נאמר איסור דאורייתא אלא במגיש לנזיר כוס יין לשתות, אך במגיש לו כוס לברכה שלא ע"מ לשתות אלא רק לברך עליו, לא רק שאין איסור תורה אלא גם מדרבנן מישרא שרי, שאין כאן לא עיור ולא מכשול. ומאי שנא ממגיש לו יין לסחורה או רפואה שמותר לנזיר והוא מאמר חז"ל מפורש בספרי. וכנ"ל.

והגם שבתחילה חשבתי לסייעו מדברי הרא"ש (ע"ז פ"א ס' ב) שגם במגיש 'בסתם' כוס יין אין להגיש לנזיר. ע"ש. אך אחר העיון אינו דומה כלל, שהרא"ש חשש 'שמא ישכח' הוא בודאי אינו דאורייתא, וגם מדבר שם שהוא 'במושב שותי יין' כדקאמר 'רואה את הכל שותין יין', ולא דיבר כלל

בסימן קפ"ב הוא בכלל ברכת המצות דקי"ל דאע"פ שיצא מוציא. וגם מדברי המחבר גופא מוכח כן, דהוא הביא בעצמו הרבה דעות בענין זה בסימן קפ"ב, והכא סתם וכתב דסגי בטעימת אחר. ע"כ.

וכ"ה בשו"ע הגר"ז (סי' קצ"ד) שכתב, אף על פי ששתיית כוס של ברכה מעכבת אין מעכב שישתה המברך בעצמו אלא די בשתיית אחר ואפילו מטעים ממנו לתינוק יצא ידי חובה. ע"כ. ואעפ"י שאח"כ הביא דברי החולקים על מרן השו"ע סיים ואמר, מי שבמצותיו חפץ מאד לברך ברכת המזון בזימון על הכוס יוכל לסמוך על סברא הראשונה להקל בדברי סופרים. ע"כ. ולדידן הוא רק ביהודה ועוד שהרי זו היא דעת מרן השו"ע דבתריה גרירנן.

ויש לסייע לזה מדברי הוזה"ק (פ' תרומה ק"ג ב) דדוקא המברך ברהמ"ז על הכוס הוא יברך בופה"ג על הכוס. וכמ"ש בכה"ח (סקב"א). והכא נמי הוא בלשון מרן השו"ע.

וראה בשו"ת אורחותיך למדני הנ"ל (אותיב) שלמד להוכיח כן עוד מברכת הכוס בברית מילה, שאעפ"י שברור הוא שאין בחז"ל מצות כוס זו, הביא מרן השו"ע (יו"ד סי' רסה ס"ד) הדין בג' צומות וז"ל, שהיולדת אינה מתענה, יכול לברך על הכוס ותטעם ממנו היולדת, אם היא שומעת הברכה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתיית הכוס. ע"כ. ומבואר שאעפ"י שאין מצוה זו מעוגנת בחז"ל עדיין יכול האיש המתענה לברך צפן ולתת ליולדת לשתות בלי שיטעם בעצמו כלום, שגם בכיו"ב מקרי ברכת המצוות. וזו ראייה יפה לביאור הבינה"ל הנ' בדעת מרן שכל שצד מצוה יש בו אפי' למצוה מן המוכחר ברכת המצוות מקרי, וכל דברי האורחותיך למדני מתוקים מדבש ובדעת ישרה למתבונן בהם.

ועי' בשו"ת פרי הארץ (מזרחי סי' ה) שכן דעתו בנזיר שיכול לזמן וגם לברך הגפן ולתת לאחר לשתות,

שישבו יחדיו אין 'חובת' כוס לזימון אלא מצוה מן המוכבחר.

וברוך שחלק מחובתו למרן השו"ע (סי' קצ"ד) שפשט ספק זה ופסק בכוס של ברכת המזון וז"ל, אם המברך אינו רוצה לטעום, יטעום אחד מהמסובין כשיעור. ע"ש. ומשמע שהמברך לא טועם כלל, אלא מברך הגפן ואחר ישתה. וזה בדומה ממש לדיני קידוש (סי' רע"א ס"ד) אלא דהכא עדיף טפי שתלה הדבר 'ברצונו' של המברך ומשמע שגם בלכתחילה יכול לעשות כן, וכל שכן בנזיר שיש צורך גבוה. [ואין לטעון 'שטועם משהו' ורק מלוא לגמיו ישתה אחר, שידוע שלשון טעימה היא גם 'משהו' וכמ"ש הפוסקים על לשון מרן (סי' רע"א ס"ד) 'אסור לטעום כלום קודם שיקדש'. ע"ש. ואוקי באתרין.]

ואעפ"י שהעיר רע"א (סי' קצ"ד ס"ד) וז"ל, המברך בהמ"ז לא יברך בפה"ג והטועם הוא מברך דדלמא בהמ"ז אין טעונה כוס. ובפרט דקי"ל כן לעיקר. א"כ לא הוי ברכת המצות וא"י לברך בשביל אחר אם אינו מברך גם לעצמו. ע"כ. והוא כמ"ש שהוא אמינא לעיל, אך שוברו בצידו שהרי סו"ס מרן השו"ע פסק שמותר הוא לברך ואחר יטעם, וזה כדין כוס ברית מילה דלעיל. ואנן בתריה דמרן גרירנן.

ואם יחוש ליבך לדברי רע"א שאחר יברך ויטעם, הרי שאפשר שמפסיד בזה המצוה, שהרי בדברי החכם צבי מפורש שאין שום מצוה אם אחר יברך גפן אם לא הוא מי שעשה הזימון. ובאמת כן משמע בדברי השו"ע שלא אמר שהאחר גם יברך הגפן וישתה ומשמע שהמזמן הוא בדווקא צריך לברך הגפן. ובאמת כך ביאר בדעת מרן הביאור הלכה (סי' קצ"ד ד"ה יטעום). והוסיף ביה"ל גם לתרץ קושיית רע"א וז"ל, ומה שהקשה לפי מה דקי"ל לעיקר הדין דבהמ"ז אינה טעונה כוס האידך יכול להוציא אם אינו טועם בעצמו, י"ל דכיון דלכו"ע הוא עכ"פ למצוה מן המוכבחר וכמו שכתב הרמ"א לעיל

שישיגה בו שלא יבוא לשתות היין, וקימ"ל שומר מהני אפי' להטיית הנר דאורייתא, וכמבואר למעלה.

וכיו"ב יש לדון בעושה סימן היכר מובהק כמניח כיסוי על הכוס או באוחז כשאצבעותיו אוחזות הכוס מלמעלה ולא מלמטה, שמונע היכולת לשתות מהכוס. וכיו"ב באוחז הפתק בידו או כותב על גב ידו 'נזיר', ופתקא טבא עדיפא היא אפי' על שומר. וכנ"ל.

משתה פורים

במשתה פורים הרי ברור שיכול הנזיר להשתכר במותר לו, דהיינו שיכר שאין בו יין כלל. אך כאמור אסור לנזיר לשבת יחד עם שותי יין כמבואר ברמב"ם לעיל, ועל כן או שכל המסוכים עמו שותים שכר המותר לנזיר או שישתה לבדו במותר לו.

ולכאורה מועיל להניח סימן היכר בינו לשאר הסועדים, כדן הפרדה בין אוכלי בשר לחלב וכמבואר בשו"ע (יו"ד סי' פח ס"ב) וכ"כ בספר נזיר אלקים (עמ' מז).

איברא, שלענ"ד אם הנזיר משתכר כפשוטו, וגם הנמצאים עמו שותים, הנכון שלא יהיה בסמיכות אליו יין כלל, כי דרך המכוסם שלא פוסק ולא שם ליבו להפסיק, והוא בחשש מצוי שיבוא לשתות יין, וסחור סחור אמרינן לנזירא. והיכר ושומר בשיכור אינו מועיל, וכל שאינו שיכור כלוט הוא באיסור תורה. וע"כ נראה שבזה יש לו להימנע לגמרי מהשותים יין, ויסב עם שותי שכר.

ליל הסדר

במצות ד' כוסות בליל הסדר, יכול לקיים המצוה על סידר תפוחים אלוהולי בשל"פ וכן יין רימונים, וכמובן שבירה אינה מן העניין שהיא חמין גמור.

ואפי' שהוא אינו טועם כלום. וסמך יתדותיו על דברי מור"ם הנ"ל. ומוכיח שלא חיישין דילמא אתי למישתיה. אלא שלמסקנה נטה קו לומר שמאחר ויכול בשיכר וחמר מדינה אין לו לברך על היין, אך ראה בעיניך שלא רק שאינו מוכרע לאסור אלא שמדברי הפוסקים הוא מותר גמור. והבוחר יבחר.

ומעתה פשיטא הוא לדידן בני ספרד לסמוך על דברי השו"ע להלכה ולמעשה, וכן היא הסכמת גדולי פוסקי אשכנז, וגם המנהג בכרית מילה שבתעניות מסייע בזה, הרי שאין לומר סב"ל נגד המנהג ולא נגד מרן.

ברכת קידושין וז' ברכות

ומכל האמור נבוא לדון, בנזיר שמכבדים אותו לברך על כוס ברכה בקידושין וז' ברכות וברית מילה וכדומה, שהבחירה בידו היא. שכאמור לא גזרו חכמים דילמא אתי למשתיה מהכוס, והוא שמיידח עצמו לברכה ולא לשתיה, ואין שום איסור באחיזת הכוס ויברך ואחר ישתה כדברי השו"ע ומור"ם הנ"ל, ואם ירצה לברך ותהיה הכוס ביד איש אחר אין מגיעה בדבר וכאמור לעיל באורך.

עוד נראה לומר, שגם למהססים שמא יש לגזור אטו ישכח וישתה, הנה זה בודאי לא שייך לומר אם מכבדים את הנזיר לברך אחת מהברכות האמצעיות בז' ברכות, כי בזה אין חשש כלל שיטעם מהיין שהרי גם מי שאינו מזיר אינו שותה אלא בסוף כל הברכות. ולמיחש לשמא יעשה דבר משונה זו לא שמענו כלל, ואם היה הדבר אסור מהתורה ואפי' היה מפורש בגזירה כחז"ל אמרינן לא פלוג, אך מאחר וחזינן לעיל דלא גזרו כלל בזה אפי' מדרבנן, ע"כ בברכות אמצעיות בז' ברכות אין להחמיר, ולכל היותר יברך וכוס ביד אחר.

וכבר מילתנו אמורה שיש למצוא תקנה בכל זה, שיכול הנזיר המברך להעמיד לו 'שומר' על ימינו

ונלע"ד בליל הסדר דווקא שיש להעדיף לקדש על חמר מדינה ולא על המצה, כי רבותינו טרחו על 'ליל הסדר' להיות בסדר מסוים, ואם יקדש על הפת יערבב כל הסדר. ונראה שזהו טעם מור"ם ז"ל (שם) שיש להעדיף קידוש על הסיידר או על יין רימונים. אך מאחר ומרן השו"ע הכריע לקדש על הפת מי יבוא אחר המלך, ועל כן או שיעשה בדברי מרן או שייתן לאחד המסובים לקדש על יין והוא ישתה מחמר מדינה, וזה נראה עדיף.

את הקידוש יקדש על המצה (שו"ע סי' תפג ס"א). ואם יכול ליישב בהסיבה עם ב"ב כשהם שותים יין, בס' נזיר אלוקים (עמ' מו)

מקל בזה ולענ"ד הצדק עמו, שאין היין עיקר ואינו לשם משתה אלא למצוה ולא מצויה שכרות וקלות ראש כלל. ובכל אופן אם יכול בנקל יהיה לו פתק מוכן מבעוד יום סמוך לישיבתו דלהוי שומר. וד"ב.

וראה בדברינו לעיל, שאין מניעה לנזיר לברך על היין ואחר ישתה, אך בליל הסדר אין מועיל שהרי צריך גם הוא לשתות, ועל כן יקדש על יין רימונים וסיידר או על המצה.

פרק ו – גדל פרע שער ראשו

ציווה רחמנא על הנזיר (במדבר ו, ה), כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו, עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדש יהיה גדל פרע שער ראשו. ע"כ.

איסור התגלחת וגידול השיער מצוה מרכזית היא במצוות הנזיר, והיא שווה בכל סוגי הנזירות, ובה פתח הרמב"ם הלכות הנזירות וז"ל, ומצות עשה שיגדל שער ראשו שנאמר גדל פרע שער ראשו, ואם גילח בימי נזרו עובר בלא תעשה שנאמר תער לא יעבר על ראשו. ע"כ.

נזיר עולם מקל בתער

היוצא דופן היחיד בזה הוא נזיר עולם, שיכול להקל שער אחת לי"ב חודש. כמו שנאמר במשנה (פ"א מ"ב) נזיר עולם הכביד שער מיקל בתער, ומביא שלוש בהמות. ובגמרא (ד ע"ב) רבי אומר אבשלום נזיר עולם היה וכו' ומגלח אחד לשנים עשר חדש וכו' ר' נהוראי אומר מגלח אחת לל' יום רבי יוסי אומר מגלח מערב שבת לערב שבת. ע"כ.

ועי' ברמב"ם (פ"ג ה"ב) שפסק כרבנו הקדוש וז"ל, ונזיר עולם אם הכביד שער מקל בתער, משנים עשר חדש עד שנים עשר חדש, ומביא קרבנו שלש בהמות כשיגלח. ע"כ. אך לא מבואר טעמו מדוע הכריע כרבנו הקדוש, ואולי מצד ספק דאורייתא לחומרה, וכן נראה קצת משמעות התוס' (ה ע"א ד"ה אין) שאינה הכרעה גמורה אלא מסתבר שכתבו וז"ל, 'ומסתמא' לא נתקבל ג"ש אהני אלא ממשמעות דימים דהיינו שנה. ע"כ. ומשמע שאינו בדרך הכרעה גמורה. וכן נראה ברבנו פרץ (קובץ קמאי שם), שתפס כלל שספק בגזירה שוה לחומרא, אך הראה צדדים להקל. ברם המאירי (שם) נקט בלשון חותכת 'הלכה כרבי'. וכ"ה בשיטה לחכמי איזורא (שם).

ויש ללמוד ברמב"ם שני דינים, האחד משמע שצריך בתגלחתו להביא קורבנות בדווקא, והוא הלכה למשה מסיני (תוס' ד ע"א) ואם אין אפשרות להביא קורבנות כהאידנא, הרי שלא יכול להקל בשער. וא"כ כל היתר זה לא אהני לן.

והשני משמע שמגלח היינו בתער סמוך לבשר, ובזה פליגי התוס' (נזיר ד ע"א ד"ה נזיר עולם) ורבנו פרץ (שם) שהנזיר עולם לא מגלח לגמרי, וראיה מאבשלום שלא גלח לגמרי שהרי נתלה בשער. וכיו"ב הוא במאירי הבאתיו לעיל.

ובכל אופן נראה שאין מחויב להקל שער כל י"ב חודש אלא 'אם רצה', שכ"מ מהרמב"ם לעיל 'אם הכביד' [וכ"כ בדעתו הצפנת פענח]. וכ"ה בתוס' (ד ע"ב) ובפי' הרא"ש (ה ע"א ד"ה הריני) 'אם רצה'. וראיתי כן בהדיא ברבנו פרץ (שם) שכתב וז"ל, דכיון שאינו חייב לגלח, אלא הרשות בידו לגלח, ואם ירצה לא יגלח. ע"כ. וכ"כ הקרן אורה (ה ע"א) בשם השיטמ"ק, אך פקפק בזה מהאמור באבשלום 'אשלים את נדרי'. ע"ש.

גדר האיסור

ובעת יש לחקור בגדרי המותר והאסור לכל נזיר, שהרי מהכתוב בפרשת נזיר (במדבר פ"ו) דאמר רחמנא, כל ימי נדר נזרו 'תער' לא יעבר על ראשו וגו' קדש יהיה גדל 'פרע' שער ראשו. ע"כ. מודגש האיסור בתער.

ויש להתבונן מה רצון שמים לאסור בנזיר, האם כל קיצור שיער הוא בכלל ביטול מצות גידול שער ותער לאו דווקא בצמוד לעיקרי השיער או שמא האיסור הוא רק בעת שמשמש 'בתער' שמשמעותו כבכל מקום גילוח בסבין בצמוד לשורשי השערות. אך הנזיר הקוצץ משער ומשאיר אורך שיער בעיקרו אין בכך קלקול בנזיר.

תנינן בנזיר (לט ע"א) נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שסיפסף כל שהוא חייב. ובגמרא (ע"ב) נחלקו רבי

יאשיה ורבי יונתן האם חייב דווקא 'בתער' או גם שלא בתער וז"ל הגמרא, ת"ר תער אין לי אלא תער תלש מירט סיפספ כל שהוא מנין, ת"ל קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר, תער אין לי אלא תער, מירט תלש סיפספ כל שהוא פטור. והכתוב קדוש יהיה, למימרא דאם גילח ליה בתער קאים עליה בעשה ול"ת. ע"כ.

ומבואר שלרבי יאשיה איכא איסור דאורייתא בכל הפרדת שיער מעיקרו, גם שלא בתער ובכלל זה תולש בידיו. ואילו לרבי יונתן לא דיברה התורה אלא בתער בלבד.

רבנו הרמב"ם

וחזינו ליה לרמב"ם (פ"ה ה"א) שפסק כרבי יאשיה והוסיף כמה מילים לבאר הדין וז"ל, נזיר שגלח שערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג 'והוא שקצצה מעיקרה כעין תער', וכן אם תלשה בידו לוקה, אחד המגלח ואחד המתגלח שנאמר תער לא יעבור על ראשו, 'ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה' אינו לוקה שאין זה כעין תער. ע"כ.

וכיו"ב ראה בדבריו עוד (פ"ה ה"א) שפסק ואמר, נזיר ששתה יין ואכל יוצא מן הגפן אפילו ימים רבים אינו סותר מימי נזירותו אפילו יום אחד, וכן אם גלח מיעוט שער ראשו בין בשוגג בין במזיד, נתגלח רוב ראשו 'בין בתער בין כעין תער' ולא נשאר מן השערות 'כדי לכוף ראשו לעיקרן' בין בזדון בין בשגגה אפילו גלחוהו ליסטים באונס, הרי זה סותר שלשים יום עד שיהיה לו פרע ואח"כ מתחיל למנות. ע"כ. ומבואר שסתירת הנזירות חלה גם 'בכעין תער'.

ובטעמו למה פסק בדברי ר' יאשיה המחמיר, כתב בכס"מ (שם) משום דבתר הכי אמרי' בתער אין במידי אחרינא לא והא קתני מניין לרבות את כל המעבירים אלא אימא כעין תער ומדמותיב גמרא מדקתני מניין לרבות את כל המעבירים והיינו כר'

ומפשט דברי הרמב"ם גם לא ביטל מצות עשה שהרי איכא בה 'גדל פרע שיער ראשו' שהשאר שיער. וכ"כ בהדיא בלחם משנה (שם). וכך ביאר בו במנחת חינוך (מצ' שעג) 'אף בעשה דקדוש אינו עובר'. וראיתי בס' נזיר אלוקים (עמ' קא) שהביא עוד מדברי האחרונים על הגמ' שם שלמדו כן ברמב"ם, מהם בחי' ר"מ מדוונינסק, קרן אורה, ליקוטי הלכות לח"ח, שיעורי רבי משולם דוד הלוי סולובייצ'יק, ועוד מעל מניין אחרונים בדעת הרמב"ם.

אך מאידך ראה המעשה רקח (שם) שהאריך לבאר דברי הרמב"ם שהמניח כדי לקוף לא עבר בלאו אך גם לא קיים עשה, כי קצץ ולא גידל. וכ"כ בגאון דוד על הרמב"ם (שם).

ובדרך נוספת ראה לגר"ח מבריסק והביאו בביאור רחב במשנת יעקב (רוזנטל על הרמב"ם פ"א ה"א), בהרחבת הדיבור בפירוש הגר"ח מבריסק שמבאר ומחלק בין 'מקיים עשה' לבין 'עובר על עשה', ור"ל שבקצץ שלא כעין תער לא קיים המצוה אך גם לא עבר על עשה, ובזה מובן מה החידוש בנזיר עולם שאם 'הכביד שעריו' יכול לגלחו בתער כל י"ב חודש, והכביד הוא משום שרצה לקיים העשה ולא רק שלא לעבור בעשה.

מדוע הגיע למציאות 'הכביד עליו' השיער בשיכול לקצצו מעת לעת ורק לא לגלחו בתער. וכן באליהו הנביא המתואר כבעל שיער, ואותו בחור מן הדרום שתלתליו סדורות לו, שלפי האמור מיותר הוא ואין בו צורך, וגידלו שיער לחינם שאין בו לא לאו ולא עשה וזה אינו במשמע לתלות בנביא גידול סרק.

עוד ראיתי ללמוד לאסור מהרמב"ם בפי' המשנה (נזיר פ"ו מ"ג) וז"ל, אמר ה' בנזיר גדל פרע, וכיון שנתברר אצלינו שסתם נזירות שלשים יום הרי השער שהוא בן שלשים יום נקרא פרע וכו' ואמר יתעלה גדל פרע שער ראשו, ולפיכך 'אסור להסירו באיזה אופן מדרכי הסרת השער'. ואם הסיר שער חייב מלקות משיסיר שיערה אחת. אבל לענין הסתירה כלומר שיסתור מן המנין שלשים יום כמו שאמר, אינו סותר אלא עד שיגלח רוב שער ראשו בתער או במה שדומה לתספורת כלומר שיגזוז השער במספרים 'סמוך לגוף'. ע"כ.

שמוכן שיש כאן שני דינים שונים, האחד המצוה לגדל 'שער פרע' וזה אסור להסיר שער באיזה אופן שיהיה, וגידול פרע הוא אינו באורך מסויים אלא כמה שיגדל הוא פרעו לפי זמן שקיבל, סתם נזירות ל' יום אך ביותר יגדל כל ימי נזרו. והדין השני הוא באיזה אופן 'סותר נזירותו' שבזה חילק בין סמוך לגוף או בהותיר אורך שיערה.

ומלבד זה הרי מגדיר את 'גדל פרע' בגידול של ל' יום והוא יותר מכדי לכוף ראשו לעיקרן שזה כאמור בגמ' גדל תוך שבוע. וא"כ פרע הוא ביותר מכדי לכוף. וכ"ה ברור מדבריו בהל' ביאת המקדש (פ"א ה"א). ע"ש.

ולענ"ד יש בהכרח לחלק בדעת הרמב"ם בין האיסור לאו למצות עשה, והמקצר שער גם אם השאיר כאורך הגדל בל' יום, עדיין עובר בעשה שקצצו. ולענ"ד מוכרחים לומר כן מהמבואר בדבריו על נזיר עולם (פ"ג ה"ב) שכתב וז"ל, ומה

ברם כנגד דברי הלחם משנה איכא כמה וכמה חולקים, ראה בקרית ספר (פ"ה אזהרה קנו) שכתב וז"ל, לא גלח מעיקרו אלא שהנח בו כדי לכוף אינו לוקה שאין זה כעין תער, 'אבל אסור מדאורייתא' דכתיב קדוש יהיה גדל פרע שמצוה לגדל שער ועובר בעשה אי מגלח ממנו כלל גם כי אינו קוצץ לגמרי מעיקרה. ע"כ. ומבואר שהוא עובר בדאורייתא בביטול עשה בדיים, אלא שאין בו מלקות.

ובאמת אפשר שכך הבין בפשטות הרמב"ם שהוא יסוד רוב ככל דיניו, וגלע"ד שכ"מ ברדב"ז (שם) שכתב וז"ל, וה"ה אם גלח עצמו ושייר בו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה ואינו סותר דהא בהא תליא. ע"ש. הרי שרק לעניין לסתור ומלקות קאמר, אך לכתחילה בודאי לא דיבר.

ובכ"כ בהדיא החזו"א (סי' קמ"ט טו) שעובר בעשה גם בהותיר כדי לכוף. וכ"ה בעטרת נזיר (ל"ט ע"ב אות ד). וכ"פ בשו"ת צמח צדק (לובאוויטש י"ד סי' צג).

וכן נראה בפשטות בספר המצוות (מצוה צב) שכתב הרמב"ם וז"ל, גדל פרע שער ראשו וכו' גדל פרע מצות עשה ומנין בלא תעשה ת"ל תער לא יעבור על ראשו [ל"ת רט]. ושם כתב וז"ל, הנזיר כששם על ראשו רפואה להשיר השער לא יהיה אז עובר על מצות לא תעשה כי הוא לא העביר כעין תער, ואמנם 'עבר על מצות עשה' והוא אמרו גדל פרע וזה לא גדל. ולא הבא מכלל עשה עשה הוא. ע"כ. ואעפ"י שאפשר לחלק בין גורם לשיער לנשור 'מעיקרו' לבין מקצר באורכו, אך מאחר ופתח במצוה לגדל והוא בפשט הלשון, אינו במשמע שכל שיש לכוף הוי בכלל עשה לגדל שיער, ומאי שנא משאר העולם ששערם באורך כזה ולא מקרי גידול כלל.

ובכלל אינו מוכן לדברי המתירים, אם כן מדוע היה שמשון עם שיער ארוך, וכן באבשלום בן דוד

(נזיר ה' ע"א) וז"ל, ואני תמה במה שפירשו גדולי המחברים בפירושי המשנה על גלוח זה שהעברת תער היה, היאך אפשר לדעת ר' יוסי לגלח מכל וכל משמנה לשמנה והיאך היה שערו שוקל כל כך. ע"כ.

אם כן צריך לומר שהרמב"ם לא קאמר בנזיר עולם כעין תער, אלא במסדר שערו בדרך נוי, וזה גופא אסור לנזיר לזמן שהוא חייב בעשה לגדל פרע.

ראשונים כמלאכים

והנה במפרש (שם) שפי' 'לספסף' דמתניתין הוא מלשון סוף, שלא השאיר בשער כלל. ואפשר שמדויק מדבריו כאמור, שאם השאיר כדי לכוף אינו אסור.

אלא שבתוס' (נזיר לט ע"ב ד"ה ת"ר) מפורש בשיטת ר' יאשיה לאסור מהתורה גם בקוצץ באורך השער מעט שכתב וז"ל, ת"ל קדוש יהיה גדל פרע שמצוה לגדל שער ועובר בעשה אי מגלח ממנו כלל גם כי אינו קוצצו לגמרי מעיקרו אבל בקוצץ מעיקרו לגמרי כעין תער איכא לאו בכל המעבירין כדתני ברייתא דלא פליגי אהדדי אבל ניחא ליה להאי תנא למימר קדוש יהיה גדל פרע דמיניה שמעינן איסור אינו קוצץ לגמרי מעיקרו. ע"כ.

ובדברי התוס' כן מבואר ברבנו אברהם מן ההר (שם) שפי' 'שפסף' גם בחותך השיער שלא מעיקרו וז"ל, שפסף. שפסף השער ולא תלשו מעיקרו. ע"כ. וי"ל שגם מש"כ שלא מעיקרו הוא גם בלא השאיר ממנו כדי לכוף.

והוא מפורש במאירי (נזיר לט ע"א) שכתב, מעתה מי שנתגלח תוך נזירותו ונשתייר בכלל שערותיו בכדי לכוף ראשו לעיקרו, שפסקו בו שאין בו מלקות אלא שבטל מצות עשה וכו' לרוב פוסקים ראיתי שכל שנשתייר כדי לכוף אין בו לא מלקות ולא סתירה אלא שבמזיד ביטל מצות עשה. ע"כ.

בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, שהנזיר לזמן אסור לגלח עד סוף ימי נזירו, שנאמר כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו עד מלאת הימים, ונזיר עולם אם 'הכביד שערו' מקל בתער משנים עשר חדש עד שנים עשר חדש, ומביא קרבנו שלש בהמות בשיגלח. ע"כ.

שאם תאמר שנזיר יכול לקצץ מאורך שערו בכל עת ורק ישאיר 'פרע', איך הגיע הנזיר 'להכביד שערו' כשמקצרו בכל עת, ומאחר ומביא קורבנות בתגלחתו כשהכביד הרי הוא הפשוט שאסור לקצר שערו בכל עת, שאם כן על מה בא הקורבן.

ואם יטען הלומד ברמב"ם, שיש להסביר לשון גילוח ותער הוא על 'כעין תער', ועל כן נזיר לזמן יכול לקצר שערו רק לא כעין תער, ולפי"ז הקולא בנזיר עולם הוא שיוכל לגלח גם כעין תער. אך אם כן, לא ברור כלל מה נחלקו חז"ל בנזיר עולם אם 'מקל בשערו' אחת ל"ב חודש או ל' יום כבהן או משבת לשבת כבני מלכים. אתמהא, וכי הכוהנים ובני מלכים גילחו ראשם על הסבין לנזיר, והלא אין כזה נזיר אלא ניוול גמור. ודברי חז"ל מלאים כזה שתגלחת הלוי בחנוכת המשכן והנזיר והמצורע ניוול הוא בתגלחת שכזו ולא נזיר. ועל כן גם הוזהרו הכוהנים שראשם לא יגלחו (יחזקאל מד, כ) אך מאידך גם נאסרו בלגדל פרע. ולכן כהן הדיוט מגלח כל ל' יום (רמב"ם ביאת המקדש פ"א הי"א), וכח"ג משבוע לשבוע (רמב"ם כלי המקדש פ"ה ה"ו), והוא בדווקא לא בכל שערו אלא בזוג. ואם כן ברור שלמדו על נזיר עולם שמה 'שמקל' שערו היינו מקצרו לצורה נאה, וזה מתאים גם ללשון 'מקל', שלא שייך ללמוד כעין תער מכוהנים ומלכים, שאסורים כזה.

ובכלל, הרי מבואר על אבשולם שהיה משקל שערו ב"ב חודש 'מאתים שקלים באבן המלך', ואיך שייך שיגדל כ"כ אחרי שגלח כעין תער בתחילת השנה. וראיתי שכבר הקשה כן המאירי

'וצריך עיון' בנזיר פרק שלשה מינין דנזיר ולוים מגלחין תגלחת מצוה ואם גלחו שלא בתער לא עשו ולא כלום, והמשכיל יבין מ"ר. ע"ש. אלא שנראה שנקט לשון איסור בסתם, וצ"ע על הצד להקל.

ועי' בערוך (ע' ספסוף) שמשמע ממנו שבחותך מקצת השערה עובר גם בלאו ומלקות, אך כאמור לא מצאנו לו חברים בקמאי, אך סייעתא גדולה היא לו בדברי הספרי (נשא פיס' כה) וזל"ק, תער לא יעבור על ראשו, אין לי אלא תער תלש סיפסוף וסיפר' מנין שהוא לוקה את הארבעים ת"ל קדוש יהיה מכל מקום דברי ר' יאשיה, ר' יונתן אומר בתער הכתוב מדבר הא אם תלש וסיפסוף וסיפר' אינו לוקה את הארבעים. ע"כ. ומכאן משמע שגם על קצירת אורך השער לוקה.

ואפשר לבאר כן גם בדברי התוספתא (נזיר פ"ד ה"ג) וזל"ק, נזיר שמירט או שסיפסוף או 'שתלש בזוג כל שהו' הרי זה חייב אבל אינו סותר אלא בתער וברוב ראשו. ע"כ. ולתלוש בזוג שהם מספרים המשמעות הפשוטה היא על קצירת אורך השערות, וע"ז אומר שאפי' על מה שהוא חייב דהיינו לאו ומלקות אלא שלא סותר.

וכ"ה בירושלמי (נזיר פ"ו ה"ג) וזל"ק, תער לא יעבר על ראשו אין לי אלא תער, מניין לרבות את המספסוף ואת 'המספרים' כבתער, תלמוד לומר לא יעבור על ראשו, כל המעבירין במשמע, מיכן שאינו סותר בו אלא תער בלבד. ע"כ. והוא כנ"ל שגם קיצור אורך שערות בלאו מהתורה.

ובלשון זהורית בספרא (מצורע פר' ב אות ד) וזל"ק, ראשו מה תלמוד לומר לפי שנאמר תער לא יעבר על ראשו, יכול אף על פי מנוגע תלמוד לומר ראשו וכו' לפי שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש, הראש אסור 'במספריים ובתער', והזקן אינו אסור במספריים ובתער, הראש מותר בכל אדם, והזקן אסור בכל אדם, הא לפי שיש בראש מה

וכדבריהם כן הוא בשיטה לחכמי איזוורא (שם) שכתבו וזל"ק, ת"ל קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. שמצוה לגדל שער, ועובר בעשה אם מגלח ממנו כלל, אפי' אינו קוצצו מעיקרו. אבל בקוצצו מעיקרו איכא לאו. ע"כ.

וכ"מ בחי' רבנו פרץ (שם) שהביא בהסכמה דברי ר"י וקאמר וזל"ק, ור"י אומר דשמא הך נטילת שער דאפילו בה הכא מיירי בנטילת שער שלא בעין תער. כגון 'שהניח מן השערות הרבה ולא גלחן לגמרי'. אבל בכעין תער מודו דמרכינן שאר מעבירין כברייתא דבסמוך. ע"כ. וכ"כ בריב"ש (סי' שצד).

אלא דחזינן לרא"ש (בפירושו לט ע"א) שהציע שני פירושים וזל"ק, למימרא דכי גילח ליה בתער קאים עליה בעשה ולא תעשה. אבל בשאר נטילת שער אפי' עשה אין בו. ומתני' דמחייבה מלקות לכל המעבירים דלא כחד מהני תנאי דלר' יאשיה עשה הוא דאיכא בשאר מעבירים ולר' יונתן אפי' עשה ליכא. א"נ כבעין תער מודו דלקי בכל המעבירין והכא פליגי כששייר מן השער קצת ואין בהם כדי לכופ ראשו לעיקרו. ע"כ.

וראה שלפי' הרא"ש כל האוקימתות על לא שייר כאורך לכופ לעיקרו, אך בשייר לכל הפי' מותר.

וכ"ה בשטמ"ק (שם) שכתב, והכא פליגי כששייר מן השער קצת ואין בהם כדי לכופ ראשו לעיקרו. מה תלמוד לומר תער. ליכתוב לא יעבור שער ראשו. הרא"ש זל"ק בפירושו. ע"ש.

ואנוכי הרואה שיש שגם לא בא מדבריהם הכרע ברור, עי' בספר המנהיג (סוף דיני גילוח) שכתב וזל"ק, בנזיר מיירי שאסור במספרים כבתער, וקרא דכתיב ביה 'תער' לא יעבור על ראשו לא להתיר מספרים בא, אלא לאו דוקא תער. אלא היכא דכתיב השחתה גבי זקן, תער דוקא. והכי מוכח דאמר ויש בזקן משא"כ בראש. אלא שסיים שם

תספורת שלא כעין תער, וחוקר גם על לשון מספספ שהוא קיצור באורכה, והביא מכמה מקורות בחז"ל ובנ"ל, וגם בדעת הסמ"ג והחנוך נטה קו לאסור. וראה כמה שהשיב עליו הרב המחבר, ולענ"ד מחלוקת הראשונים במקומה עומדת וגם בדעת הרמב"ם אינו מוכרע, ועל כן יש לדון בכללי הפסיקה המסורים לנו.

בכללי הפסיקה

כידוע במחלוקת הראשונים אין לנו יכולת הכרעה, ובפרט שאין דעת הרמב"ם חלוטה ושו"ע לא דיבר בזה, ועל כן נבוא לייסד ולסדר הספקות וכלליהם.

באיסור לאו 'תער לא יעבור על ראשו', אם משאיר אורך בשיער בכדי לכופ ראשה לעיקרה, נראה שאין לחוש כלל לאיסור לאו. שכן היא הסכמה גורפת בראשונים וסתימת לשון הבבלי, וכך לשון הכתוב המדגיש 'תער' מחזקת הדבר.

ברם בספק מצות עשה 'גדל פרע שער ראשו', מאחר ונחלקו בזה קמאי אין בידנו כח להכריע בין ההרים, ובמקום אחר הארכתי שגם לדעת הרמב"ם שספק לאו דאורייתא לחומרא הוא מדרבנן, הוא דווקא באיסורי לאו, אך בספק במצות עשה גם לרמב"ם חייב להחמיר בספק 'מהתורה', ולית מאן דפליג בהא. ומאחר והיא מחלוקת שקולה בדאורייתא, שהגם והרא"ש הכי ס"ל וי"א גם ברמב"ם והם ב' עמודי הוראה, רוב ראשונים אוסרים וי"א גם הרמב"ם שקיבלנו הוראותיו.

ועל כן נלע"ד שהמקבל עליו מרצונו 'נזירות' לא ישלח ידו לקצר שער, גם אם משאיר באורך השערה, שאין זה היתר ברור להיכנס בו. ובפרט שאין כאן ספק כי סתימת פסוקי התורה והנביא שהנזיר מגדל 'שיער ארוך' בדווקא, ובפרט מפורש הוא בשמשון ואבשלום ואליהו הנביא, ועל כן גם 'אם' יש צד היתר לקצר השיער, לא נהגו בו נזירי ה' מעולם. וכבר ראית שגם ההיתר שבמקצת

שארין בזקן ובזקן מה שאין בראש צריך לומר ראשו וצריך לומר זקנו.

וביתר שאת ראה בספרי זוטא (פר' נזיר) וז"ל, קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, יגדל בקדושה אל יעביר בתער 'ובמספרים' אל יתלוש ואל ימרט ואל יחוף באדמה ואל יתן סמנין – בעשה. ומנין בלא תעשה, אמרת תער לא יעבור על ראשו אין במשמע בלא תעשה אלא התער, כשאמר וידבר ה' אל משה לאמור ריבה הכל. ע"ש. שברור שגם על מספרים עובר בעשה, וסתם מספרים אינם כעין תער. וכ"ה במדרש הגדול (פ"ד ד"ה ואמרת אליהם).

ונמצאת אומר בשיטות הראשונים, לרא"ש והמפרש מותר לנזיר לקצר שערו בתגלחת שאינה כתער, אך צריך להותיר שיער באורך של 2 ס"מ באורך הגדל בל' יום [ודע שממוצע קצב גדילת השיער בין 0.8-1.2 ס"מ, ונקטנו 2 ס"מ לחומרה], ובוה מותר הוא לכתחילה לכל נזיר ואין בו לא לאו ולא ביטול עשה. ויש חולקים שבכל קצירת שיער מבטל עשה, וי"א שגם עובר בלאו [אך הטוען כן הוא יחידאה]. ובדעת הרמב"ם פליגי בתראי אם דעתו כהמתירים או כמ"ד שעובר או מבטל עשה, ודעת נוטה לאוסרים.

וחזיתי לרב בספר נזיר אלוקים (עמ' קד) שכתב בדעת הרמב"ם לחלק בין ביטול עשה בלא הותיר כדי לכופ, אך לכתחילה בעינן גדל פרע של ל' יום, והביא שכ"כ בס' הר המלך. ע"ש. לענ"ד הוא דחוק שהרמב"ם בלשונו הזהב שבא לפרש ולא לסתום יכתוב כתב חידות שכזה, והפשט המובן הוא שאסור לגעת כלל באורך השיער והוא המצות עשה, ורק על לאו אינו עובר בהותיר כדי לכופ, וזה הפשוט בדבריו בלי לדחוק ולחלק חילוקים שלא עלו על לשונו.

וראיתי לרב עזריה אריאל (סוף הספר) מה שהשיג על המחבר בזה, שלשון גילוח מתפרש גם על

לכל, ובנד"ד שמצטרפים כמה ספקות בכבוד הבריות נראה להקל.

ע"י גוי

והנכון הוא לרווח את ההיתר, ועל כן נראה שיש להעדיף לחתוך השיער שדבוק בו הטינוף ע"י גוי ויזהר 'שלא לסייעו', שבוה הוא קל בהרבה. ראה בכיו"ב בפאות הראש שכתב הרמב"ם (ע"ז ריש פ"ב) וז"ל, אין מגלחין פאתי הראש כמו שהיו עושין עובדי כוכבים, שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם וכו' כמה דברים אמורים באיש המגלח, אבל איש המתגלח אינו לוקה, אלא אם כן סייע למגלח. ע"ב. וראה באריכות בכסף משנה שם, להעמיד ברמב"ם שבלא מסייע ליכא דאורייתא כלל.

והגם שפסק בשו"ע (יו"ד קפא ס"ד) שיש בו איסור גם בלא מסייע, י"ל שאינו מה"ת אלא מדרבנן וכדבריו בכס"מ. [ומסתבר הוא שלא יהיה חמור מאישה שמתרת בלכתחילה (כמ"ש בסעי' ו'), ועי' בדרכי תשובה (סק"ח)] ובמקום של כבוד הבריות לא גזרו חכמים בדרבנן.

ואם תאמר בדעת מרן זיע"א דהדר ביה מדבריו בכס"מ, והכריע שהוא באיסור תורה כדעת התוס' (ב"מ י"ע ב"ד"ה אקפי) שגם בלא מסייע הוא דאורייתא לניקף, הרי בנד"ד בלאו הכי יש לצרף דעת האומרים דליכא איסורא במשאייר כב' ס"מ מאורך השיער וכנ"ל, ובוה שפיר מצטרפים דברי הרמב"ם והנמוק"י (מכות כ"ב) באינו מסייע, והוי ספק ספיקא להיתר.

וראה בשו"ת מלמד להועיל (ח"ב סי' סד) ובשו"ת מהרי"א הלוי (ח"א סי' קיט) שהאריכו בזה וצירפו לספק שמא הלכה כ"א שהביא בנמוק"י שמותר בלכתחילה ע"י גוי. ושגם לאומרים שהוא דאורייתא, יש לצרף האומרים שכבוד הבריות דוחה גם לאו מהתורה, אם אינו שווה לכול. ואוקי באתרין.

ראשונים אינו על סמך דיבור המבורר שבתלמוד, אלא דיוק לשון במחלוקת ר' יאשיה ור' יונתן, ומה שתדייק להקל יש לסתור מבר פלוגתיה, וכבר מובן שאין זה היתר זה עומד על יסוד חזק [אם בכלל] להישען עליו.

[וראה לקמן, שצירפתי צדדי היתר וצירופי ספקות בזה, אך לא נראה כלל לסמוך עליהם מאחר והם חלשים מצד עצמם, ורק בצדדי ההיתר 'המבוררים' שיבוארו לקמן, יש לצרף גם החלש לגיבור.]

כבוד הבריות

במקום כבוד הבריות, וכגון בנזיר שנתפס בשערו טינוף דביק וכדומה, שאחר שנתפס בשיער אי אפשר לו להפרידו בלא שיחתוך מעט, והוא ביזיון גדול מאוד. כגון זה נראה שיכול לסמוך על המתירים משום כבוד הבריות, ויחתוך השיער שסביבו ובלבד שישאיר באורך השיער כ-2 ס"מ לפחות.

והטעם בזה, דאיכא הכא ספק ספיקא, שמא הלכה כדברי הרא"ש וכמ"ד ברמב"ם שמותר לכתחילה, ואם תאמר כהחולקים שיש בזה עשה מהתורה, שמא הוא כמ"ד שבוה רק אינו מקיים עשה אך לא נקרא 'עובר בעשה', וכמ"ש הגר"ח מבריסק. ועוד יש לצרף לזה, שכאמור נחלקו ר' יאשיה ורבי יונתן, והגמרא לא הכריעה בבירור כרבי יונתן אלא שכן הסיקו כמה מהראשונים, ולר' יונתן הרי מותר הוא כהרא"ש.

ועי' לקמן בדיון 'קדושת שיער הנושר', שיש לצרף לגד"ד דברי מהר"י פערלא דמשמע מיניה דליכא עשה גדל פרע בנזיר שנזר אחר שהיה טמא טומאת מת, וכולנו בחזקת טמאי מתים. ע"ש. ואעפ"י שאינו נראה לדינא, אך מ"מ מצטרף הוא לאמור.

וכבר ידעת שבכבוד הבריות סמכו להקל באיסורי דרבנן, ויש מתירים כידוע אפי' בלאו שאינו שווה

כהמתירים. אלא שמכנים עצמו לספק בנזירות עצמה, וזה הפסד מהותי וגדול.

וראיתי בספר נזיר אלוקים (בהסכמת הגר"ע אריאל) שפלפלו בזה בעלי תריסין, ולענ"ד אין הצר שווה בנזק ספק הפסד הנזירות שבאה על תנאי. והרועה להידחק להיכנס בנזירות עם קיצוץ אורך שעריו בדווקא, יקצר שעריו ע"י גוי, ויותר אורך כ-ב' ס"מ. כשאני מסייע לגוי הוא כמה ספקות 'בדרבנן' להקל.

[ונראה פשוט בפוסקים, שהמתירים תגלחת כעין זו, מתירים גם בנזיר שמשון. וא"כ בנזיר שמשון שנדר על דעת המתיר קיצור שיער, אינו אסור אלא בענבים ויין, והיא לכאורה הנזירות הקלה ביותר. ובכנן תנאי זה, יש צד שיעיל חו התרה גם בנ"ש (עי' לעיל פ"ד).]

לסדר שער הנזיר

וכעת נבוא במעשה הנצרך מאוד לנזיר, שבהכרח צריך לסדר שערותיו שלא יראה מוזנח, ונבוא לבאר המותר והאסור. ויש בנידון זה כידוע גם נפק"מ גדולה כמעט לכל נשי דידן בכל שבת ובפרט לנערות הרעויות ההולכות בגילוי הראש, ומאחר וחזינן שינוי המציאות וממנו השלכה ישירה על ההלכה בצורה ברורה ואין הרבה שהעירו בזה, אפתח מעט הנידון.

תנינן (נזיר מב ע"א) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. ובגמרא, חופף ומפספס מני ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר, אבל לא סורק, אתאן לרבנן. רישא ר"ש וסיפא רבנן, אמר רבה כולה ר"ש היא, כל הסורק להסיר נימין מדולדלות מתכוין. ע"כ.

לפספס בידיו

במוסכם להיתר הוא שיכול הנזיר ליישר שערותיו בידיו, וכן להפרידם זו מזו בעדינות, וגם למשוך שערותיו ולהטותם לצד זה או אחר ואין בו איסור כלל. והוא האמור במשנה הנ"ל 'נזיר חופף

[ושלא יהיה בכלל מסייע לכל הדעות, ישיב ראשו על שלחן ויאמר לגוי שינסה להפריד הטינוף במה שיכול ויתחיל בניסיון בלי לחתוך, ויבוא הגוי ממעשה המותר לאסור בלא סיוע גוסף. ואכמ"ל.]

בגרמא

אי נמי שיעשה כן בדרך גרמא, וכגון שאת אותה 'קבוצת שיער' הגומה יקבצו ליעטפו בנייר כסף וכדומה ויניח עליה חומר חריף המפרק שיער מעצמו [כסוג חומצה], שבכנן דא שהוא בגרמא יסמוך על המתירים בלא גילח סמוך לבשר, והוא בצורך כבוד הבריות שמותר גרמא. ועי' בחי' הגרנ"ט (שבועות) אם יש איסור בל תקיף בגרמא או שמא נדון בו כמו במחיקת שם ה' (שבת קכ ע"ב), והאריכו בזה בס' בל תקיף סיאני (עמ' קח). והגם שלענ"ד אין היתר לעשות גרמא בנזיר ככל גרמא המותרת, דמאי שנא ממשיך שיער בסם שהוא ממילא וגרמא והכל זאת נקרא מבטל עשה. על כן אין לסמוך על זה אלא בכבוד הבריות ובמשאיר ב' ס"מ, ועדיף לעשות כן בגוי אם אפשר.

וכבוד הבריות לאו דווקא, אלא גם בשעת הדחק גדולה נראה שיכול להקל ע"י גוי, שסו"ס הוא במחלוקת ראשונים ובספק אם יש בו איסור או רק הפסד מצוה, שבספק בזה ע"י גוי מותר הוא.

נודר ע"ד המתיר

וצ"ע אם ניתן לקבל נזירות 'על תנאי' או 'על דעת' המתירים תגלחת במשאיר שיעור 'פרע', האם לראשונים האוסרים הוי כמתנה על מש"כ בתורה או שנקרא ספק בעצם הנזירות שיש בו צד היתר או שמא בכנן זה בכלל נקרא נדר שגגה לשיטתם שלא צריך התרה כלל.

וראה לעיל (פרק ג) שהבאנו דברי הפוסקים בזה, ונראה להלכה שהנודר כן, מותר לו לקצר שעריו עד אורך ב' ס"מ מספק ספיקא, שמא הועיל תנאו, ואם לא הועיל והוא נזיר גמור, שמא הלכה

חכמי איזורא (שם), וכ"ה ברשב"א (שבת נ ע"ב ד"ה והא). ואם אכן טעם זה עיקר, נראה לקמן שאין זה במציאות כלל בימינו.

אלא שמאידך הרבה מקמאי ביארו שעיקר איסור הסירוק במסרק הוא מדיון 'פסיק רישא', ורצונם לומר, שגם אם אינו מתכוון כפשוטו לתלוש שיער אך מאחר וכך היא המציאות, שיש 'ודאות' שיתלוש שיער ע"י הסירוק הרי שזה 'פסיק רישא' ואסור, כעושה בכונה גמורה לתלוש. ועל כן אסור בין לנזיר ככל תלישת שיער שהוא בביטול עשה 'גדל פרע', ובין בשבת לכל אדם.

וכן מבואר היטיב ברמב"ם (נזירות פ"ה הי"ד) שכתב וז"ל, נזיר חופף על שעריו בידו וחוכך בצפרניו ואם נפל שער אינו חושש, שהרי אין כוונתו להשיר 'ואפשר' שלא ישיר, אבל לא יסרוק במסרק ולא יחוף באדמה מפני שמשרת את השער 'ודאי', ואם עשה כן אינו לוקה. ע"כ. ומבורר הוא שכל האמור הוא בתנאי שיהיה 'בודאי' תולש שיער. וכ"ה ברא"ש בפי' (בפי' לגמ' נזיר) ובפסקיו (ביצה פ"ב סי' כד) שהוא פ"ר, וכ"כ רש"י (שבת נ ע"ב) פסקי ריא"ז (שבת שם) נמוק"י (שם). וראה בסמ"ק (מצוה צא) שהביא את שתי הדעות.

אלא שכבר האריכו ראשונים ואחרונים להתקשות בשיטה זו, שהרי הגמ' לעיל חתמה דבריה כשיטת רבה [י"ג רבא] שהאיסור משום 'שמתכוון' להסיר נימין מדולדלים, ולא משום פסיק רישא. ואדרבה מדברי רבה מבואר 'שאין פסיק רישא' בסירוק. וראה בריטב"א (שבת נ ע"ב) וריב"ש (סי' שצד ד"ה אבל) וגאמרו בזה כמה תירוצים. [ולקמן נדבר בזה מעט בלא להאריך, שמאחר והמציאות השתנתה האריכות מיותרת.]

להלכה ולמעשה נפסקה ההלכה בשלחן ערוך (או"ח סי' שג ס"ק כז) שאיסור הסירוק משום פסיק רישא וז"ל, אסור לסרוק במסרק בשבת, ואפילו

ומפספס. ופי' רש"י מפספס, שמפריד שערותיו זו מזו אבל לא במסרק. ע"ש.

ובכלל זה החפיפה בשעה שרוחץ שיכול לחפוף בעדינות בין שערותיו בלא חשש, וכמובן לגרד בצורה עדינה בקרקפתו אם צריך לכך, והוא כפשט לשון חז"ל חופף ומפספס וכפי' רש"י שחופף כמו חופף עליו כל היום, לשון מגרד ובלעז פרי"ר. ע"ש. ומותר הוא גם בשבת עי' שו"ע (סי' שג סעי' כו).

סירוק במסרק

המצוי והקל בסידור השיער הוא שימוש במסרק, שבמקום שיטרח בידיו זמן זמנים להעביר השיער בין אצבעותיו להעמידם כסדר, בהעברת מסרק נעשה באחת. אלא שכאמור לשון חז"ל מזהירה בזה שלא יעבור באיסור. וכאיסור האמור לנזיר, הקישו חז"ל (שבת פא ע"ב) גם לשבת, שהוא 'פסיק רישא' ויש בו איסור גזוז. ע"ש.

אלא שבהתבוננות קלה בדברי חז"ל נראה כי האיסור בסירוק אינו מגזירת הכתוב, אלא טעמא אית ביה, שלא יהיה תולש שיער 'במתכוון'. וכך היא לשון חז"ל (מב ע"א) מתני' נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. גמ', חופף ומפספס מני? ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר, אבל לא סורק אתאן לרבנן. רישא ר"ש וסיפא רבנן? אמר רבה כולה ר"ש היא, 'כל הסורק להסיר נימין מדולדלות מתכוין'. ע"כ.

ומבואר הוא מכאן שטעם האיסור להסתלק משום 'שמתכוון' הוא להשיר הנימין המדולדלים, ורוצה לומר שיש לו כוונה גמורה בשעת מעשה הסירוק לתלוש שיער במסרק. שאל"כ היה הדבר מותר כי אין וודאות שיתלוש שיער בסירוק, ועל כן בהכרח לומר שהוא מתכוון לתלוש בשיער ולכן אסור הוא.

ועל בסיס גמרא זו בנזיר, כתבו כמה מקמאי שזו 'כל' סיבת איסור הסירוק במסרק, כ"כ התוס' (ד"ה אבל) והמפרש (ד"ה להשיר) חי' רבנו פרץ ושיטת

ע"י הסירוק, אלא אדרבה סיכוי לא מבוטל שבמשיכת מסרק 'בנחת' לא תיתלש אף שער.

נתר חול ובורית

ואציין דבר הפשוט, שלא היה כל זה במצוי דורות שעברו שישתמשו בחומרים שכאלה, שלא היה מצוי להם כלל. ואם עיני השכל לך תבין שסירוק של היום בשיער 'מטופל' משיר פחות שיער ממה שהתירו חכמים לנזיר 'לחפוף ולפספס' בידיו את השיער. שבידוע הם היו חופפים 'בנתר וחול' (שבת נ ע"ב וברש"י ד"ה חופף) שהם חומרים גסים וקשים לשיער, שהשיער מתייבש ומתקשה מה שמכונה 'שיער קש' ואעפ"כ חז"ל כתבו בהדיא שמותר לנזיר לחפוף ולפספס בידיו, מאחר והוא רק 'ספק' אם יתלשו שערות שאינו פס"ר, ומציאות שלנו הרי שבסירוק יש פחות תלישה מחפפה שלהם ופשיטא שאינו פסיק רישא.

וכדי לסבר אוזנך בזה תאר לעצמך, איך היה מצבו של שיער הנזיר ושיער אישה אחרי 'חפיפת חול', שאין צריך להיות מהגדס תכשירי קוסמטיקה להבין שזה היה מייבש ומקשיח את השיער. ועל אחת כמה וכמה 'נתר' בשמו היום 'נתרן', שהוא סוג מלח עם תערובת אבן גיר, שזה בהכרח מייבש את השיער ומקשיחו בצורה קשה. [ובהסבר המציאות, הנתר חומר בסיסי מאוד דהיינו PH גבוה, וכשבא על השיער שהוא סביב 5 PH, גורם לשיער להתקשות להתייבש ולהסתבך בתוך עצמו מאוד.]

וכל זה בנתר וחול, ועל אחת כמה וכמה בחפיפת 'בורית' שהגמ' בשבת (צ ע"א) מזהה אותו עם 'גופרית' או סוג של 'אהל' שהוא 'שורש עשב' חריף או אפר של צמח. ולא אכפת לך ממה היה עשוי כי סוף סוף הגמרא אומרת במפורש, שחומר זה היה ידוע ומיועד 'להסרת שיער' בצורה חזקה. ראה באורך בגמ' שבת (נ ע"ב) שאם היו מערבבים ממנו 'רוב בתערובת' הוא פסיק רישא שמשיר שיער ואסור לרחוץ בו בשבת. וכן שאר מיני 'שמפו' של

אותו שעושים משער חזיר, שא"א שלא יעקרו שערות. אבל מותר לחוף ולפספס ביד (כ"י). ע"כ. הרי שדייק שהכול תלוי אם הוא בפסיק רישא לתלישת שיער. והנך רואה שהגמ' והראשונים ומרן השו"ע, פסקו לאסור, ודין זה פשוט הוא בכל אתר גם בספרי אחרוני האחרונים.

שינוי המכריע בזמה"ז

אלא שעתה באתי העירה, שמאחר וחל שינוי גדול ומשמעותי ביותר בדרכי העולם ובכונות הסירוק ושימוש בתכשירי השיער שבזמן הזה, שהוא 'שינוי מהותי ביותר' מזמן חז"ל והראשונים עד דור שלפנינו, ולא ראיתי שנתנו על זה הדיבור ולא בא בחשבון, על כן אפתח מעט הדיבור בזה.

ידוע לכל והוא מנהג פשוט ורגיל אצל כל בני העולם, שכל איש ואישה חופפים ראשם בשמפו, וכל הנשים המגדלות שיער גם חופפות שערותיהן 'במרבך שיער' שהוא תכשיר מיוחד שמטרתו להחליק השיער ולתת לו רכות וגמישות, ותועלתו המרכזית שניתן יהיה לסרקו בקלות בלא סיבוך שיער, שיהיה המסרק כמחליק בין השערות. 'ומצוי הוא מאוד' שאחר חפיפת ראשן יעבירו המסרק בשיער 'בלא התנגדות', שהמסרק כמחליק בין שערותיהן, וכל שכן במי ששערותיה חלקות שבקל הוא מסתרק. והגם ויש שערות 'הנתפסות' במסרק אין אלה בהכרח שערות 'הנתלשות' במסרק אלא שערות שהיו מנותקות ועומדות במקומן ורק נמשכו החוצה במסרק, ותדע שכן הוא שהרי גם אם יעבירו אצבעות ידיהן בין השיער יצאו שערות אלה בידיהן. ולקמן נסביר המציאות הברוקה בזה.

ומלבד המרבך בשעת חפיפה, גם שלא בסמוך לחפיפת ראש, מצוי שמורחות באופן תדיר 'קדם לחות שיער' שגם הוא תפקידו לתת רכות וגמישות רבה לשיער, שכאמור ניתן יהיה לסרקו בקלות, והמציאות מוכיחה שבשימוש בתכשירי שיער אלה אין כלל 'וודאות' שיתלשו שערות 'בפסיק רישא'

לחפיפה בזמנם המציאות ברורה ומוכיחה, ואין לדיין אלא מה שעניו ראות, שאין כאן 'גזרת הכתוב' אלא הכרת המציאות היא הקובעת.

מותר באינו 'ודאי'

וגם אם תאמר שאינו כ"כ רחוק שיתלשו שערות אלא 'קרוב' הדבר שכך יקרה, אעפ"כ מותר גמור הוא שכך היא לשון המאירי (שבת פא ע"ב), ואף על פי שהוא 'קרוב להשיר' שיער דבר שאין מתכוין מותר, שהרי אף בנזיר אמרו שהוא חופף ומפספס ביד. ע"כ. וגם לשון הריטב"א (כתובות ה ע"ב) מסייעתו, דכל שאפשר שלא יעשה איסור אפי' 'בצד רחוק' לא חשיב פסיק רישיה ולא ימות, ולשון פסיק רישיה ולא ימות מוכיח כן. ע"כ. ואוקי באתרין.

ומאחר ורואים במוחש שלא יוכחש, שגם אצל הנשים המגדלות שיער ארוך, אחר שחופפות בתכשירים הנזכרים, אם מסרקות ראשן 'בנחת' במסרק 'רגיל' שהוא צפוף, אין בכל משיכת מסרק 'פסיק רישא' שתיתלש שיערה, ואפילו בכמה משיכות מסרק, שעפ"י רוב המסרק יסדר השיער ולא יתלש אלא אם כן ימשכו בכח לתלוש קשרים, אך בסירוק בנחת לא תהיה התנגדות כלל.

כל שסרקת בחול לאו פ"ר

ובכלל, מאחר וכל המגדלות שיער סורקות שערן גם בימי השבוע, הרי שאם היו שערות חלשות או מדולדלות הרי שכבר נתלשו בימי החול, ועל שבת אין פסיק רישא. וכ"כ להעיר בבב"ח (סי' שג ס"ק קכח), וראה שצירף כן מו"ר בחזון עובדיה (שבת ח"ה עמ' יג). ואוקי באתרין.

גם בשיער חלש מותר

ובאמת שגם באלה ששערם חלש ועדין אין לאסור, שכבר חזינן שנחלקו בזה חז"ל, ראה בירושלמי (נזיר פ"ו סוף ה"ג) דאמר רב חסדא, מאן דאמר מפספסין, בבריא. מאן דאמר אין מפספסין, בתש.

ימיהם כשחיקת לבנה או פסולת שומשום ופלפל שחוק. ע"ש. הרי ברור הוא שחפיפה בחומרים אלה וכדוגמתם, השיער מתייבש ומתקשה ומסתבך בתוך עצמו.

בנוסף לזה, הרי ידוע שלא היו רוחצים וחופפים תדיר, אלא על בסיס פעם בשבוע, ובדאי שלא בתדירות כהאידנא. [ובאמת שהוא היה נכון עבורם, כי חומרים כאלה חזקים מדי לשימוש יום יומי.]

והבן, שאעפ"י שלפי המציאות בזמנם היה 'סביר ביותר' להניח כי חפיפה ופספוס בחומרים היו משירים שיער, ואפילו בלא סירוק אלא חפיפה אכתי אין בזה איסור, שמאחר ואינו פסיק רישא מותר. וכ"כ התוס' (נזיר מב ע"א ד"ה מתני') בלשון ברורה וז"ל, נזיר חופף ומפספס פרי"ר בלע"ז שיחוף ראשו בנתר ובאדמה, אף כי פעמים שמשיר שיער דבר שאין מתכוין הוא ומותר לר' שמעון, ומפספס שמבדיל שערות זו מזו אף כי פעמים שמשיר. ע"כ.

ודרך חפיפה זו בחומרים אלה נמשכה מזמן חז"ל בלא שינוי מהותי עד כלפני מאה שנה, שכן הסבון בצורתו הידועה לנו הומצא לראשונה בסוף המאה ה-19, ומוזה כמאה שנים שמתפתח התחום למרכיבי שיער ושאר תכשירים שהם פיתוח ושדרוג הסבון.

ומאחר ועין רואה שתכשירי שיער המצויים היום, שומרים על רכות ועדינות השיער, ובקל נפרדות השערות זו מזו ונקיים הם מכל טיגוף. ועל כן גם מוכן הוא מדוע 'לא' נתלשות שערות בסירוק פשוט, מה שלא היה כן בדורות הקודמים.

וראה והבן שההסתברות בימינו לתלישת שיער בסירוק מסרק אחר חפיפה המצויה היום, הוא לכל היותר כהסתברות החשש לתלישת שיער 'שבהעברת האצבעות' בזמנם, ומאחר ועל חפיפה שלהם אמרו שאינו פסיק רישא ומותר, הכא נמי הוא הסירוק בימינו. ובאמת שגם בלא ההקבלה

ינשרו. בכל עת, כ-85% עד 90% מהשערות בראש נמצאות בשלב האנאגן.

השלב השני [קטגן] שלב המעבר, נוטה להימשך כשבועיים. זיקי השיער מתכווצים וצמיחת השיער מואטת, השיער גם נפרד מהחלק התחתון של זקין השערה, אך נשאר במקומו במהלך ימי הצמיחה האחרונים שלו. רק כ-1% עד 3% מהשערות בראש נמצאות בשלב הקטגן בכל זמן נתון.

שלב השלישי [טלוגן] שלב המנוחה, נמשך בדרך כלל בין חודשיים לשלושה חודשים. כ-9% משערות הקרקפת נמצאות בשלב זה. השערות אינן צומחות אך הן גם אינן נושרות בדרך כלל. שלב הטלוגן מתרחש גם כאשר שערות חדשות מתחילות להיווצר, בזקיקים שזה עתה שחררו שערות במהלך שלב הקטגן.

השלב הרביעי [אקסוגן] שלב הנשירה, השיער נושר מהראש. **בראש האדם יש כמאה אלף שערות, ומדי יום נושרות בין חמישים למאה שערות** במהלך השלב האקסוגני, כשמספר זה הוא נורמלי וסביר. במהלך השלב האקסוגני, שיכול להימשך מספר חודשים, שערות חדשות צומחות בזקיקים ושערות ישנות נושרות.

אלו הן ארבעת שלבי צמיחת השיער והתחדשותו, ומלבד שברור ששערות שיתנתקו מאליהם בתקופת נשירה טבעית, גם אם יהיו על המסרק אין בזה תולש. אלא גם מה שעלול ומתנתק בקלות רבה בסירוק עדין כמו בחפיפה אין בזה איסור לדברי רבותינו, כי אין כאן כוונה ולא פסיק רישא. [והתחדשה כאן הבנה נוספת, שישנו זמן בו השיער נעוץ בקרקפת אך כבר אינו יונק וניזון מזיקי השיער, ויש לדון על אלה מה הדין בתלישתו. ואכמ"ל.]

הכרת המציאות

והארכתי בזה כי כאמור ידיעת המציאות היא יסוד ההלכה, ועל כן ברור הוא שיש לדון 'תלישה'

ע"כ. מבואר שנוזר ששערו חלש אסור אפי' לפספס.

ומאידך בתלמוד בבלי וקמאי, לא פסקו כירושלמי זה אלא כסתימת הבבלי שתפס סתימת המשנה מלמדת שבכל נוזר בריא וגם חולה מפספס מותר, כי אין זה 'פסיק רישא' ולא 'כוונת תלישה' ומותר, וא"כ הכא נמי בשיער חלש, דהלכתא כהבבלי. [וכ"כ במראה פנים ובשיירי הקורבן, על הירושלמי הנזכר. ע"ש.]

ופשוט שגם החופף בזמן ששערו חלש, אינו בסיכוי לתלוש יותר מנוזר חולה שחופף בנדר ובורית, שסבירות התלישה בו גבוהה בהרבה ואעפ"כ מותר. וכל שכן, שאם יסרקו במסרק 'בנחת' שאפשר בהחלט שגם במצב לא ייתלש שיער, ובשיער בריא הוא קרוב לוודאי שלא ייתלש. [ולקמן נדבר בכמה סוגי מסרק, שאין בהם שום חשש כלל.]

ואין לטעון דחויגן 'פסיק רישא' בסירוק שהרי רואים שיער הנתפס במסרק. כי באמת אין הכרח כלל 'שנתלש' בסירוק, כי גם בהעברת יד בשיער מצוי שיישארו שערות ביד, וגם בחפיפת שיער בשמפו שבודאי מותרת בנוזר ובשבת, גם בזה כל מודה על אמת יאמר שהרבה שערות נשטפות ונושרות גם בלי סירוק כלל אלא בחפיפה בעלמא.

מחזוריות גדילת שיער

ובדאי לדבר בזה מעט להכיר המציאות לאמיתה, כי זהו יסוד הפסיקה להיכנס בידיעת המציאות להבנת ההלכה. ובחוכמת הטבע ידוע כי ישנם כמה שלבים בצמיחת והתחדשות השיער.

השלב הראשון [אנאגן] שלב צמיחת השיער, נמשך כשנתיים עד 8 שנים כאשר מדובר בשערות הראש. במהלך שלב האנאגן, זיקי השיער דוחפים החוצה שערות שימשיכו לצמוח עד שייחתכו או עד שייגיעו לסוף תוחלת חייהם ואז

הסיכויים שלא יתלוש כלום ובודאי שאינו פסיק רישא.

ובאמת שהוא כבר מוכרח מכל דברי קמאי, שהגדירו איסור משום פסיק רישא, שעין רואה שהמציאות השתנתה ויש סיבה גדולה לזה בשימוש בחומרים ייעודיים, ולדין אינו פסיק רישא כלל.

ותעלזנה כילויתי שראיתי בשו"ת כתונת יוסף (מונטיקיו סימן א, דף כז ע"ב) שכתב וז"ל, זה המסרק דמיירי רבנו משה ז"ל אינו כמסרק שלנו כלל, דמסרק דמיירי ביה הרמב"ם הוי בשום אופן דודאי לעולם משיר את השיער, אבל מסרקות שלנו שהשיניים שלו הם נפרדים ורחוקים זה מזה, הוי ספק אם משיר את השיער והוי דבר שאינו מתכון ודאי ומותר. ודייקא מלשונו מדקתני מסרק לגבי חפיפה באדמה שמשיר את השיער ודאי, א"כ לא קאמר לכתחילה אלא במסרק שהוא דומיא דחפיפה באדמה דודאי קא משיר מסרק בזה יש צד איסור לכתחילה, אבל מסרקות שלנו שאינן ודאי ממש גם לכתחילה פטורין ומותרין. ע"כ.

והבן שהגדיר שינוי המציאות שאין ודאי תולש אפי' רק בשינוי המסרק, שבימינו אין בודאי תולש, מה שלא היה כן בזמן הראשונים. והבן שבצירוף דברינו הוא מוכרע ומוחלט.

ואין צורך להיכנס בחקירה אם בוחנים הפסיק רישא לפי כל שעה או אחר כל משיכת מסרק (עי' כתובות ו ע"ב) או על כלל הסירוק, כי באמת גם בסירוק שלם אם יהיה נחת ואחר תכשירים הנזכרים, אין בו פסיק רישא.

תשובת הריב"ש

וידעתי שתכף יקשו עליי מדברי רבנו הריב"ש (סי' שצד) שהאריך בתשובה בלשון חדה וחריפה מאוד, נגד חכם שרצה להתיר סירוק בשבת. ועל תשובה זו נסמך מרן השו"ע לאסור איסור, ועל כן יש לתת

בחפיפה וסירוק רק במקום שמורגשת 'התנגדות' בסירוק השיער, שזה הוא המדד אם יש תלישת שער המחובר או לא. וכאמור גם בהתנגדות קלה כדוגמת חפיפה ופספוס שמפורש להתיר הרי שאינו 'פסיק רישא' שיהיה 'תולש', ועל כן גם בסירוק כדוגמתו אין בו איסור כלל.

וחיפשתי בספרי האחרונים המפורסמים בדורנו דודר שלפניו, אם הרגישו ודיברו בשינוי המהותי 'במציאות' שהשתנו דרכי הרחיצה ותכשירי החפיפה, ושבעקבותיהם אין פסיק רישא בסירוק ואפי' לא קרוב לפסיק רישא. ולא ראיתי מי מהאחרונים שדיבר ואפילו יזכיר מזה, ועכ"פ ברור שאין בשתיקתם לדחות ראיית העין שהמוחש לא יוכחש, והוא כלל פשוט בכל אתר, שיש לדון כל מקרה לפי המציאות המקום והשעה. ומאחר והשתנה הדבר רק בעשרות שנים האחרונות, אפשר שלא נחתו לזה ולא הרגישו בשינוי.

ואין להזדעק על טענה זו כלל, כי באמת כה עשו חכמינו בנידון סירוק השיער בעצמו, ראה בגמרא שבת (נ ע"ב) הנזכרת שדנו בכל חומר אם הוא פסיק רישא אם לאו, לפי בדיקת המציאות.

וראה בדברי הרא"ש (ביצה פ"ב סי' כד) שכתב וז"ל, אין מקרדין את הבהמה ביום טוב מפני שהוא עושה חבורה וכו' ותימה דלא מידבר הכא אלא איסור חבורה ואנו רואים כשמגדירין הסוסים במגדרת של ברזל 'שתולשין מן השער' והוי פסיק רישיה, כההיא דתנן (נזיר מב א) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. וצריך לומר 'שלא היה עשוי בעין שלנו ולא היה תולש' את השער אבל שלנו ודאי אסור. ע"כ.

הרי לפניך שרא"ש נחית בהא לחלק בכל זמן ועניין לפי המציאות הנראית לעין, שאין כאן גזירת הכתוב על סירוק או קירוד אלא בחינת המציאות כמות שהיא. וזה דבר ברור שמי שסירוק שיער נחת אחר שהשתמש במרכז שיער או קרם שיער, רוב

חכם בדורו שהמציאות מורה שהוא פ"ר ורצה להתיר בטענות דחוקות, כאשר תראה שם דחיותיהם.

אך על מציאות דידן, שעין רואה שאינו פ"ר הרי שגם לדעתו ז"ל שנהפך הדבר להיות המצוי זלא על צד רחוק' גם הוא מתיר הדבר. ובימינו הוא ברור שאפשר לסרוק בלי להשיר נימין, וכך כוונת המסתרק שאין לו שום כוונה לתלוש, אלא להפריד בין השערות ולהטותן לביוון מסוים. ואדרבה, גילול העולם שאם מרגישים כי המסרק 'נתקע בקשרים', לא מושכים בכוח לתלוש ולקלקל השיער, אלא מרפים ובאים בנחת בצידוד מעט כדי לפתוח הקשרים בלי לתלוש, וזה מוכיח שהוא עסוק בלהציל מתלישה, ובטח שלא מתכוון לתלישה.

ופשוט שלא שייך כאן לטעון לא בטלה תקנה או לא פלוג גם לריב"ש, שאין כאן גזרת חכמים אלא תיאור מלאכה, ובהסתלק המלאכה מותר הוא. ודומה לנידון שהאריך הריב"ש שם באיסור 'לכבד' רצפת הבית מפני השוואת גומות, שבמקום שרוב בתים מרוצפין אין לגזור כלל. וכ"ה בסירוק שחז"ל לא 'גזרו' אלא תיארו מציאות של מעשה האסור, שמתכוון להשיר נימין.

לגזור אטו שלא בנחת

אלא שבזה יש להתעכב מעט, שכתב הריב"ש שם וז"ל, וכל שכן בענין הסריקה, שאף אם יקרה 'פעם אחת ביובל' שאדם בקי לסרוק בנחת לא ישיר שער, או שיהיה ראשו סרוק כבר ואין בראשו נימין מדולדלין וקשורין 'שראו לאסור' זה מפני זה וכו' כ"ש 'שראו לאסור הסריקה' שאפשר בהשרה אף על גב דלא הוי פסיק רישיה, אטו הסריקה דהוי פסיק רישיה. וכ"ש דההיא לא הווי אלא מעוטא דמעוטא. ע"כ.

הדעת מה דעתו הרמתה ואם לדעתו האידנא המציאות אחרת, שלא אהיה נדחה כאותו חכם.

הריב"ש בריש דבריו ביאר טעם האיסור לסרוק משום 'שמתכוון להשיר נימין' וז"ל, מפשט סוגיא זו 'שאין הסריקה פסיק רישיה' אבל אסור מטעם 'שהוא מתכוין להשיר נימין המדולדלין'. ואם כן הדבר ברור שאסור לסרוק בשבת אם הוא מתכוין להשיר, שהאיסור הוא משום שכך כוונתו היא ואסור. ע"ש.

ועל מה שמבואר ברש"י שהוא משום 'פסיק רישיה' ואינו מכוון לתלוש כתב וז"ל, אבל רש"י ז"ל כתב בפרק במה טומנין טעם אסור הסריקה בנזיר משום דהוה פסיק רישיה. 'והוא מן התמה', איך נעלמה הלכה מפורשת במקומה מעיני מאור הגולה, דבנזיר משמע טעמא משום דהוי מתכוין כמ"ש למעלה וכו' יש לישבו לדבריו לפי שהמקשה היה סבור 'שיש סריקה דלא הוי פסיק רישיה אם יסרוק אדם ראשו וקוצותיו סדורות לו תלתלים, ואין בראשו נימין מדולדלין, אז אפשר שלא ישיר שער כלל'. ולזה השיב רבא דפסיק רישיה הוא 'שאין אדם סורק אלא בשיש נימין מדולדלין בראשו כדי להשיר' שאין הסריקה דבר אחר רק להפסיק הנימין המדולדלין והנקשרין זו בזו. ולא בשופטני, עסקינן שיסרקו לבטלה ואין נימין מדולדלין ונקשרים בראשם וכו' שהרי אין אדם סורק לבטלה אלא בשקצת שערותיו מדולדלין קשורין זה בזה. וכשהותרו הנקשרים על ידי השרה נחו שקטו האחרים וכו' שאין אדם סורק אא"כ יש נימין מדולדלין ואי אפשר להפרידן מפני קשורן רק בהשרה. א"כ על כרחך מכוין הוא להשיר. ע"כ.

ובמציאות דידן הוא ברור, שאין כוונת המסתרק לתלוש נימין אלא לסדר צורת השיער בלבד, והוא גם יכול לסרק בלי לתלוש שיערה, מכוח תכשירי השיער המצויים אצלנו. ואם כן ברור שבכגון זה לא קאמר הריב"ש לאסור, ודבריו באו בחריפות על

מדהימה, שהוא המאסף לכל המחנות, ובציון לדבריו הוא בציון לפוסקים רבים ונושאים שונים. מותר להוציא קוץ ע"י מחט בשבת 'בנחת' שלא יהיה פ"ר, ולא גזרו אטו שלא בנחת (הזו"ע שבת ח"ג עמ' ע"ה), וכ"ה במחט הפרדה בכרית מילה שהתירו בנחת (שם עמ' שג), וטלטול אגרטל בנחת שלא יפתחו פרחים (ח"ד עמ' כא), וגרירת משקה בנחת בלא לסחוט (שם עמ' קיז), ואריכות גדולה בשימוש בשבת 'במגבונים' בנחת דווקא (שם עמ' קמח), ועשיית מיוזג בנחת דהוי בשינוי (שם עמ' רעג), וכיו"ב בלש חומר הדבקה (שם עמ' רפז), וניעור בנחת בגד שחור משלג (הזו"ע ח"ו עמ' צד) וטלטול נר לחולה בנחת (שם עמ' קלז) וניעור נרות משלחן (שם עמ' קמה) וניגוב השיער במגבת בנחת שלא יסחט (שם עמ' צ). ויש בזה עוד דוגמאות רבות והמכנה המשותף לכולם, שבמקום שיש היתר 'בנחת' מורים כן להקל, ולא גוזרים אטו יעשה שלא בנחת.

ואוקי באתרין שגם אם נתכחש לפשט דברי הריב"ש שלא דיבר אלא על מציאות שלהם, סוף סוף אין כח לגזור מדרענו גזירה חדשה, וקימ"ל שלא גוזרים על בנחת אטו שלא בנחת. ודי בזה.

פ"ר דלא ניחא ליה

ואמת אומר, שגם אם נחזיק בסירוק הוא 'פסיק רישא', הוא לכל היותר פ"ר דלא ניחא ליה, שהרי המצוי והרגיל בנינו הוא, שהוא מצטער בנשירת השיער שנעשה דליל ובטח שלא שמח בזה, וא"כ גם בפ"ר ממש לא הוי דאורייתא כדקימ"ל בכל מקום פ"ר דלנח"ל הוי לכל היותר מדרבנן שספקו להקל, ובפרט לדעת הערוך ודעימיה שמותר הוא בלכתחילה. וכל ספק הכי קל אם הוא פסיק רישא ספקו להקל, שהוא ספק דרבנן.

אלא שראיתי לריב"ש בתשובה הנזכרת (שצד ד"ה עוד אמרת), שדחה טענת החכם המתיר באומרו שתלישה השיער פ"ר דלנח"ל שאין כח איסור תורה, והשיב עליו הריב"ש וז"ל, בכאן אסור

ולכאורה משמע מדבריו, 'שגם' אם תשתנה המציאות, ויהיה מצוי מאוד שלא יהיה לא פ"ר ולא כוונת השרת שיער, 'ראוי לאסור הסריקה' אפי' בנחת אטו סריקה שתהיה בה פסיק רישא.

על כן הוי גזירה חדשה וכידוע אין כוח לגזור אחר חתימת התלמוד. אך כשתדקדק בדבריו תבין נכוחה, שלא דיבר הריב"ש אלא על צד 'הראוי' ולא קאמר איסור, ודבריו באו כנגד המתיר בדוחק, שמא לא יהיה פסיק רישא אחת לאלף פעם, ובלשונו אמר 'פעם אחת כיוכל' שאדם בקי לסרוק בנחת ולא ישיר שער, שבכגון זה נקרא פסיק רישא. אך על מציאות שלנו שהוא המצוי והרגיל, ואפשר לכל איש בכל זמן להשתמש בתכשירי שיער ולא יהיה כלל בפסיק רישא, בודאי לא דיבר.

וגם אם נאמר שחידש 'כעין גזירה אטו תולש', קימ"ל שאין כח אחרי חתימת התלמוד לחדש גזירה ואפילו הוא גאון סורא ופומפדיא.

ומכל מקום להלכה ולמעשה, קימ"ל מדבריו חז"ל ובפוסקים במפורשות בהלכות שבת, שגם במקום שיהיה איסור 'דאי', אם עושה 'בנחת' מותר, שכבר אינו פסיק רישא ולא גוזרים בנחת אטו שלא בנחת. וכן הוא בדינים שההיתר תלוי ועומד על בנחת שהוא 'כשינוי', לא גזרו אטו יעשה שלא בנחת ויעבור איסור. ואציין כמה דוגמאות בזה.

תחילה בדעת מרן המכריע בשו"ע (שיט סי"ד) שהתיר לערות 'בנחת' מבלי לחברו, ולא חש אטו שלא בנחת. וכ"ה בפתחת דלת שמאחוריה נר דולק (סי' שעז ס"א ובנו"כ שם) ולא גזר אטו שלא בנחת. וא"כ יש לנו להיצמד לדרכי פסיקת השו"ע בזה, שכידוע אחז בדבריו הראשונים האומרים שאין בכוחנו לגזור אחרי התלמוד, ובתלמוד לא גזרו בזה אטו שלא בנחת.

ואציין לדינים נוספים בדברי מו"ר הגר"ע יוסף וצ"ל, וראה שם מקורותיו כדרכו בקודש בבקאות

לסרוק מהראיה שהבאתי ומראיות אחרות. עכ"ל מרן הבית יוסף.

ומהאמור בהסבר השינוי הגדול בין ימינו לזמנם, שבימינו אפשר ליישר השיער 'בלי הכרח כלל' להשיר נימין, ופעמים רבות אחרי חפיפה במרכז שיער וכיו"ב תעביר האשה המסרק בשערה ולא יתקל או ייעצר בקשרים כלל, ובטח שלא הוי פ"ר לתלוש שערה. גם אם נאמר שהוא פ"ר, מאחר 'ואפשר' להשיג התועלת 'בלי לתלוש' הרי שגם למרן הבית יוסף הוא פ"ר 'דלא ניחא ליה בהשרת נימין', שהרי אפשר להגיע לתכלית בלעדי התלישה.

[ובעצם הביאור וההסבר של הריב"ש והב"י להגדיר החוסר ברירה 'כניחא ליה', לא ברירא לי. שהגם ובזמנם א"א היה בלי להשיר שיער, לכאורה אין זה מגדיר את התלישה 'כניחא ליה', שהרי ברור הוא שאם היה אפשר בלי להשיר השיער בודאי לא היה חפץ בכך אלא להיפך, וזו היא עצם הגדרת פסיק רישא 'דלא ניחא ליה' כי אינו חפץ בתלישה לשם תלישה. שניחא ליה הוא בהגדרת התועלת מהמעשה ולא בהגדרת המעשה, ולנ"ד א"צ לפלפל בכל זה, מאחר ולדין גם פ"ר ליתא, וגם אם היה פ"ר, האידנא אינו ניחא ליה כשאפשר בלא לתלוש, אם יחפץ במרכז ובקדם שיער ויסרוק תכף בנחת.]

גם בזמן הראשונים אינו פ"ר

והנה אני לעצמי מהרהר בדבר, שמא אין כאן כלל פסיק רישא ולא שום איסור דאורייתא, אלא הרחקה מדרבנן בעלמא ולא איסור. ולשון חז"ל מלמדת כן, שהרי לא אמרו לשון 'חייב' ואפי' לשון 'איסור' גמור ליתא, שהרי לשונם מדוקדקת (נזיר מב ע"א) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. ע"כ.

אלא שהיה הדבר תמוה בעיני לטעון כן, שלכאורה הוא דלא כמרן השו"ע והוא כמציא דבר חדש שעליו זעק הריב"ש קשות, ועל כן מילאתי פי מים. אך כל זה עד אשר ראיתי לקמאי האומרים כן

דנהנה בהשרת השער, כיון שהוא רוצה בהפרדת השערות המדולדלים והנקשרים שהם 'נמנעי' ההפרדה בזולת השרה, א"כ נהנה הוא בהשרה. ע"כ.

והחילוק בסברא הוא דק מן הדק, כי סו"ס לא ניחא ליה ומה אכפת שאי אפשר בלא זה. והנראה בדעתו ז"ל שעיקר הסברא תלויה ועומדת על תיאור מעשה הסירוק, 'שהם נמנעי' ההפרדה בזולת השרה אם כן נהנה הוא בהשרה'. ורוצה לומר, שכל שאי אפשר להגיע לתכלית הרצויה בלא לעבור על האיסור וגם 'נהנה מעצם האיסור' בזה מקרי ניחא ליה.

ואחר שכבר מובן שבמציאות דידן בשימוש בתכשירי שיער וסירוק בנחת, הרי שיכול בקל להגיע לתכלית גם בלא השרה, ובעיקר הוא שגם לא נהנה 'מעצם השרת השיער' שאין כאן הנאה מהתלישה עצמה, וא"כ לדין גם הריב"ש יסכים שהוא בכלל לא ניחא ליה.

וכדברינו לעיל בדברי הריב"ש, כן נאמר גם בהסבר דברי מרן הבית יוסף (סי' שג) שדן ג"כ בסברא זו וז"ל, ושמעתי שיש מהנדזין בדבר לומר וכו' מותר לסרוק דהא לא ניחא ליה בתלישת שערות. ויש לדחות דבריהם דכיון שהוא רוצה להשוות שערו שיהא חלק ויפה 'ואי אפשר להשוותו אלא אם כן ישיר קצת שערות' הוי פסיק רישיה דניחא ליה. וכן נראה מדברי רבינו ירוחם שכתב בנתיב ד' (חלק א', בט ע"ג) וכו' ולא דמי לסורק שערו 'שהוא נהנה' ע"כ.

והביא הב"י ג"כ הראיה מדין אישה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת ומסיק וז"ל, הרי בהדיא 'דאסור' לסרוק הראש בשבת או ביום טוב וזו היא ראייה שאין עליה תשובה. אחר כך ראיתי בתשובות הריב"ש (סימן שצ"ד) שכתב והאריך להוכיח דאסור

דומה לדבר שיעשה בו האיסור בודאי, וסורק דאוקימנן במתכוין להשיר הנימין כי היכי דתיתסר הסריקה, מפני 'שגם הסריקה ספק היא ואינה משרת השער בודאי' ולפיכך אצטריכנו לאוקמה במתכוין להשיר הנימין שגם הספק אם יתכוין אדם בו לאסור אסור. ע"כ.

הרי לפניך שהוא כדברי המאירי ממש, שאין כלל ודאות ופסיק רישא גם בסירוק מסרק, שאינו ודאי תולש אלא קרוב לתולש, ולכן גם אינו איסור אם לא שתהיה כוונה להשיר נימין. ולא אכחד שאין זה פשט דברי הרמב"ם שאסר משום פ"ר, אך שפיר זה מסביר את דבריו מדוע אין הנזיר לוקה.

ואיך שלא יהיה, שים ליבך לזאת שגם המאירי וגם רבנו אברהם, שניהם הגדירו 'במציאות' שאין פסיק רישא גם בסירוק מסרק, וא"כ ממה נפשך מותר הוא או שאינו פסיק רישא או שאין לאסור אלא במתכוון להשיר נימין ממש.

והגם שראיתי לרדב"ז (פ"ה הי"ד), שכתב לתרין ולחלק שמדובר בשערות 'מדולדלות' שאין בהם דין 'השחתה' ולכן אין לוקה על המסרק בהשיר נימין. ע"ש. ועי' כיו"ב שהאריך בשו"ת חלקת יואב (קמא או"ח סי' ו) שנימין המדולדלין אינם מחוברים והם כתלושים, ועל כן אין בהם חיוב על מעשה הגילוח שהם חשיבי תלוש. ע"ש. אלא שלפ"ז גם בשבת אין איסור להסתרק שהרי הם כתלושים ואין כאן גזוז מהתורה, וכ"כ במפורש החת"ס (יו"ד סי' קמ) בביאור הרמב"ם.

ועל דרך אחרת יש לתרין, שגם בפסיק רישא סוף סוף 'לא ניחא ליה' בזה שהרי חפץ בשעריו ולא בתלישתו, והגם שהוא מועיל לו לקשריו אך לא שמח בתלישה עצמה, ואם היה אפשר בלעדיה היה חפץ בכך. א"כ הוי פ"ר דלא ניחא ליה והוא אסור רק מדרבנן ועל כן אינו לוקה. אך כאמור, הריב"ש ומרן הב"י מיאנו לקבל טענה זו.

בהדיא, תחילה ראה לשון המאירי (נזיר לט ע"א) שכתב וז"ל, מותר 'לכתחילה' להיותו חופף ומפספס ר"ל חופף בידיו על שעריו. ומפספס ר"ל, חוכך בצפרניו ואם נישר שער בחפיפתו או בפספוסו אינו חושש ואינו מכיון לכך 'שכל שאין מתכוון ושאפשר שלא יארע כן מותר', וכן הלכה. אבל לא יסרוק במסרק ר"ל 'לכתחילה' מפני שהמסרק 'כעין ודאי' הוא להשיר את השער 'שאף הוא כוונתו להשיר' את השער המדולדל והקרוב לינשר וכן הלכה וכו' אלא שבסריקה וחפיפה בדיעבד אינו לוקה. ע"כ.

ומוכח מדבריו שגם במסרק יש לנקוט לשון 'לכתחילה' לעומת 'בדיעבד', ולא מדבר על איסור מוחלט אלא כאינו ראוי. ואם תשאל מדוע אינו איסור מוחלט, ענה המאירי שאין 'בודאי' תלישת שיער בסירוק, אלא 'כעין ודאי'. ורוצה לומר שכלל אינו מוכרח שייתלש, אלא שדנים את זה ככעין ודאי כי 'כוונתו' להשיר שיער'. ועל כן אומר שבדיעבד אינו לוקה, כי אין כאן איסור גמור.

ובדבר זה איכא תירוץ לשאלה הנשאלת על הרמב"ם בהל' נזירות (פ"ה הי"ד) שכתב וז"ל, לא יסרוק במסרק ולא יחוף באדמה מפני שמשרת את השער ודאי, ואם עשה כן אינו לוקה. ע"כ. ולא ביאר מדוע 'אינו לוקה' שאם הוא פסיק רישא ואסור מהתורה, היה לו ללקות. וראה במנחת חינוך (מצוה שעג) שנשאר בזה בצ"ע, ותמה מדוע לא עמדו בכל זה בנו"כ. ע"ש. ולדברי המאירי הנזכר אפשר לתרין בקל, שבאמת אין כאן פ"ר ולא איסור דאורייתא, אלא הרחקה בעלמא, ומאחר ואינו אלא גדר וסייג אין מלקות על זה.

ואם לא השתכנענו מדברי המאירי, כן מוכח הוא בדברי רבנו אברהם בן הרמב"ם בתשובה בחיבורו בשו"ת ברכת אברהם (סי' יט) שכתב וז"ל, וזה שהקשית מנזיר לא ידעתי מאי קושיא, דהא כמה בני אדם חופפין ומפספסין ואין השער נושר ואינו

(ס"ק רנא ד"ה שאר הפרטים). אלא שברור שיש שם

צדדים נוספים להקל.]

ומכל צדדים אלה בין תבין, שגם המסרק בפסיק רישא לא ברור כלל שהוא דאורייתא, ובכל הצטרפות ספק מהנזכרים לעיל הוא כבר בספק ספקא בדאורייתא וספק אחד בדרבנן, להקל.

מלאכה שא"צ לגופה

ולכל זה יש עוד להוסיף, מחלוקת קמאי המבוארת בביאור הלכה (ס"י שמ ד"ה וחיוב) ש"א גם בזה מלאכה שאין צריך לגופא פטור, שפטור בתולש שיער כשאין משתמש בשיער עצמו. וכמ"ש התוס'. וראה באורך בדעת תורה (ס"י שג סכ"ז) שאוחז ברוב הראשונים שהמסרק הוא מדרבנן בלבד. ע"ש. וראה באגלי טל (גוזז אות טו). ולנד"ד פשיטא דאיכא לצרף דבריהם לכל האמור לעיל.

ועל כן לא תעזוב נפשי לשאול, איך לא התעוררו בתראי לכל זה, בשינוי המציאות שאינו לא פ"ר ולא מתכוון לתלוש, ועל חכמים שקדמו לנו בכמאה שנה ויותר, אין כ"כ מה להתפלל כי מציאות דידהו כבזמן חז"ל. אך באחרוני האחרונים כבדורנו ובדור שלפנינו, שכבר הורגלו כל הציבור בתכשירי השיער, ונראה לעין בבירור שלא שייך לומר פסיק רישא בסורק וכל שכן במסרק 'בנחת', והוא ברור ומצוי ובמורגש. [ולכל היותר אחרי שרטיבו השיער או כדלקמן בקרם שיער וכדומה.]

וכבר הורנו דרך ישרה רבנו הרמב"ם (בתשובה סי' שי) בגנות המחמיר לאחרים במילתא כי האי וז"ל, אבל שנמנע בני אדם מדבר תכלית החשש בו אסורא דרבנן, והוא דבר שאינו מצוי על הרוב וכו'. מן ההקש יוצא מאד מאד, ורחוק ממעשה החכמים הגדולים העושים סייג כדי שלא לעשות אסורים, ויש לנו סמך גדול על גדולי ישראל שמצאנו אותם ז"ל מתירים לבני אדם דברים שיאסרו אותם על עצמותם על דרך הוותיקות, כדי להקל עליהם

מתעסק בעלמא

ואילולי דמסתפינא אמינא בדרך נוספת, שאפשר ואין כאן כלל גדר של 'מעשה' איסור, שהמסרק שערו הוא עסוק וטורח ביופי וגוי ולא בתלישה, ועל כן המסרק ואין כוונתו על לתלוש השיער הוי 'מתעסק' בעלמא בתלישת השיער, ופשיטא א"כ שאינו לוקה כי לא עשה 'מעשה' איסור. אלא שמאחר וסו"ס התוצאה היא השרת שיער בפ"ר, היה לו לפרוש מעיקרא גם על דרך מתעסק כי סו"ס יתבטל ממצות 'גדל פרע', אך ללקות לא לקי על מתעסק. אלא שלפי"ז גם לא ברור כלל למה אסרו בשבת שהוא מתעסק, ולכל הפחות דל מהכא איסור תורה.

ומצאתי לי סיעתא בהא, ראה בקרן אורה (נזיר מב ע"א ד"ה ומדברי הרמב"ם) בביאור דברי הרמב"ם מדוע אינו לוקה גם בפסיק רישא שכתב וז"ל, והיה נראה לומר דע"כ לא מיחייב בפסיק רישא אלא כגוונא שכתב הרמב"ם ז"ל, דצריך לו ראש של עוף לשחוק התינוק וכו'. קעביד מלאכה זו לבדה בידים וחיוב עליו אף בלא כוונה. אבל כגון זו דמתניתין דאין עושה השרת השער לבד, אלא 'עיקר המלאכה הוא הסריקה' וממילא בא גם לידי השרת שער, בזה 'אין כאן איסור דאורייתא' דלא קעביד מלאכת איסור לבד והדברים ארוכים בזה וכו' ועיין בזה במנחות גבי פלוגתא דרבה ורבא גבי נתמין להעלות תינוק והעלה תינוק ודגים, ובדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שבת. ע"כ.

הרי לפניך שמחבר המסרק שערו עם גדר 'מתעסק' ולכן אינו לוקה. ומה שאסור לסרוק הוא משום ביטול העשה שלא מגדל פרע, אך אין בזה גדר מלאכה. ומוזה תבין שגם בשבת אינו דאורייתא כלל, וספקו להקל. [וראה בכי"ב על פאות הראש בשו"ע המקוצר (ח"ד סי' קמט הל' ד) תשובות והנהגות (ח"א סי' תס) ספר מעשה איש (ח"ה דף לא) משנה הלכות

(נזיר מב ע"א) שעיקר האיסור משום כוונתו לתלוש את הנימין המדולדליו.

ועל כן, מאחר שהוא הפשט בגמרא ובכמה מרבתינו הראשונים, נדון גם בטענה זו.

וקודם כל, בהגדרת 'נימין המדולדלים' ראה לשון התוס' (נזיר שם ד"ה להסיר) שכתבו וז"ל, להסיר נימין המדולדלות - שאינן מחוברות יפה ונוחין להינתק. ע"כ. שמשמע שכונת השרת נימין היא בדיוקא במתכוון לנתק שערות חלושות. וכ"ה בעוד קמאי, ולא מדובר על שערות התלושות כבר כי זה בודאי לא נקרא תולש, אלא על המחברות עדיין.

ואם טעם זה אכן עיקר, שהאיסור הוא מחמת שמתכוון לתלוש המדולדליו, האידנא זה ברור שכונת האנשים המסתרקים 'אינה כן כלל', שהמסרק שער האידנא כל כוונתו רק ליישרם לנוי וכל כוונתו על הטיית השיער לצורתו או להפרידם זו מזו שלא ידבקו, וכלל אין דעתם על להשיר נימין.

ואדרבה כל אדם שנשאל אותו לכוונת הסירוק, יאמר בפה מלא ובלא ספק, שאין רוצה לתלוש השיער, להיפך לא ניחא ליה שנעשה קרחות או שיער דליל. והרבה טורחים אנשים ובפרט הנשים להשתמש בתכשירים למנוע נשירת השיער, ובטח בשיער חלש שמצטערים בשערות הנתלשות.

וגם אם תאמר, שבשביל ליישר השערות היה בהכרח צורך לתלוש 'נימין מדולדלות' ונפרש שאין הכוונה כתוס' שרפיוות הן, ונדחוק שצריך לומר שהן שערות 'סוררות' שלא מתיישרות. הרי שהאידנא בתכשירי השיער שניתן לסדר צורתו בלא לתלוש שערות, הרי פשוט שכונת המסרק היא רק ליישר השיער 'ולא לתלוש'.

ובאמור זה בשינוי מוחלט למה שהיה קיים בזמן חז"ל, שהם קבעו ואמרו בדבר ברור (נזיר מב ע"א)

באמרם מה נעשה לבית אביך שהם מחמירים על עצמם ומקילים על כל ישראל. ע"ש.

ומאחר וראינו כל כך צדדים וספקות ושינוי המציאות, שכבר גרוע הוא מספקא ספקא בדרבנן, אין לנו להחמיר למי שצריך או רוצה בכך, שלא לנו להחליט למאן דהו שיחמיר שלא מדעתו, אלא נאמר הדין והבוחר יבחר. ובאן עוד עיקר גדול שיהיה עושה בדרך היתר, ולא יהיה במחשבתו פורק עול, שמשם קל בעיניו לעבור גם בשאר מילי.

להסרת נימין מתכוון

והנה כל דברינו למעלה באו על טענת איסור משום 'פסיק רישא', שמכוחה הכריעו הרמב"ם והשו"ע לאסור בזמנם, ועל זה באנו להראות שינוי הדין לדידן בתכשירי שיער ובסירוק בנחת שאין כאן פסיק רישא כלל. כעת נבוא לדון שגם מצד טענת 'להשיר נימין במתכוון', ליתא כלל האידנא.

כאמור לעיל הריב"ש אחז עיקר טעם איסור הסירוק שהוא 'מתכוון להשיר נימין' והוא באמת הפשוט בגמרא, והראנו למעלה שכך סברו עוד כמה ראשונים למסקנת הדין. וכך גם כתב בטעם האיסור לנזיר בקרית ספר (פ"ה אוהרה קנו) וז"ל, נזיר חופף ומפספס ואינו חושש אם נפל שער דדבר שאין מתכוין מותר, אבל במסרק ובאדמה שמשרת השער אסור 'דסתם מסרק מתכוין להסיר שער הוא' ואדמה המשרת נמי מתכוין להשיר הוא ואסיר מדאורייתא. ע"כ. ומבואר שאסור במסרק כי יש בו כוונת השרת שיער.

ובדבריהם פשט הגמרא בנזיר, כמסקנת רבה. וכבר התקשו בזה אחרונים רבים, לדוגמא ראה לחת"ס (יו"ד סי' קמ) שכתב להעיר כן על דברי רש"י ושטמ"ק, וכ"ה במנחת חינוך (מצוה שעג) והעיר שם גם על מש"כ המג"א לתרץ דמיירי במסרק 'רק', שחילוק כזה היה צריך להיות מובא בראשונים ולפחות ברמב"ם. ע"ש. וכ"כ בקרן אורה

לחכמים וגדולים יותר מעריך. ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי מי שיהיה חוכך להתיר הסריקה ולא מי שיפרוץ בה במעשה גם בחור גם בתולה יונק עם איש שיבה, ואף טלטול המסרק היה להם כטלטול כלי שמלאכתו לאסור, רק שהבחורות מתקנות מעט שער ראשן בכלי העשוי משערות החזיר. והדבר ידוע שאין בו משום השרת שער או דלא הוי פסיק רישיה. ע"כ.

והביא תשובה זו להלכה בבית יוסף (שם) ובמ"א (ס"ק כב-כג), ובמשנ"ב (שם ס"ק פז). ומה שהחמיר בשו"ע (סי' שגס כ"ז) גם במסרק משיער חזיר הרי ביאר טעמו 'שאי אפשר שלא יעקרו שערות'. והוא פלא כי בריב"ש מבואר 'דלא הוי ביה פסיק רישא', ואיך שלא יהיה מאחר והאידינא הוא ברור במציאות שאין במסרק כזה פסיק רישא כלל, די בזה להתיר. ותדע שגם אין צריך שיהיה מסרק 'רך ביותר', שהרי די שלא יהיה פסיק רישא, וזה בודאי מתקיים האידינא כבר במסרק שקצת רך.

[ואם באיזה איש שערו יבש ומקורזל 'שבדאי' תולש גם בנחת, ייקח מסרק רך ביותר, וכל זה יכול לבדוק ביום חול, ואין לגזור על כל העולם אטו איזה שיער משונה.]

מסרק בשיניים מרווחות

ולענ"ד, שלכתחילה מותר להסתרק במסרק ששיניו 'מרוחקות קצת זו מזו' ולא צפופות, שבזה נעשה המסרק 'כחופף ומפספס' בשערו 'כבאצבעות ידיו' שאין בו לא פסיק רישא ולא כוונת השרת שיער, שבזה חז"ל התירו בחופף ולפספס. ואם כן מה לי אצבעות או דבר אחר, כל עוד שאינם צפופים שיתפסו השערות לתלוש מותר הוא. וכעין זה חזיתי שכבר קדמני בשמירת שבת כהלכתה (פ"ד ה"ג) שמתיר ג"כ במסרק שיש בין שיניו רווח גדול.

'כל הסורק להסיר נימין מדולדלות מתכוין'. ומה שהיה נכון בזמנם שכך הייתה כוונתם, זה בודאי אינו מתאים כלל לימינו. ומאחר וכל דין זה תלוי בכוונת המסרק ולא גזירת הכתוב, הרי שאם כוונתו אך ורק לצורת השיער ועיצובו, לא שייך כלל לומר מתכוון להשיר נימין.

ובאמת דבר זה פשוט היום ביותר, שאין מי שיאמר שהוא מתכוון לתלוש שערות חלשות, והוא פלא שגם אחר חיפוש גדול מאוד, לא מצאתי שהעירו כן בספרי האחרונים. מלבד חכם יחידי שמצאתי אור לעיני, שנגע בבירור המציאות וכוונת האנשים האידנא. ראה בשו"ת אור יצחק (ח"א או"ח סי' קל"ז) שהורה להקל לסרק בשבת בזמן הזה ובטעמו ביאר, שמאחר ולא ברירא לן אם בגוזז שערות ראשו הוי דאורייתא מדין גוזז אעפ"י שאינו צריך להם, כמ"ש בביאור הלכה (סי' שמ ד"ה וחייב), עוד זאת כתב שהריב"ש בנה יסודו על כוונת המסתרק 'להשיר נימין המדולדלין'. אך מעיר ואומר וז"ל, לדין היום כל הכוונה של סרוק השיער אינו כדי להשיר הנימין, ואדרבה לא ניהא ליה בהכי, ואיך שיהיה בודאי שאינם מתכוונים לזה. ופסיק רישא בודאי לא הוי, דרבים הם המסתרקים כדי ליישב שערותיהם בטוב ואינם תולשים שערות. ע"כ.

וזכינו לכוון לדבריו בכמה פרטים, והם אמיתיים ומוברחים, ובדברינו התבאר גם הבנת השינוי במציאות ובהרגלי האנשים וכוונתם.

מסרק רך

ולרווח ההיתר בשופי, אם סורק במסרק ששערותיו 'קצת' רכות ליכא איסורא כלל, שאין כאן לא פסיק רישא ולא כוונת השרת נימין כי אינו משיר כלום. וזה יוכיח כפי הפשוט לכל שהאידינא לא מכוונים כלל להשיר המדולדלין.

וגם הריב"ש (סי' שצד ד"ה ואחר שנתבאר) שהיה הלוחם הגדול בסירוק כתב וז"ל, ועירי היתה עיר גדולה

סיכות שיער

מכל הנ"ל מבואר, שניזיר הרוצה לתפוס סיכות שיער בראשו [נגון במסתיר נזירותו], לאחוז השיער בצורה כזו או אחרת. אין בדבר איסור, שמלבד שאינו בו שום פסיק רישא שיתלוש שיער בהוצאתו, והוא פשוט שבכגון זה לא מתכוון להשיר נימין, גם לא גרע מחופף ומפספס, שעלול לתלוש אך אינו פ"ר ומותר.

לסוך שיער הנזיר ובשבת

לסוך שיער הנזיר בשמן או תכשירי שיער למיניהם 'בנחת', הוא היתר גמור והוא המבואר במשנה (נזיר מב ע"א) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. ולית מאן דפליג בהא ובלבד שלא יהיה חומר שגורם להשרת שיער, ותכשירים האידנא לא משירים אלא מחזקים ומותר.

ולענין שבת, עי' בגמרא שבת (קכח ע"ב) בדין יולדת בשבת וזל"ק, הייתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה שמן ביד, ואם אינו ספק ביד מביאה בשערה, ואם אינו ספק בשערה מביאה לה בכלי וכו' אם היתה צריכה לשמן וכו' תיפוק ליה משום סחיטה, רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו אין סחיטה בשיער, רב אשי אמר וכו' בכלי דרך שערה דכמה דאפשר לשנויי משנינן. ע"כ.

והמובן מדב"ק, שסיכת שמן בשיער היתר גמור הוא, שדרך היתר נקט ברישא כדי להימנע 'מהוצאה' וגם הפלוגתא שבגמ' על הסחיטה, ולא על הסיכה עצמה. ופי' רש"י, סכה שערה שמן, וכשבאה אצלה מקנחתה, ואין כאן חילול שבת, כיון שאין דרך הוצאה בכך. ע"כ. הרי פשוט לפגיד שגם על הסיכה קאמר שאין כאן חילול שבת.

ובאמת הוא פשוט שהרי התירו לסוך כל הגוף כדגרסינן (שבת קיא ע"א) סך הוא את השמן ולא שמן ורד, בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן שכן דרכן לסוך בחול, רבי שמעון אומר כל ישראל בני

מלכים הם. ע"כ. וב"פ בשו"ע (סי' שכז) ע"ש. ובהכרח שבכלל היתר סיכת הגוף גם סיכת השיער, שהרבה מקומות שיער בגוף ולא הזכירו מניעה מלסוך בהם. וראיתי שכ"כ בהדיא להתיר לסוך את השערות בשמן לתענוג, בשש"כ (פי"ד הנ"ד).

אלא שיש לחלק בין שמן נוזלי לשמן עב, שהרי מלבד דחוינן לכמה מהאחרונים שדנו מריחת 'חלב מהותך' [בציריה] בשיער באיסור ממרח מהתורה, עי' מאמר מרדכי (שגס ק"י) משנ"ב (סי' שג ס"ק פא) וזרע אמת (ח"ב י"ד ס"ספט) הביאם מו"ר בשו"ת יביע אומר (ח"ד ס"ס כח). ואע"ג שפליג עליהו שאין כאן איסור תורה, מכיון שדעתו שיהיה נימוח על השערות ולא שיישאר כגוש עב, אך סיים איסורא מדרבנן מיהא איכא. ע"ש.

ועל כן המבואר הוא שצריך שיהיה נוזלי או כנוזלי והוא כתכשיר 'קרם' שאינו כמשחה המתמרחת אלא כשמן הנימוח ביד, ומעתה תאמר שמשחות וג'ל למיניהם אסורים מדרבנן בשבת אם הם עבים וסמיכים כמשחה, וקרם הנימוח מותר.

ובענין שימוש בקרם 'מעצב שיער' שמקשיח השיער לצורה, יש 'כמעט' מחלוקת בדבר בין ראשונים כמלאכים האם הוא בכלל איסור 'גודלת' הנזכר לאיסור בתלמוד (שבת צד ע"ב) שחכמים אוסרין משום שבות.

שבביאור 'גודלת' אפשר ודעת הריב"ש להחמיר גם 'בהשכבת' השערות וכעין הדבוקן זל"ז אסור. שכתב הריב"ש (סי' שצד) הנזכר בגדר 'גודלת' וז"ל, ואפשר שהוא התיקון שעושין הנערות וכו' רוחצין המסרק בשמן טרוף במים ומעבירין המסרק על ראשן להדביק השערות זו בזו ולהשכיבן על הראש, וזה דומה לבנין. ע"ש. ולמד מיניה לאיסור גם המ"א (סי' שג סקכ"ג) ומשם נפוצה שמועת איסור זו בדברי האחרונים, שגם להשכיב השערות ולעשותן כמקשה אחת יש בו איסור גודלת.

בעזרת מחט (עי' ב"י), אך בקל אפשר שבכלל זה היא גם 'החלקה' בשמן וכיו"ב, שמה תועלת לנערות לחלק השיער לשני צדדים אם אי אפשר להחליקן ולאוגדן ויישארו פרועות ראש.

ואנא דאמרי, שגם הריב"ש לא בריא ליה לאיסור שהרי לא נקט כלל בלשון איסור, אלא בלשון 'אפשר שהוא'. ולא נכון לטעון בזה שיוציא ספקו של הריב"ש מדבריהם הברורים של שאר קמאי, שגודלת האמור קאי על 'קליעת צמה' שהיא ממש מעשה קליעה, ולא החלקה בעלמא בדבר שאינו מתקיים מעצמו אפי' עד סוף השבת, ומה שייד לגזור בו מדין 'בונה' בשאינו מתקיים ואינו אלא כמרטיב השיער בעלמא. [ועי' תהלה לדוד שם]

ובפרט דחזינו שהתירו חכמים לסוך שמן בשיער, וזה לעצמו כבר מראה שלא גזרו בהדבקה שערות והשכבתן, גם אם יישארו בצורה זו לכמה שעות, שזה מה שנעשה במריחת השמן ולא גזרו בו ולא חילקו בסוגי השמנים. ודו"ק.

ומהאמור יש ללמוד גם למסלסלים פאות ראשם, שהגם וצורה זו מתקיימת וגראית בצורה ממש, אך כאמור לפירוש רוב קמאי אין בזה כלל איסור 'בונה' שאינו בדרך של קליעה, אלא סלסול בעלמא ולא 'מעשה עבות'. ולו יהי אלא ספק אם גם בזה דיברו, הוי ספק דרבנן להקל, ועל אחת כמה וכמה שכן פשט רוב קמאי ומרן השו"ע.

ואילולי דמסתפינא אמינא, שהמונעים מבחורים ובתולות לסדר שערם בטענת איסור, מצערים אותם לחינם, שמתביישים הם לצאת ושערם פרוע. ולענ"ד בזמן הזה, הוא בכלל כבוד הבריות בפשוט. ועין רואה שרובם גם בשבת מסלסלים פאותיהם ורוב בתולות מסרקות שערותיהן בהיחבא, ואעפ"י שמדמים זה לאיסור כי כך טענו להם אין הם יכולים לעמוד בזה ולא יכולים לסבול בדעתם

איברא, שברוב המכריע של הראשונים מפורש בהדיא לא כן, ראה בתוס' (נו ע"א ד"ה במה) וז"ל, דאיכא לכל הפחות איסור שבות בגודלת, וסברא הוא דכי היכי דיש איסור 'בעשיית קליעה' ה"נ יש איסור בסתירת קליעה. ע"כ. וכ"ה ברא"ש שגודלת הוא קליעת שיער, והביאם מרן בבית יוסף. ושם ליבך שקליעה וסתירה קאמרי, והוא דלא כדברי הריב"ש בפי' 'גודלת' הנזכר, אלא כפשוטו שגודלת דווקא בעשיית צמה שדומה קצת לאיסור 'בונה'.

וכ"ה ברוב ככל הראשונים, ראה לשון הר"ן בשם הרא"ה (שם) וז"ל, פי' הרא"ה ז"ל דפוקסת היא שלוקחת חלק משערה ושזורת אותו וכן עד ג' פעמים, ואח"כ עושה משלשתן כמין חבל וזו היא הגודלת. ע"כ. וכ"ה על הגמ' שם במאירי, ריטב"א, רבנו פרחיה, ריבב"ן, רבנו יהונתן מלוניל, פסקי הרי"ד ועוד.

וראש לכולם רבנו הרמב"ם (פי' המשנה שבת פ"י אות ו) שכתב וז"ל, וגודלת, הקולעת אשר קולעת שער הראש. ופוקסת, המקיפה שער הראש על המצח והוא ממיני קליעת השער. ע"כ. הרי שאין לפרש 'גודלת' אלא בקולעת שעה דדמי לבונה, ולקרוא להחלקת השיער והשכבתו בצורה מסויימת שייקרא 'בונה' זה אינו במשמע.

וכן היא דעת השו"ע (סי' שגסע"י ב) בלא ספק שפסק וז"ל, אסור 'לקלוע' האשה שעה בשבת, ולא להתיר קליעתה, אבל יכולה לחלוק שעה. ע"כ. הרי שהביא כלשון רוב ככל הראשונים שרק מעשה 'קליעה' הוא האסור, והשמיט האיסור בהחלקת שיער וכיו"ב, ואעפ"י שבודאי ראה דברי הריב"ש שהרי הביאו בבית יוסף, ומינה תידוק דלא סבירא ליה לחוש בזה. [ועי' תהלה לדוד על אתר].

ואדרבה, מרן כתב בהדיא שמותר 'להחליק' השיער, ופשט לשונו 'לחלק' השיער לשתי פאות

ואחר חיפוש מצאתי כמה חכמים המקלים בזה בהדיא בסלסול השיער, ראה בספר דרכי עונג (ח"ב עמ' שכד) שכ"ד המהרש"ם (ח"ה סי' נד), וכ"ה בתולדות שמואל (ח"ג השמטות מצו' לב) וששמע כן מבעל התשורת שי להתיר, וכ"ד הבאר משה (ח"א סי' יט ח"ה סי' עד) והמשנה הלכות (ח"ו סי' סח). וראיתי שכ"ב בשו"ת שמחת אליהו (ח"א סי' כח) ומייתי שמועה להקל גם מהגר"א בוטבול שליט"א. וראיתי שכן מסיק גם בשו"ת ובא משה (סי' טו, בס' טובים השנים ח"א) ע"ש. וכאמור לדברינו הוא פשוט, שהרי לא אמרו 'גודלת' אלא על קליעת צמה, ואין לאסור בזה גם לנערות.

ולא אכחד שיש חולקים רבים באחרונים, אך מאחר והיא מילתא דרבנן, וכאמור רוב ככל הראשונים לא דיברו בזה כלל אלא במעשה קליעה גמורה, וכן מוכח בשו"ע. והאידנא הוא ברור שהוא כבוד הבריות, ואין להחמיר ולצער את ישראל חנם, ובפרט בצעירים שהוא פסיק רישא שיעברו על דברי המחמיר לשווא, ועדיף שיעשו כעיקר הדין בהיתר. ודי בזה.

וזאת העולה, שמן הראוי להדר ולהימנע מלהקשיח שעריו בצורה מסוימת, כדברי רבים מהאחרונים, אך מעיקר הדין מותר הדבר כל שאינו בכלל קליעת שיער ['צמה'] אלא כהחלקתו המותרת. ולא יעשה כן במשחה אלא בקרם וכדומה שאין בו ממרח.

ומדין מוליד ריח בשיער בנתינת הקרם שיער, כבר הכריעו באחרונים שאין לחוש בשבת למוליד ריח בשיער כמו בגוף האדם, עי' למור"ר בחזו"ע (ח"ו עמ' צג) שכן ברור מהגמרא שבת (ז ע"ב) 'ברדא שרי' שמוליד ריח בשיער, והאריך בעוד אחרונים רבים הוזהר וע"ע באורך בשו"ת יבי"א (ח"ו או"ח סי' לו). ודי בזה.

לצאת כך לחוץ, ובפרט הצעירים והצעירות שמראם החיצוני ציפור נפשם בגיל זה.

וכבר דנו הפוסקים על דוגמאות קלות מזה שיש בו היתר 'כבוד הבריות' ביושב בבית כנסת 'בלי טלית' (מור"ם ז"ל סי' יג ס"ג) או לצאת ברחוב ללא בגד עליון אעפ"י שלבוש בשאר בגדים (ברכות יט ע"ב) ודוגמאות כאלה הרוב. ולמה לא נחוש לכבודם של הצעירים או מי שמפריע לו הדבר לצאת ושערו כמחושמל, כי באמת הרגילות היום שמקפידים בזה הרבה, ויש לדון כבוד הבריות כל מקום וזמן כפי עניינו. וכ"כ בשבט מיהודה (ח"ב סי' סג) שדין כבוד הבריות תלוי במושגי הזמן והמקום. והוא אמת. ועל כן דיינו שלא להחמיר עליהם, כי באמת מהדין הוא מותר וכנ"ל.

וחזיתי לרב קצות השלחן (סי' קמו בבד"ה שוס"ק בא) שכתב על סלסול הפאות 'שאין בזה כבוד הבריות'. ע"ש. לדידי לא כן הוא, ואולי כך היה בשעתו ומקומו שלא היו מוקפדים בנראות חיצונית, וכנראה דיבר בזקנים או בחכמים שלא עניין הוא עבורם, כי הנערים והנערות מעולם היו מסלסלים בשערותיהם, וגם נערים ובחורים כיוסף הצדיק והנזיר הטוב רואי שבא מהדרום, והדברים פשוטים בעיני מאוד. וכל שכן היום במקומותינו וזמנינו, שהוא פשוט שרוב הציבור בין איש או אישה רגילים לצאת מסודרים לרחובה של עיר, ויתביישו לצאת בשבת וראשם פרוע. [ושאלות שבשגרה הן לעוסק עם הציבור, שאישה שטבילתה לביל שבת מצטערת על היעדר האיפור שנאסר עליה בשבת, עד שמבקשת לדחות טבילתה מחמת הכושה, והדברים ידועים לכל מי שחי בתוך עמו.]

ובכל אופן, גם הכדי השלחן שם לימוד זכות עליהם, שהרי שערם מסולסל מטבעו ורק מוסיף על סלסולו ואין בזה איסור. וגם למד שיש בזה התנאה לפניו במצוות. ע"ש. ולדידי א"צ לכל זה, אך מ"מ אחוז שגם התנאה לפניו במצוות איכא.

ייתלשו ואין כוונה לתלוש, אין כאן איסור גם אם נתלש.

קדושת שיער הנושר

דרשו חז"ל בספרי (נשא פסקא כה) וזל"ק, קדוש יהיה, זו קדושת שער אתה אומר או אינו אלא קדושת הגוף, כשהוא אומר קדוש הוא לה' הרי קדושת הגוף אמור, הא מה ת"ל קדוש יהיה זו קדושת שער. ע"כ.

ומבואר שיש קדושה בשיער עצמו, ולא רק דין מצוה אלא קדושה בעצם.

וכיו"ב בקידושין (נו ע"ב) במשנה, המקדש בערלה בכלאי הכרם וכו' ובשער נזיר וכו' אינה מקודשת. מכרן וקידש בדמיהן, מקודשת. ושם (נו ע"ב) גרסינן, בשער נזיר מגלן, דאמר קרא קדש יהיה גדל פרע שער ראשו, גידולו יהיה קדוש אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שער נזיר תופס את דמיו ויוצא לחולין, מי קרינן קודש קדוש קרינן. ע"כ.

וכיו"ב בניזיר (ט ע"א) דאין שאלה בהקדש ועל כן אין שאלה בניזירות, שהשיער כהקדש דמי. ע"ש.

ואם לא די בכל זה ראה שנפסקה בזה הלכה, שכתב הרמב"ם (פ"ו ה"ד) וזל"ק, כשמגלח הנזיר תגלחת טומאה אינו צריך לגלח על פתח המקדש ולא להשליך שעריו על האש, ובין שגלח במדינה או במקדש שעריו אסור בהנאה וטעון קבורה ואפרו אסור כאפר כל הנקברים. ע"כ.

ולעיל הארבנו בדברי מהר"י פערלא (על רס"ג עשין קד"ה והנה מקור דברי הרמב"ם) שהאריך בזה והעולה מדבריו, שבזמננו שכולנו בחזקת טומאת מת ליכא כלל מצות עשה של גדל פרע, והשיער הגדל אינו בקדושה ולכן גם לא נאסר בהנאה וא"צ קבורה.

אך כבר הערנו בזה למעלה שדבריו מחודשים ולא מוכרחים כלל, ואם היה כדבריו הוא פלא שלא

העולה להלכה

מן הראוי אם אין לו צורך בזה, יש להדר ולהימנע מלסרק שעריו במסרק אפי' בנחת.

מעיקר הדין מותר לסרק שעריו בנחת' במסרק, אין צריך לומר אם שעריו 'חלק' שלא מצוי בו קשרים שמותר הוא, שבזה רחוק הדבר שייתלשו שערות, אלא גם באינו חלק כ"כ אם רגיל בתכשירי שיער וכדומה שמסייעים בסירוק בקלות, אינו פסיק רישא ומותר. ואם נתקל בקשר בשיער, לא ימושך בחזקה אלא יעזבנו ויסרוק במקום סמוך.

בשיער שמצוי בו קשרים יובש שעלול יותר לתלוש שיער בסירוק, מותר לחפוף 'בעדינות' את השיער 'בקרם שיער', ובשבת יקפיד שיהיה 'קרם' או 'שמן' שהוא קרוב להיות נוזלי ולא סמיך כמשחה, ויכול לאחר מכן לסרוק במסרק 'בנחת'.

עדיף לסרוק במסרק ששיניה 'קצת' רכות או במסרק ששיניה מרוחקות ולא צפופות, שבזה הוא רחוק מלתלוש שיער, ומותר בלכתחילה.

ככל האמור לעיל, מותר הוא גם בשבת מעיקר הדין, ואם יש צורך בכך [כגון במסתיר נזירותו] אחר הסירוק מותר גם לרסס על השיער חומר המקשה את צורתו, שכל שאינו קליעת שיער [צמח] לא אסרו רבותינו, אך לא יעשה כן כמשחה עבה [סמיך כמו ג'ל שיער] אלא בקרם לחות או תרסיס וכדומה שאין בו ממרח. ואם בקל להימנע מלהקשות השיער אלא רק לסדרו, ראוי וגבול להימנע מזה.

כמו כן, מותר להשתמש בגומיות שיער וסיכות שיער למיניהם [כגון במסתיר נזירותו], ויעשה כן בנחת ועדינות שלא יתלשו שערות.

אם וקרה שנתלשו שערות בחפיפה או בסירוק או בגומיית הראש, מאחר והיה בנחת 'שאפשר' שלא

האידנא ואין בית המקדש ואפר פרה, סתימתם דוחה חילוק זה במפורש. והארכנו לעיל לחזק הברור והפשוט שגם בנזיר טמא מת יש קדושת נזירות, ע"ש כמה חילוקים יסודיים בין מצורע לטמא מת, וראויות ברורות לקדושת נזיר גם בזממה"ז.

ומעתה יש לחקור, האם שיער הנזיר חייב קבורה רק בתגלחת סוף נזירות או גם שיער הנזיר בכל יום. עוד יש לחקור אם יש איסור הנאה בעודו מחובר לראש או רק בתלוש.

והנה תנינן (ע"ז עד ע"א) אלו אסורין, ואסורין בכל שהו, יין נסך ועבודת כוכבים וכו' ושער נזיר וכו' הרי אלו אסורין ואסורין בכל שהוא. ע"כ. ומבואר שאיסור הנאה בהם וחייבים בקבורה, ואעפ"י שלא מדובר בגילוח לטהרה.

ולכאורה גם על ראשו נקרא קדוש, שמאחר ונקרא הנזיר 'קדוש' גם על קדושת שער וכנ"ל, משמע שגם בעודו על הראש יש בו דינים אלה. וכן הוא בפשט התלמוד בקידושין (נז ע"ב) וזל"ק, בשער נזיר מנלן דאמר קרא קדש יהיה גדל פרע שער ראשו גידולו יהיה קדוש. ע"כ.

וכן נראה עוד ללמוד שני דינים אלה, מדברי הרמב"ם (פ"ז הט"ו) בנזיר שנצטרע שכתב וז"ל, נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שערו שהרי תגלחתו מצות עשה שנאמר במצורע וגלח את כל שערו וכו' ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות, מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו, והרי אינו קדוש בהן, 'ובטל העשה מאליה' ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו. ע"כ.

שמבואר שצרעת 'מפקיעה' את הקדושה בשיער 'בעודו במחבר' ולכן אין איסור לגלחו בעבור

נזכר בחז"ל ובראשונים חילוק כל כך בסיסי. וכל דין סירוק השיער וסם המשיר שיער כל אלה אסורים ממצות 'גדל פרע', ואם כדבריו איך לא העירו דליכא איסור בכל זה בטמא מת וכולנו טמאים בזממה"ז. ועל אחת כמה וכמה הוא לפלא בדברי הרמב"ם, שהרי דן בהדיא בנזירות בזממה"ז כשכולנו טמאי מתים, ודרש בהלכותיו בהדיא במצות עשה של גדל פרע שער ראשו, ולא חילק כלום. וזה כמובח שאין הלכה כדברי מהר"י פערלא.

ובפרט מובן הוא בנזיר שמשון שמותר להיטמא למת, ולא חילקו חז"ל כלל לומר שאין בו קדושת שיער או שאין בו איסור לתלוש שיער, אדרבה כתבו שדינו ככל נזיר בזה. והרמב"ם הרי כתב דיני סירוק והסרת שיער גם בנזיר שמשון, שיש בו גם לאו בהעברת תער וגם עשה בגדל פרע. וזה מוכיח.

ואין לדחות כמו שראיתי לאחד החכמים שחשב לתרין במש"כ הרמב"ם (פ"ג ה"ג) וז"ל, שמשון לא היה 'נזיר גמור' שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה וכו' ומותר להיטמא למתים. ע"כ. וטען לומר שמותר להיטמא למת ולכן גם קדושה ליכא ביה, ובעבור זה אינו נזיר גמור, וכך הוא לכל טמא מת הנודר.

שברמב"ם כלל לא מבואר 'שאין' בנ"ש מצות עשה האמורה גדל פרע או שאין בשערו קדושה, שזה לא במשמע כלל. ובאמת שהפשוט בלשונו שרק 'שמשון' לא היה נזיר גמור שהרי לא נדר בפיו אלא ע"י מלאך, אך בנודר על עצמו נזירות שמשון נזיר גמור הוא. ומאחר ועפ"י קבלה כך היא נזירותו, קדוש הוא ושערו קדוש למרות טומאת מת שבו. ודו"ק.

וכאמור, סתימת הרמב"ם והראשונים שלא ציינו לדין עיקרי בזה כשדיברו בזממה"ז בכל סוגי הנזירות, ואמרו מפורשות כשכולנו טמאי מתים

הנושר, גם באין חיוב גמור, מ"מ מעלה ושבח בודאי איכא בזה. שאפי' חוטי ציצית שהם תשמיש מצוה נהגו לגנוז, א"כ הוא כל שכן שיער שקדוש בעצמו.

הריני מסלסל בשערי

אגב העניין אמרתי לעורר החשיבה וההבנה במצות התורה בדרך דרש, האם הנזיר הוא מדין הזנחה וקלקול השיער או שמא גידול שיער מגזירת הכתוב היא, שגם אם נוי הוא לו היא ממעלת הנזיר או שמא עיקר השבח בסוף נזירותו שמקריב שערו לה' ומגלח עצמו בגנאי גדול.

ונראה שלשון 'סלסול' בודאי לשון נוי הוא, דתנינן בריש נזיר 'הריני מסלסל' וכו' הרי זה נזיר. ומסלסל בשערו מוזכר לרוב בחז"ל ולשון נוי ללא ספק הוא, והבולט שבהם 'מסלסל בשער כבתולה'. וא"כ משמע שאינו גנאי כלל שהנזיר מאריך שערו אלא גם נוי בדבר, שהנזיר לסלסל בשערו מתפרש על נזיר.

ואם לא די בכך, עוד אומרת הגמרא (ג ע"א) וז"ל, אהא 'נאה' – נזיר. ודלמא אנאה לפניו במצות וכו' אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אנאה. נזירא מילתא דעבירה ואמרי' ליה נאה? אין, דאפילו לרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא, הני מילי גבי נזיר טמא דאידי דבעי מיסתר דאמ' רחמנא והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו התם הוא דלמא אתי למיעבר על נזירותה, אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ביה. ע"ש. ומבואר היטיב שנוזיר בכלל נוי ויופי יש בו ולא ניוול, ואדרבה היא כ"כ לשון פשוטה שעד שהאוחז בשערו ואומר כן כוונתו מסתמא על נזיר, וזה מוכיח מעצמו. וק"ו כשחכמים עשו דימוי 'אתנהה לפניו במצוות' באוחז בשערו ואומר 'אנאה' הוי נזיר, הרי שגידול השיער גם כשהוא נוי לנזיר לשבח הוא.

ונראה להוכיח עוד, שאם העיקר הוא הניוול מדוע אותו בחור מהדרום שבודאי מקרי נזיר הגון

תגלחת הצרעת. ומובן שלולא הצרעת הקדושה חלה בעוד השיער על ראשו במחובר וביש בו קדושה יש בו איסור הנאה, שכאמור בקידושין (שם) דתליא הא בהא. ועל כן בשער נזיר שנצטרע 'מותר בהנייה' כמפורש ברמב"ם (פ"י ה"ב) לעומת שיער נזיר טמא שכאמור 'אסור בהנייה' (פ"ו הל"א). [נע"ע בחי' הגר"ז (נזיר יד ע"ב) שביאר כן בארוכה. ועי' בשו"ת דבר אברהם (כהנא שפירא, ח"ב סי' ה סק"ג) ויש להעיר על דבריו למעין.]

ומ"מ ראיתי לחזו"א (נשים סו"ס קמא) שכתב וז"ל, ונראה דאין שער נזיר אסור בהנאה במחובר אלא כשנתלשו, ואע"ג דדרשנין קידושין (גז ע"ב) קדש יהיה וכו' מ"מ אינו אלא לאסור 'לבשתלשו', ומיהו אפי' גלחוהו לסטים שערו אסור וכדתניא בספרי, משמע נמי דלא נאסר במחובר, דאי כבר נאסר איך יוחזר להיותו. ע"ב.

ומבואר מיניה שלא נאסר בהנאה בעודו מחובר לראש, למרות שהוא קדוש וע"כ נאסר לגזוזו. אך מ"מ גם מבואר מיניה והוא פשט חז"ל, שגם בנתלש השער שלא לשם סיום נזירות אלא בלסטים, חל על השיער איסור הנאה בפשיטות וחייב בקבורה.

ובאמת כן נראה ברור מדלעיל, וע"כ נראה ששיער שנשר מהנזיר יש לקוברו גם בתוך ימי נזירותו, ושער שנשר במקלחת נראה שאין צריך לחפש אחריו שסו"ס נכנס הוא באדמה כדין קבורה, אלא שראוי הוא לאוספו ולקוברו, ולא גרע מחיבוב מצוה.

וראה בלשון הזוהר הקדוש (במדבר ריש קכו ע"ב) שדיבר במעלת שער הנזיר וזל"ק, תאני ר' שמעון, אלמלי ידעי בני נשא מאי קאמרי בהאי שיערא וברזא דיליה כמה דאיהו ברזא דרזין אשתמודען למאריהון בחכמתא עלאה, עד כאן רזי דאורייתא מכאן ולהלאה כתרי תורה (ישעיה כג) סחרה ואתננה קדש לה'. ע"כ. וע"כ כדאי הוא לקבור שיער

ניוול' הרי זה מותר להכנס לעזרת ישראל. ע"כ.
הרי לפניך כשמש בצהרים, שגידול שיער אינו
בהכרח דרך ניוול אלא בתחילת גדילתו, אך אחר
שצמח והתאריך שערו דרך נוי הוא, והוא בשלב
הנקרא 'מחלפות ראשו', שכבר גדל השיער.

[ועפ"י רוב בזמנם היה השיער נהפך למכונה היום
'ראסטות', ראה לשון הנביא (שופטים פט"ז פ"ג) 'שבע
מחלפות ראשי' ופי' התרגום 'גדילת רישי'. ורש"י פי'
'קוצות'. והכול אחד.]

ואיך שלא תהיה כוונת הנזיר רצויה או לאו, בהכרח
הוא שהנזיר צריך שייראה מסודר ומכובד, שס"ס
חזינן בגמרא שהנזירים הייתה צורתם נאה עד
שהאוחז בשערו ואומר אה נאה הרי זה נזיר. והגם
שבודאי אינו צריך לטרוח בנוי ויופי, שלמה יפסיד
זמנו על הכל וריק. אך גם להראות בצורת גנאי
אסור הוא, שלא יחלל שם שמים.

ולא גרע מהלכות ת"ח ברמב"ם (דעות פ"ה ה"ט)
וז"ל, מלבוש ת"ח מלבוש נאה ונקי, ואסור לו
שימצא בכגוד כתם או שמנונית וכיו"ב, ולא ילבש
לא מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל
מסתכלין בהן, ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את
לובשיו אלא בגדים בינונים נאים. ע"כ.

ומבואר הוא שצריך החכם להיזהר במראהו וצורתו
שלא יתחלל שם ה' לא לצד המהודר ולא המוזהר,
ונראה שדין ת"ח כי שם ה' ותורתו נקרא עליו,
ואל"כ חילול ה'.

וראה במאירי (שבת נ"ב) וז"ל, מותר לאדם לצחצח
פניו ידיו ורגליו וכו' ואפי' כיון באלו ליפות עצמו אין
כאן משום שמלת אשה, ואף לתלמיד חכם מותר
שאין זה אלא להתראות נאה בין הבריות שלא
יתגנה עליהם ויתחלל שם שמים על ידו לפחיתותו.
ע"ש. הרי בהדיא שאפי' שהוא מעשה נוי ויופי
מותר כשאינו להתייחר אלא שלא יתגנה על

ומשובח, מדוע לא גזר על עצמו ניוול מיד והיה
מקלקל את 'תלתליו הסדורות' לו ולא מתייפה
בהם, אלא שהמשמעות שם ברורה שלא רצה כלל
להשחית יופיו אלא לכוונו ולהקריבו לשם ה'
שיגלח ויקריב השיער לה', ולא מדין ניוול.

הרי שנוירות אינה בהכרח ניוול, אלא ייחוד הנזיר
וההדר לחי העולמים. והוא הסלסול שהוא
'החלקת השיער ויישורו ויפיו' [המדריך המספיק לר'
תנחום היר' (ע' כלכל)]

וכידוע נזיר 'עולם' או 'לעולם' וכ"ש נזיר שמשון,
לא מגלחים שערותיהם לעולם, וא"כ ברור הוא
שעיקר הנזירות אינו בגילוח השיער אלא בגידולו.
והיא ציווי התורה לגדל פרע ותער לא יעבור.

אלא שראיתי דברי בעל החינוך (מצוה שעד) שביאר
ענין גידול השיער שהוא מפני הכנעת היצר שכתב
וז"ל, כדי להכניע היצר גם כן נצטוו לגלח כל
שערו במלאת ימי נזרו, ולא הורשה לתקן אותם
וליטול מהם קצת, כדי שלא ישוב יצרו עליו כאשר
בתחילה, אבל נתחייב לגלחם מכל וכל, כי אין
ספק שהשער הגדול ביותר או הגילוח הגמור יפסיד
תואר האדם. ע"כ.

ומשמע מיניה ששיער ארוך הוא 'מפסיד תואר
האדם', אך באמת לא משמע כן אצל העולם מגדלי
השיער הארוך לנוי עושים כן. וגם בפרקי זמן סתם
נזירות ל' יום, שאין הוא בכלל שיער 'הגדול
ביותר', ומקרי נזיר גמור, אע"ג שאין בו חסרון נוי.

ולענ"ד ראה אלימאד לדברי, בדברי רבנו
הרמב"ם (ביאת מקדש פ"א ה"ז) וז"ל, וכן אסור לכל
אדם בין כהן בין ישראל להכנס למקדש כולו
מתחילת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי יין או
שכור או 'פרוע ראש דרך ניוול' או קרוע בגדים, אף
על פי שאינו באזהרה שאין זה כבוד ומורא לבית
הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול, אבל ישראל
'שגדל שערו עד שנעשה מחלפת ולא היה דרך

וחזיתי לרב קצוה"ש (סי' קמו בבדה"ש סוס"ק כא) שכתב על סלסול פאות הראש וז"ל, אין באופן זה שום חשש דמסלסל בשערותיו כיון שאינו עוסק בסלסול, ומסתבר דהמיפה הפיאה באופן המותר, יש בזה משום 'התנאה לפניו במצות'. ע"כ.

ואם כתב כן על פאות הראש שהוא במנהג חסידות בעלמא להאריך הפאות לסימן, כי מהדין די בזה שלא משחית הפאה בתער אך אין צריך לגדלם. על אחת כמה וכמה בנזיר שגידול שעריו מצוה דאורייתא ממש, שיש בו זה קלי ואנוהו להתנאות לפניו במצוות.

על כן גם הנזיר יזהר ממאוסות, אך מאידך גם לא יהיה מסלסל בשעריו כבתולה, אלא על צד מסודר ומאוזן וכדין ת"ח, וכ"ש אם הנזיר גם ת"ח שלא יבזה כבוד תורתו ומאידך לא ירדוף אחר הנוי בקלי הדעת, אלא במשקל ובמסורה.

אחרים במקום שכך דרכם ליפות עצמם והוא נראה מוזנח. ואוקי באתרין.

ולכאורה הוא על אחת כמה וכמה בנזיר לה', שהרי שמו של ה' יתברך מיוחד עליו ביותר, ועי' זבחים (יט ע"א) אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן, זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דאיזגדר מלכא והוה מדלי לי המיינאי ותיתייה ניהליה, ואמר לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו. ע"ש. ולמדו משם שיש לחכם להתנאות בבגדיו להראות מוסדר וייצוגי, והנזיר רשום עליו שם 'קדוש' יותר מהחכם ואפי' יותר מכהן וכנ"ל, ואם כן הוא בקל וחומר שלא ייראה מוזנח.

והגם שאינו מסתפר כמלך וכהן החייבים בתספורת לזמן ידוע (סנה' כב ע"ב) שהרי מצוות גדל פרע עליו, אך מותר ומצוה הוא שיסדר שעריו על דרך המותר שייראה בצורה סבירה ולא יהיה נראה כתמהוני ומוזנח. וצריך זהירות בזה, כי הרואה את הנזיר מוזנח ומאוס, ח"ו יתחלל שמו של ה' שיאמרו ראו בזינו ואוי לו למתייחד לה'.

פרק ז – לא יטמא

טומאת מת

ככלל אסור הנזיר להיטמא בכהן לכל דיניו, אלא שמוסיף עליו שאסור להיטמא גם לקרוביו. ולקמן נפרט מעט דינים המצויים הנצרכים לנזיר במיוחד.

טומאה לנזיר טמא

כאמור לעיל, גם לראב"ד הסובר שיש איסור לטמא מת לנדור נזירות וכנ"ל, הוכחנו שגם לדעתו ז"ל לאחר מעשה שכבר נדר, הנזירות קיימת. אלא שביסוד דברי הראב"ד עלה חידוש נוסף, שאחר שנטמא איש ולא נטהר באפר פרה אין תוספת טומאה כשנטמא למת נוסף, ועפי"ז אכן כתב שאין לכהן בזמה"ז איסור להיטמא שכבר טמא ועומד הוא, וכאשר ביאר שיטתו בזה (פ"ה הל' טו) דהלכתא כרבה שאפילו פירש וחזר ונגע פטור, וכן הכהנים בזמן הזה טמאי מת הן ואין עליהן עוד חיוב טומאה, והמחייב אותם עליו להביא ראיה. ע"ש.

א"כ נמצא לדעת הראב"ד שבאיש שכבר קיבל נזירות הרי שקלקלתו תקנתו, שבעת לשיטת הראב"ד אין איסור לנזיר בזמה"ז להיטמא למת שבידוע כולנו טמאי מתים האידנא, ומעתה דין הנזיר בדין הכהן.

אך כאמור, דעת רוב הראשונים ומרן השו"ע בדבריהם, שקיים איסור להוסיף טומאה על טומאתו בין לנזיר ובין לכהן. ומכל מקום, בצדדים נוספים יש לרווח ההיתר בדבריהם.

הרחקה מטומאה

נזיר כאמור אסור להאחיל על קבר המת וגם חייב להרחיק מקבר. וכעת נבוא לדון בגדרי האסור והמותר והמומלץ לנזיר. והנה כהנחת יסוד מאחר והשוותה הגמרא בין נזיר לכהן ולמדה גדרי הטומאה האסורה בכהן מנזיר, אם כן יש ללמוד גם מדברי הפוסקים בכהונה לנזיר.

וקודם כל חזינו, שדיברו הפוסקים בכיו"ב גם לעניין לועג לרש וכדו' עד היכן ההרחקה מבית הקברות, האם דוקא סמוך לקברים או אפילו בתחום החומה שסביב בית העלמין צריכים להימנע. עי' בשו"ע (מה ס"א) שכתב וז"ל, אסור ליכנס בבית הקברות או בתוך ארבע אמות של מת. ע"כ. וראה בכיאות הלכה (סי' מה) שסיכם השיטות באחרונים, והעלה למסקנת הדין שבסמוך לאזור הקברים אעפ"י שאינו תוך ד"א אסור, אך ברחוק מהקברים אך תוך הגדר ראוי להחמיר, וחזין לגדר מותר בכל ענין.

ובדעת מרן עי' לרב מאמר מרדכי (סי' מה סק"א) שכל שאינו תוך ד"א לקברים אין איסור וכדברי הב"ח, והרוצה להקל הרשות בידו, אך מהיות טוב לכסותם קודם שנכנס לשטח בית העלמין שהוא בנקל.

ויש לומר בפשיטות, שנזיר שחמור בהרבה מדיני לועג לרש וגם נאמרה בו הנהגה חכמים 'סחור סחור אמרינן לנזירא ולכרמא לא תקרב'. ומה לי כרם או בית עלמין, ומה לנזיר וכהן בבית הקברות, ועל כן אסור לו להיכנס לכל שטח בית הקברות.

ולכאורה כן מפורש הוא ברמב"ם (הל' אבל פ"ג ה"ג) וז"ל, מת תופש ארבע אמות שלו לטומאה, וכל כהן שנכנס לתוך ארבע אמות 'מכין אותו מכת מרדות' וכו' אבל אם נכנס לבית הקברות לוקה מן התורה. ע"כ. ומשמע שבית הקברות קובע את האיסור והוא 'דאורייתא', ורק בקבר יחיד נאמרה הרחקה ד"א מדרבנן.

איברא, שלשון מרן השו"ע בדין טומאת כהנים (סי' שעא ס"ה) בדיוק בתר איפכא שכתב וז"ל, אסור ליקרב בתוך ארבע אמות של מת או של 'קבר'. בד"א, שאין הקבר מסוים במחיצות גבוהות י' טפחים, אבל אם הוא מסוים במחיצות גבוהות עשרה טפחים, או בחריץ עמוק י' טפחים, אין צריך

העלמין בתוך מכונית, שהוא רשות לעצמו. [לקמן
בדין אוהל זרוק].

וכבר האריך בכל זה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ד סי'
טו) בדין ודברים שהיה בינו לגרב"צ עוזיאל זצ"ל,
והעלה שלדעתו אין לאסור את הכניסה לשטח
בה"ק לגמרי, אלא רק את הריחוק ד"א מהקבר,
וביאר ברמב"ם שבית קברות שנזכר היינו כפי
המנהג הקדמון 'במערת קבורה' דווקא, שכל
כניסה אליו הוא אוהל המת מדאורייתא. ע"ש. וציין
שכ"כ בשו"ת בית אב חמישאי (י"ד סי' שלז).

ולכל צדדים הנזכרים, יש לצרף דברי רבנו יהונתן
(סוטה שם) שמחמת שמדובר בהרחקה לצורך היכר
בציון משחו סני, וכן לצרף דברי הראב"ד לעיל
בנזיר טמא מת שאין בו איסור טומאה. ובכגון זה
מילתא דרבנן שלעיקר הדין מותר הוא בריחוק
ד"ט, חזי להצטרופי לרווח ההיתר היסודי.

'אוהל זרוק' ברכב

יסוד הדין בגמרא נזיר (נה ע"א) עירובין (ל ע"ב) ועוד
מקומות רבים בחז"ל, שנחלקו רבי ור' יוסי בר
יהודה האם אוהל זרוק שמיא אוהל או לאו. וראה
בבית יוסף (או"ח סי' תט) שהאריך בשיטות הפוסקים
ושדעת רובם שאוהל זרוק 'לאו שמיא' אוהל, כ"ד
הרמב"ם הרא"ש מרדכי ועוד, מלבד הרשב"א
דפליג בהא. ע"ש.

וראה למו"ר בספרו חזו"ע (שם עמ' מ) אם מותר
לכהן לנסוע ברכבת מעל בתי קברות לצורך
פרנסתו, והאריך בשיטות קמאי שרובם כאמור ס"ל
שאוהל זרוק לאו אוהל, מלבד הרשב"א וריא"ז.
וצירף גם דברי השבות יעקב (ח"א סי' פה) ועוד
חכמים שלמדו ברמב"ם ועוד שהגם שאוהל זרוק
אינו אוהל היינו מדרבנן, אך מדאורייתא שפיר
מהני אוהל זרוק מפני הטומאה. ומוסיף בזה דעת
הראב"ד דלעיל שאין איסור טומאת מת לכהנים
בזמיה"ז, ושיש מנהג כמה קהילות שסמכו על זה

להרחיק ממנו אלא ד' טפחים. ע"כ. ומבואר
שהריחוק הוא 'מקבר' ולא 'מבית הקברות'.

ובאמת כן הוא נראה פשוט ביסוד הדברים בגמרא
סוטה (מוד ע"א) מת תופס ארבע אמות לטומאה,
ותנא תונא 'חצר הקבר' העומד בתוכה טהור והוא
שיהו כה ארבע אמות, דברי בית שמאי. ב"ה
אומרים, ד"ט. ע"כ.

ופי' רש"י וז"ל, חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל
הנכנס בארבע אמותיו, כדי שלא ירגילו אוכלי
טהרות ליקרב לו, ויהא סבור שלא האהיל ויש
לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל ולא אדעתיה. ע"כ.
ומבואר שכל ההרחקה היא גזירת חכמים אטו
יאהיל, ולא גזרו בכהן העומד בשטח בית עלמין,
אך בריחוק גדול מהקבר. שבזה הוא גדר הנזכר
בגמ' 'חצר הקבר' שפי' רש"י שהוא השטח שלפני
מערת הקבורה, ששם לא גזרו על הכהן כלל 'דכיון
דמעהר חלוקה הימנה ומחיצותיה ניכרות לא גזרו
רבנן' כי סו"ס המחיצות הוי היכר.

ומבואר עד כאן שכל ההרחקה האמורה היא
'מדרבנן', וחכמים גזרו על הרחקה ממת וקבר ולא
מכל שטח המוגדר כבית עלמין. וגם מהקבר עצמו
אם יש מחיצות צריך להרחיק ד' טפחים ודי בזה.

ובדברי הרמב"ם הנזכרים לעיל יש לומר, שלא דן
אלא בבית קברות שאין בו שטח פנוי מקברים, וכל
הנכנס בו בהכרח מאהיל ממש על הקברים ולכן
אסור מה"ת, ולכן גם לא הזכיר הרחקה ד"א אלא
בקבר יחידי ששייך שיהיה בריחוק מקבר בלי
להאהיל. וכ"ה ברדב"ז (שם), וכך גם הכין הבית
יוסף (סי' כג) והאריך בזה מו"ר בחזו"ע (ח"ב עמ' י).

וראה שם שהעלה מרן מלכא שקבר החפור בעומק
י' טפחים נחשב כרשות לעצמו וא"צ להרחיק
מהמת אלא ד' טפחים בלבד, כדין קבר המוקף
מחיצות. וגם כתב להתיר לכהן להיכנס בשטח בית

למעשה. [ע"ש מה שפלפל באורך בשיטת הראב"ד],
וכתב לצרף הספקות להתיר נסיעת הכהן ברכבת
מעל בית קברות.

וראה שציין מו"ר שם לדברי התפארת ישראל
(אהלות פ"ח אות י) ג"ל דהא דאמרין אהל זרוק, ר"ל
אהל מטולטל לא שמיה אהל, היינו רק לענין
שיהיה נחשב כאילו האהל סתום מכל צד, והאדם
מופרד בתוכו מאויר חו"ל שמקיף השידה מכל צד,
אלא אויר האהל בטל לגבי האויר המקיפו ונחשב
אויר שבתוכו כשאר אויר חו"ל ונמצא שנכנס לאויר
חו"ל אבל לענין שיהיה נחשב השידה כמחיצה
לחזין בין הטומאה לטהרה, הרי אפילו היתה
השידה מלאה נקבים חלולים מכל צדיה ומעורב
אויר שבפנים עם אויר המקיפה, אפ"ה כל שאין
בנקב טע"ט חוצצת. ע"כ. וא"כ שפיר הוי חציצה
לעניין הנוסע ברכב ורכבת וכדו'. וציין מו"ר גם
לשפת אמת (סוכה כא ע"א) ושו"ת הריב"ד (סי' ע)
ועוד אחרונים שהכי ס"ל. וראה חיזוק גדול בכל זה
בשו"ת שואל ומשיב תליתאה (סי' מג) שדרכה של
הרכבת בכך והוי אוהל קבוע שבדאי חוצץ בפני
הטומאה.

ומצטרף לזה דברי המשנה למלך (טומאת מת פ"א
ה"א) שלא דיברו לטמא באוהל זרוק אלא באוהל
'ישירות' על המת אבל אוהל זרוק על 'אוהל המת'
מהני לכו"ע. והסכימו עימו עוד חכמים.

ועוד הוסיף מו"ר דברי המשנה למלך (טומאת המת
פ"א ה"א) שכתב וז"ל, עוד נראה לומר דהא
דאמרין דאהל זרוק לא שמיה אהל, היינו דוקא
כשהם באויר אבל במונחים חשיב הפסק. וזהו
שכתב 'הפורחים באויר' כלומר שאינם נוגעין בארץ
וההיא דנזירות ודאבל מיירי במונחים בקרקע וגררו
השידה והכניסוהו לבית המת וכו' אבל כשמהלכת
על הקרקע אף רבי מודה דחשיב אהל. ע"ש.

ומשם למד בחזון עובדיה להתיר גם בנוסע ברכב,
והביא שכ"כ בהדיא בשו"ת ויאסוף שלמה ושו"ת
כפי אהרון אפשטיין, ועוד אחרונים שעשו מעשה.
וא"כ הוי אוהל גמור וגם לחולקים הרי יש לפנינו
יותר מס"ס להקל, שלדעת רשב"א וריא"ז אוהל
זרוק הוי אוהל וי"א שגם לאוסרים הוא רק מדרבנן
וכל זה הוא בכלל ספק ברשות הרבים שספקו
להקל, ומצטרף לזה שיטת הראב"ד שאין כלל
איסור טומאה נוספת על הטמא מת מעיקרא.

ולדין בנזיר הרי כבר אמרו בירושלמי (נזיר פ"ו),
שאין הנזיר מגלח על ספק טומאה ברה"ר. וראה
במנחת חינוך (סי' רסג) גבי כהנים הוציאה התורה
הלאו בלשון יטמא, אם כן אפשר ברשות היחיד כיון
דהוא טמא עובר, ולפ"ז ברשות הרבים מותר
לכתחלה. ע"כ. ואוקי בנזיר וכן הוא באחיעזר (ח"ג
סי' סה אות ו) כאשר ציין להם מו"ר שם ולדברי רבנו
יהונתן שאם יש חלל טפח בין הקרקע לאוהל זרוק
לכו"ע שרי וגם זה איכא ברכב. ע"ש. והאריך בזה
שאינו לעיכובא שהרכב ממתכת, ושכ"ד הציץ
אליעזר (ח"ב סי' סב) להקל בנסיעת רכב וכ"כ
בשו"ת משנה הלכות (חט"ז י"ד סי' קטו) ובשו"ת
שמע שלמה לגר"ש עמאר (ח"ו י"ד סי' ב). ושבכ"ו ב
התיר באבן ישראל (ח"ט סי' קכד) ושו"ת הריב"ד
(סי' ע) שהוא באין מתכוון ומותר ע"ש. ועי' בסו"ס
טהרת הכהנים כהלכה (סי' ח-ט).

ומכל הני הרי ברור שעל מקומות הספק שיש בהם
קברים, נוסע ברכב ואינו חושש הנזיר ככהן.

ומעיקר הדין די במחיצה אחת המפסקת בין הנזיר
למת, ואין צורך שיהיה מוקף מכל צדדיו מחיצות
אא"כ יש קברים מכל צדדיו. עי' שו"ת נטע שורק
(י"ד סי' קד) וטהרת הכהנים כהלכה (פ"ז אות ג).
וכי"ב במחיצת אנשים סביבו. ע"ש.

כניסה לבית חולים

והנה אריכות בזה אינה מן הצורך, שכן דינים אלה כבר נידונו בארוכה בדיני כהנים, שכאמור דינים אלה תואמים זה לזה. והמוסכם הוא שבכל פיקוח נפש לית דין בשש, שפיקוח נפש דוחה את הכול, וחייב הכהן להציל נפשו או את האחר גם אם יצטרך להיטמא למת, וכן הדין בנזיר.

ובכלל זה בדיקות ואשפוז על ספק נפשות גם בספק רחוק. [נראה פרטי דינים בזה בספר טהרת הכהנים כהלכתה (גרוס פרק יד) בניתוח לכהן וטומאת אבר מן החי, וכן בכי"ב בלימודי רפואה, התגדבות בהצלה, וכדו'.]

וכן בחולה גם שאב"ס, הגם שאסור להיטמא למת גם לא בצער גדול וגם לא במפסיד ממונו (עי' סי' שעב ס"א, ובח"ח באר מים חיים כלל א סק"י. ועוד). אך אין זה איסור 'כולל' להיכנס לבית החולים, שהרי אינו בהכרח 'אוהל המת' אלא ספק וחשש לזה והדין תלוי בבדיקת המציאות והוראת ההלכה בספק.

ובעיקרון ישנם בתי חולים שיש בהם התייחסות מדוקדקת במיקום חדר מתים ומעבדות העוסקות עם איברים ונפלים, שיהיו בבניין נפרד, ומותרת הכניסה לבית חולים כזה גם לחולה שאין בו סכנה כלל, ואם נכנס במחלקות העלולות לטומאת מת ישתדל שתהיה דלת החדר סגורה תמיד.

במחלקות שלא מצוי בהם מתים כלל, וגם אם יש בבניין מת מצוי ביותר שתהיה דלת סגורה מאוהל המת עד מקום הכהן והנזיר, ומותרת הכניסה גם לבדיקות והתייעצות, וכ"ש בקיימת התראה על טומאת מת.

ועל עיקר החשש בכניסה לבית חולים שהוא מדין 'סוף טומאה לצאת', שעיקרו לומר שאעפ"י שאין הכהן עם המת בחדר אחד, אם נמצא במסדרון בשעה שיש מת באחד החדרים 'וסופו של המת לצאת דרך המסדרון' רואים את הטומאה שכביכול

כבר מעתה מתפשטת אל המסדרון. ומאחר ודין זה יש בו משמעות רבה והוא עיקר החשש, נייחד בו לקמן הדיבור שמצאנו בו שינוי משמעותי בין דיני הכהן לנזיר.

וכאמור בעניין כניסה לביה"ח שלא באוהל המת ממש, מעיקר הדין הקלו בפוסקים גם בקל מזה, וכגון שהתירו לכהן 'לבקר' חולה אחר שבבית החולים. עי' בשו"ת פני ברוך (סי' א סעי' טז) בשם התשורת שי (מהר"ק סי' תקנט), וכ"כ בשו"ת אגרות משה (ח"ב סי' קסו) אך הוא דן בכי"ח שבחו"ל שיש רוב גויים.

ובכלל האמור יש להאריך בצדדי היתר הנמצאים, כגון חזקת חיים רוב חולים לחיים, כמצוי דלתות סגורות וכפולות, ספק טומאה ברשות הרבים לקולא, שמא מת גוי שאינו מטמא באוהל ודין קבוע כמחצה, ביש דלת גם פתוחה י"א דהוי טומאה מדרבנן [י"א בדעת הש"ך], שיטת הראב"ד שאין איסור טומאה האידנא. ועוד. ולקמן ידובר גם בעצה טובה, בחרב חלל שעיומו.

סוף טומאה לצאת

והנה רוב הראשונים סוברים 'סוף טומאה לצאת' אינה אלא מדרבנן, וחלים בה כל צדדי הקולא כנ"ל. אך מאידך רש"י (ביצה לח ע"א) ס"ל דהוי מהתורה. [ועי' ספר פתח האהל אוטרמאן (כלל א סי' ג) שמביא כמה שיטות ראשונים בזה.]

ונחלקו בזה גם באחרונים רבות, דעת הש"ך (סי' שעא סק"ח וסי' שעב סק"ב) ודעימיה דהוי מדרבנן. ומאידך החכמת אדם (כלל קנט ס"ח) ודעימיה שהיא הלכה למשה מסיני.

וראה למו"ר בחזו"ע (שם עמ' נז) שפתח הדיבור בזה, והראה המקורות לכאן ולכאן, והביא תמיהת האחרונים ממשנה באהלות (פי"א מ"א) שלמדים ממנה להקל וכפי' הרמב"ם והרא"ש והר"ש. ויש עוד המסייגים סוף טומאה לצאת רק בגג אחד,

והאריך בדברי שו"ת מהרי"ט (ח"א סי' צו) שקבע יסודות גדולים להקל בכל זה לעיקר הדין. שאם הוא תחת גג אחד ופתח סגור בניהם אינו אלא מדרבנן, וכשיש אוויר מעליו כחצר מעיקר הדין ליכא ביה גם לא איסור דרבנן, כפשט הכתוב בשו"ע (שעא ס"ד).

ובכלל מה שנהגו בזה הכוהנים, אינו ראייה כלל לחייב בזה את הנזיר. שמי שסבר כן שהוא מדרבנן הרי לא ראינו שתיקנו כן בנזיר ואם כן היא גזירה חדשה דלא גזרינן. וחזיתי בספר נזיר אלוקים (עמ' קנא) שכתב ללמוד כן מכך שהשמיטו חז"ל דין טומאה זו מדיני הנזיר, הן בפ"ז של מסכת נזיר המיוחד לאיסור טומאה, וגם במסכת מכות ושמחות. וכתב לבאר שלא אסרה התורה בנזיר אלא 'בעצמו של מת' ולכן גם חרב חלל אינה איסור כלל לנזיר, והבא נמי בסוף טומאה לצאת.

ולמי שסבר שהוא סלסול ומנהג הכוהנים, אין זה מחייב כלל לנזיר. ורק לאומר שהיא הלכה למשה מסיני, הנה יש לדון אם חל בנזיר שהרי כל טומאה שלא מגלח עליה אינו אסור בו וכנ"ל.

וזכור את המבואר לעיל בכל אותן קולות והיתרים שהרבו האחרונים בטומאה דרבנן במקום צורך קל, ואוקי באתרין שלהלכה אינו אלא מדרבנן. וכ"ש בהצטרך ספקות הנ"ל.

ועל כן הנראה למעשה שאין הנזיר צריך לחוש כלל לדין סוף טומאה לצאת, שלא ברור שנאמר בו מעיקרא, והוא דין דרבנן ובו ספקות רבים, ועל כן המחמיר יחמיר והמקל לא הפסיד.

לשאת חרב חלל

עלו ובאו כמה רעיונות באחרונים למצוא צד היתר במקום צורך שיטמא כהן למת, ונפק"מ הוא גם לנזיר כאמור וניגע בו בראשי פרקים בלבד.

יסוד איסור חלל חרב כבר מבואר בתורה (במדבר יט, טז) אך הרבה פרטים מדיניים במחלוקת ראשונים כאשר שיטותיהם משובצות בדברי הגר"א (י"ד סי' שסט סק"ב), ראשית האם שייך חלל חרב דווקא בבלי מתכת (ר"ת תוס' נזיר גר ע"ב ד"ה ת"ש) או בכלי כלי שטף (רמב"ם טומאת מת פ"ה ה"ג), האם לטהרתו צריך הזאה של אפר פרה (תוס') או לאו (רמב"ן), וכן האם חלל חרב מטמא באוהל (תוס') או רק במגע ומשא (ראב"ד). והעיקר לנדר"ה האם הנזיר מגלח על טומאה זו (ר"ת) או שאינו מוזהר עליה כלל (רמב"ם).

ולדין דקימ"ל כהרמב"ם (נזירות פ"ז ה"ח) שכתב וז"ל, נגע באהל המת או בכלים הנוגעים במת אינו מזה בשלישי ובשביעי, ויראה לי שדין זה מיוחד בנזיר, אבל כל אדם שנטמא בבלי טומאת שבעה יזה בשלישי ובשביעי כמו שיתבאר בהלכות טומאת מת, וכן יראה לי שזה אינו מזה בשלישי ובשביעי אם נגע בכלים כדי שיעלו לו ימי טומאתו בבלי ממנין ימי נזירותו. ע"כ.

הרי שאין הנזיר מגלח על טומאה זו, שאין כאן טומאת 'המת עצמו', ומשמע שגם בלכתחילה מותר הוא שאין זה אפי' מפסיק את מניין ימי הנזירות. וכך הכריע מור"ם ז"ל (שסט ס"א) בכחן. וכך כתב החת"ס (שו"ע י"ד סי' רלט סק"ב) בדיון נזיר. ובספר נזיר אלוקים (עמ' קלג) הביא עוד חכמים האוחזים כן. וראה שם בס' נזיר אלוקים שהרחיב עוד הדיבור בדעת הרמב"ם, וציין לדבריו בהל' טומאת מת (פ"ג ה"ג) שכתב, לפיכך אני אומר שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה. ע"כ. ומבואר מזה שגם חלל חרב אינה מהתורה לכהן נזיר שהרי אין הנזיר מגלח עליה.

ובאמת שכן הוא פשוט בכל האחרונים בדיני טומאה לכהן וכך הוא המנהג, שמותר לכהן להיטמא בלכתחילה בחלל חרב, ומה לי כהן ומה לי נזיר שזה תלוי בזה.

[וחזיתי אור בספר נזיר אלוקים (שער ב פרק י) שהאריך לבאר מפי ספרים וסופרים, שטומאת חלל חרב בפרט בנזיר שאינה דורשת אפר פרה, בזה פתח ויסוד לטהר הכהנים הטמאים מטומאת מת, שבקבלם נזירות יוכלו לעסוק בעשיית אפר פרה אחר היטהרות שאינה דורשת אפר פרה. וראה בקושיות ותירוצים בנידון זה גם בסוף ספרו.]

וחזינו אריכות רבה באחרונים, האם ניתן לכהן נזיר לשאת 'חרב חלל' עליהם ובה לא שייך בהו עוד איסור טומאה למת. ובית ועד לדיון זה ראה בספר אסיא (חט"ו עמ' קנז) שהובאה תשובתו בארוכה של הגר"ש גורן, שדיבר בלימודי רפואה לכהן שחלק מלימודיו צריך לנתח מת גוי. ואחר שנכנס במחלוקת הפוסקים על כהן שכבר טמא אם יש בו איסור טומאה נוספת, ואם ניתן לסמוך על דברי הראב"ד בשעת הדחק. ותכף נכנס בנתינת פתרון שראה בו אפשרות 'לכתחילה' שיסכימו בה רוב בנין ומנין. והוא על יסוד איסור 'חלל חרב' הנזכר, שמאחר ואין הכהן מוזהר עליו ומאידך מחיל עליו טומאת מת, הרי שבאותה שעה לא תחול עליו עוד שם טומאה כי כבר טמא הוא בטומאת חיבור.

אלא שהגר"ש דן טומאת מת וטומאת חרב חלל כרמה וזהו, שאין בטומאת מת תוספת על טומאת חרב. והביא דין ודברים בזה בדברי הצ"ח, ועכ"פ צירף לזה שיטת הראב"ד ור"ת הג"ל. ועל סמך זה גם יעץ לכהן הנכנס לבית חולים שיכול להשתמש בהיתר זה וימלט עצמו מחשש טומאת מת המצויה בבית חולים. ע"ש.

תכף למאמר זה הובאו דברי הרב לוי יצחק הלפרין, אחר שהאריך באיסור טומאת מת בגוי אם

גילוח, וכ"ה ברמב"ם (פ"ז הל' ו-ז), וכדין חובת הכהן בזהירות ממת, רמב"ם (אבל פ"ג הל' ג) וש"ע (יו"ד שסט ס"א) שפסק וז"ל, הכהן מוזהר שלא ליטמא במת, ולא לכל טומאות הפורשות ממנו וכו' וכן שדה שנחרש בו קבר ואין ידוע מקומו וכל ארץ העמים, אסור לכהן ליטמא בהן. ע"כ.

וסדר השתלשלות גזירה זו מבוארת בגמרא שבת (טו ע"ב) וברמב"ם (טומאת מת פ"א הל' א-ב) ארץ העכו"ם בתחילה גזרו על גושה בלבד בבית הפרס ולא היו מטמאים אלא המהלך בה או נוגע או נושא מעפרה, חזרו וגזרו על אוירה שיטמא ואף על פי שלא נגע ולא נשא אלא כיון שהכניס ראשו ורובו לאויר ארץ העכו"ם נטמא. ע"ש.

ויש לדון בזה אם גם האידנא קיימת גזירה זו, דחזינן צדדים בזה, מחד שיטת הרש"ל המפורסמת הביאה הפרישה (יו"ד שסט אות ג) וז"ל, וכתב מורי ורבי (מהרש"ל בביאורו לטור) זה לשונו פירוש בזמן שהיתה ארץ ישראל בטהרה היה אסור לכהן לילך מארץ ישראל לארץ העמים שהוא חוץ לארץ, וקל להבין. עכ"ל. והביאו דבריו להלכה הב"ח הט"ז והש"ך באר הגולה ועוד אחרונים רבים על אתר.

איברא, שהרמב"ם הרא"ש ומרן השו"ע פסקו דין זה להלכה גם בזמנם ולא השתנה שום דבר מהותי האידנא, ומה כוחם של חכמי דורות אחרונים לעקור דברי קמאי שיסודם בחז"ל, ולומר מסברא בעלמא שלא שייכא גזירה זו בימינו, וקמאי סותרים דבריהם שהעתיקו הגזירה בכל תוקפה. וראה למור"ר בחזון עובדיה (אבלות ח"ב עמ' יט) שהאריך בזה מכמה אחרונים שדחו בזה המקלים, ומה שיש כוהנים בחז"ל 'אנוסים' הם אך לא מותר הוא, ולכן כוהני א"י אסורים לצאת לחז"ל אם לא במקום היתר דבר מצוה כדלקמן. ודין נזיר כהן, וכל שקיבל נזירות אסור לצאת לחז"ל אם לא באופני ההיתר כאשר יבואר לקמן.

הוא רק במגע או גם באוהל או שאינו מטמא כלל. נכנס לדון בדיני כהן וטומאת חרב חלל, וציין לשיטות שגם כהן האוחז חרב חלל לוקה על טומאת מת באוהל, שמאחר והוא מותר בחרב ואסור במת עצמו הרי שהוא נטמא ואסור מהתורה. וכיו"ב העלה הגר"ב ברקוביץ (שם עמ' רב) שהאריך בזה בטוטו"ד, ומשתי סיבות מרכזיות דחה היתר זה. חדא, שאם מותר לכהן להיטמא לחרב הרי שאינו מחולל ואסור בטומאה, ועוד שמאחר וטומאת מת צריכה הזאה הרי שיש בה טומאה חמורה מחרב ואיך תועיל לו להיטמא לחמור. והגם שלא דחה בשתי ידיים אך ציין לאחרונים שחלקם הציעו עצה זו, כהמנחת חינוך (מצ' רסג אות ג) וקובץ שיעורים (כתובות דף ד אות יז). ומהם שדחו במפורש היתר זה, שו"ת חלקת יואב (תנינא ס' ט ענף ה) ושו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א ס' רל ענף ו). איברא, שגם לדבריהם אין ראיה מוחלטת אלא אוקימתא. והאריך בזה הרבה בחקירות וחילוקים, והעלה שחזי להצטרופי במקומות שבלאו הכי יש צדדים להקל בכמטוס וכדומה. ע"ש.

ובאמת שמוכרחים להשאיר הדין בספק, כי אין כאן בירור בחז"ל ורבו מחלוקות הראשונים בכל דיני חרב חלל, והגם שנתפשט המנהג להקל לכהן שאינו אסור בטומאת חרב חלל [ע"י חזו"ע (ח"ב עמ' טז)], אך לבוא על סמך זה להרחיב את ההיתר בלא שום דבר מוחלט, אין בדינו. ומאחר ואין לנו כח הכרעה שנתון לבית דין הגדול שכבר בטל מן העולם, ולא נותר אלא לצרף בכללי הספקות ודרכי ההכרעה.

ועל כן הנראה נכון להלכה למעשה, שיש לסמוך על היתר חלל חרב רק כסניף למקום שמעיקר הדין כבר רשאי להקל בהכרעת הפוסקים.

טומאת ארץ העמים

המשנה בנזיר (פ"ז מ"ג) מונה את ארץ העמים כמטמאת את הנזיר בטומאה קלה שאין בה חובת

ארץ ישראל טהורה

וראיתי לפתוח הדיבור אם בזמן הזה איכא דין גזירת ארץ העמים, גם על ארץ ישראל, דחזיתי בביאור שיטת הראב"ד האוסר לקבל נזירות בזמן הזה 'בכל מקום', שכתב הרב בית מאיר (יו"ד סי' רלט על הש"ך סק"ח) שכתב וז"ל, דבחול'ל ודאי אסור לינזר מדרבנן, שהרי הכל ביה"ק דרבנן ובכל יום הוא מטמא נזירתו לכן השמיטו הפוסקים דינו. ועיין בהרמב"ם (פי"א טומאת מת הלכה ז) וא"כ האידנא אף בא"י עב"פ אסור מדרבנן לינזר. וזה לענ"ד טעם הראב"ד, ולא משום דהאידנא כולנו טמאים כדמסיים בלשונו ואסור להזיר בכל מקום. ע"כ.

ורוצה לומר שכל האיסור בזמננו אינה מטומאת מת אלא 'גזירת רבותינו' כדוגמת מה שדנו את חו"ל בבית קברות, ויש להחיל גזירה זו על אר"י גם כן אחר החורבן. ובאמת שאם הוא כדבריו הרי שהאיסור שנקט הראב"ד אינו בסמכות שכן היא 'גזירה חדשה', שחו"ל לא דיברו על אר"י אלא על חו"ל, ולהרחיב את הגזירה כמוה כלגזור גזירה חדשה שאין זה בכוחם של הראשונים ואפילו של רבותינו הגאונים, והארכתי בזה במקום אחר מדבריו ראשונים ואחרונים. ואכמ"ל. וכל שכן שאינו מוסכם והוי ספק במילתא דרבנן.

ועוד והוא עיקר, ואילולי שיש בזה גנות לארץ כמה לא הייתי מדבר בזה, אך שלא תנוח ח"ו הקפידא עצור במילין לא אוכל, כי חלילה לנו לבנות שם על ארץ הקודש שתהיה כולה כטומאת בית עלמין. וזה היפך גמור מדעת חו"ל שנוהרו מאוד בשבח הארץ והגדילו במעלותיה, שא"י גבוהה מכל הארצות (קידושין סט ע"ב) וארץ ישראל מקודשת מכל הארצות (כלים פ"א מ"ו), וארץ ישראל טהורה ומקואותיה טהורים (מקואות פ"ח מ"א). וחזירו על כל סיבה ועילה ותירון לטהר ולשבח הארץ, ואפילו מקום שאינו מסתבר כל כך, ולדוגמא בדין חפרו

ומצאו ג' מתים לא הסכימו חכמים לבנות למקום שם 'שכונת קברות' על שטח קטן בארץ ישראל, והתירו לפנות המתים ממקומם. ועל טעמה של הלכה אמר ריש לקיש (נזיר סה ע"ב) 'עילא מצאו וטיהרו ארץ ישראל'. הרי שצריך להתאמץ ולחפש בטהרתה ואיך נבוא בסברת עצמנו וח"ו נכנה שם רע לכל הארץ שתיקרא בית קברות, אין זה לכבודה של ארץ חמדה. ונראה היפך חז"ל, ולא לנו להוציא דיבת הארץ, אלא שבחה ומעלתה.

דקדק והבן, אם במצאו ג' מתים שהוא קרוב לוודאי שנעשה המקום הספציפי ההוא בית קברות טיהרו חכמים את ארץ ישראל, על אחת כמה וכמה שלא נטמא לחינם כל שטח הארץ הקדושה על איזה ספק והרחבת גזירה. ועל כן אי מהאי טעמא לית לן למיחש כלל, והנזיר בא"י מצוה היא ולא איסור, ובלבד שיהיה נודר לשם קדושה.

ולא אכחד שמצאנו גזירת חכמים לדון 'רצועה' של חבל ארץ כטמאה בטומאת העמים, כדתנינן במשנה בחגיגה (כד ע"ב) 'ביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה'. ומדיי' הגמרא, ביהודה אין ובגליל לא, מאי טעמא, אמר ריש לקיש מפני 'שרצועה של כותים' מפסקת ביניהן. ע"כ.

וכיו"ב בגיטין (ז ע"ב) דגרסינן, היה מהלך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית עד שיודע לך שהיא חייבת, משמאלו למערב הדרך טהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשר ובשביעית עד שיודע לך שהיא פטורה, עד היכן עד כזיב. ע"כ.

ולכאורה משמע שגזרו גם על חלקים מא"י כטומאת ארץ העמים, אך המעיין יראה שלא נאמרה כאן גזירה על כיבוש הארץ אלא מה שהיה באותה שעה 'ביד גויים'.

וראיתי שהאריך בכל זה בס' נזיר אלוקים (עמ' קס), והביא לשון המשנה (חלה פ"ד מ"ח) ששמכזיב ועד

מקמי השו"ע שקיבלנו הוראותיו, אך שו"ע הבא מסייעם שגם הוא השמיט דין זה לכוהני א"י.

וכלל לא נכנסתי לסוגיה רחבה ומשמעותית ביותר, שסביר הוא מאוד לומר בטל טעם בטלה תקנה, שכיום הוא ידוע גם אצל הגויים וכל שכן כאן בארץ ישראל, שכולם הולכים בשעת חולים לבתי חולים מסודרים, וכל הניתוחים וגם ההפלות בתוך חדרי בתי חולים, וכל האיברים והנפלים נקברים בצורה מסודרת מטעם השלטונות, והמלכות מקפדת שלא ייקברו שלא במקומות המיועדים לכך ושלא ברישיון, וגם מפנים קברים כאלה, ולכן הוא חשש רחוק ביותר שמאן דהוא יקבור בחצר ביתו איבר או נפל.

ובפרט שרוב ככל יושבי הארץ בזמננו מקפידים מצד אמונתם לקבור בשדה המיוחדת לזה, הן יהודים והן להבדיל מוסלמים ונוצרים, ואין מי שמשליך את מתו על פני השדה כעובדי ע"ז שבזמן חז"ל. וגם אם יש איזה תמהוני בטלה דעתו ולא גזרו במילתא דלא שכיחא כלל. וכיו"ב הוא בכל הדרכים הסלולות היום, שנסללות אחרי חפירה בקרקע ופינוי אדמה ואם היה בה מת מצוי היו נתקלים בו, ובלאו הכי הדרכים בחזקת טהרה. וכל זה כבר היה די לדון בטל טעם בטלה גזירה כמו שהארכנו בזה במ"א.

אך אין צריך עתה לכל אריכות זו, שמאחר וחזינו שכן הוא בפשט חז"ל ורוב קמאי שלא 'גזרו' כלל על ארץ ישראל טומאה, רק הצביעו על מקומות 'שבמציאות' הייתה טומאת מת, וכל האמור הוא בספק דרבנן להקל אם גזרו מעיקרא באיזה מקומות מסוימים. בהתוסף לזה שינוי המציאות הברורה וגם כסניף שיטת הראב"ד שאין טומאה מתווספת על הטמא, הרי שלענין חשש קל של מדורי גויים בא"י ליכא למיחש, וכדין לכוהנים בזמננו נדון בנזיר.

אמנה היו מפרישים שתי חלות, וביאר הרמב"ם בפי' המשנה שטעם הדבר מחמת 'שנשארו הגויים גרים בה' דהיינו שהוא משום 'מדורי גויים' ולא טומאת ארץ העמים. ושכ"ה ברמב"ם (טומאת מת פי"א ה"ב) שכתב וז"ל, עיירות המובלעות בארץ ישראל, כגון סיסית וחברותיה, [אשקלון וחברותיה] אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית אין בהן משום ארץ העכו"ם, וחזקת דרכים של עולי כבל טהורות אף על פי שהן מובלעות בארץ העכו"ם. ע"כ. והאריך שם בזה ושכ"ה בביאור המשנה למלך (טו' מת פי"א ה"ו) ע"ש.

ולמד כן גם בתוס' (חולין קד"א ד"ה חלת) וז"ל, והכי פירושו מכזיב עד הנזהר ועד אמנה שהיו סמוכים לארץ העמים ואין יכולין לשמור עצמם ופירותיהם בטהרה והיו חלותיהם טמאות וטעונות שרפה. ע"כ. דמוכח שהוא מחמת סיבה טכנית שנטמאו ולא מחמת גזירת חז"ל על מקומות אלה. וצ"ע שכ"ה גם בפי' רבי משה בר חסדאי מובא ברמב"ן (גיטין ז ע"ב ד"ה אמר אביי). וכ"ד הכפור ופרח (פרק י). ע"ש.

ומעתה שעיקר הדיבור הוא מדין טומאת 'מדורי גויים', טומאה זו קלה ומצומצמת בהיקפה, שאינה חלה אלא במקום המגורים עצמם ולא בהיקף שטח עירם.

ובכלל יש הסוברים שגם במדור של גויים לא חוששים לטומאה בזמננו גם בא"י, כמו שאכן השמיטו דין זה הרבה מהפוסקים ובראשם מרן השו"ע, ומשמע דליכא דין זה בזמננו. וראה בתוס' רא"ש ובתוס' ישנים (יבמות סא ע"א) שהתירו, וכ"ה בסמ"ק (מצו' פט) ועוד. וראה במנחת חינוך (מצוה רסג) ובמנחת שלמה (ח"א עמ' נד) ובספר טהרת ישראל (ח"א) בדין מדור של גויים בזמננו. [וראה בסמוך עוד כמה טעמים בזה.]

ואוקי באתרין כל האחרונים האומרים שגם בחז"ל ליכא גזרת חכמים בזמננו, הגם שדבריהם נדחים

ולכא איסור כלל. [ומה טוב שישא עליו חרב חלל, כדלקמן.]

עוד חזינן אופני היתר ביוצא לחו"ל 'לפרק זמן' ללמוד תורה או לשאת אישה, וכן לכבוד חבריות בניחום אבל וגם לתבוע הגוי בערכאותיהם להציל ממונו. כדחזינן בגמ' ע"ז (יג ע"א) ויסוד הדין בברייתא מסכת שמחות (פ"ד ה"ד) וזל"ק, מטמא כהן ויוצא לחוץ לארץ לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקידוש החודש ולעיבור השנה, ולהציל שדהו מן הגוי, אפילו ליטול, יוצא ועורר עליה. ללמוד תורה ולישא אשה וכו' רבי יוסי אומר אף על פי שיש לו מאין ללמוד יטמא, שלא מכל אדם זוכה ללמוד, ומעשה ביוסף הבבלי שנטמא ויצא חוץ לארץ ללמוד אצל רבי יוסי בציידן. ע"כ.

וכ"ה ברמב"ם (אבל פ"ג ה"ד) וזל"ק, מותר לבחן להטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא, כגון שהלך לישא אשה או ללמוד תורה, אף על פי שיש שם מי שילמדנו בארץ ישראל לא מן הכל אדם זוכה ללמוד, וכן מיטמא בטומאה מדבריהם לכבוד חבריות, כיצד אבל שהלך בבית הפרס הכל הולכין אחריו שם לנחמו, וכן מדלגין על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ואפילו מלכי עכו"ם כדי להבחין בינם לבין מלכי ישראל כשיחזור כבודן למקומן, וכן כל כיוצא בזה, וכן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון עם העכו"ם ולערער עמוהן, מפני שהוא מציל מידם, וכן כל כיוצא בזה. עכ"ל.

ומכאן יש ללמוד שאינו דווקא למצות לימוד תורה ולשאת אישה, אלא כל מצוה בכלל זה, שהרי כתב הרמב"ם 'לדבר מצוה' ולשאת אישה הייתה כדוגמא בלבד. ואעפ"י שמשמע מדברי התוס' (שם ד"ה ללמוד תורה) שאלה בדווקא שכתבו וזל"ק, ודוקא בהנך מצות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה ואשה נמי דכתיב

ואסיים בדבר טענה שבדאי יטען המהסס בנזירות, שמאחר ואיכא כמה גזירות חכמים וסייגים לטומאה שקשה לקיימם למה יכניס ישראל עצמו בנזירות שיחולו עליו ככהן, והוא קרוב להפסד. לך נא ראה בספר טהרת הכהנים כהלכתה (עמ' קלג והלאה) שקיבץ 'פוסקים רבים' המקלים לכהן 'בטומאה דרבנן' בכל מיני צרכים קלים, כדוגמת ישן שאין להקיצו או לומד תורה שא"צ לצאת או ש"ץ והתירו לכהן גם להישאר לברכת כהנים וכיו"ב. ודו"ק מינה, שאם לצורך חסידות כתפלת במניין או צער קל כגון להקיצו לא החמירו, כל שכן שלא נכון ולא הגון לטעון להימנע מנזירות מחשש גזירות חכמים בטומאת מת שקשה להינצל מהם, שאם התירו חכמים כה רבים לדברים כה קלים, כל שכן שלא יימנע מלהיכנס בנזירות שמקיים בה מצוות עשה ולא תעשה לרוב מהתורה ממש, שאין לדחותו בטענה של ספק טומאה מדרבנן ולהימנע מקדושה גדולה שמעטרת התורה את הנזיר.

יציאה לחו"ל

קודם אופני ההיתר, נפרט המובן מאליו שנויר שמשון מותר לצאת לחו"ל, שהרי אין בו איסור טומאה למת, מה שאין כן בנזיר עולם ולעולם שארץ העמים גזרו בה טומאה, ועל זה כתב הרמב"ם שכופין אותו לעלות לארץ ישראל.

עוד ברור הוא שבחולה הנצרך לטיפול רפואי מציל חיים, היתר גמור ומצוה שייצא הנזיר לקבל טיפול הנצרך בחו"ל, שאין דבר העומד בפני פיקוח נפש.

להלכה מותר הוא לנזיר לצאת לחו"ל גם בחולה שאין בו סכנה, שמלבד דקימ"ל שבמקום חולי לא גזרו חכמים, יש לצרף כאן דברי הפוסקים שאין גזירת חו"ל בזמנה"ז, והגם שנדחו דבריהם בברייתא דקימ"ל כשו"ע, אך בחולה אפשר שגם הוא מתיר וספקו להקל. ומלבד זה מצטרפים בזה גם דברי ראב"ד ור"ת שאין טומאה מתוספת על טמא מת

(ישעיה מוה) לא תהו בראה אבל לשאר מצות לא, והכי משמע פ"ד דמגילה (דף כז.). אבל בשאלות דרב אחא מפורש הנך דקילי, וכ"ש לשאר מצות שהם חשובות. עכ"ל. ומבואר שסיימו בדברי רב אחא שהוא מתיר בכל המצוות.

וכן יש ללמוד בדעת השו"ע (יו"ד שעב ס"א) שאעפ"י שהזכיר רק לשאת אישה וללמוד תורה, הרי הביא בבית יוסף את לשון הטור והרמב"ם שכל מצוה במשמע, וגם הוא סיים עם דברי התוס' שלמדו מרב אחא להתיר בכל מצוה. וכן הלכה.

ומאחר וכהן נלמד מנזיר כנ"ל בתוספתא, שכל שנוזר אינו מגלח אינו אסור לכהן, הכא נמי שלומדים גם מהמפורש בכהן לנזיר ששוים הם בזה.

והנראה שגם יציאה לצורך סחורה מותרת, שבכגון זה לא גזרו חכמים. חדא שגם עסקיו פעמים נחשבים 'צורך מצוה' כמו"ש מור"ם ז"ל (או"ח סי' רמח ס"ד) וכיו"ב ברמב"ם (הל' יו"ט פ"ז הי"ח) וכ"פ בשו"ע (תקלא ס"ד) וכ"ה בשו"ת אבקת רובל (סי' קפב) להחשיב צורך פרנסה למצוה, ובשו"ע (יו"ד סי' רכח סעי' כא) בהגדרת צורך מצוה להתיר נדר. [ועי' במאיר עוז (סי' רמח ס"ד) שהאריך בכל זה. ואכמ"ל.]

וגם נחשבים כצורך גדול ולא גרע ממש"כ הרמב"ם שיוצא לחו"ל לדון עם גוי בערכאות להציל מידו, שאין כאן נפשות אלא ממון ומה לי להציל או לסחור כשאין לו יכולת לסחור בארץ, וגם זה נכלל כמה שכתב הרמב"ם 'וכל כיוצא בזה'.

וכבר האריכו בזה הרבה הפוסקים עי' למו"ר בחזון עובדיה (אבלות ח"ב עמ' יט הע' ח) מהגאון רע"א ומהריק"ש וגם השבות יעקב דפליג עליהו שאין להקל בכל גוני, הרי החשיב הפרנסה כצורך היתר. [ויש אריכות בזה שהחמיר בזה לכהן במשנת יוסף (שביעית עמ' קסט) וכתב לתפוס עליו בדבר יהושע (ח"ב סי' עא) שהוא מותר גם לכהן, ועי' אגרות משה (יור סי' רמט) ובשו"ת דברי בניהו (חי"ט סי' נא), ובפרט בספר בין קודש לחו"ל שהאריך בטו"ד בכל נידונים אלה. ע"ש.]

ואיך שלא יהיה, גם אם אינו מוכרח להתיר הרי שסו"ס הוא לכל היותר ספק במילתא דרבנן להקל. וכל שכן בהצטרף שיטת הראב"ד שאין טומאה לכהן בזמח"ז וא"כ כל היציאה מדין יישוב הארץ וזה כבר הותר לסחורה. ואוקי באתרין.

אלא שיש סייג לכל הנזכר, שלא נאמרו ההיתרים אלא באין לו אפשרות בארץ, וגם

שאינו אלא על פרקי זמן ולא ע"מ לדור שם, וכמו"ש התוס' (שם ד"ה ללמוד תורה) וז"ל, ללמוד תורה ולישא אשה - פירוש ודעתו לחזור לא"י דאילו אין דעתו לחזור אמר בכתובות פ"ב (דף קיא.) אחיו של זה נשא עובדת כוכבים ומת ברוך המקום שהרגו, וזה ירד אחריו לחוצה לארץ. ע"ש.

וכיו"ב חזינן שדייק הרמב"ם (מלכים פ"ה ה"ט) שאין הדין רק לכהן אלא גם לכל ישראל שאין לצאת לחו"ל בכדי, אך לצורך הנזכר מותר וגם סחורה בכלל.

פרק ח – מניין המצוות בנזיר

מנין המצוות

אמרתי אל ליבי לקבץ וללקט מצוות השייכות בנזירות, וכמה תועלות גדולות בדבר. עיקר הכול שמצוות צריכות כוונה (שו"ע סי' ס"ד), ובידיעת המצוות יוכל לדעת כמה לכון. השנית, שיגבה ליבו בעבודת ה' להבין ולהשכיל הקדושה והמצוה במקבל עליו הנזירות ושומרה כהלכתה.

מצוות עשה בנזיר

א. גדל פרע שיער ראשו. (רמב"ם פ"א, חינוך שעד)

ב. ואם יזכה על תגלחת וקורבנות בבניין המקדש. הרמב"ן (הוספות סוף לאו ה') מונה עוד מצו' לאו מכלל עשה.

ג. שיער נזיר אסור בהנאה. (רמב"ם פסולי המקודשין י"ט, רמב"ן עשין יז, חינוך שעז)

ד. הרשב"ץ בזהר הרקיע (עשין סי' נט) הוסיף, מצות ההתקדשות לפרוש מהאסור עליו 'קדוש יהיה'.

ה. ועשית ולא תסור מאשר יורוך – במקיים אזהרת חכמים, סחור סחור אמרינן לנזירא לברמא לא תקרב.

איסורי לאו בנזיר

א. שלא ישתה הנזיר יין ושכר ולא שרייתם ולא חומץ שלהם. (רמב"ם פ"ה, חינוך שסח)

ב. שלא יאכל גוף הפרי כגון ענבים לחים. (רמב"ם שם, חינוך שסט)

ג. שלא יאכל ענבים יבשים הנקראים צימוקים. (רמב"ם שם, חינוך שע)

ד. שלא יאכל פסולת הפרי כגון החרצנים. (רמב"ם שם, חינוך שעא)

ה. שלא יאכל הזגים והקליפה. (רמב"ם שם, חינוך שעב)

ו. שלא יכנס באהל המת. (רמב"ם פ"ה, חינוך שעה)

ז. שלא יטמא למתים, ואפילו לקרוביו. (רמב"ם פ"ה, חינוך שעז)

ח. תער לא יעבור על ראשו. (רמב"ם פ"א, חינוך שעג)

עשה ולא בנדרים

א. ככל היוצא מפיו יעשה. (רמב"ם נדרים פ"א, רמב"ן עשין יט, שו"ע י"ד רד)

ב. מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת. (שם)

ג. לא יחל דברו. (שו"ע י"ד רג)

ד. בל תאחר – באפשר לו להיטהר ולהקריב הקורבנות.

מצוות הנלוות

ותן דעתך, שיש מצוות כלליות המצטרפות ומלוות בעשיית שאר המצוות, ומאחר ומצוות הנזיר מצויות ומלוות בכל עת כאמור, הרי שגם המלוות אותן הן בכל עת אם יכוון בהם.

ונמנה אותן במראי מקומות בקיצור נמרץ, כדי שיכיר בהם ויכוון לקיימם שכידוע מצוות צריכות כוונה (שו"ע סי' ס"ד).

א. אהבת ה'

כתב רבנו בחיי (כד הקמח שבועות א) וז"ל, ואהבת את ה' אלקיך, ודע כי בכלל האהבה מצות עשה של תפילין וציצית, שהאוב את אהבו זוכרו תמיד וכתוב בתפילין (שמות יג) ולזכרון בין עיניך, וכתוב בציצית (במדבר טו) וזכרתם את כל מצות ה' עב"ל. ובנזירות המלווה אותו בכל עת ושעה הוא כל שכן, והרודף אחר המצוה לעשות רצון הבורא יתברך ויתעלה, אין לך אהבה גדולה מזו.

ב. יראת ה'

המקבל על עצמו נזירות להפריש עצמו מדברים העומדים להחטיאו, היא מצות יראת ה' גמורה

כמ"ש הראב"ן (מאמר השכל, הובא בתרי"ג מצוות בהלכה ובאגדה ח"א עמ' קכב) שעושה המצוה באמונה בה' ית' יתעלה שמו.

ח. וזכרת את ה' אלקיך ופן תשכח

כמ"ש המורה נבוכים (ח"ג פרק מד) וז"ל, המצות אשר כלל אותם הכלל התשיעי, הם המצות אשר ספרנו בספר אהבה, וסבת כולם מבוארת, רצוני לומר שכוונת העבודות ההם זיכרון השם תמיד ויראתו ואהבתו ושמידות המצות כולן, ושיאמין בשם ית' מה שהוא הכרחי לכל בעל דת שיאמינהו. ע"ש. וכן הוא מעצם קיום הנזירות, שזוכר את מצוות ה' השייכות בו, ולא מסירם מעל ליבו תמיד שציוותה התורה.

ט. ולעבדו בכל לבבכם

בכל מצות עשה ובכללם מצות הנזירות, מקיים מצוה זו אם מכוון לכך. כמ"ש הרמב"ן (בהשגות לסה"מ לרמב"ם מ"ע ה') וז"ל, ועיקר הנאמר ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה כל עבודתו לאל ית' בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה לשמו. ע"כ.

י. ועבדתם את ה' אלוהיכם

ראה בדרשות החת"ם (דרוש ד' משפטים ער"ח ח"ק) וז"ל, ועבדתם את ה' אלוהיכם ובכלל זה הוא שיהיו נזירים ונשורים מטומאת מת על כן את אימתי אשלח לפניך והמתי את כל העם אשר תבוא בהם אותם שלא יברחו מפניך אלא אתה תבוא בהם ובהמונם ואי אפשר לך להרגם בחצים וקשת והמתי אותם שיהיו רק גוססים והנשורים אשר יברחו ונתתי אליך עורף ר"ל על ידי קשת וחיצים באופן שלא תטמאו על ידי המלחמה. עכ"ל.

יא. מצות שמחה

כמ"ש רבנו בחיי (דברים כח מז), תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה. יאשימונו הכתוב בעבדו השי"ת ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצות,

וגדולה. וגם כשנוהר ונשמר מלעבור על לאווין שבנזירות, יראת ה' היא.

ג. קדושים תהיו

אין לך אדם הנקרא קדוש בכל עת אלא הנזיר, שנאמר בתורה (במדבר ו, ח) כל ימי נזרו קדש הוא לה', ומפריש עצמו מיין וטומאה, שאין לך התקדשות מזו. ואפי' כהן אינו נקרא קדוש אלא בשעת עבודה. והנזיר קדושתו כפולה כמ"ש חז"ל, שיש בו קדושת הגוף וקדושת השיער, ונקרא נזר אלוהים.

ד. ובו תדבק

אין לך 'בו תדבק' גדול מלהידבק בקדושה עצמה, לנדור נדר הנזירות לה'. וגם זה בכלל מש"כ הרמב"ן (ספח"מ עשה ז) וז"ל, הנראה אלי כי הכתוב הזה ובו תדבק מצוה שנשבע בשמו לקיים מצותיו ית' ולהזהיר מן העבירות, אמר את ה' אלקיך תירא בכל עניין היראה והפחד ושלא תזכור שמו לבטלה ואותו תעבוד בעשיית המצות, 'בו תדבק שתדביק נפשך אל מצותיו ואל עבודתו ותזרוז אותה אליו בשבועות ואסירים לקיים חפצו. ע"כ.

ה. והלכת בדרכיו

רמב"ם (דעות פ"א ה"ה) וז"ל, ומצווין אנו ללכת וכו' שנאמר והלכת בדרכיו. כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון וכו' מה הוא נקרא קדוש אף אתה 'היה קדוש' וכו' וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו. ע"כ. וא"כ נזיר שהוא היחיד שמחיל על עצמו קדושה ממש, הרי שאין לך דומה לו במצוה זו.

ו. יחוד ה'

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, שנזר אלוהיך על ראשו שייחד עצמו לפרוש מתאוהו לכבודו יתברך.

ז. הדיבר הראשון אנכי ה' אלקיך

בשאת נפש להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפי' נאמר בשבועת שקר וחללת את שם אלהיך אני ה', ואם עבר בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים. וכן 'כל הפורש מעבירה או עשה מצוה' לא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד, אלא מפני הכבוד ב"ה כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש את השם. ע"כ. [עי' חשוקי חמד (ברכות נד ע"ב)]

טז. תמים תהיה עם ה' אלוהיך

מבואר בזוהר הקדוש (ח"ג קסג ע"ב) וז"ל, תמים תהיה עם ה' אלהיך ודאי כמה דאיהו תמים כללא חדא אוף אנת תהא עמיה תמים עמיה ודאי, במה אתעביד בר נש תמים וכו'. ע"ש. והוא כ"ש בנזיר שנכנס במדרגה הגבוהה שמעליה רק נבואה.

נמצאו י"ז מצוות כמניין 'טוב', בעצם הנזירות. ועוד ט"ז מצוות הנלוות, והם סה"כ ל"ג מצוות יקרות מפנינים.

ושים ליבך למצוה בולטת ומיוחדת בנזירות, שהיא מתקיימת בכל עת ורגע שהנזיר חי, והיא מצות עשה 'צדל פרע שער ראשו'.

שכידוע מצוות לאו המתקיימות בבא האיסור לפני הנזיר, ועשה מעשה לפרוש ולהיזהר מלהיכשל בו, אך מצות עשה לגדל שיער זה עושה בכל רגע בלא מעשה מיוחד שהשיער גדל מאליו, וכל שלא נוגע בו לחותכו מקיים מצות עשה זו.

וזו מצוה יחידה שבעצם חיותו של הנזיר מקיים המצוה, שהגם ומצאנו מצוות 'מתמשכות' כתפילין וציצית שמקיים בכל עת שהם עליו, אך כאמור צריכים להיות עליו וגם יש עיתים שאין הם בחיוב בזמן פטור או בעומד במרחץ וכיו"ב, משא"כ שיער נזיר בכל עת זמן ומקום.

עוד שים ליבך לזאת, שברוב כלל המצוות יש ספקות רבים אם מקיים בה המצוה מהתורה,

והשמחה במעשה המצוה מצוה בפני עצמה, מלבד השכר שיש לו על המצוה יש לו שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכך צריך שיעשה אדם המצוות בשמחה ובכוונה שלמה. ע"כ.

יב. ולא תתורו אחרי לבבכם ועיניכם

שנצטוינו ללכת אחר רצונו ית' ולא אחר הלב החומד לצון ופריקת עול ורדיפת התאוות. וזוה שמה ליבו לקיים המצוה ולהתרחק מתאוה וקלקול וטומאה, נכנס במצוה זו ביתר שאת. והוא דרש המצוה, הרואה סוטה בקלקולה זיזר עצמו.

יג. דברי קבלה- ועבדהו בלב שלם

בספר הבתים (עשרת הדיברות דיבר א) כתב, ואמרו ועבדהו בלב שלם ידוע הוא כי עבודת ה' היא בקיום תורתו ומצוותיו וענין התפילה והנחת תפילין וכיוצא בהם מן המצוות האלקיות המעוררות לדעת ה'. ע"כ. ועל אחת כמה וכמה בנזירות, שנזר אלוהי כי יפליא לעבודת ה' נפלאה.

יד. ניצול מארור

כמ"ש רבנו יונה (שע"ת ש"ג אות חי) וז"ל, נתבאר בתורה עונש בטול המצוה, שנאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם, אמר לעשות אותם יורה כי זה נאמר על בטול מעשה המצוות. והמקיים ניצול. (וכיו"ב בנידוי- פסחים קיג ע"ב)

טז. קידוש ה'

הנזיר ששמו יתברך מתייחד עליו בהיכנסו בעול ופרישות תחת מלכות ה' יתברך, בכלל מקדשי ה' הוא, ועל אחת כמה וכמה כשנעשית בפני רבים, כמבואר בגמ' (סוטה י"ע א) ביוסף ויהודה שהימנעות מעבירה מקרי קידוש ה', וכ"ש עשיית מצוה ברבים, וק"ו בעולם הרודף חומר שמוזר עצמו לה'.

וכן ברמב"ם (הל' יסודה"ת פ"ה ה"י), כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה

ובפרט המצוות 'המתמשכות'. שכיוודע בתפילין מחלוקת רבות בכל פרט, וגם בציצית וטלית מחלוקת רבה בדרכי עיטוף וזמנים וסוג בגד ומידתו וכו' ועד"ז תראה ברוב ככל המצוות.

ומצות נזירות יוצאת דופן בזה, שדיניה כמפורשים כמעט לגמרי בפסוקים, והם מוגדרים וקלים יחסית לביצוע מהתורה, ובפרט בנזירות שמשון. וגם למחלוקת הראב"ד אם יש איסור לנזור בטומאה, ראינו שברור מיניה שעכ"פ הנזירות ומצוותיה קיימות ומתקיימות בלא שינוי ומחלוקת. וזה כאמור מיוחד במצות נזירות, מה שלא מצוי במצוות אחרות.

ובכלל רחוק הוא משכרות שנבוא לחוש בו לדבר זר ממנו, ופרישות היין אצלו אין בה צורך כלל.

ובהכרח שתועלת הרחקה זו, עיקרה נאמר על כלל עמך ישראל העוסקים בענייני העולם, ושמתם בבשר ויין לשובעה ושוכרה, בהם החשש ולהם ההרחקה מועילה ביותר.

ובנ"ל ריחוק 'מטומאה' אין בה מעשה המעיד על צדקות או חכמה, שהרי כל ישראל נזהרים מלהסתובב בבית הקברות שלא לצורך מחמת מזיקים רוחניים, ורוב העם ירא מהזכרת שם מוות וכל שכן מקרבה אליו. וגם על צד טהרה, מצוה זו נהוגה בכל ישראל בזמנים כתקנן שיש קורבנות וקדשים, וזכר לה נמצא גם האידנא ובפרט שגם כוהנים רובם אינם ת"ח או צדיקים, עד 'שנחשוד' שמתרחק מטומאת מת שהוא קדוש עליון.

וכל שכן בגידול השיער וההתעסקות בו, שברור שאין זה מיוחד לחכם וחסיד אלא דווקא נראה ממש היפך הנהגתם, שחכמים צריכים להיראות ככבוד והדר לכבודה של תורה, וגם קדושים לא רגילים בארכת שיער כנשים.

ולמדנו שכבר מדיני הנזירות שבתורה, כבר מובנת לכאורה כוונת הבורא יתעלה, שהנזירות לא מכוונת בעיקר לצדיקים והחסידים בעם, שהם אלה הצריכים לנזירות דווקא אלא אדרבה שייך יותר לרוב העם הצריך תוספת הרחקה מענייני העולם.

קטן חסר דעת - נזיר

ולענ"ד ראייה רבתי לזה, שהרי דין מופלא סמוך לאיש שיש 'עונת נדרים' לקטן בשנה הסמוכה למצוות, מקום חידושו ולימודו הוא בפרשת הנזיר דווקא, שנאמר איש כי יפליא לרבות את שאין בו ב' שערות (נידה מו ע"א).

והתבונן והבין, שאם לא מצאה תורה מקום ללמד דין זה אלא בנזיר, הרי שדעת תורה מפורשת שגם

פרק ט – מצוה הראויה לכל

נזירות לקדוש או למתקדש

ויש לתת הדעת על טעות נפוצה גם בקרב הלומדים, שכביכול מצוות ה' ובפרט כנזירות או הנחת תפילין והתעטפות בטלית וכדו' מצוות הנראות לעין, לא שייכות מצוות אלה אלא לקדושים וחסידים, אך לעמך ישראל אין מצוה אלה אלא כפי הרגל העולם, ואם העולם מניח תפילין בשחרית או מתפלל דקות בודדות וכזרזות, המדקדק בעצמו מעבר 'למנהג' ומקיים המצוה מה שאפשר לו או מתפלל בדבקות כפי יכולתו, העושה כן נראה כמתייחר לקחת אצטלה שלא לו. וכל שכן במצוות שלא רגילים העולם בהם, שבוה עלולים גם לבנות לו שם גנאי ובודאי שיחלישו את הרוצה להיכנס במצוות אלה.

ודוגמאות ומצוות רבות לזה, שכמעט בכל מצוה הנראית לחזן תולים בה חששות יוהרא ואיסור 'מוקצה מחמת קדושה', ועל המקבל נזירות שנראה 'משונה' גם בשערו בודאי יטילו בו הדופי, ועל כן ארחיב בזה מעט לברר רצון שמים בזה.

איש או אישה

והנה לשון התורה כבר בפשט מילותיה מסבירה המצוה, שאין היא מיוחדת לגדול שבעם או חסיד כמעט אלא 'איש או אישה', וזו לשון מוכיחה על מצוה עממית, ומשמעותה פשוטה ששייכת מצוה זו לכל. שסתם אישה אינה תלמידת חכמים ולא מתלבשת בכגדי רבנים, וגם כל איש בכלל תואר זה שלא מכונה 'האיש' אלא איש או אישה.

והתבונן גם בדרכי הנזירות, שאין הם מעידות בהכרח על חכמה גדולה או קדושה מיוחדת, שהרי מרחיק הנזיר עצמו 'משתיית יין' ו'טומאה', וכי זה הוא ששייך בצדיקים, אדרבה היה לומר להיפך שהצדיק וחסיד שאין חשש שיקלקל ביין עד עריות, החמורות שהרי ראשו ורובו בקודש בתורה ומצוות,

נזירות מה שלא ציוותה בו כל שאר דיני התורה, כי הרווח וההתקדשות בנזירות עדיפה מהנזק.

והתבונן על דבר היטיב, שכלל אין כאן רצון הקטן אלא שהאב הוא מזיר את בנו ואעפ"י שהוא קטן 'שאין בו דעת', חלה עליו הנזירות אם לא שמיחה הקטן בנזירות. ומובן מכאן שקטן בנזירות אין צריך דעת 'לקבל' הנזירות, אלא רק 'לא לדחותה'. ודומה הדבר לטבילת 'גר קטן' שמגיררים ע"ד הוריו או בית דין שזכין לו לגיירו, ואעפ"י שהוא אסור בדיני ישראל הרבים שיש לומר 'חוב הוא לו' עדיין מגיירין כי 'בודאי' מצד האמת 'זכות היא לו' וזכין לו שלא בפניו שכל שאין בו דעת כלא בפניו הוא, וכל שלא מיחה בהגיעו לי"ג ויום חלה יהדותו לעולם. וכדוגמתו בנזירות, שיכול האב להחיל על בנו מדין 'זכין לו', שבודאי זכות גדולה היא עבור הקטן, וכל עוד שלא מיחה בפועל הרי שסמוך על הבנת הטובה שייעדה לו התורה. ומבואר שנזירות על אף כל הגבלותיה 'זכות היא לו' ללא ספק, וע"כ גם שלא בפניו מהני, ואפילו לקטן שקרוב להיכשל בדיני הנזירות שהרי אין בו דעת, בכל זאת עדיפה לו נזירותו. והבן שהוא יסוד גדול.

וגם אם נפקק בדימוי מילתא לגר, כאמת אין צריך לזה, שכבר הדברים מוכיחים ומוכרחים מהמבואר לעיל, שחידשה התורה רק בנזירות שתחול מהתורה בקטן וע"י אביו, למרות כל הצדדים המסתברים למנוע, כי יש כאן צורך גבוה וקדושה אדירה לקטן שעדיפה על חשש המכשול. ודו"ק שזוהי היא 'דעת תורה' האמיתית שהיא גלמדת מדיני התורה ולא מסברא.

נצרך לרשע יותר מצדיק

וממש כיו"ב חזונו במצות תפילין להרבות בהם כל היום מה שאפשר לו, וכן להתעטף בטלית בכל התפילות והלימוד, שלא מעט אחרונים סייגו הדבר כאילו צריך קדושה מיוחדת לקיים המצוות. ועל

נזירות קטן מעלה גדולה היא, ואעפ"י שבודאי אינו חכם ולא קדוש ולא חסיד, שהוא רק בתחילת דרכו ואפי' 'דעת' מבוררת אין בו אך די בזה 'שחפץ בקדושה', בזה חלה עליו נזירות ונקרא קדוש ופלא ונזר אלוקיו עליו כשמקבל על עצמו נזיר והוא רק בן י"ב שנים ויום. ומובן בלא ספק כי כך הוא רצון הבורא ללא ספק כלל, שאם לא היה לרצונו יתעלה איך יחדש דין עונת נדרים בקטן המופלא וסמוך לאיש דווקא בנזירות, שאם לא חפץ בכך היה להרחיקו ולא לקרבו.

וביותר מזה יש ללמוד, שאפילו נזיר 'קטן' בשנים שהוא בן ו' וז' שנים, חפץ ה' הוא שיהיה בו קדושת הנזירות. עד כדי כך רצונו יתברך בזה עד שחידש דין מיוחד בנזירות שאין בשאר מצוות, והוא שיכול האב 'אך ורק' בנדר נזירות להחיל נזירות על בנו קטן, מה שלא יכול לעשות כן בשאר נדרים. וכידוע קטן בכל המצוות הוא מדין חינוך, ורק בנזירות יש לקטן דין נזיר 'מהתורה' ממש. שנפסקה הלכה כרבי יוחנן שדין זה בקטן הוא 'הלכה למשה מסיני' כמבואר בגמרא (נזיר כח ע"ב ותוס' ד"ה הלכה). ע"ש.

וזה אומר שכל דיני נזירות בו לגמרי כולל איסורי טומאה וגם 'דיני קורבנות', וכ"פ הרמב"ם (פ"ב הלכה יג-יד) וז"ל, והאיש מדיר את בנו קטן בנזיר אף על פי שלא בא לעונת נדרים. כיצד, האב שאמר לבנו הקטן הרי אתה נזיר, או שאמר בני פלוני נזיר או הרי זה נזיר, ושתק הבן, הרי זה נזיר וחייב האב לנהוג בו כל דקדוקי נזירות ואם נטמא מביא קרבן טומאה, וכשישלים נזירותו מביא קרבן טהרה כשאר הנזירים הגדולים. ע"כ.

הרי לפניך שאין זו נזירות מדין 'חינוך' אלא מדין תורה ממש שיש בו קורבנות במקדש ממש, וכל סדרי נזירות גדול ללא הבל, ואעפ"י שהוא קטן חסר דעת. ואעפ"י שהקטן 'עלול' יותר לפגום בנזירותו מחוסר תשומת לב או קלות דעת שהרי אין בו 'דעת', לא חששה התורה לזה וציוותה בו

ועל המרחיקים את 'עמך ישראל' ממצוות בטענות שצריך להיות בעל מדרגה וחסיד מובהק, הרי כבר מחו ראשונים באומרים כן שהם חוטאים בזה ומחלישים את העם מהמצוות.

ראה לדברי החינוך (מצ' תכא) שהזהיר וז"ל, יש להבין שדעת רבותינו ז"ל להיות כל אדם מחויב במצוה זו ורגיל בה, כי היא עיקר גדול ושמירה רבה מן העבירות וסולם חזק לעלות עמה להכנס בעבודת הכורא ברוך הוא. והמחמירים בקדושת המצוה 'ומניאים לב' ההמון' בדבריהם מהתעסק בה, אולי כוונתם לטובה, אבל באמת יש בזה מניעה לבני אדם בכמה מצוות והיא 'רעה רבה'. עכ"ל.

וכ"כ גם רבנו בחיי בס' כד בקמח (תפילין) שכתב וז"ל, יש מתרשלין במצות תפילין שאינן זורין בהנחתן מפני שחושבין שהתפילין 'צריכין קדושה וטהרה יותר מדאי' ואין לאל ידם להתקדש ולהטהר כל כך שיהיו ראויים להניחם. והנה הם טועים במחשבה זו וחוטאים חטא גדול שלא בכונה. אלא בתמימות לב. ע"כ.

ושים לב שבמצוות נזירות היא על אחת כמה וכמה, שיש בה מצוות רבות בכל עת בכל יום ושעה, ויש בה לקדש את האדם ולרוממו משפל תאוות עולם הזה. וכאמור, המחליש אחרים או את עצמו מנזירות מחשש שאינו 'במדרגה רוחנית' המתאימה, ידע נאמנה שאדרבה ככל שהאדם בנמיכות רוחנית יש לו להתמסר למצוה ביותר, שהיא המגבהת לשחקים.

הרועה צאן מהדרום

והתבונן במעשה המפורסם בשמעון הצדיק (ד"ע"ב) אמר שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא חוץ 'מאדם אחד' שבא אלי מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו בני מה ראית לשחת שער נאה זה, אמר

דרך זה השתרש אצל הרבה מישראל כאילו קיום המצוות בשלמות הוא רק לחסידים.

וראה דבריו חוצבי להבות של חד מקמאי מר ניהו הסמ"ג (עשין סוף מצוה ג) שכתב וז"ל, עוד זאת דרשתי להם כי יותר חפץ הקדוש ברוך הוא באדם רשע שיניח תפילין מאדם צדיק, ועיקר תפילין נצטוו להיות זכרון לרשעים ולישרם דרך טובה ויותר הם צריכין זכר וחיוזק מאותם שגדלו ביראת שמים כל ימיהם. ע"כ. עיין שם עוד בדבריו פלאי פלאות.

וכיו"ב כתב תלמיד הרשב"א בדרשותיו מר ניהו ר"י אבן שועיב (פר' ואתחנן) וז"ל, כי הרשע ובעל עבירות הוא יותר צריך לזו המצוה, כי הצדיק הוא יותר נזכר לפני השם יתברך והרשע צריך זיכרון. ע"כ.

וכבר לימדנו כן להועיל התנא האלוקי הרשב"י זיע"א (תיקוני זוהר - תיקון י') וזל"ק, האי תקונא איהו לגבי צדיקים גמורים, דמתקנים כורסייא לקודשא בריך הוא בציצית, ונחתין ליה בתפילין וקיימין קדמוהי בצלותא. לבינוניים, ציצית ותפילין אינן כשור לעול וכחמור למשאו, ובשבת אתמר בהון למען ינוח שורך וחמורך. לרשעים, אינן קשורא לכל מקטריגין דילהון דהכי אינן עשרה כתרין תתאין דהא דא לקבל דא ברא קודשא בריך הוא. עכ"ל. ומבואר באר הטיב כמה עבודת התפילין שייכת בכל מדרגה, ופועלת באיש הישראלי כפי מקומו להעלותו ולדבקו בקונו.

והבן כמה הוא בקל וחומר, שאם על הנחת תפילין שהם קדושה על ראשו ושם ה' חקוק בהם, ובאו לזיכרון ספק יועיל לזיכרון ספק לא, בזה נאמר שהרשע שייך בה ביותר אפי' יותר מהצדיק, על אחת כמה וכמה במקבל על עצמו סייגים והרחקות מעריות וטומאה.

הנזירות למתקדש

ובין תבין כי זוהי מעלת הנזירות בעצם, שמי שאינו קדוש ואין ראשו בעליונים תמיד, וחפץ הוא בקרבת ה' וקדושה הוא זה שראוי להיכנס בנזירות.

וכך לשון האלשיך הקדוש (במדבר ו, ב) שכתב וז"ל, רצה הקדוש ברוך הוא 'ללמד דעת' את עמו ישראל עם קדושו, כל יאמר נא ישראל, הלא הוא יתברך הבדיל את שבט הלוי, ומהם את זרע אהרן, ומתוכם את הכהן הגדול מאחיו, כי קדוש יאמר לו. והאם תלוי הקדושה במולידים ולא בבחירה הטובה היא, והלא כמו זר נחשב. על כן בא האלהים וילמדנו, כי לא כן הוא. כי הנה 'ביד כל איש ואיש לפרוש מענייני העולם, ולקדש עצמו עד גדר שבטוב בחירתו, קדוש יאמר לו'. וככה גדול אשר לא יטמא לאביו כו', גם הוא יחשב. ועוד לו, כי הנה בכהן גדול נאמר לאביו כו' כי נזר שמן משחת אלהיו על ראשו (ויקרא כא יב), מיוחס הדבר אל מה שחזן ממנו הוא השמן. אך בזה לא יתייחס כי אם אל עצמו, כי דבק בו הוא יתברך, ולאמר עליו, כי נזר אלהיו על ראשו כאשר יבא בס"ד. עכ"ל.

ומבואר הוא כי זוהי סיבת המצוה 'לקדש כל איש מישראל', ואם כבר קדוש הוא בודאי יועיל לו לרומם למדרגות הגבוהות יותר, אך אין בזה למנוע או להחליש את הרוצה להתקדש, כי בעבור זאת ניתנה המצוה.

הרואה סוטה בקלקולה

דרשה מפורסמת דרשו רבותינו בגמ' נזיר (ב ע"א) וזל"ק, תנא אקרא קאי והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר, וה"ק מי גרם לה לעבירה יין. וקאמר, כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. ע"כ.

והיא דרשה מפורסמת על סמיכות פרשת נזיר לסוטה, וממנה יש ללמוד האזהרה והתועלת

לי 'רועה הייתי לאבי' בעירי והלכתי לשאוב מים מן המעיין וגסתכלתי בבבואה שלי 'ופחז יצרי עלי' וביקש לטורדני מן העולם, אמרתי לו ריקה מפני מה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך שסופך להיות רמה ותולע' העבודה שאגלחך לשמי' עמדתי וגשקתיו על ראשו, אמרתי לו כמותך ירבו נזירים בישראל עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה'. ע"כ.

והבן שהדוגמא האידיאלית ביותר לקבלת נזירות, הוא המעשה הנזכר בנער מהדרום שהוא רועה צאן, לא חכם ולא חסיד ולא קדוש עליון, אלא נער רועה צאן בעלמא שיראת ה' מקשקשת בקרבו להתקדש, שוהי הדוגמא האמיתית לרצון הבורא 'עליך אמר הכתוב איש כי יפליא'.

כתר הראוי לכל אחד מישראל

וראה לשון הרדב"ז במצודת דוד (מצוה רכג) וז"ל, ענין נזירות הוא, כי לפי שהנחיל הקב"ה לישראל ג' כתרים כתר כהונה זכה בו אהרן לו ולזרעו אחריו, כתר מלכות זכה בו דוד וביתו אחריו, כתר תורה מונח לכל מי שירצה לזכות בו, ולא הכל ראויים להיות זוכים בכתר זה מפני טרדות העולם ועומק המושג וקוצר המשיג. לפיכך רצה הקב"ה לתת לישראל מצוה זו, כדי 'שכל אחד מישראל' יזכה לכתר קדושה ויהיה מדרגתו כמדרגת כהן גדול. ומטעם זה נקרא קדוש ונזר אלהיו על ראשו, ורוב מה שנצטוו בו כהן גדול נצטוו הנזיר. ע"ש.

הרי לפניך שגם מי שאינו בקדושת כהן ולא מיוחס למשפחות המלכים, ואפילו לא מוכשר להיות תלמיד חכם אם מצד יכולת הלימוד או פנאי הזמן הרי שעבורו ציווה הבורא יתעלה מצוה זו, וטמן בו יכולת הקדושה האדירה היא במרום.

הרי לפניך, שבאינו ת"ח ואין עסקו בתורה כל היום מחמד טרדות העולם, לו יאה ולו נאה לקחת עטרת הנזירות לייחד עצמו לה'.

גדול והוא נעשה 'קדוש' בעצם כס"ת, ושערו 'קדוש' כפרשיות תפילין. וכן"ל.

ומה ידמה ומה ישווה לטעון לו לחבוש עוד שעה תפילין, כשיכול להיות ראשו קדוש יותר מתפילין בלא הפסק. ומה דמות יערוך לעוסק בתורה איזה זמן שאפשר ובכלל סם המוות עבירו אם בא בנאוה או שלא לשמה, ובנזירות נעשה נזר אלוקים כל שקיבל דרך קדושה, וגם אם תוך הזמן נטה ליבו עדיין בקדושתו עומד, ואין לזה אח ורע בכל שאר מצוות ה'.

ובכלל מי הוא זה שגם ליבו לשקול המצוות, לומר לו זאת טובה לך וזאת לא, זאת הגיעה שעתה וזאת הנח לאחרים. ואין אתה יודע שכרן של מצוות ואין יהודי שלא צריך להיות שלם בכול. וכל שכן במצוה כזאת שה' הוא המעיד ומעורר והמעודד עליה, לאיש ואישה ואפילו קטן חסר דעת בלא הבדל, שכולם בקדושה גדולה מתקדשים.

ליטול את ה' מצוה

והנה יש לשים לב, שבדבר שהוא צער וסייג ולא כבוד והתפארות כל ישראל שווים בדבר, ואין לטעון על הרוצה לקבל נזירות כאילו הוא מתפאר על גדולים שלא קיבלו על עצמם נזירות.

וזה משנה מפורשת ודעת חכמים ברורה, והיא עקרונית לעוד כמה וכמה מצוות שהגלות דחקה אותם לשוליים והעולם לא רגיל בהם, ואין לטעון או להחליש החפץ לקיים רצון ה'. ובעוונותינו האידנא כל דרך איש ישר בעיניו, וכל העושה מעשה שאינו הרגיל אצל כולם, כבר זועקים כנגדו שהוא יחיר ומתנשא ומכאן הדרך קצרה וגם הותרה הרצועה לבזותו ולהחלישו מעבודתו. ומה אומר ומה אדבר שכמה חסרון ידיעה יש בסוגיה יסודית שכזו, ובחנים מבטלים העם מן העבודה.

על כן מי שאינו חפץ וקשה עליו הנזירות, והוא מוכן מאליו שאינו דבר של מה בכך, הרי פטור הוא אך

בנזירות. שהרי על קלקול סוטה הנגרם 'גם' מהיין, בזה נאמר 'הרואה' סוטה בקלקולה יזיר עצמו, שרצונם לומר שיעשה גדר וגבול שלא ייבשל גם הוא כדוגמתה, ועל כן יזיר עצמו מן היין.

ומובן שעל העלול להיבשל אמרו כן, וכידוע הגם שאין אפטרופוס לעריות וכל אדם עלול להיבשל גדול וקטן שם הוא. אך ברור שהעלול יותר והמסוכן בדבר הוא דווקא על העוסק בענייני העולם, ולא הקדוש והחסיד שבבית המדרש. ועל כן אנשי העולם צריכים הנזירות ביותר מחסיד וקדוש, ועל כן בודאי אין להחליש החפץ בנזירות להתקדש, מחמת שהגדולים לא עשו כן, שמכואר שהגדולים אכן לא צריכים לזה כמו אנשי העולם שעליהם בעיקר הזהירה התורה וחז"ל.

וביותר מזה יש לדרוש ולטעון, שאם אמרו חז"ל כן על הרואה 'סוטה' אחת, שכבר צריך להזדעזע ולקבל נזירות, מה נענה ומה נאמר בדור יתום זה שהפריצות בראש חוצות, ואיכא לא סוטה אחת אלא כמשל 'דור שנראה כסוטה', בזה צריך להעמיד כנגד 'דור של נזירים', ולא איזה נזיר בודד. שזה לעומת זה עשה אלוקים.

וכי חסרות מצוות אחרות

וטענה נשמעת היא ביד המרפים ממצוות שאינם מפורסמות או נהוגות בציבור, שאם רצונך בקדושה קום חצות ועסוק בתורה ויהיו כל ימיך בתורה ותפילה, וקדושה היא ולא צריך לנזירות.

והנה גם אם היה נכון הדבר, הרי ראינו שלא כל אחד מסוגל בעסק התורה, וכל שכן בהתקדשות יתירה.

ואמת אומר שגם ביסוד הטענה אין אמת, כי לא מצאנו שום מצוה בעולם שמעלה את האדם להיות 'קדושה' בעצם כמצות הנזירות. והבורא יתעלה המצווה עליה מכריז בתורתו הקדושה שהיא 'פלא'

בר"ג ור' יהושע שהיו בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יתירות דרכים וראו את ר' יהודה בן פפוס שהיה משתקע ובא כנגדן אמר ר"ג לר' יהושע מי הוא זה שמראה עצמו באצבע. אמר לו יהודה בן פפוס הוא שכל מעשיו לשום שמים. א"ל ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה אלא א"כ מינו אותו פרנס על הצבור. אמר ליה והתני כל דבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח עושה ותבוא עליו ברכה. א"ר זעירא ובלחוד דלא יבזה חורנין. ע"כ.

הרי מבואר היטיב שלומדים כלל זה לכמה דוגמאות, ובירושלמי מוכח שהוא גם בדבר הנראה וניכר לעין כל, ואפילו מול רבותיו, שכל שהוא בדבר שאינו נוי ועונג אלא מאמץ וטרחא וצער, יעשה עצמו כת"ח וכחסיד. ואעפ"י שאינו חובה גמורה אלא חסידות, וגם חכמים לא כולם מחמירים בזה, יכול הוא להחמיר. וכלל זה נפסק בשו"ע בהל' ת"ב (תקנ"ד סעי' כב), וכ"ה בבית יוסף (סי' תקפ"א) על תענית ערב ר"ה. ואוקי באתרין שהוא על אחת כמה וכמה.

ואנא דאמרי, שאפילו אם יבוא המתקש לומר שאין כאן דין 'צער' כתענית, למרות שכבר בר קפרא דימה בניהם. הרי בלאו הכי יש ללמוד להיתר מסוגיה שכבר דשו בה רבים, והיא משנה מסכת ברכות (טז ע"ב) תנינן, חתן אם רוצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון קורא, רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. ע"כ.

והמבואר שנחלקו ת"ק ורשב"ג בפטור מהדבר ועושהו אם נקרא יוהרא ואסור או אדרבה תבוא עליו ברכה, והנה הרא"ש (סוף פ"ב) פסק דברי רשב"ג להלכה לאסור גם ברוצה משום יוהרא. אך מאידך עין רואה שב' עמודי הוראה הרי"ף (י"ע"א) והרמב"ם (ק"ש פ"ד ה"ז) פסקו כת"ק שאדרבה

למה לו להחליש אחרים מלעבוד את ה'. וראה בספר המספיק לעובדי ה' (עמ' 38) שכתב וז"ל, הסטייה מהאמת, המתקרבת לצורת 'הסתה' או 'הדחה' היא שיחשוב דבר מזה כאסור, או שימנע את עושהו מלעשותו, או שיגנה את מעשהו, או שמעשיו לא יהיו נראים לו ויחשוב את עניינו לגדול, זה מה שאנו אומרים עתה על השתחויות הגידול שהיא עיקר ההשתחויה. ע"ש. ואוקי באתרין שהם דברים המפורשים בתורה ולא באיזו דרשה.

ולעצם דין יוהרה, בית אב לנידון זה הוא מאמרו של רבן שמעון בן גמליאל (פסחים נד ע"ב) לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם. וכיאוורו בגמרא תענית (י"ע"ב), תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד - עושה, תלמיד - עושה דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר עושה וזכור לטוב, לפי שאין שבח הוא לו אלא 'צער הוא לו'. תניא אידך לא כל הרוצה וכו' דברי רבי שמעון בן אלעזר, רבן שמעון בן גמליאל אומר כמה דברים אמורים, בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה וזכור לטוב, שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו. ע"כ.

והמדובר שם הוא על 'תענית יחידים' כשהגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, והרי מתפרסם הדבר שמתענים, ואם מתקבצים מהם הרי מוציאים ס"ת ואומרים עגנו ומתפרסם הדבר, ומדוע לא לחוש ליוהרא. אלא זהו הכלל 'צער הוא לו' הוא מעיד שרצונו לשמים, וכמ"ש רש"י 'דצער הוא לו ולא גסות'. וכ"כ המאירי (תענית שם) וז"ל, הואיל ודבר זה דבר של צער הוא אין כאן יוהרא אבל דברים שהם שבח ואין בהם צער כגון להתנאות בטלית של תלמידי חכמים וכיוצא בזה מדברים המפורסמים שאינן אלא לתלמיד חכם לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. ע"כ.

ועל יסוד זה ראה בגמרא בבא קמא (פ"א ע"ב), וכעין אותו מעשה גם בירושלמי (ברכות ס"ז פ"ב) שלמסקנת ירושלמי יש תוספת משמעותית מאוד וז"ל, מעשה

וכל שכן בדור הזה שהפריצות רבתה ופרצה בכל מקום, שהרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, ובדור הזה הוא גרוע וחמור בהרבה מסוטה בקלקולה. והבן היטיב.

ועיין עוד במש"כ החיד"א בשער יוסף (ח"ב סי' י) שכל שיש איזה טיבותא וזריזות או סרך מצוה המחמיר על עצמו תע"ב, ולא הוי כל הפטור נקרא הדיוט. ובפתח הדביר (סי' קמו אות ג) למד מדבריו שגם יוהרא אין בזה, ועיין לו שם באריכות בכל גדרי יוהרא, ובנד"ד איכא בדבריו להקל מטעמי טובא. עיי"ש.

וכן יראה המעיין בדבריו ג"ע החיד"א בשו"ת חיים שאל (סי' א) שאף שיש מקומות שחוששים ליוהרא כשהמנהג הרווח להימנע, אך במקום שהוא דין ולא חומרא אין יוהרא. ע"ש שהביא בן בשם המצת שימורים. ובנד"ד הוא כ"ש שלכו"ע איכא כמה וכמה מצוות מהתורה עשה ולאיון, וכמו שפירטנו לעיל.

היה דבר המצוי בישראל

והנה זה כמוהו מאליו, שבזמן בית המקדש היה הנזירות מצויה מאוד, עד שהוקמה עבורם 'לשכת הנזירים'. וזה דבר המוכיח כי לא עשו בן בעבור בודדים בדור שתהיה לשכה לבטלה, ואם כנגד לשכת נזירים הייתה 'לשכת היולדות' מזה תבין הצורך והתדירות בשימושי הלשכה.

וחזינן כבר בגמ' דלעיל ובפרט בירושלמי הנ"ל כימי שמעון בן שטח, שבאו לפניו שלוש מאות נזירים עניים שאין להם כסף לקורבנות, ותאר לעצמך כמה היה במצוי בכאלה שיש בידם להביא הקורבנות שלא היה צריך להתאמץ עבורם.

והתבונן על דבר והבן, שמאותם שלוש מאות שקיבלו נזירות ובאו לפניו, מצא שמעון בן שטח פתח להתיר 'למאה וחמישים' מהם, וזה לעצמו מעיד שקבלתם לא הייתה ביישוב הדעת של

החפץ בכך יעשה וברכות ינוחו לו על ראשו. וראה בספר האשכול (ק"ש ח ע"א) שכתב, חתן אם רוצה לקרות את שמע לילה הראשון קורא רשב"ג אומר לא כל וכו'. ורבינו האיי ורבינו יצחק גאונים ז"ל פסקו הלכתא כתנא קמא. ע"כ. והוו תנאי שמסייעי לב' עמודי הוראה ודבריהם דברי קבלה.

ואע"ג שיש חולקים כמבואר ברא"ש הנ"ל ותוס' (יז ע"ב ד"ה רב) וכ"כ גם ראבי"ה (ברכות סי' נז) דהלכתא כרשב"ג. אכן בתר רוב בניין אזלינן וכן נראה דעת מרן הבית יוסף שציין לב' עמודי הוראה והוסיף עליהם שבזמנא"ז שבלאו הכי אין מכוונים יקרא עם כולם. ומשמע מדבריו שם דלקושטא דמילתא גם אם היה בזמן הזה חשש כרשב"ג, הלכה כת"ק.

ובעת חפשי בדברי הפוסקים, חזה הוית לספר האורה (ח"ב ס"ז פ' שמחת חתן וכלה) שביאר דברי הגמרא בדרך אחרת וז"ל, חתן פטור מקריאת שמע לילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה. פירוש משום דטרוד במחשבת בעילת מצוה אבל אם בעל חייב, והכונס את האלמנה חייב, והבתולה פטור. וקריאת שמע שאמרו חכמים זהו קריאת שמע שעל מטתו, אבל קריאת שמע של שחרית וערבית חייב. ע"כ. ומבואר שבמקום שיש מצוה מעיקר הדין ליכא כלל מחלוקת, שברור ופשוט שיקיים המצוה גם אם טרוד במחשבתו ולא ברור שיכוון בדבעי את המוטל עליו לכל הפחות לקרוא יעשה.

ולענ"ד הוא קל וחומר בנזירות לשם קדושה, שהיא עבודה שלמה מצד עצמה, ואינה צריכה לכוונה ומעלה מיוחדת או שיהיה ת"ח, אלא כולם יכולים להיכנס בשבח המצוה, גברים נשים ואפילו 'קטנים' שהאב נזיר את בנו. ומאחר ואין בה נוי ועונג אלא צער וטורח, והיא גופא תכלית הנזירות להשפיל עצמו בהכנעה לפני אדון כל הארץ, וא"כ פשיטא הוא שמותר ומצוה להראות עצמו נזיר לה'.

וקשה ומוכן מדוע לא היה במצוי כ"כ כי אכן יש בזה הגבלות משמעותיות.

וכל שכן בחיץ לארץ, שאם ינדור נזירות יהיה חייב לעלות לארץ והיא חרבה בימיהם שסכנה ודלות היה לדור בארץ.

ועל קבלת נזירות שמשון אין קושיה מדוע לא קיבלו בחו"ל בהמוניהם, שהרי כאמור אין התרה לנזירות שמשון, ולהיכנס בדרך ללא מוצא היא החלטה קשה שמי יודע מה יילד יום. וכל שכן וקל וחומר, ללומדים בירושלמי בפשוטו שנזירות שמשון אינה מהתורה ואינה נזירות גמורה. ברור ומוכן מדוע לא קיבלו חכמי ישראל נזירות שמשון בהמוניהם. ועל כן כך נהייתה שבחו"ל לא היה מצוי בחכמים, אלא מעט מהם כרבי יעקב בעל הטורים ושאר חכמים שהזכרנו לעיל בפרק המיוחד לזה.

ובהחלט אפשר שהיו עוד רבים אך לא התפרסמו ולא נזכרו, וחזינו בשו"ת חכם צבי שם, שאגב אורחא דן בשד"ר מארץ ישראל והוא 'נזיר שמשון', ואיננו יודעים שמו ותורתו, ואפשר שעוד רבים היו כן. וגם אם לא הרי כבר הסברנו טעמים.

ומאחר וקבלת נזירות אינה חובה, עד שנקשה מדוע לא קיבלו, אך גם על צד לחייב עצמו מעבר לחובת התורה גם בזה יש צדדי הכנה של קושי גדול וקרוב לאונס להתמיד בנזירות לכל ימי חייו.

ומעתה הבן, שהבחר לקיים המצוה כרצון הבורא וכשבחה האדיר, אין להחלישו בטענת שוא מדוע החכמים לא נהגו כן, כי כאמור אינה חובה ואינה קלה ובחו"ל לא נוהגת, אך מי שבארץ חמדה ומקבל על עצמו העול למען שמו באהבה, קדוש יאמר לו ויש לאמצו ולחזקו.

אין גאולה לפני האלוקים

ועתה עת רצון להביא לפניך דעת יקרה, שאם חפץ אתה להיות דבק בשכינה ולזכות לחיי עוה"ב,

חכמים מחוכמים במיוחד, שהרי על רוב ככל המקרים אדם חושב בהתבוננות קלה קודם קבלת הנזירות, ואם מצאת פתח לרבים כ"כ זה מעיד 'כמאה וחמישים' עדים שלא היו מקבלים הנזירות כדבר נדיר או השייך לחסידי עליון, שהרי בהם בודאי לא היה מוצא פתח בנקל כל כך. והבן.

ואמת שבזמן בית המקדש היה קל יותר, שהרי מסיים פרק זמן נזירותו לפי קבלתו אם מעט ואם הרבה. אך אין אנו דנים אם קל הדבר או קשה, אלא אם ראוי הוא או לאו. ואם ראוי הוא כל איש יחשוב וישקול המאמץ והקושי הגופני והחברתי, ומתוך שיקול דעת והכנה יקבל על עצמו או יפרוש, אך לעיקר הנזירות בודאי הוא שבח בכל איש שיכול לקיים גדרי הנזיר.

דור של גאולה

ועתה יש להתעורר ביותר, שהרי נבואה היא בפי עמוס הנביא (ב, יא) בשם ה' א-ל עולם ואומר, ואקים מכניכם לנביאים ומבחורכם לנזירים, האף אין זאת בני ישראל נאם ה' ע"כ.

ומבואר שאחד מתהליכי הגאולה תהיה חזרת הנזירות לעם ישראל, והיא היותר משובחת שהרי לשון 'בחור' מלשון 'בחר' והוא שם מעלה יתרה על בנים. וכידוע לא נוהגת נזירות בחו"ל וכופין אותו לעלות לארץ, עתה שאנו בארץ חמדה שבה מצות נזירות נוהגת יש להתעורר להחזיר העטרה 'נזר האלוקים' על ראשנו.

לא ראינו כן בגדולי ישראל

והגם שסביר שטענה זו תצוף בדעת כל איש, הרי אין זו באמת טענה. שהרי כבר מבואר שעד זמן התנאים הקדושים שהיו בארץ והמקדש קיים, היה מצוי מאוד נזירים.

ומאז שנחרב הבית הרי הנזירות היא כל ימי חייו, אם לא ייבנה המקדש בימיו, וזו היא דרישה גבוהה

מה בינך לבין בית אבא, כל בית אבי היו צנועים וקדושים, בית שאול שלא נראה מהם לא עקב ולא גודל מימיהם, של בית אבי היו צנועין כ"כ, ואת עומד ומגלה לבושך כאחד הריקים.

כיון שנמרה דבריה, אמר לה וכי לפני מלך בשר ודם שחקתי ולא לפני מלך מלכי המלכים שחקתי, אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו. ואלו היה אביך צדיק יותר ממני היה האלהים בוחר בי ופוסל בבית אביך? אני מניח כבוד עצמי ומבקש כבוד שמים, ואל תאמרי שהייתי שפל בעיני אחרים ולא נבזה בפני עצמי, ת"ל והייתי שפל בעיני. ועם בנות ישראל שצווחת אותן 'אמהות' (לשון שפחה) אינן אמהות אלא אימהות (לשון כבוד) לוואי יהא לי חלק עמהם לעתיד לבוא. ולפי שאמרה מיכל כן נענשה, שכן כתיב אחריו, ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה.

אין לך אדם בישראל שביזה עצמו על המצוות יותר מדוד, והיה אומר לפני אלהים (תהלים קלא) ה' לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל למלך, ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גלית, ולא הלכתי בגדולות בשעה שהחזירוני למלכותי, ובגפלאות ממני בשעה שהעלתי את הארון. אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כשם שהתינוק הזה אינו מתבייש להתגלות לפני אמו, כך שויתי נפשי לפניך שלא נתביישתי להתכבזות לפניך לכבודך, כגמול עלי נפשי כתינוק היוצא מרחם אימו ואין בו מתבייש לתינוק משדי אמו, כן הייתה נפשי עלי שאיני מתבייש ללמוד תורה אפילו מקטני ישראל. אמר רבי אדא בן רבי חנינא, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה שוית עצמך לגמול (לתינוק), חייך כשם שאין לתינוק הזה עונות כך אין לך עונות, שנאמר (שמואל ב יב) גם ה' העביר חטאתך לא תמות.

מכאן אתה למד שאין אדם רשאי לנהוג גאווה לפני המקום, אלא צריך אדם להתכבזות על כבודו. א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום אין מעשיו של הקדוש ברוך

הסכת ושמע והשבות אל לבבך, יסוד עבודת ה' המוגש לפניך מדברי רבותינו הקדושים, שחז"ל הם לנו לעיניים להדריכנו בסבך מבוך העולם ודמיונותיו, למען נדע ונבין עבודת ה' הרצויה, להידמות ולהתעלות כעבודת דוד מלכא משיחא, ששכינה מכרזת לפניו בכל העולמות, הבו יקר למשיח ה'.

וכך מתאר הנביא (שמואל ב ו, טז), והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון, ותרא את המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה', ותבז לו בלבה. ורבותינו במדרש רבה (במדבר פר' ד סי' ב) האירו עינינו בעבודת אל חי וזל"ק, האיך היה עושה, אמרו רבותינו היה לבוש בגדי זהב סגונים (בגדי מלכות) דומין לפז, והיה מכה בידיו זו על גב זו וטופח, כיון שהיה מכרכר 'כירי רס' (כירי פי' אדון). 'היה מפוז' מהו מפוז, שהיה הוזהב המסונן שהיה עליו קולו פוז. יכול לא היה דוד עושה יותר מזו? לא, אלא הופך אספירס ומשווייר (קופץ ומהפך רגליו כלפי מעלה), שכן כתיב ותרא את המלך דוד מרקד ומשחק, והיו כל הנשים מציעות עליו מן הגנות ומן החלונות ולא איכפת לו. ויקריבו עולות ושלמים לפני האלהים, אחר שכלה להעלות בירך כל העם על שכבדו את הארון, ונתן לכולם מתנות מרוב שמחתו. לאחר שנפטרו כל ישראל ממנו, נפנה לברך את ביתו ולשמחה מרוב שמחת הארון, יצאה מיכל לקראתו וביתתו על שבזה עצמו לכבוד הארון לעיני הנשים, לא הניחתו להיכנס לתוך הבית אלא יצאת לחוץ, והייתה מקפחתו בדברים ותאמר: מה נכבד היום מלך ישראל, אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו, מכאן את למד שהיה הופך אספירס ומשווייר (מהפך רגליו למעלה) שכן היא אומרת לו אשר 'נגלה היום'. התחילה עושה מריבה כנגדו מבקשת לאכול פניו, אמרה לו עכשיו הודעת שאת מלך? אשר נגלה היום הלוי בצניעות, אלא לעיני אמהות עבדיו, כהגלות נגלות אחד הריקים. אמרה לו היום נגלה כבודו של בית אבא, בוא וראה

ולכל הפחות לא נחזיק כבודנו יותר מכבוד דוד מלך ישראל, הוא זיע"א לא חס על כבודו והוא מלך ישראל, ומפוז ומכרכר לפני האלוהים ושמחת עולם על ראשו שזוכה לעבוד לפני האל נעלה. ועל כן אם אוזן לנו לשמוע האמת ממנו שאמרה בוא ושמע, מיכל בת שאול שזעקה מקירות ליבה על כבוד מלך ישראל, אין שקר בדבריה אלא אמת לאמיתה על לשונה, שצניעות היא מעיקרי עבד ה', וחמדה להיות לבעלה את אשר ראתה בבית אביה שאול איש ימיני, ששכמו גבוה מעל כל אנשי דורו

ונשמתו מתוקנת מאוד, לך ראה בשער הגלגולים לרבנו האר"י ז"ל (הקדמה כז) כמה גבהה נשמתו שהיה מתוקן עד מאוד, והיה זהיר לאחוז מנהג רחל אימנו שבשכר צניעות שהייתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול (מגילה יג ע"ב).

ועל זאת זעקה על אמת, שלא רק שלא נהג צניעות יתרה אלא היפך הגמור, קפץ וריקד ברכדני החצר, וקיפץ והיפך עצמו בקפיצתו עד שנתגלה בשרו, והוא מלך ישראל, וטענתה נשמעת היטיב ועל מה חרה אף ה' בה.

אלא שלא ידעה שצניעות וענווה ושפלות מידות נעלות הן ביותר, אך לא כשבאות על חשבון עבודת ה', שמול מצות ה' אין חכמה ואין תבונה, וכבוד האל דוחה כל מידה טובה אחרת.

ועל כן דע לך, שכל ביזיונות ובושות שוות הן ובלבד שיזכה לעשות רצון הבורא לכמה רגעים, ומצות נזירות כבר חזינן כמה גדלה מעלתה ומי ידמה וישווה לה, ולא נאבד מצות ה' על דמיונות של כבוד. וכל הרואה עצמו מסוגל ויכול לקיים המצוה לא ימנע עצמו וירדוף אחר ה' להשיג הקדושה, ונזר אלוקיו על ראשו.

הוא כמעשה בשר ודם. בשר ודם, יש לו כלים נאים בשעה שהוא יוצא לשוק הוא לובשם אבל בשעה שהוא עומד לבשל פושט את היפים ולובש מקורעים, בשעה שהוא גורף את האפר מהכירים ואת התנור הוא לובש רעים מהם. אבל לפני הקדוש ברוך הוא, בשעה שכהן גורף את המזבח ומדשנו היה לובש כלים מעולים, שנאמר (ויקרא ו) ולבש הכהן מדו בד, להודיעך שאין גאווה לפני המקום. וכן אתה מוצא באלעזר הכהן שהיה נוהג בשפלות לפני המקום, א"ר יהושע בן לוי, אלעזר היה נשיא על הנשיאים שנאמר (במדבר ג) ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן, ראה שררה שהייתה בידו ואת סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו את הכלים שהיה עשוי לטעון אותם, לא! אלא הוא עצמו היה טוען! שנאמר ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן. א"ר אחא א"ר שמעון בן יוחאי כמין צלוחית קטנה באפונדתו שהיה חגור מתניו כעבד לפני קונו להודיעך שאין גאווה לפני האלוהים. ע"כ.

והדברים האמורים לפניך הם הדרך העולה בית אל להיות דבק באלוקים חיים, לא דמיונות סרק של בשר ודם, שאין אנו לפני האלוהים אלא עבד נרצע לאל נעלה, ולא זו הדרך להתבייש במצוות שאין זו דרכם של אבות עולם, שאין כבודנו אלא לכבוד אלוהים אדירים שכל הארץ והשמים לא יכולוהו, ואין נחשב כבוד מדומה וסרק כבגדי הבל ותארי חכמה אשר המציאו בני העולם לכבוד בשר ודם, הבעבור נזיר עדשים נפסיד נזר האלוקים וקדושת עולמים. ומה לנו לחשבון מה יאמרו אחרים ואין יסתכלו, אין אלה אלא חשבונות שווא של גאווה ושקר מדומים ומרומים.

פרק י - שבחי הנזיר

שבחי התורה

דברי השבח העוצמתיים ביותר נמצאים בפסוקי התורה ממש, ואעתיק מהאמור בפרשת הנזיר (במדבר פ"ו).

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, איש או אישה 'כי יפליא' לגדר נדר נזיר 'להזיר לה'."

ושים ליבך, שזו המצוה היחידה והמעשה הכודר שהתורה מכתיבה בו כתר 'כי יפליא', ללמדך כמה גדולה ועצומה היא מצות הנזירות אצל ה' יתברך, וכידוע לשון 'פלא' מיוחס לפלא העליון למקום רוחני גבוה ביותר.

"עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדש יהיה גדל

פרע שער ראשו."

כאן מלמדת התורה דבר פלא, יש מציאות בודדת בעולם הגשמי הזה בו אדם יכול 'לקדש' את גופו כפשוטו, לא שקדושה חופפת על הגוף אלא שהגוף בעצמו נהיה 'קודש'. והגם שיש קדושת כהן, אך כידוע קדושת הכהונה היא רק לגולד לכהן ורק בשעת עבודת המקדש. ואילו הנזיר היא קדושה בעצם בגוף ובשעריו של הנזיר בכל עת, והוא דבר גדול ששערות ראשו כפרשיות תפילין, וגופו כס"ת. והבן.

"כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא, לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם כמתם, כי נזיר אלהיו על ראשו."

גם בפסוק זה מבארת התורה שבחו של הנזיר, שבימים שהוא נזיר לה' לגדול קדושתו חייב להתרחק בטומאה, ולא רק ככהן, אלא ככהן גדול שגם לאביו ולאמו אסור לו להיטמא.

ואם תשאל על מה כל הרעש, אומרת התורה מפורשות – "כי נזיר אלהיו על ראשו".

שכל ימי נזרו הוא קדוש בקדושה גבוהה במיוחד, ונחשב שעריו 'נזר אלוקיו' עליו, ודומה הדבר לנאמר בכהן גדול שעל מצחו 'ציץ' הכתוב עליו קודש לה', שגם בציץ אמר רחמנא (שמות כט, ו) "ושמת המצנפת על ראשו ונתת את 'נזר הקודש' על המצנפת". וכן הוא גם בספר ויקרא (ח, ט) "ציץ הזהב נזר הקדש". הרי לפניך, ששער הנזיר כציץ הכהן הגדול ששניהם מכונים בשם 'נזר' ושניהם 'קודש לה'.

"כל ימי נזרו קדש הוא לה'."

ומייחדת התורה ואומרת שכך עומד בקדושתו 'כל ימי' שבאה התורה לרבות, כל עת וזמן בכלל, אין הפסק יום לילה חול שבת או מועד, הנזיר בקדושתו עומד.

נזר אלוקיו

נאמר בתורה נזר אלוקיו על ראשו והוא ככתר המלך כמ"ש אבן עזרא (במדבר ו, ז).

وهוא גדול מההולך בתפילין כל עת שנאמר בו כי שם ה' נקרא עליך, שכאן הקדושה בעצמה קשורה בו ואין לה הפסק יום לילה חול שבת ומועד. ואין בו ספק ושיטות וחסרון ידיעה כמצוי בהרכה דינים, שכאן הוא היותר פשוט ממצוות התורה לקיים שהיא פרשה שלמה וברורה [יחסית] בתורה.

קדושה בעצם

חזינן לעיל בפסוקים השראת קדושה על הנזיר, ויש להבין שלא מדובר רק על תואר חיצוני לאדם, אלא הגדרה של קדושה 'בעצם' שהאדם עצמו קדוש.

וראה במשך חכמה (שם, ח) שכתב וז"ל, אל תדמה שרק בפעולותיו יתקדש, אבל בעצמותו אינו קדוש. לכן אמר "כל ימי נזרו קדוש הוא לה'", כי הוא נעשה קדוש בעצמותו ונשגב במעלתו, כיון שהוא נפרד מן התאוות ונבדל מן המותרות, ונזהר מכל אלה הוא נעשה זך בחומריותו ונעלה בעצמותו. לכן

והנזירות מושכת הנבואה, ודקדק בזה בעל הטורים (במדבר ו, ו) על נפש מת לא יבוא, לומר לך שאם תשרה עליו שכינה 'מחמת נזירו' שלא יאמרו שהוא דורש אל המתים. ע"ש.

כמעלת מלאכים

שמות רבה (פרשה טז סימן ב) וז"ל, איש כי יפליא לגדור וכו' וכיון שיעשה כך הרי הוא כמלאך, כל ימי נזרו קדש הוא לה', כד"א (דניאל ד) ואלו עיר וקדיש. ע"ש.

צורה של מעלה

וכתוב בזוהר הקדוש (נשא קבו ע"א) וז"ל, איש כי יפליא וגו' מאי כי יפליא דאתפרש משאר בני עלמא לאתקדשא כגוונא דלעילא ולאשתכחא שלים, בשעתא דבר נש אתי לאתדכא מדכין ליה, בר נש דבעי לאתקדשא מקדשין ליה ופרסי עליה קדושה דלעילא קדושה דאתקדש בה קודשא בריך הוא. ע"כ.

וכך אמר רבנו האר"י (ליקוטי תורה פר' נשא) בלשון קצרה, 'כי הנזיר עולה למקום גבוה ידמה לעליון'. ע"ש.

וראה עוד בדברי הזוה"ק (שם) על מצות הנזירות, שהנזיר אסור גם מענבים המותרים לכהן, כי הנזיר מתפרד לגמרי מהדינים, ונקרא קדוש. ומגדל פרע שער ראשו להיות דומה 'זשער ראשיה כעמר נקי' שבזה הוא דומה ללמעלה, שהוא מושך חסד ורחמים ללא דין. והדברים מליהבים למצוות.

'עמר נקה'

וראה לרמ"ק בספרו שיעור קומה - אור יקר (על זוהר האזינו ס"ד) שכתב וז"ל, בגולגלתא דחורא הוא כתר שבכתר וכו' ושער אריך אנפין הם לבנות לזה נקראת וגולגלתא חורא קדישא וכו' אמנם הגולגולת הזאת קדישא עם כל שער שבו הוא קדוש דהיינו 'סוד הנזיר' ששער ראש נזרו הוא קדוש, וסודו בסוד אריך אנפין, ולכך גדל פרע שער ראשו.

אמר (פסוק ט) "וכי ימות מת עליו בפתע" - 'שלא היה צריך ליוהר מזה' כי הוא אנוס "יביא וכו' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" פירוש, כיון שהוא איש קדוש ורום המעלה 'צריך להביא כפרה על שאירע' שמת איש באהלו. וכמו דאמרו במכות (יא, א) בהא שיושב הרוצח עד מות הכהן הגדול, 'דהוי להו למיבעי רחמים על דורם ולא ביקשו'. והנזיר מעלתו כמעלת הכהן הגדול, שלשניהם "נזר אלקיו על ראשו" (פסוק י), וזה "אשר חטא על הנפש" - שמת. ע"ש. והדברים מבהילים למתבונן, והדברים נשגבים מאוד כמה התעלות היא לקדושת האדם מבח בנדרו בנזיר.

וביותר מזה אמרו חז"ל, שבנזירות יש שתי קדושות אחת בגופו ואחת בשערו, ראה דבריהם הקדושים בספרי (נשא פיסקא כה) וז"ל, קדוש יהיה, זו קדושת שער אתה אומר או אינו אלא קדושת הגוף, כשהוא אומר קדוש הוא לה' הרי קדושת הגוף אמור, הא מה ת"ל קדוש יהיה זו קדושת שער. ע"כ.

וכבר ידעת שקדושה זו היא כפשוטו, עד ששיער הנזיר צריך גניזה כפרשיו תפילין.

שקול לנביא

ספרי זוטא (במדבר ו, ח) וז"ל, כל ימי נזרו קדוש הוא לה', מפני שנזר דרך פרישות וטהרה נקרא קדוש ולא עוד אלא ששקלו הכתוב כנביא שנאמר ואקים מבניהם לנביאים ומבחוריהם לנזירים (עמוס ב יא). ע"כ.

וראה בשם משמואל (פרשת נשא שנה תרע) וז"ל, וכזה נבין ענין נזיר שמעלתו גדולה עד מאוד, ונאמר בו כי יפליא שמגיע 'לפלא עליון' ומדת פלא עליון ידוע, וקדושתו חמורה שאינו מטמא למתים ככה"ג, ומפורש בכתוב (עמוס ב') ואקח מבניהם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, הרי 'שגדלה מעלתם של נזירים ממעלת נביאים' ולזה נאמר מבחוריהם ממובחרים שבכם. ע"כ.

לנזיר שעולה ומתעלה בקדושה. ותפסו איסור התגלות ולא איסור היין והטומאה, ללמדך שגידול השיער מצד עצמו יש בו מעלה וכוח.

ואם כך היא קדושת ימי ספירת העומר כחול המועד, והכנתן גדולה לחג השבועות להתקדש כדוגמת הנזיר. מכאן תבין עד היכן מגעת קדושת הנזיר הקבוע בקדושתו, שהוא כל ימיו בקדושת חג שבועות.

מבורך בכל

במדבר רבה (נשא פי"א ס"א) וז"ל, ונוה צדיקים יבורך, זה נזיר ונזירה שאם נזרו מן היין להישמר מן העבירה זוכים לברכה, לכך סמך אחר פרשת נזיר פרשת ברכת כהנים שהוא זוכה לקבל הברכות של ברכת כהנים חיו ונוה צדיקים יבורך. ע"כ.

מקור הברכה לאחרים

ועי' למחר"י אלאשקר בצפנת פענח (עמ' קסח ד"ה ועכשיו) וז"ל, ועכשיו אודיעך היאך הוא 'הנזיר מורה הייחוד והוא מביא ברכה לעולם' ועל כן באה פרשת ברכת כהנים אחר נזיר, ועוד באה פרשת נזיר קודם ברכת כהנים. להודיע שיש חיבור לנזיר עם הכהן בעל החדש והנה תמצא דברים שנאסרו לכהן גם כן נאסרו על הנזיר, עכ"ד. והאריך שם בביאור סוד השיער של הנזיר ובדברי מעלתו הנשגבים.

וביותר מזה ראה במדרש במדבר רבה (פרשה י סימן א) וז"ל, פרשת נזיר נדרשת לפניה ולאחריה, כיצד לאחריה זאת תורת הנזיר וגו' מה כתיב אחריו (במדבר ו) כה תברכו את בני ישראל וגו' וכי מה ענין זה לזה, אלא כך צוה הקדוש ברוך הוא כשם שאין הנזיר טועם יין אף אתם לא תטעמו יין כשתהיו מברכים את ישראל, לכך כתיב כה תברכו בענין נזיר. ע"כ. הרי שלימד ה' את הכוהנים לברך כדוגמת הנזיר ומובן שבו כוח הברכה גם כן, עד שלימד הכוהנים מיניה.

ע"ש. והם דברים עמוקים. והאריך בזה עוד (סוף פרשת נשא), שהנזיר מרכבה לאור הכתר והוא עליה גבוהה ביותר משאר בני העולם.

וכיו"ב ראה בשער הכוונות (עמידה דרוש ה) וז"ל, ובה תבין מ"ש בשמשון ומורא לא יעלה וכו' כי שמשון הוא נזיר והנזיר עולה עד עתיקא קדישא כנ' בזוה"ק וכל בחי' אור המקיף שלו נכנסין בו בסוד פנימיות בתוכו ואין לו על ראשו אור מקיף הנקרא מורא ע"ג ראשו אלא בתוך פנימיות ראשו. ע"ש.

וראה גם בשער המצוות (פרשת קדושים), שהנזיר מגדל שערות ראשו שהם בחינת רחמים גמורים.

ימי ספירת העומר

ובהמשך לזה הבן, שכידוע ימי ספירת העומר קדושים הם כקדושת ימי חול המועד כמ"ש הרמב"ן (ויקרא כג, ל), וכבר הורו גדולי המקובלים ובראשם רבנו האר"י ז"ל, שאין להסתפר בכל ימי העומר גם אחר ל"ג בעומר, עד ערב חג שבועות. שאין סיבת גידול השיער אבלות אלא קדושה, והיא קדושת הנזיר.

ראה לשון החמדת ימים (ח"ב עומר אות סה) שכתב וז"ל, אשר מטעם זה מנהג השרידים אשר ה' קורא המישרים אורחותם על פי מנהגי הרב ז"ל, שלא להסתפר בקרב הימים האלה מפסח ועד עצרת ולא בראש חדש אייר ולא בל"ג לעומר. ולא כאשר עלה על רוח רבים כי טעם הדבר מפני האבל שאז מתו כ"ד אלף תלמידי ר' עקיבא, אלא עיקר הדבר לקדש את נפשותינו בקדושה עליונה כי בקרב הימים יזכה כל איש ישראל לשתי מדרגות להיות טהור וקדוש. טהור על ידי מספר הימים כמ"ש לעיל בדברי הזוהר, 'קדוש יהיה על ידי גידול שער דומיא דנזיר' שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. ע"ש. והביאו דבריו מקובלים רבים.

והבן שאת ההכנה להתעלות עד כתר של שבועות, שצריך לזה התקדשות גדולה, בזה ראו להידמות

שקול לכהן גדול ויותר

במדבר רבה (פ"י ס"א) וז"ל, בא וראה שכל מי שמקדש את עצמו מלמטה מקדישין אותו מלמעלה, זה לפי שמזיר את עצמו מן היין ונוהג צער בעצמו שלא יגלח ראשו כדי לשמור עצמו מן העבירה, אמר הקדוש ברוך הוא הרי הוא 'חשוב לפני כהן גדול'. ע"כ.

וראה לרבנו בחיי (במדבר ו, ג) וז"ל, וע"ד הקבלה איש כי יפליא לגדור נזיר, כבר בארתי לך בסדר אמור כהן גדול דוגמת מי הוא, הנה 'הנזיר למעלה ממנו' כי הוא למעלה מן המידות דבק בעצם הרחמים העליונים, ולפי שהוא מוכתר במעלת הנזירות נקרא נזיר מלשון כתר וזהו כי נזר אלהיו על ראשו, תער לא יעבור על ראשו גדל פרע שער ראשו וקדש את ראשו, וזהו 'כי יפליא מלשון פלאות חכמה' ולגדור נזר מקום הבינה, והוא מוזהר מג' דברים מן היין ומן התגלחת ומטומאת המת ועשה הכתוב בזה שלשה חלקים הזכיר בהם שלשה פעמים כל ימי. ע"כ.

וראה באלשיך הקדוש (נשא פ"ו) וז"ל, הנה רצה הקב"ה ללמד דעת את עמו ישראל עם קדוש, בל יאמר נא ישראל, הלא הוא יתברך הבדיל את שבט הלוי, ומהם את זרע אהרן, ומתוכם את הכהן הגדול מאחיו, כי קדוש יאמר לו. והאם תלוי הקדושה במולידים ולא בבחירה הטובה היא, והלא כמו זר נחשב. על כן בא האלהים וילמדנו, כי לא כן הוא. כי הנה ביד כל איש ואיש לפרוש מענייני העולם, ולקדש עצמו עד גדר שבטוב בחירתו, קדוש יאמר לו. וככהן גדול אשר לא יטמא לאביו כו' גם הוא יחשב. ועוד לו, כי הנה בכהן גדול נאמר לאביו כו' כי נזר שמן משחת אלהיו על ראשו (ויקרא כא יב), מיוחס הדבר אל מה שחזן ממנו הוא השמן. אך בזה לא יתייחס כי אם אל עצמו, כי דבק בו הוא ית', ולאמר עליו, כי נזר אלהיו על ראשו. ע"ש שהאריך בדברי שבח.

שמואל בקוראי שמו

והנה ידעת מאמר חז"ל, ששקול שמואל הנביא כמשה ואהרן, ומצד הנבואה הוא הדימוי למשה גדול הנביאים, אך לאהרן כהן לא מוכן במה שקול לו. ועתה מוכן, שמחמת 'נזיר עולם' שקול היה לכהן גדול.

הפלא העליון

אמרו חז"ל (במדבר ר"ה) שהמלאך המצווה על נזירות שמשון, שמו 'פלאי' כמ"ש 'למה זה תשאל לשמי והוא פלאי'. והוא יוכן כי הנזירות היא בשבח 'פלא' אצל הכורא יתעלה, ומצווה עליה כדוגמתה במלאך 'פלאי', כי הנזיר קדושה 'פלאית' היא.

עטרת המצוות

במדרש רבה (פרשה י' נשא) וז"ל, נזיר נקרא קדוש שנא' כל ימי נזרו קדוש הוא לה' בא וראה כמה 'המצות מעטרת את ישראל', והלא גדול שער ניוול הוא לאדם שהוא אינו חופף ראשו, ולפי שהוא מגדלו לשם שמים קראו הכתוב עטרה לראשו, הה"ד כי נזר אלקיו על ראשו, כל ימי הזירו. ע"כ.

סוד הגאולה

ומרומם הנפש האדמו"ר מקומרנא שכתב (אוצר החיים במדבר ו, ב) כי קדושת נזירות היא סוד הגאולה ממש וז"ל, אבל הנזיר שעלה לפרצוף המוחין אל ירד ממדרגתו כי הוא בבחינת כהן הנאסר ביין וכו' ועיין ותבין שהן הן הדברים הנאמרים למשה בסיני 'וזהו סוד הגאולה' שאנו מצפים. ע"ש.

ת.ו.ש.ל.ב.ע